This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

1/10

NOVOČESKÁ

BIBLIOTHÉKA

VYDÁVANÁ

NÁKLADEM MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

ČÍSLO XIX.

J. A. SVOB. PÁNA HELFERTA

MISTR JAN HUS.

V PRAZE.

V KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE.

1857.

MISTR JAN HUS

ANEB

POČÁTKOVÉ CÍRKEVNÍHO ROZDVOJENÍ V ČECHÁCH.

SEPSAL

JOS. ALEX. SVOB. PÁN HELFERT.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO LVI.

V PRAZE.

V KOMMISSÍ U FRANTIŠKA ŘIVNÁČE.

1857.

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
MAR 29 1967
AC60
N59
v. 18

O Praga dolens nunquam caritura dolore
Quae tanto fueras fato dotata decore:
Defunctis senibus surrexit stulta juventus
Cujus consiliis debilitata ruis.

Machomet profanos decepit in fide paganos,
Talmud Judaeos, Viclef Husque Bohemos.

(Verše z dob pohusitských.)

Laskavému čtenáři!

První částka III. dílu Dějin českých od Fr. Palackého, r. 1850 vyšlá, dala podnět k rozpravě kritické kteráž ve „Věsně, listu pro belletristiku umění a literaturu“ (1851) č. 1. začata ale č. 14 přetržena byla. Byl se totiž o době od vystoupení m. Jana Husa až po vypuknutí války husitské, o charakterech v ní vynikajících, o dějích v ní zběhlých u spisovatele rozpravy té vyvinul názor kterýž se od posavadního líčení, jmenovitě od líčení proslulého skladatele Dějin českých, podstatně dělil a hoden býti zdál aby samostatným sepsáním přehledně byl vyložen. Číslem 51. dotčeného časopisu začala se řada článkův pod názvem „Hus Jeronym a Jakoubek“ kteříž, s všelijakými přestávkami jakož prázeň nevždycky pohotová dopouštěla, ve dvou odděleních č. 51—72 a č. 116—128 dokončení svého došli.

Přívětivá pozornost kterou obecenstvo české článkům těmto jména spisovatelova ani neznajíc věnovalo a povzbuzující ponoukání ctěného hraběte Lva Thuna přivedli k předsevzetí vzdělati látku tu jazykem německým. Články

ve Vesně skoro výhradně sepsány byly na základě Dějin českých Palackého a Tomkových Dějův university Pražské. K vůli přepracování německému snažil se spisovatel bližšího a důkladnějšího poučení nabýti netoliko o obecném stavu věcí církevních z kterých hnutí v následcích svých tak rozsáhlé povstalo, než i také o příčinách a okolnostech Husova vystoupení v Čechách samých. Obzvláštně spisové od Erbena a Hanuše o rytíři ze Štítného r. 1852 vydaní, sestavení náuk Husových od ev. faráře Fr. Švabe v Offenbachu v „Evangelische Kirchenzeitung" 1851—1852 vyšlé, listové Husovi, listiny v Archivu českém obsažené opětovaně byly propracovány. Výsledek snah těchto byl spis r. 1853 u Fr. Tempského (v kněhkupectví Kalvovském) v Praze vydaný a Jeho Excellencí hraběti Lvu z Thunu věnovaný: „Hus und Hieronymus. Studie." (8vo 332 str.)

Od této doby spisovatel předmět k němuž s zalíbením byl přilnul se zřetele nespouštěl. Laskavostí pánů professorů Höflera a Wocela otevřel se mu přístup ku pramenům dílem docela novým dílem dostatečně posud neužitým. Panu Höflerovi vděčím jmenovitě užití spisu polemického v němž pokoušeno se o vyvrácení důvodův od německých mistrů a studentů králi Václavovi proti dekretu od 18. ledna 1409 přednešených, a to spůsobem a zbraněmi kteréž neupíratelně prozrazují ruku m. Jana Husa jakož pak písemnost sama na začátku a ku konci dotvrzuje. Začíná se totiž slovy: *„Anno domini MCCCCIX° currente hec facta sunt per magistrum hus et alios magistros"*; ku konci pak praví se: *„Explicit; et heredes quibus debetur hereditas dominentur. Per omnia secula etc. Amen. Explicit tractatus reverendi magistri Johannis de Husinecz."* Spisek ten skládá se ze tří různých listů kteréž od jednoho sedláka důstojnému panu prelátovi Břevňovskému ku koupi nabídnuty a od tohoto

jmenovanému panu professorovi sděleny byly. Pan Wocel díkůhodnou ochotností propůjčil mi hojné výpisky kteréž, prvotně k vybídnutí mému, z rukopisů a tištěných děl v bibliothekách Pražských k tomu cíli byl sestavil aby nabyl úplného literárno-historického přehledu o spisech Husových jejž buď již vydal anebo co nejdříve vydá.

O Viklefovi a poměru jeho k Husovi mnohého poučení nabyl jsem ze spisu jenž nadepsán: „John Wycliffe und seine Bedeutung für die Reformation. Von Oskar Jäger. Gekrönte Preisschrift.“ (Halle Eduard Anton 1854). O věcech Kostnických znamenitě mi prospěly dva spisy od prof. Josue Eiseleina: „Begründeter Aufweis des Plazes bei der Stadt Constanz auf welchem Johannes Hus und Hieronymus von Prag in den Jahren 1415 und 1416 verbrannt wurden. Sammt Abbildung Plan und topografischer Karte.“ (Verlagsbuchhandlung Belle-Vue 1847) a: „Geschichte und Beschreibung der Stadt Konstanz und ihrer nächsten Umgebung.“ (Konstanz W. Meck 1851.)

I jinak všude jsem se snažil zjednati sobě co nejočitějšího náhledu v onen čas. Pohříchu dostalo se mi rozsáhlé dílo Höflerovo: „Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen. Theil I.“ teprvé v takovou chvíli do rukou když tisk spisu mého již za polovici byl pokročil. Kromě několika současných kronik a zlomků letopisných otištěny jsou tu ponejprvé v přesné podobě důležité a obšírné spisy Petra z Mladeňovic a Vavřince z Březové. Strany Husova odsouzení a popravení dávám však z nejedné příčiny přednost prostému nelíčenému vypravování letopisce Kostnického Oldřicha z Reichenthalu před rozvláčnějším oratorickým vypsáním Mladeňovicovým. V oddílu „Polemische Schriften“—z kteréhož i verše v předu položené jsou vyňaty—nacházejí se některé latinské básně současné ježto však,

dle mého mínění, daleko nejsou tak zajímavé a charakteristické jako souvěké písně české z nichž některé až podnes zachovány a v Časopisu Musejním (1828 II. str. 70—75; 1851 str. 116—121; 1852 I. str. 141—151, II. str. 76—81) jsou vytištěny.

Takž tedy látku prvotně jazykem českým nastíněnou, pak u vzdělání německém rozšířenou navracuji nyní zase literatuře české úplně přepracovanou a tak říkaje naskrze nově opodstatněnou. Bohdej by kniha má dosáhla onoho účelu k němuž již při prvním návrhu jsem směřoval, k němuž usilovati od té doby nikdy jsem nepřestal, to jest: abych pravému a spravedlivému názoru o oněch vášní plných dobách u milých krajanův svých zjednal průchod. S upřímným úmyslem snažil jsem se abych se vpravil v idey i v ducha času, v mysl a v pohnútky jednajících osob, v přirozený běh událostí a abych je rysy co nejvěrnějšími zobrazil čtenáři. Proto také, častěji snad nežby toho čistota slohu dopouštěla, místa ze souvěkých listin kronik a básní dílem zejména uváděna dílem nepoznatelně v osnovu textu vetkávána. Všude jsem hleděl k tomu abych úlohu dějepisce rozlišil od úkolu horlícího zástupce. Není spis můj tendenčným. Neutvořil jsem si napřed jistého mínění hledaje pro ně dějův a důkazův, nébrž naopak zkoušel jsem děje a důkazy a na nich jsem vzdělal náhled svůj. Ani v oné otázce ve které mi s mnoha stran, i od nejmilejších přátel mých, opačná výčitka činěna, mínímť otázku o glejtu, nemohl jsem se přes opětné a opravdové přemyšlování odhodlati k jinému přesvědčení nežli k tomu jenž se ve mně od samého počátku bylo utvořilo.

K posledku ještě slovo co se týká češtiny. Od mládeneckých let věnoval jsem pilnost a pozornost řeči a literatuře české a myslím že jsem se v ní vzdělal potud pokud

se vůbec vzdělati může kdo v jisté řeči nebyl vychován, kdo není ani Mithridatem ani Mezzofantim a koho plnění povinností vlastního povolání ustavičně a úsilovně ke zcela jiným směrům táhne. I bylo mi tedy ve spracování tomto cizí pomoci zapotřebí. Té se mi dostalo od pánů Josefa a Hermenegilda Jirečkův kteří mně v snažení mém aby spis můj také co do řeči podlé možnosti bez úhony vyšel neunaveně nápomocni byli.

Vzdálenost spisovatelova od místa kde se kniha tiskla spůsobila jakož se domysliti lze nejednu nesnázi. Přes všelikou opatrnost zůstalo předce rozličných chyb a, při zvláštní interpunkci ode mne užívané, nejedněch nedůsledností kterým laskavý čtenář poshověti račiž.

Ve Vídni na den sv. Apoštola Ondřeje 1856.

Helfert.

Znamenitější poklesky tisku kteréž čtenář nežli ke čtení přistoupí opraviti račiž:

Na	str.	12	řádek	31	místo	Klementovi VII.	čti	Klementovi V.
„	„	19	„	15	„	Řehoř XIII.	„	Řehoř XII.
„	„	39	„	18	„	Innocenciovi IV.	„	Innocenciovi VI.
„	„	83	„	19	„	kardinála	„	Kardinála
„	„	109	„	31	„	Gerson Aliacký	„	Gerson Alliacký
„	„	169	„	25	„	vidětí	„	vědětí

Mistr Jan Hus.

Obsah.

Úvod 1

I. Od vystoupení mistra Jana Husa až do vyloučení živlu německého z university Pražské 24

II. Od vyloučení živlu německého z university Pražské až do odejití mistra Jana Husa z Čech 82

III. Od vyjití mistra Jana Husa z Čech až do úmrtí krále Václava IV. 171

Závěrek 265

Rejstřík 281

Úvod.

1.

Když mocný věrou i vůlí Hildebrand pode jménem Řehoře VII. dosedl na stolici papežskou neutěšený byl stav věcí církevních od hůry až dolů. Propůjčování hodností duchovních veskrze bylo v rukou moci světské; hlava církve zapotřebí měla potvrzení císaře římského; Řehoř VII. sám byl poslední papež který při Jindřichovi IV. potvrzení svého se dožadoval i dosáhl. Králové a knížata všech zemí prodávali biskupství a opatství anebo rozdávali je milcům a pochlebníkům svým, o kterých se nadíti mohli že jim vždy a ve všem po vůli budou. Nejnestoudnější svatokupectví pozdvihovalo k vysokým hodnostem kleriky nic jiného nemající na mysli leč shánčti peníze a požívati života. Mezi duchovenstvem nižším obecně panovalo souložnictví, od prvních století od církve zatracované, v prodlení časův od papežův a koncilií pod nejpřísnějšími tresty zakazované. Za hlavu křesťanstva a opatrovníky církve pokládali se císařové

římsko-němečtí. Jim že prý jakožto nástupcům Julia Caesara a Vespasiana Spasitel panství dal na zemi; jim že povinni jsou poslušenstvím všickni ostatní králové, všickni duchovní veškerého křesťanstva. Král Jindřich III., přijev roku 1046 do Italie pro korunu císařskou, tvrdil že Bůh jemu odevzdal péči o církev a jelikož církev těžkými vadami stížena, jeho že jest povinnost nejsvětější aby v ní provedl důkladnou reformu.

Ale právě opak toho zastával Hildebrand, který dávno před povýšením svým na stolici sv. Petra, za papežův Leona IX., Viktora II., Štěpána IX., Mikoláše II. a Alexandra II. (1048—1073) co nejrozhodněji působil na řízení věcí církevních. Proto jen, pravil on, tak hluboce poklesla víra a mravnost poněvadž svět křesťanský odstoupil pravého středistě svého, poněvadž ti jenž vládnou mocí světskou zpěčují se poslouchati náměstka Kristova, Bohem ustanoveného vládaře církve a království Božího. Králové vyzývajíce kněží aby před nimi se ponižovali, vábíce je propůjčováním prebend, následují prý příkladu pokušitelova jenž ukazuje všecku slávu světa pravil k Synu Božímu: „Toto všecko tobě dám jestliže padna budeš mi se klaněti.“ Není prý duchovní moc poddána světské, anobrž světská moci duchovní. Papežství jediná jest moc na zemi která původ svůj přímo odvozuje od Boha; světská moc knížat naproti tomu vzala prý první počátek svůj z náruživostí lidských; Nimrod silný lovec první prý se vynesl nad svými rovnými na zemi. Proto vyšší jest důstojenství papežské nad všelikou moc duchovní a světskou. Jakož dle právních ponětí oné doby celé ústrojí státní záleželo na poměru lenním: tak tvrdil Řehoř že knížata křesťanská jsou lenníci Ježíše Krista, pravého krále světa viditelného i neviditelného, a že stolici římské na kteréž sedí vezdejší náměstek Kristův manstvím jsou povinni. „Dále zajisté nežli zákon císařů římských dosahuje zákon papežův římských, slovo jejich proniklo ve všechny země světa, a nad krajinami rozlehlejšími nežli byly ty kterým vládl Augustus panuje Kristus“ (slova papeže Řehoře VII. ku králi Sweinu danskému). Proto všickni králové a knížata poslušenstvím papeži jsou zavázáni, a kterýbykoli povinnosti této zanedbal propadne

korunu. Důstojenství císařské jest dar prý papežský; tomu knížeti se dostává který v zemích svých zachovává pořádek církevní, který ramenem svým církvi slouží, mečem spravedlnosti odporníky skrocuje; pakli ten jenž k tomu zvolen povinnosti své nevykoná, svobodno jest papeži ssaditi jej a jiného na místo jeho povznésti.

Nespravedlivé byloby posuzování velikolepé myšlénky Řehořovy kdybychom jí za pohnútku podkládali marnou žádost panování. Základem a cílem jejím byla nauka o rozšíření království nebeského na zemi. Stolice římská jako střediště založeného od Spasitele ústavu ke spasení lidskému za úkol má — takové o tom bylo Řehoře VII. nejvroucnější a zbožné přesvědčení — aby království Boží zde na zemi zvelebovala, aby spůsobila taký stav věcí kdeby evangelium bylo zákonem národův, kdeby to čeho na vrchnostech a poddaných žádá v malém i velikém ve skutek bylo uvedeno. K dosažení tohoto cíle mají papeži všecka knížata světská býti nápomocna a rozkazův jeho poslušna; z vyplnění tohoto cíle on jest odpověden Nejvyššímu. „Nebo na mne“ psal Vilémovi podmaniteli anglickému „na mne vzložena jest povinnost abych jednou před hroznou stolicí soudnou Vševědoucího jenž netrpí lži odpovídal za tebe; z čehož následuje že povinen jsem abych vší horlivostí spasení tvého vyhledával a ty že povinen jsi abys ochotně mne byl poslušen.“ A co vidělo se Řehoři úkolem knížat? Aby čest Boží výše kladli nežli svou, aby spravedlnost výše vážili zisku! „Panství svého“ psal králi Olafovi norskému „užívati máte k tomu abyste potlačeným pomáhali, abyste vdovy a sirotky ochraňovali, abyste nepodkupně soudili a právo s vlastním nebezpečím neodstupně zastávali.“ A Viléma anglického, ve kterého Řehoř VII. k podporování záměrů svých zvláštní skládal naději, napomínal: „Přikázaní matky tvé církve jsou abys konal spravedlnost, abys hájil ústavy duchovní které ti Bůh k ochraně svěřil a o věčné spasení duše své ustavičně pečoval. Proto napomínám tebe co nejdůtklivěji abys velikost svou hledal v pokoře před Bohem, čest Boží vždy stavěl nad vlastní užitek a nám v poslouchání byl ochoten. A jakož skutky svými co klenot a drahý

kámen mezi knížaty se skvíš: tak od této hodiny všem budiž vzorem oddanosti k církvi.“

Takovým jen spůsobem, mněl Řehoř VII., uskutečniti lze veliký úkol církve; a jen tehdá navrátí se spravedlnost a nábožnost, mír a svornost, až celý obor země v náměstkovi Kristovu spatřovati bude středistě své, až všickni trůnové a národové práva svého při stolici apoštolské budou pohledávati i nalézati.

2.

Dvojí však věc jest: myšlénku nějakou pojmouti a ve skutek ji uvésti. Velikolepý plán Řehořův požadoval aby všickni nástupci jeho na stolici Petrově byli bývali sami Řehořové, mysli rovně vznešené, mravů rovně bezúhonných, vůlí a skutkem rovně mohútní; požadoval aby i také všecky orgány kterých až do nejnižších vrstev bylo třeba byly bývaly nadšeny rovnou horlivostí, rovným duchem, povznešeny rovně čistým charakterem. Toho ale hned s počátku všude nebylo, ačkoli v prvním ohledu papežství za dlouhý čas se udržovalo na mocné výšině.

Naplněn velikou ideou svou vydal se Řehoř VII. v zápas s mocí světskou a řada velikých charakterův, kteří během jedenáctého dvanáctého a třináctého století po sobě seděli na stolici papežské, pokračovala v boji duchem pronikavým a vytrvalostí nepodlomnou. Mužové jako byli Hadrian IV. (1154—1159), Alexander III. (1159—1181) a nade všecky druhé předčící Innocenc III. (1198—1216) přivedli římský primát v ustavičném postupu k takové plnosti moci že rozsáhlé požadavky jeho sotva dále mohly býti vztaženy. Myšlénku papežského vrchpraví nad knížaty světskými snažil se Řehoř VII. provésti nejprvé ve Španělích kde běhy minulých dob úmyslu jeho hověly. Demetrius

kníže chorvatský nabyl titulu královského ochotně se podav stolici papežské k poplatku. Krále Petra arragonského Innocenc III. obeslal do Říma aby z rukou papežových přijal korunu; co zatím v Anglicku pokořený král Jan v přítomnosti panstva slavně vykonával přísahu manskou hlavě veškerého křesťanstva. Císařové římsko-němečtí po padesátiletém zápase upustili od udělování léna důstojníkům duchovenským prstenem a berlou. Moc laikův co do propůjčování prelatur docela téměř byla zničena, kdežto Řím udělování prebend a čekatelství k nim, ažby budoucně uprázdněny byly, dílem bezpostředně dílem skrze své legáty pořád více k sobě táhl. Právo biskupy potvrzovati stalo se ponenáhlu nepopíranou prerogativou stolice římské, která sobě kromě toho vyhradila dávání pallia na čemž zavěšeno bylo vykonávání práv metropolitanských. Prostředkem argumentací že se v každé rozepři na jedné straně nalézá bezpraví, bezpraví pak že jest hřích, hřích ale že přísluší k právu duchovnímu, potahovány byly právní spory spůsobu jakéhokoli pod právomocnost církve. Odvolávala-li se která strana proti výroku světského soudce k autoritě papežské, věc od kurie římské bývala předsebrána a rozhodována. Takovým během vešlo ponenáhlu v obyčej, anobrž konečně bez tajení za axioma bylo vysloveno, že stolice papežská ve všech sporech světských rozhoduje v poslední instanci. Papežům sice moc svou takto ohromně rozšiřujícím zápasiti bylo s nemalým odporem. Jmenovitě rod mohútných Hohenstaufův, od vyjití až do zapadnutí hvězdy své, proti rozšiřování moci a područí stolice římské opírati se nepřestával. Idea vrchpraví náměstka Kristova nad knížaty světskými byla však v oné době pustila již tak hluboké kořeny že císař Fridrich II. v půtce s papežem Innocentiem IV. (1243—1254) ničím citelněji sobě neuškodil v očích králův francouzského a anglického jako tím že zásady oné popírati se osmělil.

Jinačím řádem šly věci když od konce třináctého století na stolici papežskou dosedali muži, prostí buď ducha a taktu buď moci a silné vůle kterými vynikali předchůdcové jejich. Vzdor a zpoury proti moci papežské přiházely se hustěji; odpor světský

proti požadavkům moci duchovní nabýval síly a výdatnosti; netoliko moc zevnitřní než i sama vážnost stolice římské u věcech dogmatických všelijak byla podrývána.

Již papež Bonifac VIII. (1294—1303) zle pochodil když přepiatými žádostmi se opírati jal panovníkovi tak násilnickému a tak úskočnému jako byl král Filip Krásný francouzský. Když Bonifac zvláštní bullou veškerému duchovenstvu pod pokutou kletby všelikých daní, buď darem buď půjčkou, odváděti zakázal vrchnosti světské: zastavil Filip posílání ze země peněz a drahých věcí pod kterýmkoliv jménem. Ač ani v bulle král francouzský ani ve Filipově zákazu stolice papežská nebyly jmenovány: však podlé ducha diplomatické chytrosti tehdejšího věku nemohlť nikdo pochybovati že bulla čelila jen proti králi, zákaz jen proti papeži. Než na tom nepřestalo se. Přílišnému tvrzení jakoby král bez výminky podroben byl papeži ve věcech duchovních i světských, odpověděl prudký Filip tím že Bonifacia nazval největším pošetilcem. Říšskému shromáždění ku kterému svolal duchovenstvo a šlechtu své země, posly z měst a zástupce university Pařížské, Filip předložil otázku: koho prý říše jeho uznává za pána, papeže-li či krále? Když pak odpověď na otázku tu, jakž bylo předvídati, vypadla králi po vůli, učiněny listy k papeži od duchovenstva a ke sboru kardinalskému od obou stavův světských ve kterýchž, jmenovitě ve druhém, netoliko tvrzení žeby král mě býti podroben papeži ve věcech světských zamítnuto, anobrž i ohražováno se proti tomu aby Řím měl jakékoli nepořádky stavovati. Nejcitelnější ránu zasadil král Filip jak osobě Bonifacia VIII. tak vůbec důstojnosti stolice papežské, když svolav poznovu shromáždění stavův papeže veřejně nařknouti dal z kacířství, odvolávaje se směle od přítomného papeže k obecnému shromáždění církevnímu nebo k náležitému papeži kterýby budoucně byl. I bylo jako dotvrzením tohoto kroku když Bonifaciův druhý nástupce papež Klemens V. (1305—1314) královu naléhání, aby jméno Bonifacia VIII. vymazáno bylo z řady papežův, neuměl se opříti než tou námitkou že o věci tak dů-

ležité nemůže rozhodnouti leč obecné koncilium. Synoda Vienská která se té věci později v skutku ujmula sňala nařčení kacířství s památky Bonifaciovy a prohlásila jej za papeže pravého.

Avšak pohoršlivý příklad byl dán a skrze rozepři, ve kterou papež Jan XXII. (1316—1334) upadl s císařem Ludvíkem bavorským, zavdána příležitost následovati příkladu toho. Jan XXII. dal císaře do klatby. Ale Ludvík nařknul papeže z kacířství, ješto prý Jan dovozoval v kázaní že duše spasených před posledním soudem Boha nespatřují tváří v tvář; mělo se svolati obecné koncilium, domněly prý papež Jan měl býti obviněn z kacířství a ssazen s důstojenství svého. Ani tenkráte sice nepřišlo na nejhorší. Prvé nežli Ludvík předsevzetí své vykonati mohl zemřel papež Jan, odvolav na smrtelném loži před kardinaly vše cožby snad byl propověděl bludného a katolické víře odporujícího. Vzdory Ludvíkovy ale přetrvaly ho; zůstal v klatbě papežské a když později Klemens VI. (1342—1352) projevil se ochotným rozřešiti ho, viděly se výminky pod kterými se to státi mělo kurfirstům tak nepřiměřené že pro čest říše vyzvali císaře aby o své rozřešení dále u papeže nestál.

Avšak netoliko mezi nejvyššími mocnáři duchovními a světskými, anobrž v samém lůně církve vyvinul se spor kterýž autoritě stolice římské nemálo byl na ujmu. Příčinou byli minorité neboli františkáni tak zvané přísné řehole. Jali se totiž učiti že Kristus a apoštolové jeho neměli žádného jmění, ani zespolka ani o sobě, že tedy ani oni jelikož praví následovníci Krista i apoštolův jeho žádného jmění míti nesmějí; na statcích časných že jim přísluší toliko užívání faktické nikoli právo k užívání takovému — *usus facti, non jus utendi* —. Vedlé této zásady prohlašovali za nedovolené ukládati obilí a víno do sýpek a sklepův, zamítali všeliký výdělek z práce rukou, živili se jedině okamžitou almužnou. Papež Coelestin V. byl dovolil (1294) horlitelům těmto sestoupiti se ve zvláštní řád, nazvaný po něm poustevníky Coelestinskými. Avšak nástupcové Coelestinovi povolení toto odňali, přívržence onoho výstředného učení vyhlásili za kacíře a jako kacíře jich stíhali. Než „*frati-*

celli“ neboli bratří chudobného života *(fratres de pauperi vita)* smáli se takovým rozkazům papežským, dokládajíce se toho že řehole řádu jejich pouhé jest evangelium z něhož prý nikdo rozvázati nemůže, i odvolávali se z rozsudku papežského ku katolické církvi a k budoucímu obecnému koncilii. Když papež Jan XXII. učení jejich zavrhnul obvinili jej samého z kacířství, ano roznesli mezi lidem že prý po Coelestinovi V. vůbec žádného pravého papeže nebylo. Císař Ludvík jemuž se podali v ochranu podněcoval žár tento, kterýž sice když na sta těchto fanatikův pronásledování a smrt bylo podstoupilo za papeže Benedikta XII. (1334—1342) zase pohasl, nikoli ale tak aby důtklivých dojmův i účinkův nebyl pozůstavil.

Neboť žádoucí musely býti případy takové všem, kdokoli s jedné strany snížení papežův od Klementa V. v Avignoně sídlících pod pánovitým vplyvem francouzským, s druhé strany nepřestávající osobování papežův naproti ostatním mocem světským těžce nesli. Ani mužové sebe mírnější ve přílišném vkládání se moci duchovní do půtek světských obliby nalézati nemohli. „Meč se hodí do rukou císařových“ pravili „nikoli do rukou nástupce sv. Petra jemuž Kristus meč do pošvy schovati rozkázal; zbraň a meč moci duchovní jest zajisté slovo Boží.“ Mužové povahy prudší na tom však nepřestali. Ustavičné třenice mezi papeži a císaři německými daly podnět a látku k nejvýstřednějším tvrzením se strany jedné i druhé. Zastavatelé moci papežské neustupovali od zásady že jen papežská moc přímo pochází od Boha; moc pak císařská i královská že pouze jest odvozená, podřízená; papež tedy že všecka knížata světská může i jmenovati i usazovati i ssazovati. Tomu na odpor pověstná kniha *„defensor fidei“* dávala se v dokazování že všeliká moc církevní, z lidu původ svůj berouc, odtud prý přenešena byla na kněžstvo; papežství pak že jediné umluvou knížat a národův nabylo uznání; že u věcech světských, v ukládání trestů časných, v propůjčování a odjímání statků a důchodův císaři jediné nejvyšší moc přísluší; posléze pak že právo papeže usazovati, světskými tresty stíhati, důstojenství papežského jich

zbavovati, zcela důvodně přináleží císaři a t. d. V polemice proti zastavatelům vševlády papežské a duchovenské nejdáleji se pustil provincial minoritův Vilém Occam. Jestliže se během starších dějů udály příklady odvolávání od papeže k obecnému sboru církevnímu, jestliže sboru přivlastňováno bylo právo souditi smýšlení a jednání papežovo: směl odvážlivý náčelník nominalistův až upírati žeby synodám oekumenickým, ano veškeré církvi náležela vlastnost neomylnosti.

3.

Taková výstředná tvrzení u mnohých docházela pochvaly. Bohužel že přechvaty kterých sobě moc duchovní dovolovala proti světské nebyly toho jedinkou příčinou. Nepořádky čím dále tím častější, vydírání peněz i statků čím dále tím krutější, nedostatkové všelijací jimiž církev vesměs byla poskvrněna podněcovaly nespokojenost, nechuť, nenávist, rozšiřujíce ji po všech vrstvách obyvatelstva.

Velikolepá myšlénka Řehořova pocházela, jak výše podotknuto, z názoru čistě náboženského a směřovala netoliko k rozprostranění moci papežské, ale i k odstranění všelikých vad jimiž církevní věci hned toho času poklesávaly. Ale pohříchu právě rozšíření moci církevní bylo překážkou že se vady nejen neodstraňovaly anobrž novými množily. Neboť přílišná rozsáhlost panství duchovního nedopouštěla vykonávati řídícího nad ohromnou budovou dohledu kterýby až do nejmenších i nejvzdálenějších končin pronikal; požadovala spolu hojných prostředkův i nástrojův a četného zástupu osob ve všech zemích, pod jejichž začasté neschopnými začasté nečistými rukami ledaco přiházelo se čehož mínění obecné neopomíjelo přičítati stolici římské.

Hned za panování velikých papežův dály se věci které vzbuzovaly hlasitou nelibost a ponenáhlu odvracely mysli od vrchního panování duchovního. Mnohé země, nejvíce pak Angličany, trpěly přílišným vymáháním peněz; na místa duchovní dosazováno zhusta rodilých Vlachů nebo oblíbenců římských; právo papežovo v rozdávání prebend a čekatelství nabylo rozsáhlosti nad míru veliké. Nedostatkové takoví vzrůstali tím více čím méně se dostávalo v čtrnáctém století věhlasu a síly nejvyšší moci církevní. Právo papežské co do propůjčování prebend množstvím výhrad ustavičně rozšiřováno; což hájeno tím že prý vlastně nástupci Petrovu přísluší právo ku propůjčování všech úřadův církevních, a to ne sice teprv až by se uprázdnily nýbrž dříve nežli se uprázdní. Tím mimořádné ustanovování dostalo v prodlení času takovou převahu že ze třidceti uprázdněných prebend sotva dvě osazovány byly podlé starého řádu. Že přitom ne vždycky rozhodovala pravá potřeba církve ale začasté přízeň neb jiné ohledy, byla vada skoro přirozená. Než pošlo z toho ještě jiné zlé. Nabyla tím totiž nové podpory ona neřest kterou již Řehoř VII. tak usilovně se snažil vykořeniti: bezbožné totiž kupčení s duchovními statky. Odporné jest slyšeti kterakou měrou svatokupectví ve věku čtrnáctém zobecnělo. „*Fornicata est in nomine meo*“ — sluší prý říci s proroky o tehdejším panování církevním, poněvadž s tím, což jediné cnosti a zásluze dáno býti má, za peníze a přízeň se trží a kupčí. Jidáš Krista prodal jen jednou, ale nynější představení církve prodávají prý Krista i jeho církev jistě stokráte za den, a ne za 30 stříbrných nýbrž za sta i za tisíce atd. Prodejnost a lakota sstupovaly přirozeným chodem od hůry dolů. O vyšších duchovních říkávalo se že prý jsou „*non Praelati sed Pilati*“ kteří sítě své prostírají ne po dušich ale po měšcích. A nižší přisluhovatelé svátostí a milosti neostýchali se mluviti zřejmě že nemohou zdarma dávati toho čeho sami zdarma nenabyli.

Rozsáhlost moci papežské požadovala zároveň rozmnožení důchodů papežských. I bylo tedy třeba hledati a čer-

pati nových pramenův. Pode jménem annat žádáno z každého nově osazeného beneficia polovici prvoročního příjmu. Papež Jan XXII. jmenovitě z tohoto pramene tak rozhojnil příjem papežský že zanechal po své smrti poklad jako žádný papež ani před ním ani po něm *). Obtížnější ale než sama velikost té daně byl spůsob vybírání skrze najaté výběrčí. Tito jsouce větším dílem lidé nevzdělaní neznali ani ohledu ani šetrnosti; opatřeni jsouce plnou mocí aby všeliké prodlení kárali kletbou, rovnou hrubostí dostupovali na duchovenstvo vyšší i nižší. Také udělování odpustkův stalo se za nedlouho pramenem hojných důchodův. Bonifac VIII. nejprvé těm kdoby kajicně putovali ku kostelům sv. Petra a Pavla v Římě udělil milostivé odpustky; což se opakovati mělo za každé století jednou. Se sta let sešlo napotom na padesáte, později až na pětadvacet; ano sešlo i s té výminky žeby bylo třeba putovati do samého svatého města, pakliže ti kdo kromě Říma státi se chtěli účastnými odpustkův zavázali se k jistému poplatku, jejž sbírati měli schvalní questorové papežští. Sama-li již zásada tato nehrubě souhlasila se zbožným účelem, ve skutečném provedení přidružili se k ní nad to nezřídka nepořádkové co nejkřiklavější. Za papeže Bonifacia IX. provozoval se v Římě, jakož dí souvěký jeden spisovatel, i s plnomocnými odpustky pravý obchod, což se veřejnému mínění tak velice příčilo *„ut jam vilesceret clavium et literarum apostolicarum auctoritas.“*

S rostoucím bohatstvím církve přibývalo jednak bujnosti a zkázy mravů, jednak nevědomosti a nedostatku u vzdělání. Kdo byli rozšafní a rozumní těžce se rmoutili nad klesáním mravů, nad rostoucí u duchovenstva vyššího i nižšího nedbanlivostí ve svém povolání, shodujíce se v tom přesvědčení že hlavní pramen všeho toho zlého jest přílišné bohatství

*) Osmnácte millionů zlatých a za sedm millionů klenotů. Nesmí se však zapomenouti že tomuto papeži velmi záleželo na zdvižení křižáckého tažení, na něž prý poklad tento byl určen.

církevníků. „Jako marná žena ve svou krásu podobně klade teď církev doufání své ve statcích vezdejších a v moci světské.“ Nejpeprnějšího posudku tehdejších věcí v Římě a při dvoře papežském dočteš se v druhé novelle první giornaty v Dekameronu. Nejinak vypadalo to na dvorech biskupů. Učený a pobožný dominikan Vincentius Ferrer, onen div svého věku, líčí velikou část biskupův těmito slovy: „Jsou pyšní, hrdí, marní, nádhery milovní, lichváři, kteří víru svou obrátili k věcem vezdejším, kterýchžto velikost církevní měří se dle váhy důchodů jejich. Málo dbají o svou církev; málo chodí k těm kteří dávají málo; nemají lásky k Bohu ani cudnosti; nečtou ani mše aniž káží a dávají pohoršení veliké.“ „Nynější naši biskupové“ žaluje Osnabrücký augustinian Theodorich Vrie „vedou si jako milostivé panstvo naproti lidu a duchovním, hoví sobě bez práce při jídle a pití, pokládajíce nádheru a pýchu za pobožnost, starajíce se o naplnění svých stodol a sudův, stavějíce nádherné paláce.“ Pro skvělé důchody pokládáno místa biskupská, opatství i kanonikaty za užitečné opatření mladších synů knížecích a šlechtických. Ve mnohých kapitulách i kollegiích nedopouštěli kanovníci dle starého zvyku skoro nikoho mezi sebe kromě šlechticův. Nic neprospívalo že hlasu svého zdvihal nejeden papež, že vydávala zákony nejedna synoda proti nenáležitosti takové. Že těmto často mladým a veselým pánům správa pastýřského úřadu duchovního, dobré působení na podřízené duchovenstvo, bedlivost nade mravy lidu k srdci nepřirostla, bylo na bílední. K tomu přidejme ještě ten nepořádek že několik, někdy velmi odlehlých beneficií církevních v jedné ruce bývalo spojeno, kde svědomitá správa jejich při sebe lepší vůli byla takořka nemožná. Kanonická povinnost šetřiti residencí plněna tím slaběji, poněvadž papežové vzavše po Klementovi VII. sídlo v Avignonu sami špatný příklad dávali. „Pane biskupe, což zde děláte daleko od své diecése?“ ptal se nástupce sv. Petra. „A což dělá Vaše Svatost daleko od Říma?“ odpověděl biskup.

Při tom při všem usilovali biskupové a preláti aby obor právomocnosti své čím dál tím více šířili, rozepře světské i osoby laické před soud duchovní potáhli, užívajíce v tom nezřídka prostředkův nejméně počestných. Ve stížnosti, kterou veliká část šlechty francouzské na zkracování ba dokonalé mařeni právomocnosti své skrze moc duchovní králi Filipovi VI. podala, žalováno mezi jiným že prý „biskupové každému člověku světskému, pacholkům, dětem, panchartům, ano i ženským udělují tonsuru aby je, často u prostřed pře, vyvětili soudům světským.“ Že podobné nepořádky i v jiných zemích se dály — ačkoliv jistě ne všude v tak pohoršlivém spůsobu —, o tom zdá se že svědčí snešení pánův českých dne 5. června 1411, jímž vydán přísný zákon na ty kteříby budoucně se opovážili věci světské vznášeti na soud duchovní.

V klášteřích mužských i ženských uhostil se na mnohých místech duch frivolný a světský. Četní noví řádové kteří právě v ten čas povstali jsou jen důkazem zkaženosti starých. Učenost a sběratelská pilnost, tato krásná stránka činnosti klášterské za předešlých století, vyskytovala se teď jen řídkou výminkou. „Tato doba“ dí kronista jeden o roku 1317 „byla u mnichů prázdna všeliké vědecké činnosti“ — *Optimarum literarum ignorantia, voluptatum vero studium.* Klášterníci uchylovali se čím dále tím více od prvotního mravu, zanedbávali řeholi, značili se dobrobytem a přepychem v oděvu i ve všech potřebách života. Říkalo se o nich že v té míře jak by vyznamenávati se měli v cnostech klesali ve hříších. Řehole a život vypadaly prý u nich jako dvě věci opáčné. Jeptišky závodily prý s mnichy v bujnosti, rozpustilosti a nestoudnosti až pozbyly vší vážnosti u lidu. Na mnichy mendikanty vykládali všecka místa písma svatého o povaze fariseův.

Duchovenstvu vytýkálo se vůbec že se zanáší věcmi stavu jeho odporujícími. Tažení kněží do pole, účastenství v sedáních a ve hrách rytířských, kratochvíle honbou a kostkami veliké dávaly pohoršení. Nejhlasitější ale žaloby zdvihaly se proti hříchu o jehož vykořenění ostrou přísností za-

sazoval se onen rozkřičený Hildebrand, proti zanedbávání a přestupování zákonu o bezženství. Přišlo až na ta místa že obce souložnictví svých duchovních ledakde pokládaly za věc vítanou — *„hoc modo proprias conjuges tutiores ab insidiis existimantes.“* Třeba tu čísti jak jeden z nejučenějších bohoslovců svého věku, Mikoláš Clemanžský *(Clemange, de Clemangis)* kancléř university pařížské, líčí duchovenstvo svého času. A podobně jako on mluví Jan Gerson též university kancléř, Theodorich Niemský sekretář několika papežův, augustinian Theodorich z Vrie, Jindřich Langenštein z Hes. Užívali tito a jiní mužové dílem řeči která příliš je perná abychom sobě důvěřovali i jen text latinský v řádky naše přijmouti. Nevědomost, obžerství, podkupnost prohlašovali za obecné vlastnosti tehdejších duchovních. Nejkřiklavějšími barvami vyličují kterak úřady duchovní za peníze lidem nehodným a nevědomým byly zahazovány, jak tito nemravným životem sebe a stav svůj v obecné opovržení uváděli, jak duchovenstvo vyšší i nižší všem nepravostem bylo oddáno, tak že téměř se zdálo jakoby stav duchovní jediné měl privilegium bez trestu páchati všecky zločiny.

A jak to v takových okolnostech vypadalo u lidu? Věru dosti truchlivě! Mohla-liž se dařiti správa duchovní když častokráte tré i čtvero ano ještě více beneficií rozptýlených po rozličných končinách v jedné ruce bývalo spojeno; když beneficia dostávala se lidem kteří jsouce cizinci mravův a potřeb země neznali, ano mnohdy ani nerozuměli jazyku osadníků svých? Prodajnost míst jakož i ten návyk že se bohatá beneficia pokládala za dobré opatření nebo za odměnění učiněných služeb, uváděla církevní úřady nezřídka do rukou dílem nehodných dílem neschopných. Osazováno fary surovými a nevzdělavanými lidmi, přímo od pluhu anebo vojska, od ohniska anebo ze stáje vzatými; nedorostkům propůjčováno hodnosti duchovenských. „Kterak může působiti slovo těch pastýřův“ — tázali se — „kteří ještě skoro holobradí a jedva odrostlí metle uchopují hůl pastýřskou?!“ Nesnadno prý rozhodnouti kteří z nich více škodí stádu: zdaliž ti kteří je opouštějí a nechávají vlkům,

anebo-li ti kteří zůstávají jen proto při něm aby je olupovali a uváděli ve zmatek a v záhubu? Podlé toho byly také mravy lidu. Bohatstvím shrnujícím se v některá města nastoupila bujnost a zchlipnělost na místo starobylého prostého mravu a střídmosti. V lidu obecném a po kraji hrubá nevědomost a mravná zpustlost snadno padala za kořist každé zcestnosti která se rozmohla na poli církevním. Takových zcestností žadný sice věk prost nebyl. Nemohlo tedy bez nich býti ani v čase takovém kdež stav věcí veřejných tak velice byl kleslý, kde věda bohoslovecká nebyla s to aby dala vzniku úkazům utěšenějším. Nechutná rozepře mezi obojí mocí vnesla sofismata i křiklounství do spisův kterými zastavatelé moci duchovní nebo světské proti sobě vystupovali. Scholastika poklesávající ztrácela se v jednostranném dialektickém směru, nemohouc s prospěchem pro život vniknouti do jádra pravdy křesťanské, nedbajíc o praktické potřeby víry a života, hledíc blud vypuditi toliko z hlavy ne ze srdce. Stěžováno sobě na učitele bohosloví že této vznešené vědy hledí sobě toliko pro marný zisk a časné výhody, kdežtoby přece studium theologie voliti a pěstovati se mělo jedině z pohnútek mravných. „Theologičtí sofisté, kteří se slovem božím kupčí, udělali z této vznešené nauky mizérné slovíčkářství!“ Ano pro nechutnosti které se vyskytují v tehdejší bohovědě nazýváno pěstovatele její bez obalu „fantasty.“

Mezi skutečnými bludy ve 14. století na poli náboženském a církevním vyniklými některé pouze v theoretickém oboru zůstávaly, anebo alespoň žádných hrubě účinkův na život neměly. Sem náleželo zejména pochmúrné učení o neuprositelné nutnosti jakož i některá kacířství v dogmatě o nejsvětější svátosti oltářní. Tak na příklad pobloudil biskup Albert Halberstadtský uče že všecko závisí na slepé náhodě; zásluha i nezásluha, pomoc boží a přispění svatých že jsou věci bez významu. Berthold z Rohrbachu zastával kacířskou zásadu, nábožný člověk že v obyčejném chlebě nemenší milost přijímá jako ve svátosti oltářní. Ve Španělích vzniklo bludné učení jehožto přívrženci nechtěli věřiti žeby Kristus v nejsvětější svátosti byl přítomen také

na místě nečistém. Jiní bludové zase měli bezpostředný účinek na život, davše podnět ku převelikým nešestem. Výstředná sekta „bratří chudého života“ zastírajíc se živobytím hluboce rozjímavým, získala sobě veliké přízně u sprostého lidu; mnoho zahálčivé luzy přidalo se k nim, vyhýbajíc se tím práci a vedouc život beze všeho pořádku. Černá smrt, nákaza z východných zemí do vnitřní Europy zanešená, na novo roznítila fanatické choutky. Dojem strašlivou tou nemocí spůsobený, hrůza náramnými záhubami jejími rozplozená povzbudila tak řečené mrskáče, kteří přehánějíce dílo kajícnosti houfně chodili po kraji a po městech, veřejně na trzích na obnažený hřbet a pléce se mrskali, sobě vespolek rozřešení dávali a všelijaké temné a kalné učení rozšiřovali. V některých končinách Němec nastala šílenost bacchantických tanců, kdež muži a ženy v řadě za ruce se držíce a nesrozumitelné věci žvachtajíce po kostelích a po ulicích hýřili pokud unavením neklesli. Ve všech těchto zdivočilostech nemalý podíl měly oplzlé náhledy o poměru obojího pohlaví, jevící se v bohopustém obcování a opouštění jedněch od druhých. Fraticelli takového podezření prázdni nebyli; u mrskáčů a tancéřův byl to pochopitelný následek výstředného jich řádění. Byly ale sekty které takovou nešest kladly za přední své učení. Turpilupini drželi se té zásady že člověku není třeba styděti se kterékoli věci je-li přirozená, kladouce zároveň v řadu přirozených věci nejdivější oplzlosti které provozovali ve svých nočních orgiích. Spolu zamítali všeliké poslušenství k papeži a k vrchnostem církevním, brojili proti jmění jelikož prý nespravedlivému, pokládali za věc nedovolenou aby křesťan uvazoval se v úřady a je spravoval. Podobně Dulcinisté, chasa sebraná z ničem a bidáků, zastávali společnost jmění a volnost tělesného obcování; vábili nemravné mužské a pusté ženštiny mezi sebe, vyhlašujíce žeť manžel může opustiti manžela a beze všeho dalšího závazku vstoupiti do jich spolku; oni žeť jsou jediná pravá církev, jediné mající spravedlivou moc církevní.

4.

Není věru věc lahodná obírati se s obrazy jaké jsme tuto podali. A předce jich opominouti nelze. Nebo není možná porozuměti významu a charakteru jednotlivých kromobyčejných osobností a událostí, nedostává-li se jasného náhledu v souvislost obecných poměrů ze kterých osobnosti onyno vystoupily, ze kterých udalosti tyto vyrostly. S druhé strany z uvažování obecných oněch poměrův, porovnáme-li je s nynějším stavem věcí, pochází ještě jiný ať díme praktický užitek. Možná že to poslouží k tomu abychom přečasté stesky na nynější úpadek církevního smýšlení a mravů naproti minulým stoletím, vroucnosti víry prý vynikajícím, podlé práva a slušnosti uvažovati se naučili. Nelzeť arci popírati že věk onen nebyl prázen příkladův vznešené síly charakterní, nezlomné horlivosti ve víře, obětovné bohabojnosti, s jakými za našich časů nemníme žebychom se potkati mohli. Než nebyly-liž takovéto skvělé výjevy předraze zaplaceny velikým úpadkem kázně a mravů vůbec? Naproti tomu pohlédneme-li nepodjatým okem na nynější stav věcí kdež stolici sv. Petra ozdobuje nepřetržená po dlouhý čas posloupnost mužův rovně zbožných jak učených; kdež biskupstvo ve všech zemích závodí v obětovnosti a činné péči o obecné dobré církve; kdež ve veškerém duchovenstvu příklady zkaženosti, jaké bývaly tehdá bezmála pravidlem, náležejí k politování hodným výminkám; kdež kněžstvo francouzské statky rovněž chudobné jako ctnostmi bohaté, v čele majíc šlechetného arcibiskupa, s obrazem Ukřižovaného neohroženě chvátá deštěm střel aby zvěstovalo slovo lásky a míru anebo padající oběti stranické zuřivosti nežli život vydechnou smiřovalo s nebesy: můžeme-liž opravdu zoufati o neustávající životné síle křesťanstva?

Avšak i při oněch časech které se nám zračí ve stínu tak pošmourném dvojí věc třeba míti na zřeteli. Shrnulo se

nám v jeden obraz všecko cokoli k nám zaznívá ze žalob mužův nábožných, z vypravování horlitelův upřímných, z karání a napomínání synod během 14. až do počátku 15. století. V těchto žalobách a vypravováních, v těchto přísných slovích sborů církevních any horlí o zvelebení kázně církevní stavěno bezpochyby případnosti nejkřiklavější na popředí, líčeno v šlechetném hněvu věci ještě nezřídka živěji nežli se vůbec nacházely. Dále také nesluší zapomínati že úpadek i zkaženost byla ovšem velmi rozšířená, nikdy ale obecná. Svědčí o tom jednotlivé nadšené osobnosti, jako právě v tomto čase vzkvětla církvi květina překrásná v osobě sv. Kateřiny Senenské. Svědčí o tom náboženské spolky kterých jak jsme svrchu připomenuli právě toho času tolikero nových přibylo. Svědčí o tom četné hlasy z lůna církve vycházející, any prudkými žalobami hledají úlevu spravedlivému rozhorlení mravního a církevního citu. Svědčí o tom posléze ono hlasité volání jehož slyšeti v prostřed nepořádků a blouzení, kteréž se za nedlouho ozývalo od jednoho konce světa křesťanského ke druhému — volání o opravu církve ve hlavě i v údech.

Volání toto nezůstalo neslyšeno od nejvyšších vládců církevních. Mezi papeži 14. věku mnozí byli kterým opravdivě šlo o odstranění vzešlých neřestí; kteří s rozšafnou horlivostí stáli o to aby položili hráze svatokupectví a nepotismu, zanedbávání residencí, hromadění beneficií a čekatelství. „*Nolle se lutum exornare*“ pravil dobře mínící papež Benedikt XII. chtěje konec učiniti neřesti co do udělování kněžství osobám neschopným i nehodným. Spravedlivý a přísný Innocenc VI. (1352—1362) zakročoval proti nádheře dvorské kardinálův a pečoval o vypuzení z Avignona osob takových kterých přítomnost byla na ujmu mravné pověsti papežského duchovenstva. Avšak jeden panoval příliš krátce a opravy sotva předsevzaté ponenáhlu zase mizely pod vládou nástupcův méně pečlivých; druhému se nedostávalo obezřetnosti a síly aby hledě na jednu stranu nebyl na druhé dopouštěl růsti nepořádkům ještě větším; třetí zase zakročoval s bezohlednou přísností čímž

docela věc uvedl na zmar. Tak se stalo jmenovitě Urbanovi VI. (1378—1389). Neopatrným vystoupením zbudil odpor všeobecný, čímž dal příčinu k události která v poslední čtvrti čtrnáctého století více než všecky předešlé podlomila důvěru v nejvyšší moc duchovní, ba v dalších svých následcích uvedla církev zrovna ve stav revolučný. Neboť kardinálové vystrašeni kroky Urbanovými z navyklosti posavadního spůsobu života, předstírajíce jakousi poklésku při volbě Urbanově prý zběhlou, sestoupili se v konklave ve Fondi odkudž z nové volby vyšel protipapež jménem Klemens VII. (1378—1394). Klemens VII. usadil se bez odkladu v Avignonu co zatím Urban VI. zůstal v Římě. Roztržka nepřestala když po smrti Urbana VI. vyvolen v Římě Bonifacius IX. a po smrti Klementa v Lyoně BenediktXIII. Potom po Bonifaciovi IX. následoval v Římě Innocenc VII. a po Innocenciovi Řehoř XIII.

Pohoršlivé příklady kterých neblahé to roztržení bylo příčinou nejvyššímu důstojenství křesťanstva zasadily přecitlivé rány v mínění veřejném. Protipapežové nemohli na sebe hleděti lhostejně ani přáti soupeři pokojného držení zemí jemu oddaných. Kdo poslouchal jednoho byl odpadlcem druhého. Držitelové nejvyšší moci církevní prohlašovali se navzájem za schismatiky a kacíře, metali na sebe kletby, pronásledovali kardinály protivníka se držící, snažili se aby křesťanské národy a knížata buď úskoky buď mocí jeden odvrátili od druhého. Nepořádkův a nátiskův při hnusném tom hospodaření jen přibývalo. Papežové aby nabyli prostředkův k zevnitřnímu okazování své moci musili mysliti o nové důchody, kněžstvo i lid podnikali znásobená břemena. Klemens VII. na duchovenstvu francouzském žádal desátků, annaty obnovil a přičinil k tomu spolie z pozůstalostí zemřelých prelátův. Odpustků k vůli nabývání peněz pořád hůře rozšiřováno. Žádosti komory římské staly se bezmála nevystižitelnými, hrabivost a nenasytelnost její vešly v přísloví. Kurie římská nehledá prý ovce bez vlny — *curia romana non quaerit ovem sine lana.* „Kolik peněz komora papežská nabrala“ stěžuje sobě Mikoláš Klemanžský „jak vyssála

všecky kostely, všecka království a země není k vypravení, natož k uvěření.“

Čím více v takových okolnostech důstojnost primátu tratila obecné důvěry, čím škodněji působila škaredá roztržka na všecky vrstvy a poměry církevní: tím živěji se jevila se všech stran snaha aby se konec učinil stavu tak neblahému. Vážnost mužův učených a nábožných kteří bojovali s kazatelny a ve spisech o zdvižení roztržky, o obnovení kázně a řádu v církvi; šlechetný příklad daný králem francouzským kterýž soběcké rozpaky zamítnuv sám učinil výminkou aby budoucí papež nesídlil již v Avignonu nýbrž v Římě; statečná odhodlanost kardinálů Řehoře XII. a Benedikta XIII. kteříž, dílem ne bez nebezpečenství života, v ochranu obce Florentinské se dali chtějíce užiti jediné jim se namítající pomoci proti žalostnému zmatku — to vše muselo pravověrnému křesťanstvu býti rukojemstvím žeť se nemá spouštěti naděje aby církev vlastní svou silou s pomocí božského svého zakladatele vybředla z úpadku tak truchlivého.

Než byl-li stav věcí sám uvážlivý neméně uvážliví byli prostředkové o které se musilo přemýšleti k opravě a vyléčení. Z rozdělení nejvyšší moci církevní zdála se všem, kteří k žádnému z protipapežův nebyli poutáni svým prospěchem nýbrž jediné blaho církve na zřeteli měli, vyplývati povinnost aby k oběma jednakým spůsobem se měli; buď aby oba dva pokládali za nepravé a odvolávali se k papeži budoucímu jedinému a pravému, buď aby prohlásili se za neutralné, poslušenství ke hlavě církve naprosto zastavujíce do té doby ažby spor byl vyrovnán. Avšak jak a odkud mělo takové vyrovnání se státi? Tři cesty byly možné: buďto aby protipapežové odstoupili dobrovolně a vyvolen byl papež nový; anebo aby žádosti obou podaly se na rozsudího; anebo konečně aby o tom rozhodlo obecné koncilium církevní. Co se týče takového koncilia, měli hned prvé za to že jemu přísluší nález o pravosti moci papežské. Nyní dovodíno bez okolků že v případu schismatu držeti se může oekumenické koncilium, byť nebylo

od papeže svoláno, bez papežova předsedání a účastenství; koncilium prý stojí nad papežem. I o tom jakby mělo býti sestaveno navrhovány novoty; neboť „poněvadž prý toho času velký počet prelátů dosti jsou pohříchu nevzdělaní a mnozí obou stran nenáležitě se přidržují“, proto krom prelátů povolati prý sluší rovným s nimi počtem také mistrův a doktorův theologie i práv.

Ve všech těchto návrzích a rozpravách slyšáno jmenovitě vysoké učení Pařížské, a čím důraznější, čím bezohlednější byla řeč kterouž ono naproti držitelům papežské moci vedlo, tím vřelejších dostávalo se mu za to díků od knížat světských i od učených spolkův. Na druhé straně ti kteří nedoufali více v narovnání zmatkův ze samého lůna církve zrakův svých obraceli ku knížatům světským. V jednom psaní volá Mikoláš Clemanžský ku Karlovi VI. francouzskému: „Král přijdiž na pomoc královně, svobodný vysvobodiž spoutanou, zdravý vyléčiž nemocnou, bojovník přispěšiž nepřemoženou udatností na pomoc té která bojuje!“ Především měla se v této tísni ukázati opět důstojnost a osoba krále římského v někdejším světle co pravého ochránce a záštity církve, on jí měl mocným ramenem nápomocen býti proti nepřátelům a utiskovatelům jakož to druhdy činívali císařové v blesku moci své. Náhled tento ujal se jmenovitě u přátel pokroku ve Vlaších. Tak tomu rozuměl onen vznešený duch jehož netoliko literatura zná co líbezného opěvovatele Lauřiných krásných očí, ale i dějepis Italie co horlivého milovníka vlasti. Když císař Karel IV. na své jízdě do Říma k věčnému městu se blížil volal k němu Petrarka v nadšení: „Přijdiž mocný Auguste Italii své, Róma volá tebe ženicha svého; Italie touží políbiti nohou tvých!“ A když papež Urban VI. v Římě zvolen byl od Klementa VII. Avignonského, Italie utiskována od Ludvíka Andegavského, tu vyzýval Antonius de Lemaco Karlova syna Václava IV.: ať k ochraně papeže, k ochraně Italie rozvine síly říše české i římské, ať přijde aby úskočných

nepřátel porazil a ze země vyhnal; „*vale*“ tak se končí list jeho „*vale et veni o unicum miserandae Italiae praesidium!*“

Nelze se diviti že v okolnostech tak zmatených i muži sebe rozšafnější jak v návrzích o napravení svornosti a řádu tak i ještě více v průpovědech kterými myšlénku svou stvrditi se snažili zacházeli na scestí. Gerson muž rovně učený jako mravopočestný veřejně vinil papežův ze svatokupectví poněvadž žádali annat; ač prý se proto nemohou pokládati za kacíře, dokazoval on, jsou nicméně předce podezřelí ve víře. Zabloudil v nebezpečné rozeznávání církve katolické a apoštolské. Hlava prvé řečené jest prý jediné Kristus, papež pak toliko náměstek Kristův, a i to jen potud pokud klíče Petrovy nezbloudí. Za hlavu církve apoštolské — kteráž také sluje římskou, avšak nynějšího prý času slouti by spíše měla apostatskou nežli apoštolskou — pokládá se papež; než církev tato není prý neomylná. Ssazení papeže zastával Gerson žeť jest dovolené, háje tuto zásadu průpovědí více než smělou: „Smí-li prý k vůli zachování státu ssazen býti král nebo kníže, an předce králem neb knížetem jest po právu zrození: natož se tak učiniti může s papežem který úřadu svého dosáhl volbou.“ Ještě dále než Gerson pouštěl se ohnivý Mikoláš Clemanžský, když s netajenou rozhořčeností nekázanost kněžského života odhaloval, obraceje na souvěké duchovenstvo slova písma „že od kořene po vršek není při nich nic zdravého.“ Neomylnost připisoval toliko prvním koncilům oekumenickým poněvadž prý záležely z mužů zbožných, kteroužto vlastnost upíral pozdějším; neboť prý někdy uzavírali takové věci které se nesrovnávají s podstatou víry. „Může-liž kdo s jistotou říci žeby při větší části nějakého nynějšího sboru církevního byl duch svatý; a který muž osmělí se tvrditi toho sám o sobě, nevěda hoden-li jest lásky či nenávisti?“

V takové příšerné, ba právě revolučné zásady zbluzovali mužové nezapřevší nikdy věrné přivrženosti k obecné církvi ani slovy ani skutky, vždy zastávající řád a zákon

kdykoli se toho ukázala potřeba. Ti ale kteří více měli horlivosti než pokory, dobré vůle více než povinné poslušnosti, jejichž tvrdá povaha nebyla s to aby přestala na vyřčení pouhých zásad, nebyli daleci pokušení aby polepšení církve vyhledávali vlastními cestami a zasazovali se o to vzdorným odporem proti autoritám, upírajíce žeby řádně ustanoveny byly. Toho odvážil se v druhé polovici století čtrnáctého muž jeden v Anglicku; brzo na to několiko mužů v Čechách, a rostoucí počet hrnoucích se k těmto stoupenců dal původ revolucí kteroužto se začíná řada oněch násilných a mohútných rozruchův jichž konce dnové naši posud nedožili.

Ponenáhlý postup kterak krokem po kroku přišlo k vypuknutí této revolucí, jakož i důležitý podíl kterého se jmenovitě jedné osobnosti v ní dostalo, předmětem jest následující **rozpravy**.

I.

Od vystoupení mistra Jana Husa až do vyloučení živlu německého z university Pražské.

Přehled chronologický.

1360 (?) Konrad Waldhauser káže v Praze.
1362 28. října. Vyvolen papež Urban V. v Avignonu.
1364 — General dominikánský papežským legátem v Praze. Konrad Waldhauser obžalován pro dva články kacířské.
— Milič z Kroměříže káže v Praze.
— Jan Viklef pře se s mnichy žebravými o místo rektorské v Kanterbury-hallu.
1367 — Papež Urban V. v Římě.
— Milič obžalován u papeže odejde do Italie.
1369 — Jan Hus narozen.
8. prosince. Konrad Waldhauser †.
1370 19. pros. P. Urban V. † v Avignonu.
30. „ Vyvolen papež Řehoř XI.

1372 — C. Karel daruje opuštěné „Benátky“ Miličovi který na tom místě zřídí svůj „Jerusalem.“

— Jan Viklef veřejným učitelem na vysokém učení v Oxfortě.

1373 — Tomáš Štítný píše své dílo „O obecných věcech křesťanských“.

1374 29. června. Milič z Kroměříže † v Avignoně.

— Jan Viklef s papežskými plnomocníky v Brügge.

1377 — Řehoř XI. nařídí vyšetřování proti Janu Viklefovi.

1378 19. února. Viklef před arcibiskupem kanterburským a biskupem londýnským.

27. března. P. Řehoř XI. † v Římě.

8. dubna. P. Urban VI. volen v Římě.

— Viklef před biskupy v Lambethu.

20. září. Konklave ve Fondi — Pap. Klemens VII. Počátek schismatu papežského.

29. list. Císař Karel IV. †.

— Král Václav IV. vstoupí na trůn.

1379 — Jan z Jenšteina arcibiskupem pražským.

— Jan Viklef překládá bibli na jazyk anglický.

1381 v říjnu. Matěj z Janova kanovníkem Pražským.

— Viklef zdvihá odpor proti učení o transsubstantiaci.

— Sestra krále Václava Anna provdává se za Richarda II. krále anglického.

1382 21. května. Synoda v Londýně zavrhuje 24 artikulů Viklefových za bludné a kacířské.

1384 — Rozepře mezi národy na universitě pražské o obsazování míst kollejních.

31. pros. Dr. Jan Viklef †.

1388 19. října. Uzavření provincialné synody v Praze že se laikům nemá rozdávati večeře Páně než nejvýše jednou za měsíc.

1389 — Synoda provincialná přidržuje Matěje z Janova aby bludů svých odvolal.

25. října. Papež Urban VI. †.

2. list. Zvolen pap. Bonifac IX. v Římě.

1391 24. května. Založení kaple Betlemské skrze Jana z Milheimu.
1393 — Jan Hus bakalářem svobodných umění.
1394 — Jan Hus bakalářem theologie.
16. září. P. Klement VII †.
5. říjn. Zvolen pap. Benedikt XIII v Avignonu.
30. listop. Matěj z Janova †.
1396 — Jan Hus mistrem svobodných umění.
— Odstoupení Jana z Jenštejna. Volbram ze Škvorce arcibiskupem pražským.
1398 — Jan Hus veřejným učitelem.
v září. Jeronym Pražský bakalářem svobodných umění.
1399 — Hus na faře u sv. Michala zastává artikule Viklefovy.
— Tomáš Štítný chystá nové vzdělání veškerých svých spisů.
1401 15. října. M. Jan Hus děkanem fakulty artistské.
1402 14 března. M. Jan Hus potvrzen za kazatele kaple Betlemské.
2. května. Arcibiskup Volbram ze Škvorce †.
v říjnu. M. Jan Hus rektorem university.
1403 28. května. Snešení university pražské o 45 artikulích ze spisů Viklefových.
25. června. Kaple Božího Těla postoupena národu českému.
9. srpna. Král Sigmund zapovídá poslouchati pap. Bonifacia IX.
v říjnu. Zbyněk Zajíc z Hasenburka arcibiskupem pražským.
11. listop. K. Václav vyvázne z druhého svého vězení ve Vídni.
1404 1. října. P. Bonifac IX. †.
17. „ Vyvolen p. Innocenc VII. v Římě.
1405 Kapitula pražská obrací se k papeži v příčině bludův Viklefových.
24. června. Bulla p. Innocencia VII. arcibiskupovi pražskému.
1406 7. listop. P. Innocenc VII. †.
30. „ Vyvolen papež Řehoř XII. v Římě.
10. pros. Psaní p. Řehoře XII. k universitě pražské.
1407 24. dubna. Umluvena schůzka Benedikta XIII. a Řehoře XII. v Savoně.
15. října. Hus káže v domě arcibiskupově.
1408 v máji. Řehoř XII. v Lucce, Benedikt XIII. na Spezzii.
11. máje. Kardinálové Řehořovi dávají se v ochranu Florentinským.

1408 14. máje. M. Matěj z Knína činí odvolání před soudem arcibiskupským.
20. „ Schůzka národu českého o 45 artikulů Viklefových.
3. června. Farář Abraham před soudem arcibiskupovým.
17. „ Synoda diecesánská v Praze — Nařízení arcibiskupa aby mu byly vydány knihy Viklefovy.
— Svolání koncilia církevního v Pise ke dni 25. března 1409.
v říjnu. K. Václav posílá Mařík Rvačku, Jana z Reinšteina, Štěpána Pálče a Stanislava ze Znojma ku kardinálům v Pise.
24. listop. Psaní kr. Václava ku kardinálům příčinou obsílky ke koncilii.
v prosinci. Shromáždění university pražské za příčinou roztržky církevní. Poselství národů ku králi Václavovi do Kutné Hory.
1409 18. ledna. Dekret královský o hlasích národův na universitě pražské.
22. „ Nařízení královské aby Řehoř XII. nebyl dále uznáván za papeže.
26. ledna. Slavné prohlášení král. dekretu od 18. ledna.
6. února. Žádost tří cizích národů ku králi proti tomuto dekretu.
16. února. Spříseženi údův tří cizích národů.
23. února. Rozepře o zkoušení bakalářů.
25. března. Zahájení koncilia v Pise.
9. máje. Mikoláš z Lobkovic na universitě.
— Vyjití cizích doktorův, mistrův a studentův z Prahy.

5.

Dosti obecně má se za to že seznámení-se se spisy Angličana Jana Viklefa bylo první a původní příčinou husitstva v Čechách.

Jan Viklef (John Wycliffe) narozen r. 1324 ve Wycliffu v severním Anglicku, muž rovně zběhlý v dílech sv. Augustina jako ve spisech Aristotelových, znalý ve filosofii, v theologii i ve právních naukách, přísný ve mravech a života bezúhonného — chodil prý vždy bos a v těsném hábitě z nejhrubšího sukna — záhy dal se na dráhu odporu proti ústavům i autoritám církve. Stalo se to nejprvé v rozepři university oxfordské s mnichy mendikanty. Přidav se na stranu university proti mnichům, přirovnával tyto k fariseům a zákonníkům jakž píše o nich sv. Matouš v kap. XXIII. 14 a projevil takovou při tom vášnivost, že se neostýchal říci žeť jedno a totéž jest vstoupiti do řádu mendikantův a zbaviti se království Božího. Později měl půtku s arcibiskupem kanterburským Šimonem Langhamem. Když totiž mnichové žádali aby jim navrácen byl rektorát kanterburyhallský v Oxfordě jakožto právo jim dle založení příslušící, dal arcibiskup mnichům za právo. Viklef maje onen rektorát od předchůdcův arcibiskupových sobě propůjčený, a kněží světští kteří na té kolleji byli s ním v rovném položení, odvolali se proti nálezu arcibiskupovu k stolici papežské. Ale appellací ta neměla jiného účinku než že Viklef a druhové jeho dostali obsílku do Říma, a když se nedostavili vesměs odsouzeni byli *in contumaciam*. V ten čas zavdalo jednání o peněžité dávky, které Anglicko pod rozličnými jmény do Říma platiti povinno bylo, vítanou záminku Viklefovi aby vystoupil i proti papežské stolici samé. Veliké úroky jimiž se král Jan Bezzemek byl zavázal Innocenciovi III. zůstaly zadržány

déle nežli za jedno pokolení. Prelátové i páni, když král Eduard III. o to k nim učinil potaz, vyjádřili se jednosvorně že závazek ten, jelikož jej král Jan bez přivolení národu na se byl vzal, žádné platnosti nemá. Byly však ještě jiné příčiny neshod a hádek Anglicka s Římem. S nechutí pohlíželo se na to kterak osazováním domácích beneficií skoro výhradně z Říma množství peněz vychází ze země. Dosazováno na ně zhusta cizozemce kteří o skutečné zastávání svého úřadu na mnoze hrubě nedbali. Mimo to odváděly se do Říma nenáviděné annaty, petrský groš a poplatkové jiní. I opíral se tedy Viklef o přízeň jak dvora i velkých pánů tak i obecného lidu když se proti tvrzením římským jakoby Anglicko bylo lénem stolice papežské, a proti přílišným peněžitým nákladům které z Angličan do Říma šly ozývati počal. Snešení tak řečeného „dobrého parlamentu“ aby vysoké úřady světské osobám duchovním propůjčovány nebyly podporoval Viklef pérem svým ve dvou spisech. Když pak král anglický a papež o narovnání rozličných těchto sporných věcí ve Brügge jednati se jali, vyslán tam byl Viklef sám šestý; výsledek ale tak málo byl jemu vděk že když vrátiv se vstoupil před krále tato rouhavá slova proti papeži vyslovil: „Pyšný ten světský kněz římský nejproklatější je vydírač a šejdíř.“

Stav se doktorem theologie a učitelem na vysokých školách oxfordských postupoval Viklef v odporu svém proti zbujnělosti mnichů, proti necírkevnému životu prelátův a biskupův, proti vysokomyslným záměrům Říma. Dychtivě hrnuli se posluchači k jeho čtením a slova jeho nabyla takové vážnosti že se jim nikdo v zemi opříti neodvažoval. Učení které se nyní jal vykládati zabíhalo čím dále tím více v pošmournou soustavu obecné nevyhnutelnosti. Všecko prý jest předustanoveno od věčnosti; Bůh sám prý nemůže mysliti a poznávati nic jiného než co právě myslí a poznává; jakožto tvůrce nemohl prý tvořiti více nežli právě v skutku stvořil; vše což se koli děje, děje prý se z odvěčné nutnosti, dobré i zlé. Praktické jeho náhledy sváděly ho dál a dále

ze směru církevního. Za jediný pramen ku poznávání pravd křesťanských pokládal Viklef písmo svaté, které aby je lidu bezpostředně učinil přístupným na jazyk anglický přeložil. Zavrhoval transsubstantiací a zastával toliko mravní přítomnost Krista ve chlebě a ve víně: „přirozená povaha chleba a vína“ bludařil on „nezničuje, nýbrž povyšuje prý se na podstatu vznešenější.“ Upíral žeby Kristus v evangelium byl ustanovil mši svatou a žeby se svátost posledního pomazání dovoditi dala z písma. Dokazoval že, pocítí-li kdo vnitřní lítost nad hříchy svými, zevnitřní jich vyznávání ve zpovědi zbytečné jest a bez potřeby. Jen dva stupně hierarchie, totiž kněží a diakoni, byly prý zavedeny za prvotného křesťanstva, všecky druhé jsou prý výmyslem pozdějšího věku, na ujmu a na zkázu církvi; papež pak že jest sám vtělený antikrist. Kněz dopustiv se těžkého hříchu nemůže prý žádného svatého úkonu hodně odbývati; je-li papež nemravný a tudyž úd ďábla, nemá žádné moci nad křesťanstvem; rovněž tak králové a knížata spáchavše hřích smrtelný odříci se musejí vlády která prý jim déle nepřísluší.

Praktický rozum národu anglického s pochvalou vítal smělého muže dokud se obíral otázkami praktickými, dokud se odhodlaně opíral proti lenní závislosti králově od stolice papežské, jakož i proti citedlným nepořádkům které vznikaly všude z vybírání peněz papežských. Ale právě týž praktický rozum neliboval sobě tuze ani v neobratných filosofémech ani v protidogmatických průpovědech doktora po reformách rozbaženého. Když příčinou vyšetřování nařízeného od papeže Řehoře XI. Viklef obeslán byv před soud duchovní stál před arcibiskupem kanterburským Sudburym a biskupem londýnským Courtneyem, bylo mínění obecenstva naskrze při biskupích. Vládař vévoda Lankaster a velký maršal lord Piercy, kteří co příznivci Viklefovi přítomni byli v onom shromáždění a neslušným spůsobem vystoupení jeho podporovali, s těží se uchránili před vztekem lidu; vypuklo násilné vzbouření, domy obou jmenovaných pánů násilím dobyty a od lidu zdran-

covány a zpustošeny. Stal se sice obrat ve věcech těchto když za dva měsíce potom Viklef podruhé pohnán k soudu v Lambethu se dostavil. Tentokráte luza hrubou násilu svou obrátila proti biskupům i prelátům kteří k odsouzení Viklefových bludův byli se sešli, a výhrůžkami a mocným vtržením do schůzky jejich odhroziti je se pokusila. Než toť právě ukazuje jak lid anglický byl daleký toho aby pravý stav věci byl pochopil a jí jako své byl se ujal. Netrvalo dlouho, aj i také universita oxfordská, horlivě posud zastávavší Viklefa, odřekla se jeho a zatratila bludy jeho; synoda pak kterou svolal přísný Courtney, po Sudburově smrti arcibiskup kanterburský, do Londýna, odsoudila čtyryadvacet článkův učení jeho dílem za kacířské dílem jako bludné. Nic neprospělo Viklefovi že se odvolával na svého někdejšího ochránce vévodu Lankasterského; naopak vyšel z Londýna rozkaz aby Viklef ssazen byl s učitelstva, všecky spisy jeho aby byly zabaveny a ničeho v nich neměníc odevzdány arcibiskupovi do rukou. Viklef odebral se na faru svou v Lutterworthu. Obsílce do Říma nedostál, zastíraje se neduživostí svou a povinnostmi svými ve správě duchovní. Složil ještě několik spisů, mezi jinými hlavní dílo své *Trialogus*; obnovil ještě jednou, když biskup Spencer ve Flandřích proti přívržencům papeže Klementa VII. kříž kázati dal, spor svůj se žebravými mnichy, až konečně rozdávaje právě večeři Páně mrtvicí byl raněn a za dva dni na to skonal (31. pros. 1384).

Půtky Viklefovy nezanechaly v Anglicku trvanlivých účinků. Reformatorská opposice o kterou ve spisech a s kazatelny proti řádu církve se pokoušel přestala při osobě jeho a spolu s ní také vyhasla. Byl sice založil ještě za svého učitelování v Oxfordě spolek jakýsi chudobných kněží, kteří bosi s holí v ruce v dlouhém červeném oděvu chodili po zemi, učení mistra svého přes zápovědi biskupské lidu kázajíce. Trvalo sice ještě i po smrti Viklefově toto potulné kazatelství a jitřilo lid proti statkům církve jakož i proti ústavům společnosti občanské. Také získán mocný ochránce v osobě lorda

Johna Oldcastla z Cobhamu, kterýž několikkráte nenepatrné síly branné strhnul a proti vojsku kralovskému vedl, až konečně na polích St. Gilleských došel zasloužené smrti jako kacíř a zrádce (1416). A však tato katastrofa, která neměla ráz čistě náboženský nýbrž i politický, zůstala v zemi docela osamělá. Stiháním i popravami rozptýlených následovníků oněch „pravých a evangelických kazatelů“, jak poslové učení Viklefova sebe nazývali, celá ta opposice vzala za své. Památka Viklefova zůstala v Angličanech vůbec památkou kacíře, učení jeho bludným a nebezpečným, spisové jeho kde se koli našli sebráni a spáleni. Universita oxfordská divila se nemálo kterak učení od papeže a od biskupův uznané za kacířské a bludné průchodu nalézti mohlo na vysokých školách pražských. Angličan John Stokes, přijev r. 1411 na své úřední cestě také do Čech, mistrům pražským přišedším k němu jako k účastníku svého smýšlení s netajeným podivením opáčné své mínění vyslovil. V Kostnici kde zatracení artikulů Viklefových znovu předsezvato neučinil národ anglický ani sebe menšího kroku aby odsudek takový odvrátil, a ještě r. 1428 stalo se dle rozkazu téhož koncilia kostnického že kosti Viklefovy vykopány a z místa posvěceného vzdáleny byly.

„Ale nauka Viklefova“ dočítáme a doslýcháme se všude „která v Anglicku bez trvanlivých účinků minula, stala se ve vzdálené zemi na pevnině původem a pramenem hluboko zasahujícího, široko rozvětveného a dlouho trvalého hnutí církevního, politického, národního a společenského.“ Neznáme tvrzení které by nad toto bylo nedostatečnější; není zajisté nic jiného leč povrchné *post hoc, ergo propter hoc.* Nelze ovšem popírati že známost nauky Viklefovy nemalý měla podíl ve vypuknutí a v sesílení se hnutí církevního v Čechách. Náčelníci hnutí tohoto nikdy nezapírali že spisové anglického reformatora velice působili na ducha jejich; protivníci jejich jak v Čechách tak i kromě Čech užívali jména „Viklefista“ a „Husita“ dlouho v jednom a témž smyslu; a od

prvního snešení university Pražské až do posledního zasednutí koncilia Kostnického všude spatřujeme že před zatracujícím nálezem nad zásadami Husovými i přátel jeho předchází zatracování bludův Viklefových. Ale v ději tomto chtíti nacházeti jediný původ a samotnou příčinu ke vzniku husitství v Čechách veliký jest omyl. Není-liž v skutku těžko uvěřiti tomu žeby učení, kteréž v té zemi kde povstalo bez trvalých následkův minulo, na jiné půdě, jsouc tam přesazeno co cizozemská rostlina, tak hluboko se bylo mohlo vkořeniti, tak záhubně dozráti? Naopak lze tvrditi žeby rozšíření Viklefových spisů, kdyby půda již odjinud nebyla bývala zkypřena i připravena, v Čechách rovně bylo prošlo bez trvanlivých dojmů jakož se to stalo v samé jich vlasti, v Anglicku. Dostačitelný důvod toho co v Čechách se objevilo v první čtvrti patnáctého století nemůže se hledati jinde než právě ve stavu věcí domácích naší vlasti.

6.

Již tehdáž když jsme líčili poměry obecné připomenuli jsme že žalostný úpadek věcí církevních nebyl všude touž měrou rozšířen.

V Čechách křesťanství později bylo zavedeno nežli v západních zemích německých a romanských, o Italii jakož přirozeno jest ani nemluvíc; i minul dosti dlouhý čas nežli v panství bez odporu uvázati se mohlo. Staré obyčeje a divokosti pohanské — o nichž mimo jiné strašlivá udalost na hradě Pražském l. 995, pro kterou sv. Vojtěch úřadu biskupského se vzdal a ze země se odebral, svědectví vydává — ještě celé století zápasily s ústavy křesťanskými. Mravy du-

chovních vzpíraly se až do 13. století proti přikázaní aby buď opustili své manželky anebo své prebendy. Nejeden legát papežský přišel proto do Čech, a s jakým tuhým a prudkým odporem jim tu bojovati bylo, důkazem toho jest výstup při vysvěcování kněží 22. března 1197 kde kardinal Petr málem přišel o život.

Ale i mezi tímto bojem a ještě víceji potom když nauka a kázeň křesťanská dobyla velikého vítězství církev v jednotlivých osobnostech a udalostech nejkrásnější triumfy slavívala. Starší i novější dějepis církve české skví se dlouhou řadou spanilých úkazů jichž záře dávno zastírá smutné stíny kterými po dvě stě let listy jeho se tmily. Údové panujícího rodu a biskupové zemští kromě nemnohých výminek závodili spolu v pobožnosti a oddanosti k církvi, v svědomitém zachovávání přikázaní církevních; dobročinnost k chudým, štědrost k církvi, péče o služebníky církve od mnohých z těch i oněch takovou měrou byla vykonávána že se tomu naše hladomřivá doba může sice obdivovati, sotva ale v rozsáhlosti rovně velikolepé vyrovnati; počnouc od obou svatých kteří mučennickou smrtí zpečetili křesťanství kmene svého, Václava a Ludmily, a od knížete Spytihněva II. přestavitele zámeckého chrámu Pražského, an celý půst trávíval v domě kanovnickém vykonávaje skutky pobožnosti a dobročinnosti, až po Václava II. štědrého zakladatele kláštera Zbraslavského, an denně v kapli Všech Svatých slyšíval jednu často pak několik mší svatých po sobě, pokaždé podávaje groš *„manum osculando celebrantis“*; a až po otce vlasti císaře Karla IV. zakladatele dómu Pražského, tvůrce arcibiskupství v Praze a biskupství v Litomyšli, neunaveného sběratele sv. ostatků a pokladů chrámových, an ročně zavřev se v kapli sv. Kateřiny několik dní na zamilovaném svém Karlštejně trvával na kolenou; a opět počnouc od sv. Vojtěcha, jednoho z nejznamenitějších mužů jež kdy vlast česká zplodila, od biskupa Izza an denně 40 chudých krmíval sám jim s radostnou tváří podávaje pokrm i nápoj, a od Jaromíra an v čas postu leže na dlažbě

noci trávil v kostele na modlitbách a den rozděloval mezi službami Božími, dáváním almužny, umývaním nohou dvanácti poutníkům a častováním 40 chudých při stole svém, až po prvního arcibiskupa Pražského Arnošta z Pardubic, rovnorodého současníka velikému Karlovi, muže kteréhožto spanilé vzezření bylo obrazem vznešené mysli a tvůrčího ducha jeho. A jako stolec knížecí a stolice biskupská tak skvěla se i kapitula Pražská dlouhou řadou mužů vynikajících duchem organisatorským jako byl probošt Marek, opravce a zvelebitel kapituly Pražské, anebo důmyslem a vědomostí jako byl Kosmas otec dějepisu českého, anebo obětovností ve službě církve jako byl Vít an po třicet let zastával úřad děkanský, neumdlévaje v péči o zvelebení chrámu nadáními a ozdobováním oltářů a kaplí, denně prvním bývaje v kostele kdež obcházel oltáře, budil zvoníky, klepal na dvéře žáků a potom vstoupě na kůr sám začínal hodinky jestliže kněz týdenník v čas nebyl na místě svém. Mezi kláštery zdá se že jmenovitě starší od samého založení svého důstojné místo držely co do kázně a vzdělanosti. Biskup Jan IV. když l. 1331 visitoval klášter Břevnovský pochválil opata a konvent pro přísné zachovávání řehole, velebil pobožnost, poslušnost a čistotu mravů jejich, a jediné co vytýkal — i jistě že ve mnohých klášteřích oné doby naopak se dálo! — byla menší pečlivost ve správě světských statků. Nevítaným podpalem byli jen žebraví mniši, dominikáni, menší bratří (minorité), františkáni a augustini, kteří brzo po založení řádů svých v první polovici 13. století uvedeni byli i do Čech. Příčina toho zakládala se v jich zřízení kterým úžeji a upřímněji nežli řádové dle řehole sv. Benedikta vázáni byli ke středku jednoty své, k generálovi řádu v Římě. Z toho vzcházely všelijaké nesnáze. S jedné strany nemohlo jinak býti než že mnohá nařízení vydaná ze stanoviska vlaského a přiměřená tamnímu stavu věci vrážela na překážky, nepřízeň, odpor všeho spůsobu jak mile měla býti ve skutek uváděna v podnebí zdejším, mezi náhledy, mravy a poměry společenskými které tak mnohonásobně rozdílny byly od okol-

ností vlaských. K tomu přistoupilo bezohledné vystřídávání osob. Kdežto Češi do řádu vstupující často do cizích zemí bývali posíláni, jazyka tamního neznajíce, mravům a obyčejům tamním obvyknouti nemohouce: do klášterů českých cizozemci strkáni, ano představováni v nich za převory a kvardiany, z čehož vznikaly mrzutosti a těžkosti na které již Kunigunda druhá manželka Přemysla Otakara při dvoře papežském příčinu měla sobě stěžovati. Konečně uváděla řády ty bezprostředná závislost od Říma v ustavičné rozepře s duchovenstvem domácím a podněty k obapolným třenicím vždy z nova se naskytovaly. Proto jim sami biskupové nepřáli, překážky jim kladli, mocí je někdy stavujíce u vykonávání příslušících jim prostředkův proti kacířstvu. Naproti tomu žebraví mniší nezřídka rozkazům biskupů vzdorovali, propůjčovali se ochranou těm kteří od biskupa byli odsouzeni a t. p. Takovým během nejednou dostupováno krajností. Když l. 1313 minorité Žatečtí panu Sulislavovi z Pnětluk zemřelému ve klatbě biskupské slavný pohřeb připravovati se jali, dal Jan z Dražic je samy do klatby. Menší bratří pak mstili se tím že biskupa vinili jakoby kacířstvu v zemi nadržoval, poněvadž podporoval zakládání spolků tak řečených magdalenek *(quasdam religiosas appellatas Magdalenitas)* od papeže nepotvrzených; pročež a pro jiné příčiny biskup ten později obeslán byl do Avignonu kde jedenáct let zůstal vzdálen od biskupského svého sídla. Ale přes takové mrzuté případy a přes nesnáze které ve zřízení jmenovaných řádů založeny byly nelze neviděti že vystoupení mnichů žebravých v Čechách také mělo dobré stránky, že sobě velikých zásluh dobyli o povznešení mravů a pobožností, ano že horlivostí svou v kázání a správě duchovní i světské duchovenstvo pobádali k snažnějšímu plnění povinností, že sobě úctu a důvěru nejen obecného lidu ale i také vyšších stavův zjednati uměli, posléze i že, zvláště dominikani, v prostředku svém měli muže kteří jako bratr Kolda z Koldic lektor u sv. Klimenta theologickým vědomím a vzděláním vynikali.

Nezůstaly sice věci církevní v Čechách jakož mysliti lze docela prosty oněch vad, kterými jmenovitě za 14. století v jiných zemích tak veliké porušení braly.

Časté přicházení legátů papežských, kteří během 11. 12. a 13. století z rozličných příčin do Čech bývali posíláni, nejvíce sice vysvětliti lze obtížemi s kterými dokonalé udomácnění křesťanstva, zřízení a obyčejů křesťanských zápasiti musilo. Též neznáme nic místnějšího o kacířství pro které papež Alexander IV. dva minority do Čech za inquisitory poslal (1204), i není nemožné že ono souviselo s následky tuhého pohanstva. Na začátku 14. století ale proklestila si cestu do Čech sekta Waldenských a Albigenských, i dosáhla tak rozsáhlého a pevného zřízení že prý svého arcibiskupa a sedm biskupů měli. Zamítali několik svátostí, zneuctivali jiné tím že udělování jich zůstavovali laikům, vyhladili rozdíl stavu duchovního, neuznávali vrchnosti stolice papežské, v nočních svých schůzkách jakož se o nich mluvilo plodily všeliké neplechy. Za jediný měsíc l. 1315 spáleno bylo v Praze čtrnácte těchto bludařů, a dominikáni by pátrání po nich ještě šíře byli vedli kdyby jim biskup Jan IV. nebyl položil meze. Od té doby inquisicí častěji v Čechách co činiti mívala. L. 1341 zabit byl v klášteře sv. Klimenta od několika prý kacířů jistý dominikán jehož král Jan z příčiny inquisicí do Prahy z Polska byl povolal. Ani mrskáčů Čechy nezůstaly prázdny; l. 1348 jich několik rojů nalezlo cestu do země, brzo však přičiněním arcibiskupa Arnošta zase byli vyhnáni. Již několik let předtím byl nalezl král zapotřebné aby zvláštního duchovního *„pro exercendo inquisitionis haereticae pravitatis officio“* v Praze stále ustanovil a přiměřeným příbytkem i slušnými důchody opatřil.

Co se stavu duchovenstva dotýče, tu velmi rozšířena byla ta neřest že se prebendy nalezaly v rukou takových lidí kteří neměli žádných vědomostí theologických, ba kteří ani vysvěceni nebyli. Místa na bohatých kapitolách sloužívala týtýž víceji k opatření mladých šlechticů nežli k zastání úřadu duchovenského; a nezřídka spojována bývala se dvěma, třemi

beneficiemi v jedné osobě anaž nemohouc povinnostem všech zadost učiniti povinnosti všech zanedbávala. Takovými neslušnostmi trpěla k. př. kapitula Vyšehradská. Tu se nepořádky tak zmohly, zanedbávání residencí, nebývání při službách Božích v samé největší svátky kanovníkům tak v obyčej vešlo že, měla-li poněkud zachována býti podoba v očích pohoršeného lidu, třeba bylo utíkati se k všelijakým umělým nastrojením, jelikož ani sebe přísnější rozkazy nebyly s to aby oné nepleše učinily přítrž. Větší přísnost, zdá se, panovala při kapitule na hradě Pražském, jakož aspoň souditi lze po vyobcováních kteráž pro tak hrubé zanedbávání povinností nejednou byla před se brána; tak se mezi jinými (1305) stalo kanovníkovi Diviši z Ypern, kterému se ovšem vytýkalo že za 30 let co hodnost svou zastával ani jednou v kostele Svatovítském se neukázal. Že ani mezi ostatním duchovenstvem nebylo všude tak jakby k prospěchu církve bylo mělo býti: toho nejeden důkaz podává mrzutá různice která mezi domácím duchovenstvem a žebravými mnichy od jich do země uvedení bez přetržení téměř trvala. Nelze sice dobře rozeznati která strana byla vinnější; jisté jest jediné to že v obapolném rozbroji jedna i druhá slabosti dávala najevo. Farářové horlili proti mnichům, mniši proti farářům, vyhlašujíce klatby na sebe. Mniši vinili faráře že povinností svých zanedbávají služby Boží vlažně vykonávají, stádo své poustnouti nechávají. Faráři rovné rovným odpláceli mnichům, vytýkajíce jim odchylky od řehole a lakomost, uvádějíce všelijak v podezření jich spůsob života a úmysly, stěžujíce si do nich že jim do práv farářských sahají, lidu pak zpověď u mnichů představujíce jakoby nic platná nebyla. Vrcholu dostoupilo rozhořčení to když příčinou sporu o příjmy z pohřebů mniši násilně vtrhli do schůzky farářů Pražských, spílajíce jim svůdců lidu a zhoubců duší kteří prý sami jsou pod kletbou jakožto cizoložníci, kostkáři, opilci a jinými nepravostmi zprznění (24. července 1334); po čemž nastalo silné jitření po celé Praze, lid tu farářům onde mnichům stranil až i krev tekla.

Nesmíme zapomínati, že nám zde činiti jest s rozepří strannickou v jejížto rozpálenosti a prudkosti, jakož jest povaha rozdrážděných myslí, navzájem sobě vytýkáno věcí které daleko přesahaly míru pravdy. Nic nám nedává právo přijímati za jisté žeby stav věcí církevních, ač nezůstal netknut vadami svého věku, jimi v takové rozsáhlosti a tak pohoršlivou měrou byl trpěl jakož ze žalob horlitelů a synod vlaských, francouzských, ano i německých za pravé přijímati nuceni jsme. Co k. př. do stavu klášterů panenských nikde se nenalezá stopy žeby v nich neřesti tak hrubého rázu byly nalezly místo, jakož tehdá na jeptišky v jiných zemích tak hořce naříkati slýcháme. K tomu přistoupilo to, že v polovici čtrnáctého století trůn a stolici biskupskou zdobili dva mužové kteří za dlouhého vládnutí svého závodíce spolu všecko vynakládali aby zvýšili lesk a důstojnost, kázeň a řád církve. Jeden byl Karel IV. který jako král český a císař německý nepropouštěl žádné příležitosti naléhaje na povznešení skleslé kázně církevní, v témž duchu působě při samém papeži Innocenciovi IV., na sněmu Mohučském (v březnu 1359) proti nunciovi papežskému an peněz požadoval vystoupiv, řka že spíše sluší k tomu hleděti aby mravy duchovních se polepšily, a přítomné duchovní knížata ústně, nepřítomné skrze listy pilně napomínaje aby k dílu tomu pomocí svou se propůjčili, vzdorujících duchovních trestali, nedbalým beneficia pobrali; sice že chce obrátiti se ku knížatům světským ať statky jejich vezmou v obstávku a důchody jim zabaví, dokudby nepřišlo rozhodnutí od papeže. Druhý byl Arnošt z Pardubic an na všecky strany zřetel i rameno své obracel aby zevnitřní řád obnovil v diecesí své, aby kázeň v duchovenstvu svém pozdvihl, vzdělání jeho podporoval; an ustavičně několik písařů zaneprazdňoval přepisováním užitečných kněh kterými pak kostely a kněží obdarovával; an zvláštní *officium correctionis cleri* zřídil a duchovnímu korrektorovi spolu s notářem a famulem ve vlastním paláci příbytek a výživu vykázal; an posléze na provincialné synodě Pražské

v listopadu l. 1349 diecesí své dal zřízení kteréž pode jménem *Statuta Arnesti* po století vážnost a platnost zachovalo.

Pomyslíme-li k tomu že téhož času také Olomoucké a nově zřízené biskupství Litomyšlské osazeno bylo muži kteří, ač mnohonásobně zaneprázdnění zaležitostmi státními, proto přece dobré svých diecesí s oka nespouštěli: nemůžeme nepřesvědčiti se že od polovice čtrnáctého století věci církevní v Čechách lépe stály nežli snad ve všech druhých zemích tehdejšího křesťanstva; a žeby vzlet, jejž za panování velikého císaře a velikého arcibiskupa jako v každém tak i v církevním ohledu věci v Čechách vůbec vzaly, jistě byl vedl k výsledkům nejkrásnějším, kdyby politování hodný stav obecné církve a pohoršlivý spor žebravého mnišstva a domácího duchovenstva ustavičně nebyl držel pohotově semeno odporu a svárlivé hloubavosti, a zlému nepříteli nebyl tím poskytoval vnadu a příležitost každým okamžením jeho se uchopiti a do násevu pšeničného je rozhoditi.

7.

Církevní hnutí v Čechách prýštilo se z čistého pramene. Počaloť se oním voláním o zlepšení mravův a opravu církve které zdvihali tehdá mužové nejnábožnější a nejučenější, nejvěrnější a nejposlušnější synové církve. Rakušan Konrad Waldhauser a Moravan Milič z Kroměříže jali se v duchu tomto hlásati mohutné řeči své s kazatelen Pražských.

Nejprvé dotýkali se mravů lidu vůbec. Rázný a ohnivý Konrad ozýval se proti pýše, proti ješitnosti a marnotratnosti, proti lehké mysli a rozmařilosti Pražanův. Čím důtklivěji v kázaních svých horlil a hřímal, čím ostřeji haněl a káral, tím více hrnul se lid k němu, tím výše prospíval v obecné úctě a váž-

nosti, tím četnější a podivnější byly úkazy kajicnosti a mravného polepšování. Jako druhdy pohan Pythagoras učením a příkladem svým rozmařilé obyvatele Krotonské uvedl zase ku prostotě a přísnosti mravův, až i ženy snímaly okrasy své přinášejíce je v obět bohyni Junoně: tak podobně spůsobila mravokárná kázaní křesťana Konrada že Pražanky odkládajíce drahé závoje, bohatě vyšívaná roucha, šperky od zlata a perlí prostě se počaly odívati.

Cituplný a blouznivý Milič obzvláštní zřetel obracel na kleslou mravopočestnost veřejnou a dosáhl účinkův ne menších. Nejpověstnější kout v Praze, tak řečené Benátky, následkem horlivých jeho kázaní zpustly docela; a kde prvé sídlo své mívala prodajná necudnost hříšné Magdaleny, tam povstal dům zbožných kajicnic s kaplou svaté Magdaleny; zlopověstné jméno „Benátky“ zmizelo proměniviši se na biblické „Jerusalem.“

Neméně ostře jako proti zkáze mravů mezi lidem světským hřímali Waldhauser a Milič proti úpadku kázně mezi duchovními, proti nepořádům kterých se dopouštěli žebraví mniši, proti hříšnému svatokupectví. A když se v tom potkali s tuhým odporem duchovenstva které po tu chvíli kázaní jejich schvalovalo, když si dotčení řádové stěžovali u arcibiskupa Pražského pod záminkou — nezcela bezdůvodnou — že v řeč obou kazatelů vměšují se bludy a články kacířské, když tuto nic nepořídivše později vznesli žalobu pro kacířství do Říma a do Avignona: tuť sám Římský dvůr, sám papež Urban V. a dobromyslný kardinál Albano ujímali se horlivosti nábožných kazatelův proti prudkosti protivníků jejich.

Jako dva tito mužové s kazatelny působili na veliké obecenstvo, tak účinkoval Matěj z Janova spisy svými na třídy vědecké a osobností svou na společnost těch kteří se tlačili k němu, dychtíce užiti poučlivého a vzdělavatelného s ním obcování. Matěj z Janova přenesa působení své z pole snah praktických na kterém Waldhauser a Milič dosáhli tak pěkných výsledků, v obor badání theoretického, uvedl sebe

ovšem v nebezpečenství které vždy bývalo sloučeno s podobným počínáním. Neboť zbožná snaha vynalézti a navrátiti církvi, která prý se uchýlila od ducha a účelu svého, prvotný stav prostoty a čistoty její, příliš snadno se dostává na to scestí že zamiluje sobě samodělaný názor onoho prvotného stavu a v jistých oblíbených myšlénkách utone. Prvé již připomenuli jsme že stateční dva horlitelé s kazatelny, Waldhauser a Milič, neušli nařknutí bludných a kacířských úchylek od učení církevního, i doložili jsme že nařknutí to nezcela bylo bez důvodu. Proti Konradovi nejprvé dominikáni dva články kacířské kterým prý učil na jevo vynesli; později proti němu opět povstali dominikáni s osmnácti, augustini pak jejichž řehole on sám byl se šesti články. Milič nejprvé přivedl na sebe prudké pronásledování podivným ovšem tvrzením svým o příchodu Antikrista jejž na léta 1365—1367 předpovídal. Později obžalovali ho protivníci jeho co bludaře a vinili jej ze dvanácti článků, mezi nimiž: že schvaluje příliš časté požívání svátosti oltářní, že veškeré duchovenstvo tupí a haní, počna od papeže a konče s mnichy, že dovoliti nechce duchovním aby měli co svého vlastního, že moc světskou štve na duchovní. Ale daleko více nežli obviňování ta, ve kterých mnoho bylo přehnáno a náruživým sočením proti oněm dvěma ohnivým kazatelům vnuknuto, vážila mnohá tvrzení ku kterým Matěj z Janova postupem badání vědeckého byl veden. Ve velikém theologickém díle jeho: *„De regulis veteris et novi testamenti“*, prostém všeliké stopy nějaké známosti spisů Viklefových, objevuje se silné nadsazování písma svatého naproti tradicí církevní, pravého a čistého učení Kristova naproti přídavkům lidského prý výmyslu (*„traditiones et adinventiones hominum“*), vnitřní pobožnosti proti zevnitřním obřadům a obrazům. Jsou to sady které, podkládá-li se jim mylný smysl anebo jednostranně-li se přehánějí, zavésti mohou na nejzáhubnější scestí. Na scestí takové zabloudil i sám učený a ctihodný Janov. Ale zlí následkové kteří z toho povstati mohli odvarováni tím, že Janov netoliko za věrného a poslušného syna církve prohlašovati se

nepřestal, ale smýšlení takové dosvědčoval i skutkem. Nikdy zajisté neosmělil se osobní své přesvědčení v odpor stavěti naproti výpovědem představených církve a sborův církevních, nýbrž vždy se prokazoval ochotným podvoliti se a učiniti zadost kdeby snad byl pochybil. Když roku 1389 synoda Pražská prohlásila se proti několika artikulům ve spisech jeho, učinil veřejné odvolání, poctu svatým vzdávanou a modlitby křesťanské o přímluvu jejich uznav za prospěšné a spasitelné, a slíbiv mezi jiným že nechce již laikův napomínati ku každodennímu přijímání večeře Páně. A když později přišel v pokušení zastávati předešlou praxi v církvi co do večeře Páně a schvalovati přijímání pod obojí způsobou i laikům, ihned poddal se a uposlechl rozkazu představených, učení takové jelikož bludné jemu zakazujících. Tak dosvědčil Janov životem i skutky že nebylo jen pouhou formulou ale upřímným míněním, co on, dle obyčeje onoho času ohražuje se proti bezděčným poklesků, pověděl v jednom svých spisův: „Kdybych pak, čehož nebuď, něco měl mluviti nebo psáti ze své nevědomosti neb nepozornosti nebo pro jinaké mně příliš povědomé nedopatření nebo pro nedokonalost svou, coby se jakkoliv příčilo písmu svatému nebo dobrým obyčejům církve anebo coby snad uráželo nábožný sluch věrně věřících křesťanů: to hned napřed odvolávám a beru nazpět, prose by to tak bylo považováno jakobych toho byl ani neřekl. Proto a k vůli lepší své jistotě toto co pravím a píši jakož i všeliký jiný skutek a sebe samého podrobuji opravě svaté církve katolické a otcův jejích pravověrných, i jsem hotov a přeji sobě aby všecko bylo ponapraveno a já abych veden a uveden byl skrze nábožnou matku i skrze své otce cestou pravdy a milosti která jest nám připravena v církvi skrze Ježíše Krista!“

V týž čas když působili Waldhauser, Milič a Janov žil vzdálen od politického a učeného hluku hlavního města na skromné tvrzi svých předků, veda život bohomyslný a pokojný, pérem vládna místo mečem rytíř Tomáš ze Štítného. Vychován od rodičů nábožných strávil prvá léta svá

v Praze, učil se u nohou mnohých mistrův na nově založených vysokých školách a poslouchal s horlivostí kázaní velikých řečníků duchovních. Čeho v ten čas získal z úst učitelův a kazatelův s tím odebral se na svou tvrz, kdež potom skoro bez přestávky až do své smrti meškaje tichou samotu svou věnoval učeným prácem a rodině své „neb" — praví dětem svým jednou ve svých spisech — „miluji vás; a byť pro vy nebylo velimť bych živ byl jinačeji." „Mysle a rozjímaje, kak" mu „jest z mladu mílo bylo cos buď slýchati křesťanských věcí od otce" jeho „a od mateře", takž mínil i svých dětí vychovati za dobré křesťany a „učiniti jich moudry tou moudrostí o níž jest psáno: Múdrost jest sloužiti Bohu." Tak i když v dospělejších letech mužských jal se spisovati měl nejblíže přitom na zřeteli duchovné dobré svých dítek, „aby mohli krátiti chvíli čtúc v nich (knihách) a zvláště ve svátky doma ve vsi kdež ani kázanie bývá ani nešpora." Ještě krátce před svou smrtí učinil Štítný nové sepsání svých spisů, „ješto mnozí v nich zalíbení měli", „každému komuž by byly k utěšení a k poznání rozličných věcí křesťanóm rozuměti užitečných." Štítný byl křesťanský filosof v plném toho slova smyslu. Četní a rozsáhlí spisové jeho pohybují se veskrze na poli náboženském; označeni jsou znakem oné filosofie, která ve smyslu sv. Augustina ne od Boha svádí ale k Bohu vodí, poněvadž se snaží chápati pravd božích rozumem lidským potud pokud právě rozum lidský stačí; dýše v nich duch té skromné moudrosti, kteráž naplňuje mysl ne hloubavou nevrlostí nýbrž bodrou smířenlivostí. „Nejednú" dí Štítný „sem klada" tyto knihy „odpočinul od rozličného rozbroje mysli; pro něž zdá se mi že někdy také mohú někomu býti k utěšení."

Ve spisích Štítného netají se podíl kterého měl skladatel jejich v převládajících otázkách svého věku. Sámť praví že jmenovitě Milič, s kterým snad žil v důvěrném svazku přátelském, veliké měl působení na ducha jeho a na to že se vůbec odhodlal psáti. Štítný mluví v knihách svých o neře-

stech a poklescích panujících za jeho věku; horlí proti pánům kteří židům odějímají vylichvený zisk, však „ne proto aby vrátili lichvu těm na kterých jest žid vylichvil, ale aby schovali sobě“, a kteří by rádi byli „když židé vylichvie mnoho, zdali by oni mohli na nich mnoho vzieti;“ vyčítá mnichům žeť odstoupili od původní své řehole, a že „hněvají se a mrzí je každý kazatel dobrý neb kterýžkoli dobrý člověk jenž rozumie jich zablúzenie, rádi by ho i kacieřem učinili aby měli své lsti většie svobodenstvie;“ jedno místo ve Zjevení sv. Jana vykládá v tato slova: „Země hnutie jest hnutie lidu obecného od pravdy; sluncem (zčernalým) znamenána jest stolice papežská, měsiecem (jako v krvi svítícím) stolice ciesařská; a hvězdami z obú stavů znamenajte ješto padají v zemské žádosti od nebeských a z řádu v neřád.“ S Matějem z Janova shodoval se v mínění o častějším přijímání večeře Páně a rozhorlil se na ty kteří toho brániti chtěli světskému lidu, „neb‘ očitě jsú protiv pravdě Svatého Písma.“ Ale nesrovnával se s Janovem, ano vyčítal mu toho, že proti poctě obrazův brojí; „neb mózem mieti obrazy miesto písma na památku takových (svatých) věcí, ale ne aby obraz mohl býti které božie podobenstvie.“

Ale vždy a všude setrval Štítný v poslušenství církve. Měl‘ za to že, což‘ mluvil neb psal o Pánu Bohu, nedělil se od úmysla svatých a křesťanských mistrův. Tak jako Matěj z Janova učinil i on vyznání, žeť jest upřímé jeho mínění se vším což‘ psal nebo psáti bude, poddati se církvi k ponaučení a k opravení; bylo-li by mu ukázáno že by kde pochybil, že se dá rád navésti pravdě. Když se mu pak přihodilo v podvečer jeho života že měl pochybnosti o učení o kterémž posud nikdy byl nepochyboval, přece konečně zvítězila pokorná věřící mysl jeho nad rozpaky hloubavého rozumu, i opakoval slavně že nic nemíní držeti „než to což drží obec křesťanská a škola Pražská.“

8.

Stejným časem, co smysl náboženský a zalíbení v otázkách theologických jak v učených třídách tak ve velikém obecenstvu čileji se budilo, udály se okolnosti které příznivě působily na povznešení a otužení citu národního.

Za posledního století nabylo cizinstvo příliš mocného rozsahu a vplyvu v Čechách. Nemálo k tomu pomáhaly i také poměry církevní. Vztahy ke kurii Římské se rozmnožovaly, váženost zákonů římských vzrůstala, duchovenstvo určitěji od lidu světského se rozlišovalo. Proměny tyto dály se právě tou dobou kde mravy a vzdělanost západní Evropy u nás počaly se rozmáhati a písemnictví národní pod učeností latinskou zanikati. S druhé strany stalo se následkem politiky posledních králů z rodu Přemyslova, že rozličnými výhodami živlu německému přístup zjednán do země. Německé osady po městech a brzo také po mnohých vesnicích horlivě podporovány; osadníkům zanechány cizozemské jich zvláštnosti; zavedením německého práva městského povstal soudnému zřízení v zemi nový a mocný soupeř. Zároveň přední obyvatelé zemští jali se oblibovati sobě v cizozemských mravech a obyčejích, rodové šlechtičtí hradům svým dávali jména německá a ode hradův přešla potom jména na rodiny samy.

Jak těžce nesli národovci toto nadsazování cizinstva nad zvyky a ústavy domácí, nejočitěji vidíme z ducha v jakém více než sto let před husitským hnutím Dalimil rýmovanou kroniku českou sepsal. Vida kterak se živel německý v městech, ve šlechtě i po zemi šíří a mohutní a obávaje se aby osud Polabských Slovanů, ve mnohých zemích nynějšího Německa s odnárodněním zápasících, nepřikvačil i milou vlast jeho, napínal všecky síly ducha svého aby šlechtu českou upozornil na nebezpečenství a národní cit v ní vzkřísil. Je-

diné z tohoto stanoviska vysvětliti lze onu bezohlednou náruživost, ono nesmiřitelné sočení na vše cokoli německého. Spatřoval před sebou boj na život i na smrt mezi oběma národnostma a proto se mu hodil každý prostředek aby národnost cizí co možná nejčerněji vylíčil. Od začátku až do konce vypravování svého nepropouští žádné příležitosti aby celou kleslost mravův, všecky nehody pod nimiž země stenala, aby každý zločin přičetl Němcům domácím i zahraničným; v Němcích vidí vrahy české slávy, českého národa a jazyka, původ všeho neštěstí v zemi. Od časů Dalimilových ale stav věcí nebyl se změnil, ba v prvních dobách až i zhoršil. Po vymření domácího rodu panovnického přišel do země Jan Lucemburský a s ním němečtí dvořané i raddové; nedůvěra k němu tak velice se vzmohla že víry nalézti mohlo zpozdilé podezření jakoby král všech Čechů ze země vypuditi zamýšlel. Syn jeho Karel vroucně miloval národ v jehož lůně se narodil, jehož hlaholy z mládí již slýchati uvykl. A předce se za panování jeho staly dvě věci které slávu politickou a hmotný blahobyt země na nejvyšší stupeň vynesly, zároveň ale nával a vplyv cizinstva ještě více zvýšily; totiž s jedné strany přijmutí císařské koruny římské jejížto skvělost učinila Prahu hlavním na čas městem říše německé, s druhé strany pak založení vysokých škol Pražských kteréžto jsouce první ve střední Evropě ze všech okolních zemí žákovstvo přivabovaly.

I utvořil se asi v polovici čtrnáctého století takový stav věcí, že co do veřejného života málo se lišil od stavu pojosefinského ku konci předešlého a ze začátku tohoto století, a kdyby pozdější události byly toho nezabránily byl by živel národní bezpečně čím dále tím více mizel i ze života soukromného. Ve všech téměř městech v zemi živel německý vládl převahou, ačkoliv živel český většinou; onde bylo bohatství a blahobyt, tuto massa lidu nemajetného a méně vzdělaného. Němců chránil zákon privilegovaný; Čech, chtěje vzniknouti a spoluvládnouti, musil národnost svou mimo sebe

pustiti a připojiti se k Němectvu. Správa v obcích výhradně byla německá, městská kniha Pražská sepsána byla v řeči německé, listiny městské skládány po německu. V soudech a v úřadech šlo řízení dle řádu německého, kazatelé němečtí řečnili s kazatelen kostelů městských, německý mrav a spůsob, německá jména i hesla rozmohla se jak u dvora a mezi šlechtou tak v přednější společnosti městské, i mohl tvrditi chronista Zbraslavský že ve všech skoro městech říše obyčejnější jest užívání jazyka německého nežli českého — „*in omnibus civitatibus fere regni .... communior est usus linguae teutonicae quam bohemicae.*“ Podobně jako v městech obdrželi živlové cizí vrch i na universitě. Jak známo dělili se údové university Pražské podlé jiných vysokých škol onoho věku na čtyry národy. Když r. 1372 příčinou rozepře o dům jeden která mezi fakultou juristickou a kollejí Karlovou byla vznikla, a pošlé z toho dvojice při volbě rektora juristé od druhých tří fakult se oddělily a zvláštní universitu založili, přijala i nová universita juristů ono rozdělení na čtvero národů. Národové tito byli: český k němuž se počítali Moravané a Uhři, polský se Slezáky, Lužičany, Prusy a t. d., saský a bavorský z nichžto první severní a druhý jižní země německé spolu se Švýcary a německo-slovanskými zeměmi Korutany, Krajinou, Štýrskem obsahoval. Nad to universitu Pražskou navštěvovaly jednotlivé osoby z jiných vzdálenějších zemí které samy vysokých škol měly, na něž tedy při dělení národů hleděno nebylo, jako z Lombardie, z Anglicka, z Francie; takoví bývali přidělováni bez pochyby k těm národům kterým podlé polohy zeměpisné byli nejbližší, Lombardové k národu bavorskému, Angličané k saskému. Oni tři cizí národové, saský, bavorský a polský činili skoro pět šestin, domácí český národ pak něco výše jedné šestiny celého počtu studentův, bakalářův a mistrův. Ješto každý ze čtyr národů měl jeden hlas, byli domácí o jednom hlase proti třem v ustavičné škodě. Následek toho pocifoval se nemile i v ohledu materialném, jelikož cizí

národové netoliko důstojenství universitních skoro výhradně dávali svým krajanům, ale také o všecky prebendy a nadání kterých propůjčovala učená škola vespolek se dělili, s pominutím a na ujmu domácích.

A však již za panování Karla IV. staly se dva děje kterými se podstatně pomohlo národnosti domácí. Míníme totiž předně oddělení zemí koruny české od církevní provincie Mohučské povýšením biskupství Pražského na arcibiskupství, čehož nutnou potřebu císař Karel odůvodňoval papeži jmenovitě tím že Čechové i Moravané mluví slovansky, kdežto ani arcibiskup Mohučský ani duchovenstvo jeho řeči této neznají. Druhý děj bylo založení Nového města Pražského, kteréž jsouc vesměs zalidněno obyvateli domácími národnosti české dalo první příležitost, aby se volně a nemýleně v životu městském rozvíjela. Nadto obnovil Karel netoliko slib jehož byli stavové vymohli sobě od otce jeho, krále Jana ustavičně za hranicemi se projíždějícího, že totiž v záležitostech zemských budoucně nebude užívati jiných rádců než rozených Čechův a Moravanův a že na úřady v zemi nebude dosazovati cizincův: nýbrž vydal zákon že nikdo nemá býti soudcem kdo by nerozuměl a nemluvil česky, lečby měl obzvláštních vědomostí a výtečných vlastností.

Ještě příznivější byl v tom ohledu stav věcí za krále Václava IV. Vplyvu císařství německého ubývalo tou měrou kterou Václav sám v říši pozbýval vážnosti a moci a čím více krajin ostavovati musel kurfirstům jemu nepřejícím a vzdorocísaři Ruprechtovi falckému. To působilo i na poměry university. Mnoho studentův, zvláště z národu bavorského, přestalo přicházeti na učení Pražské i jali se choditi na jiné učené školy v Německu ježto se právě zakládaly, jako v Heidelberce a v Kolíně nad Rýnem. Účinek toho tak byl znamenitý že k. př. průměrný počet studentů každého roku nově přibývajících, který před r. 1389 na juristické fakultě obnášel 128, v době od 1390—1408 na 60, tedy více než o polovici se zmenšil. Na fakultě filosofické, anebo jak ji

tehdá nazývali na artistické (poněvadž v sobě zavírala svobodná umění, *artes liberales*) v též době průměrný počet ročně graduovaných sklesl s 121 na 81, tedy o celou třetinu. Jakkoli citelný byl úbytek tento v ohledu politickém a mnohém jiném, předce ke zdaru věcí národních podstatně prospíval. Rovnou měrou jak mizela početní většina ve které živel cizí naproti domácímu posud se nacházel, umenšovala se i také znamenitě převaha mravní kterou většina ta nad živlem domácím do toho času byla provozovala. Živel národní podporován těmito zevnitřními okolnostmi na všecky strany rychle se vzmáhal. Rychlý rozkvět Nového města působil na stav věcí v Starém městě, ve kterém živel český neméně jako v jiných městech od počátku byl většinou. Ponenáhlu vstupovala jména česká do raddy městské; sami mužové jména německého ujímali se zanedbané národnosti domácí kterou si byli zamilovali. Řeč česká nacházela průchod v úřadech, a za nedlouho kancelář královská vedlé posavadních pouze latinských a německých listin vydávala i české. Po městech začalo se obyvatelstvo české budíti a žádalo náležitého podílu ve správě obecní. Účinky kterých Milič Kroměřížský dobyl českým svým kázaním ponukly mnohého z mladších duchovních že jali se znovu pěstovati řeč domácí na kazatelnách hlavního města. Jiní ujmuli se literatury. Tomáš ze Štítného zejména pokusil se o to aby poklady nauk latinských otevřel čtenářům neučeným. Všecky spisy své skládal vesměs jazykem českým, jejž musel pro předměty o kterých jednal z části znova tvořiti. „Tak vzácen jest Bohu Čech jako Latiník“ praví na jednom místě; a na jiném: „Svatý Pavel, komuž jest epištoly psal, psal jest jich jazykem, Židóm židovsky, Hřekóm hřecky. Když jest král Asverus jměl rozličných jazykóv písaře aby lidu svému každému jazykem jeho psal své listy, a písmo to připomíná: proč by pak pán Buoh i Čechóm své vóle nepsal a nenapomínal jich písmem užitečným?“

Toť arci vysoceučeným pánům nebylo právě vhod, i není nezajímavo pozorovati kterak Štítný ve svém spisování prostonárodním zápasiti musel se zástupci učenosti školské. Již to že Štítný kterýž nebyl ani mistrem, směl psáti o věcech učených popudilo nechuť jejich. Proti tomu odvolával se Štítný na příklad sv. Brigity ježto žena byla, a Miliče nemistra, kteří předce oba psali knihy, a zastavoval se nad těmi podivnými „že nechtie znamenati, pravda-li co se praví, ale jen chtie věděti, kdo praví.“ Latináři opírali se profanací toho což do té doby nebylo než jim přístupné a čehož sobě vážili a ostříhali jako nějakého cechovního tajemství. Ale právě tím ponukli Štítného k výčitce že „hyzdie knihy české ač i dobré, snad chtiec aby jen sami byli múdří vidieni,“ a že na něho „rechnie a vrčí pyšní anebo hlúpí, ježto vše hyzdie jemuž nemohú sami rozuměti.“ Výčitku žeby psal lidu obecnému o věcech učených ježtoby mnohý mohl toho zneužiti, vyvrátil připomenutím že „sv. Jeronym babám psal a vykládal písmo z neznámého jazyka; kéž jest řekl: Sprostní tomu neurozumějí? Protož-li mostóv nedělají žeby nemúdrý mohl upadnúti s něho?“ Vůbec utvořil se postupem času rozdíl mezi vzdělaností národní a učenou vědou university. Národomilové spláceli universitě vysokomyslnou pýchu a závistivé útoky tím, že s kazatelen vykládali všemu světu slabé stránky školské moudrosti a odkrývali světské žádosti hrdých hlasatelů vědy, kterak ji mnohým hlukem o dost malé věci snižují za nástroj své zištnosti a marné ctižádosti.

Ale prodlením času získal živel národní pevné půdy i na vysokých školách Pražských. Živěji a živěji pociťovala se přednost kterou zřízením university a převahou početnou měli cizozemci nad domácími. Těžce neslo se ono zkrácení že synové země, v jejímžto prostředku učený ústav ten se nacházel, z jejíchžto důchodův byl založen a ustavičně obohacován i rozšiřován, ve všech věcech státi měli za cizozemci. Cítili onu neslušnost že cizí národové dosazovali na všecky kanonikáty a na jiné výnosné prebendy svých krajanův, kdežto mistři

a bakaláři čeští přestávati museli na místech v nižších školách a po všech. Za rektora Konrada Soltova (od 16. října 1384 do měs. srpna 1385) vznikla první rozepře o obsazení míst na kolleji Karlově. Ačkoliv písmě zákona svědčilo cizím předce stáli král a jeho dvůr, arcibiskup a domácí duchovenstvo na straně národu českého. Dne 2. prosince 1384 učinil arcibiskup Jan z Jenštejna nález v ten rozum že mají budoucně dosazovati se na spomenutá místa přede vším Čechové a teprv kdyby těch nebylo krajané druhých národův. Národové tito odvolali se k stolici papežské. Doma na universitě dály se zatím rozličné půtky a třenice, tak že se rektorovi vidělo zapotřebno suspendovati čtení pod pokutou. Ale Čechové nedbali toho zákazu; přicházejíce ve zbrani drželi jako jindy čtení, disputace a jiné úkony kollejní. Někteří studenti přestrojivše se aby nebyli poznáni vybili rektorovi i jiným protivníkům svým. Rozepře ta skončila se posléze umluvou v ten rozum, že má býti budoucně na kolleji Karlově míst pět osazováno Čechy, šesté pak že má oběma jak cizím tak Čechům bez rozdílu býti přístupné, což později (1390) určitěji vysloveno v ten smysl, že se má šesté toto místo jednou osazovati z národu českého a dvakráte z národův cizích. Podobné ustanovení stalo se i s strany obsazování míst na kolleji Václavské a na kolleji Všech Svatých. Konečně pak založena v r. 1399—1403 výhradně pro domácí zvláštní „kollej českého národu“ neboli krátce „*Collegium Nationis.*“

K těmto pokrokům, ježto se staly v lůně učených škol, přidružily se jiné odjinud. Sem počísti sluší především založení kaple Betlemské při čemž jméno německé Mühlheim mělo díl nejpodstatnější, a darování kaple Božího těla národu českému; neboť na té i na oné dostalo se tomuto národu jak vplyvu na osazování míst tak i dohledu ke správě důchodů. Prvotné založení a darování rozmnožilo se později při kapli Betlemské o studentskou bursu kdež dostali právo dosazovací nejstarší tři mistrové z národu českého na kolleji Karlově; při

kapli Božího těla pak o několik nových beneficií pro mistry, bakaláře a studenty z národu českého.

Následky těchto změn zanedlouho byly patrny. V době mezi r. 1372 a 1389 měl národ český jak svrchu řečeno sotva něco více než jednu šestinu na universitě, a ze 35 děkanů fakulty artistické mezi r. 1368 a 1384 bylo toliko 5, tedy dokonce jen sedmá část z národu toho. Naproti tomu v posledním desetiletí 14. věku bylo národu českého na universitě bezmála pětina všech, a z 48 děkanů fakulty artistické od r. 1385 do r. 1408 patřilo jich patnácte, tedy bezmála třetí část témuž národu.

9.

Takový byl stav věcí v Čechách ku konci čtrnáctého století kamž připadá vystoupení Jana Husa. Z toho že tento muž nejvýtečnějších vloh, nejnešťastnějšího zblouzení a nejtruchlivějšího osudu, dovedl se zmocniti obou pák které tehdá mysli v nepokojném napnutí udržovaly, náboženské totiž i národní, vysvětluje se nám jak činnost jeho mohla se státi popudem k velikému hnutí, které všemi proměnami dějin vlasti naší skrze dvě století se táhlo, až na planině Bělohorské násilným spůsobem vzalo za své.

Všecky zprávy, které se nám o Janu Husovi zachovaly líčí jej jakožto muže nadaného všemi vlastnostmi kterýmiž náklonnost a důvěru jednotlivých osob, kterýmiž účastenství a úctu velikého množství vzbuditi lze. Šlechetné vzezření jeho jevilo hlubokou opravdovost; všeobecné uznávání důkladné i mnohostranné jeho učenosti spojovalo se s nepokalenou pověstí přísné čistoty mravův; při nelíčené nábožnosti nachá-

zela se u něho ohnivá horlivost proti nepořádkům i nenáležitostem přicházejtež odkudkoli. Hluboká mysl Husova zavírala v sobě od počátku bohatý sklad věřící horoucnosti. Z dob kde ještě nebyl knězem zachovala se nám památka příhody jedné, která zasluhuje aby byla zmíněna. Roku 1392 prohlášeny byly v Praze odpustky milostivého léta kteréž se slavily poutěmi na Vyšehrad a Hradčany, do kaple sv. Trojice na Novém městě a do Břevnova na Bílé Hoře. Hus připojil se k poutníkům na Vyšehrad, vykonal tam zpověď a oběroval poslední čtyry groše které měl, tak že jak letopisec dokládá delší čas musil zůstávati o suchém chlebě. Připomene-li se k tomu ke všemu vroucí jeho láska k otčině, k národu, k jazyku jímž mluvil, snadno se pochopí kterak se státi musilo, že osobnost vynikající takovými duchovními i mravními přednostmi brzo nedílného uznání sobě získala. Stal se miláčkem lidu k němuž mluvil řečí přirozenou a který s dychtivou pozorností poslouchal jadrnou mluvu, zřetelný výraz a pronikavou podstatu kázaní jeho. Rád byl viděn u dvora kde ho královna Žofie, druhá manželka Václava IV., obrala sobě za zpovědníka, ctíc v něm bezúhonného kněze, nábožného duchovního rádce. Požíval vážnosti u arcibiskupa který rád slýchal rady a přímluvy muže nepropouštějícího žádné příležitosti aby se nepokusil o odvrácení nepořádův, o rozptýlení klamlivé pověrčivosti, o zavedení blahodějných oprav.

Vedlé takových povah srdce měl Hus důmysl a vtip a byl obratný dialektik. Ale dialektika jeho zvrhovala se často v důvtipkování, důmysl jeho klonil se k sofistickému překrucování, vtipu svého užíval k urážení nepřátel, zvláště když jím hýbala náruživost, slabá to stránka popudlivé mysli jeho. Vůbec třeba charakter Husův uvažovati více se strany citu nežli se strany rozumu. V srdci jeho měly původ svůj i skvělé přednosti i tmavé strany jeho charakteru; na povahách srdce jeho záležela příčina povznešení jeho, mnohostranné náklonnosti a úcty k němu; povahy srdce jeho byly příčinou jeho zblouzení, tvrdošíjného v něm setrvání a konečné záhuby. Hus nebyl ani sa-

mostatný ani systematický myslitel; sotva bude jeden důležitější článek ve kterém by od počátku až do konce veřejné své činnosti jeden a týž náhled neodstupně byl zachoval; nikdy nedospěl k důsledně provedené soustavě bez odporů a mezer. I nebyl to rozum nébrž srdce jeho jenž ho uvedlo na dráhu kteréž děkuje smutnou slávu jména svého. Pěkné vlastnosti charakteru jeho svedly ho na dráhu tuto, na které zhojení neduhů svého času, napravení mravních a církevních poměrů docíliti doufal; zlé vlastnosti charakteru jeho udržely ho na této dráze, když dávno již byla přišla doba kde porozuměti mohl a porozuměti měl že počínání jeho jest bludné a trestné.

Pohnútky ku přemýšlení o zlepšení věcí církevních nechyběly zajisté za tehdejšího stavu Evropy. V Čechách samých zběhly se za posledních desítiletí události které půdu k novotám v theorii i praxi církevní nad míru rozkypřily. Milič Kroměřížský neležel ještě dlouho v hrobě, a posud v paměti všech žily smělé idey kterých ohnivý muž onen s kazatelny podněcoval, jak se byl odvážil vyličovati obraz Antikrista, naléhati na časté přijímání večeře Páně od laiků, jak se byl neostýchal horliti proti světskému jmění kněží, proti lichvářským úrokům. Posud žil učený Janov v jehož spisech probírány byly otázky o obřadech církve, o ctění svatých obrazův a ostatkův, o přijímání večeře Páně atd. Posud žil Tomáš ze Štítného který nový popud dal tím, že jazykem i spůsobem obecně srozumitelným psal o věcech o kterých do té doby jen v učených kruzích a jazykem latinským jednáváno. V tento čas přivedl sňatek královičky české Anny, dcery nezapomenutelného císaře Karla, s králem anglickým Richardem II. obě země a oba národy v živější vzájemnost. Snad že právě v komonstvu nevěsty královské když se z Čech odbírala mladý šlechtic Pražský, Jeronym jménem, poznal ostrovy britanské. I prodlel tam déle, navštívil universitu Oxfordskou, a seznámil se tam s učením Viklefovým. Vraceje se do vlasti vzal s sebou několik spisův anglického reformátora, a spo-

vědomil tak učené milovníky oprav v Čechách s tím co v podobném smyslu, ale spůsobem daleko odvážlivějším, za mořem od jednotlivého muže bylo zastáváno. Byla věc zcela přirozená že seznámením se s těmito ideami náramné na universitě Pražské hnutí povstati musilo. Jak tehdá v křesťanském světě vůbec a v Čechách zvláště věci stály, sotva lze o tom pochybovati že by spor náhledův o vládě a řádu církve, i kdyby se známost spisů Viklefových v Praze nebyla rozšířila, byl vypuknul, a že ohromný boj který ze sporu toho v Čechách se roznítil nebyl k odvarování. I vracíme se k předešlému tvrzení našemu, že omylné a povrchné jest připisovati samotné oné okolnosti vypuknutí bouří husitských. Ale taktéž se vracíme i ke druhému tvrzení našemu, že známost spisů Viklefových k vypuknutí tomu podstatně napomáhala. Lidé, kteří se dříve již povážlivě stavěli proti některým kusům učení v církvi panujícího, tím více se nyní cítili v náhledech svých posilněni. Chtivě sahali po spisech smělého Angličana kteréžto, z gruntu rozrývajíce celou theorii posavadní nauky bohoslovné, co do odvážlivosti v útoku a boji daleko předčily nade všecko co v Čechách posud čítáno a slýcháno, a kde v dokonalou formu a úplnou soustavu uvedeno nalézali všecko, co posud jen příležitostně a bez pevnější opory jednotlivci v zemi vysloviti se byli pokoušeli.

Poprvé zjevuje se Jan Hus v měsíci září 1393 jako bakalář svobodných umění; rok na to stal se bakalářem theologie, v měs. lednu 1396 mistrem svobodných umění. Hned první vystoupení jeho na učení Pražském označuje ho co odhodlaného příznivce církevních novot. Statuta university Pražské dopouštěla každému mistrovi čísti nejen vlastní spisy než i spisy jiných učitelů „*dummodo sint ab aliquo famoso de universitate Pragensi, Parisiensi vel Oxoniensi magistro compilata.*“ Nebylo tedy žádné překážky aniž v tom leželo co obzvláštního, že se na universitě Pražské četlo o spisech doktora Oxfordského. Roku 1398 začal Hus učitelování své, a již rok na to měl hádku s některými mistry při disputací držané

na faře u svatého Michala na Starém městě Pražském, zastávaje zřejmě učení Viklefovo. V jednom traktatě psaném r. 1401 jeví se patrná přichylnost k náhledům Viklefovým o trvání podstaty chleba a vína ve svátosti oltářní, ačkoliv ani výslovně ani bez výminky mínění anglického doktora o této věci nepřijímal.

Nebyl pak Hus jediný mezi učiteli na universitě Pražské oblíbiv sobě v ideách Jana Viklefa. Ano smělé učení tohoto muže hýbalo myslemi i kromě škol. Tomáš ze Štítného, kmet tehdáž vysokého věku, než ducha nezesláblého, pozoren na všecko co se koli důležitějšího dálo, zvláště se cítil pobádán a v posavadním mínění svém roztržit otázkou o transsubstanciací. „Ai“ dí „již mi jde léto sedmdesáté, avšak ještě sú mnú někteří mistři pohnuli tak že neuměl bych za jisto povědieti, jest-li v té svátosti ještě chléb pod nímž by bylo také tělo boží, či-li tu již zhyne chléb býti a obrátí se v tělo božie?“ — „Ale já“ dokládá hned na to „raději řku: ‚Neviem které jest‘ než bych řekl: ‚Toto‘ neb ‚toto‘ když se j’ v tom ani kostel (církev) ještě neustanovil.“ Ne tak panovali nad sebou mladší mistrové učených škol Pražských. S Janem Husem na jedné cestě nacházeli se s počátku Jan z Jesenic, Prokop z Plzně, Šimon z Tišňova, Mikuláš z Litomyšle, Stanislav ze Znojma, Štěpán z Pálče, hvězdář Křišťan z Prachatic a jiní mnozí. A netrvalo dlouho že se našli lidé jako Jakoubek ze Stříbra, kteří, jak bylo předvídati, nemínili zůstati na půl cestě aniž spokojiti se polovičnými prostředky. Také Jeronym Pražský zjevující se r. 1398 v měs. září co bakalář svobodných umění na universitě Pražské náležel by v řadu tuto, kdyby nebyl v brzce na to raději opustil rodné město své, potloukaje se po cizích zemích kde dobrodružství a pletek všeho spůsobu, ne-li hledal, jistě vinou svou spůsoboval.

Hned v prvních létech patnáctého věku stal se mistr Hus kazatelem při kaple Betlemské. O založení této kaply mluveno již svrchu. Dle výslovné vůle zakladatelův byla hlavně k tomu určena, aby kázaní slova Božího mělo v ní volného jinými službami neobmezovaného průchodu, spolu pak aby se

také pomohlo potřebě obyvatelstva českého které posud, jakž se v zakladacím listě dí, „nejvíce po domích a koutích“ hledati muselo toho co se po kostelích hlavního města podávalo skoro jediné Němcům. K tomuto konci ustanoven byl kazatel jehož hlavní povinnost byla kázati jazykem českým, a sice každou neděli a každý svátek ráno i odpoledne. První v tuto povinnost uvázal se kněz Jan Protiva z Nové Vsi. Nástupce jeho byl mistr Štěpán z Kolína, rovně theolog učený jako horlivý vlastenec — „*zelator patriae ferventissmus*“ jakž ho sám Hus jmenuje. Po nich po obou následoval r. 1402 mistr Jan Hus, kráčeje co přísný mravokárce v šlepějích Waldhausera a Miliče, ale odchyluje se od obou těchto slavných předchůdců zvláštností svého působení. Neb kdežto Konrad Waldhauser co rodilý Rakušan s strany české části lidu Pražského nic platen nebyl; kdežto Milič z Kroměříže právě jen proto, aby lid český nezůstal bez onoho náboženského povzbuzení které u německého tak krásným plodem urodilo, jazyk vlastenský s kazatelny zvláštní péčí pěstovati se jal: byl Hus nejen úřadem svým k tomu veden aby mocí slova svého působil na lid výhradně český, nébrž vlastenecký jeho cit od počátku jej přiměl na dráhu na které horlivě po každém prostředku sahati musil jenž se zdál příhodný k povznešení zkracované všelijak ve vlastním domově národnosti, ke vzdělání zanedbaného pod cizím vplyvem národu, ke zvelebení řeči a literatury domácí.

Při Husovi musí se hned od prvního vystoupení jeho vždy a stále míti na zřeteli dvojí stránka působení jeho: jedna jakož horlitele o reformy v církvi, druhá jako zastavatele věci národní. Dvoje tato působnost šla při Husovi ne vedlé sebe, nýbrž v jednom. Ve svém postavení na universitě, kdež měl nejblíže příležitost rozkládati své náhledy církevní, nikdy nespustil s oka těch ohledův kterých národnost česká na předním učilišti zemském žádati mohla. Naopak sloužil mu úřad při kapli Betlemské, svozující ho především s lidem obecným, zároveň k tomu aby zjednal reformatorským myšlénkám svým průchod ve velikém obecenstvu. V spisech jeho konečně pronikaly

se na vzájem směr reformatorský i vlastenecký, kterýžto dvojaký ráz povahy a snahy jeho nejočitěji se objevuje v traktatech a psaních které složil v řeči mateřské.

Jakkoliv zatratiti třeba nebezpečný směr v kterýž se Hus vydal na poli církevním, nic předce nebrání abychom uznávali činnost jeho národní. Pln vroucné obětovné lásky ke své vlasti a ke svému národu oduševňoval jí všecky své snahy a činy od počátku do konce. Horlivá péče jeho o vzdělání řeči spisovné, úsilí jeho o vyplenění cizomluvů, jmenovitě germanismů ježto se byly vetřely do řeči městských a zvlášť Pražských Čechův, zdařilý pokus jeho o ustanovení přiměřeného k hláskám českým pravopisu podlé vzorů staroslovanských: to vše staví jej mezi zasloužilé vzdělavatele jazyka našeho.

Ale také na této půdě, na které vůbec tak chvalitebně působil, dostal se na scestí jak mile dráždlivost citů jeho odporem nějakým byla nakvašena. Nesluší arci zapomínati v jakém stavu nalezl Hus národnost svou, jak strany postavení zevnitřného tak i strany pěstování jazyka samého. Tehdejší stav nikterak nelze přirovnávati k stavu nynějšímu ve kterém Němec i Čech pospolu žijí, oba rovnoprávní zrozenci té země kterou oba jmenují svou vlastí. Za času když Jan Hus povstal veliká část Němců v Čechách meškajících byli v skutku cizí příchozí, a netoliko tito ale i Němci kteří delšího již času pobývali v zemi nerovné měli s obyvateli českými postavení. Drželi buď, jako na universitě, rozhodnou převahu tak že Čechové ve všech kusích byli v menšině; anebo, jako na městech kde se o vládu mezi sebou dělili skoro s úplným vyloučením obyvatelův českých, požívali zvláštních domácímu zřízení cizích práv i řádů. Proto náchylnost i takových Němců, jichžto otcové po několik pokolení náleželi této zemi, neklonívala se ke straně interessův domácích, alebrž bývali spolčeni s četnými zahraničnými kmenovci kterých do země ustavičně přiváděly a v ní držely jednak poměry Čech k říši německé, jednak navštěvování vysokých škol Pražských. Nelze sice tvrditi — co Husovi cizí hlasové již za oné doby vytýkali, a co mu němečtí spiso-

vatelé posaváde vyčítati uvykli — žeby Hus ze zásady Němcův byl nenáviděl, žeby posluchačům svým záští proti Němcům úmyslně byl kázal. My alespoň ve spisech jeho ani stopy záští takového nenalezli, aniž máme příčiny pochybovati že upřímně míněno co jednou Hus propověděl když se bránil proti oněm výčitkám řka: „Milejší mi dobrý Němec nežli špatný Čech a by ten byl vlastní můj bratr!“ S druhé pak strany nelze větším důvodem nežliby se to činiti mohlo Štítnému vytýkati Husovi, jestliže horoucí snaha jeho směřovala k tomu aby kmenovce své a jazyk jejich ze zanedbalosti tehdejší vytrhl a na místo náležité postavil. Že ale prostředky kterých v tom užíval, řeč kterou v tom vedl nevždy byly pravé, že vášnivostí a nedůvěrou tu k útržkám nejjizlivějším onde k nejkřivějšímu osočování sváděti se dával, že v lidu českém nepřízeň k německým jeho krajanům, od časův Dalimilových roznícenou, udržovati nepřestával: toť zasluhuje důtky nejpřísnější, a nejedna se nám naskytne příležitost abychom jednání jeho v tomto ohledu pokárali.

10.

Stav věcí světských i církevních toho času, když Jan Hus dvojí tuto působnost svou jeviti počal, snahám takovým nad míru byl příznivý a prospěšný.

Schisma táhnoucí se již třetím desetiletím spůsobilo rozdvojení a pustilo uzdu libovůli v náhledech o nejvyšší moci církevní. V jedněch musel truchlivý tento stav rozviklati důvěru v nejvyšší vrchnost duchovní, pomásti vědomí o jednotě a nerozdílnosti její, uvésti je v pochybnost kterémuby z obou vzdoropapežů u věcech církevních poslušnost prokazovati měli.

Jiní zase sobě z toho vzali příčinu aby v rozbroji mezi vzdoropapeži vyvětili se z poslušenstva obou a zůstali docela neutralnými, „tak jako se“ dle mínění Husova „poslušný syn nestranně zachovati má ve sporu mezi otcem a matkou.“ I nalezal se tehda svět katolický dílem na váhách *kterou* nejvyšší vrchnost církevní za pravou by uznati měl, dílem v takovém položení že vůbec *žádné* autority papežské neposlouchal. Sama knížata světská, vysoké kněžstvo, učené školy buď tomu neb onomu vzdoropapeži poslušenství odepírali, podobného chování žádajíce od svých poddaných, od duchovenstva a stavův zemských, od členův své korporace; buď ani jednoho ani druhého z těch kteří moc papežskou k sobě táhli uznati nechtěli, pravíce že míní čekati ažby veškeren sbor kardinálů novou pravou hlavu církve vyvolil. Prostředku takového chopil se i Sigmund král uherský jenž právě tehda byl se zjistil osobou a panstvím bratra svého Václava v Čechách. Sigmund byl ve sporu s papežem Bonifaciem IX., a tento schvaloval Uhrům zvláštní bullou Ladislava neapolitanského za krále. Arcibiskup Ostřehomský a mnozí biskupové uherští ohlásili bullu; duchovenstvo z veliké části poslechnouce rozkazů církevních svých představených svátečným processím roznítilo lid pro Ladislava; veliký díl Uher, Chorvatska a Dalmacie učinil přiznání vzdorokráli. Sigmund kvapem se vrátil z Čech do království svého i vydal nyní řadu rozkazů (24. července, 9. srpna 1403) proti papeži Bonifaciovi IX. V Uhřích i v Čechách měly se všecky dávky, daně a desátky náležející do komory papežské zadržeti, pod těžkými tresty všeliké spojení s papežem přetrhnouti, nikdo mu neměl poslušenství prokazovati ani prokazovati dáti. Sněm Budinský vyřknul v dubnu roku následujícího zásadu, že nikdo zavázán není poslouchati papeže jestliže tento veřejně nebo podtají pokoj ruší; žádný přívrženec bully papežské *(bullatus)* nemůže bez zvláštního přivolení královského od vrchnosti církevní v prebendu nějakou uveden býti; žádné vynešení papežské kteréby se prebend nebo věcí sporných týkalo nemá v zemi průchodu míti; žádný list papežský nesmí se bez zvláštního

přivolení královského přijímati; kdoby přikázání toto přestoupil má jako zrádce zemský trestán býti.

Kdežto poměry církevní spůsobem takovým po celém světě křesťanském hynuly, byl v zemi české stav věcí jak církevních tak politických neméně neutěšený. Vláda světská ochábla pro rozepři mezi královskými bratry; Václav byl podruhé uvězen, Sigmund choval se jako vládař koruny české; Václav ušel prchna z vazby Vídenské, Sigmund usiloval aby mocí brannou zachoval panství své Čechům odporné. Neposlušenství a různice panovaly všude, rozbroje a půtky rušily pokoj zemský, loupežnická chasa potloukala se po rozličných krajinách i páchala výtržnosti všelikého spůsobu. Stejným časem nedostávalo se silné vlády duchovní. Roku 1396 třetí arcibiskup Pražský Jan z Jenštejna důstojenství svého se vzdal, poděšen prý, jak pověst vypravuje, strašlivým viděním, an na modlitbách v své kaplici kleče v obraze spatřil kterak lid padá na duchovní, je pronásleduje, klíče jim vydírá, kostely bořiti, kláštery rušiti, arcibiskupův dům kaziti se chystá, čímž prý naplněn byl temnou předtuchou záhuby která zemi českou přikvačiti měla. Nástupce jeho, arcibiskup Wolbram ze Škvorce dokonce nebyl muž ducha takového aby ostražitost a důrazná činnost byla se od něho očekávati mohla. Po smrti jeho dne 2. máje 1402 jmenován za arcibiskupa official Mikuláš Puchník, muž předtím králem Václavem ukrutně pronásledovaný, později ale na milost přijatý. Ale Puchník zemřel dříve nežli od papežské stolice došlo potvrzení a on v úřad svůj uvázati se mohl. Tak protáhlo se obsazení uprázněného arcibiskupství až do konce r. 1403, a právě v ten čas byly nejvážnější hodnosti na universitě v rukou dvou nejhorlivějších přátel novot, Mikuláše z Litomyšle a Jana z Husince. Onen byl místokancléřem, tento zprvu děkanem fakulty artistické (od 15. října 1401 do 22. února 1402), potom pak rektorem spojených tří fakult (od října 1402 do dubna 1403). Což divu že v takovém postavení věcí u veliké části mistrů Pražských myšlénky reformatorské se zmáhaly, čím dále tím hlouběji se vkořeňovaly a v duchu

přátel novot církevních znenáhla tak upevnily, že již nebylo naděje aby se jim obyčejnou cestou a obyčejnými prostředky konec učiniti mohl.

Kdo v celý ten čas ukazoval ostražitost, jediné byla kapitola metropolitanská. Dne 28. máje 1403 za prázenství arcibiskupské stolice spůsobila skrze dva své členy, arcibiskupského officiala Jana Kbela a arcijáhna Václava Bechyňského, schůzku všech mistrův učení Pražského. Měl se tu učiniti nález o článcích Jana Viklefa, jež prý někteří učitelé universitní zastávali a rozšiřovali. Synoda Londýnská, jak svrchu povědíno, čtyryadvacet artikulů Viklefových byla již zatratila dílem za kacířské dílem za bludné: mistr Pražský Jan Hübner vyňal ze spisů Viklefových ještě jedenadvacet jiných článkův. Tyto zároveň s oněmi vzaty byly v poradu. Hus a přátelé jeho vynasnažovali se seč byli aby žádné snešení se nestalo. Hleděli především dokázati že řečení artikulové nedobře ze kněh jsou vyňati a že dávají v souvislosti své smysl docela jiný než kterého vinitelé v ně vkládají. Nedlouho předtím byly v Praze dva lidé z falšování šafránu usvědčeni, odsouzeni na smrt a upáleni. Narážeje na tento případ zvolal Hus ve shromáždění, zdali oni kteří falšují učení nejsou hodnější trestu nežli ti kteří falšují šafrán? Než všecko usilování Viklefovců jichž byla menšina neprospělo an většinou hlasů stal se nález: že žádný člen university Pražské nemá žadnému z těch 45 článkův učiti, ani kterého zastávati, pod pokutou křivé přísahy.

Tento nález university Pražské od 28. máje 1403 byl událost velice důležitá. Byltě to první skutek veřejný kterým spor ve smýšlení onoho věku o nauce křesťanské, o zřízení a správě církve zřejmě se objevil. Nález ten učinil také některý dojem a zápověď ovšem po jistou dobu účinkovala. Avšak sám obecný stav věcí byl na překážku aby účinek tento zůstal trvanlivý. Hus sice sám od té chvíle určitě pustil myšlénku Viklefovu o transsubstanciací, jakož byl hned z počátku zavrhoval učení jeho že svátosti v rukou kněze hříchem

smrtelným stíženého pozbývají moci posvěcující. Než ani on ani druzí neměli se k tomu, aby se spustili vůbec směru na kterýž byli uhodili, a nechali zastávání těch článkův které drželi za nezavržitelné. A v jistém ohledu nález sám působil k tomu aby rozmnožen a posílen byl odpor té strany jejížto sílu měl zlomiti. Neb že přívrženci nového učení skoro výhradně byli z národu českého na universitě a v tomto nemalou část činili, pokládáno nález university raději za nález cizích tří národův proti národu českému. Tím se ale jen ještě více rozmnožila nelibost s kterou domácí ode dávna pohlíželi na učené školy Pražské pro složení jich převahou cizozemské a pro směr národním snahám nehrubě příznivý. Spolek těch kteří v tom spatřovali křivdu národu českému činěnou nabyl tím pevnějšího utužení. Útoky na povstalé nepořádky ve vládě a v kázni církevní dály se od té chvíle společně s útoky na nedostatky a vady ve zřízení, v obyčejích, ve formách university, a nejhorlivější hajitelé národnosti domácí stáli zároveň v řadě nejhorlivějších bojovníků o novoty církevní.

Slušno jest abychom znamenitému úkazu tomuto hlubší úvahu věnovali.

Zřízení university Pražské, jako vůbec všech učených škol tehdejšího věku, v podstatě své bylo církevní a latinské. Ústav takový stál s jedné strany jako opora pravověrnosti kanonické proti pokusům o novoty náboženské a církevní. S druhé strany ráz latiny slučoval duchovnou činnost členův universitních v takových oborech, že národní vývin literatury byl dokonce jim cizí, ano že pohlíželi na ni s vysoka a s opovržením. Ješto pak převahující většina studentův, bakalářův a mistrův učení Pražského byli cizozemci t. j. skoro venkoncem Němci, byla věc zcela přirozená že s obyvatelstvem německým v zemi se spojovali. Tak vidíme v skutku že živel německý z celých Čech až do vyjití německých studentův a mistrův z Prahy vždycky stál po boku tří cizích národů, ano že i po tomto čase, pokud vůbec síla jeho dokonce zlomena nebyla, přidržoval se strany reformám odporující. Naproti

tomu lze zase pozorovati že hnutí v Čechách s počátku pouze náboženské, jakmile přešlo v odpor proti církvi, těsně se spojilo se směrem národním, a že naopak hnutí národní, jakmile se jalo směleji vystupovati proti vplyvu cizímu na universitě a v životě městském, horlivě se dalo ve vítaný spolek s horliteli o reformy církevní. Jakož se vůbec shledává že opposice na jednom poli táhne přirozeným spůsobem hned v zápětí opposici i na jiných polích tak že obě se spojí a vespolek se posilují.

V prvních dobách husitského hnutí zračí se nám tedy následující obraz: Hus a přátelé jeho žádostiví novot církevních chovají spolu odhodlané smýšlení národní; a naopak: Veškerá strana národní přidržuje se spolu Husa a myšlének jeho reformatorských. Naproti tomu: Strana protihusitská jest spolu výhradně a od kořene stranou protinárodní; a naopak: Němečtí živlové v zemi, německé obyvatelstvo měst, cizí tři národové university Pražské zároveň jsou ustaviční odpůrcové Husa i přátel jeho na poli církevním.

II.

Směr vlastenský který při Husovi a přátelích jeho spojen byl se snahami na poli církevním byl příčinou že s počátku netoliko veškeren národ český na universitě při nich stál, ale neméně i osoby kromě university ke straně jejich přistupovaly. Král a národní veskrze dvůr jeho, šlechta česká stavu panského i rytířského, duchovenstvo české, český lid Pražský a jiných měst s živým soucitem sledovali každý krok mužů, bojujících proti převaze a přednostem kterými cizinci na prvním učeném ústavu v zemi vládli. Ti kteří universitě byli vzdálenější bezděky přijímali spolu i církevní stránku jejich

snah, ba s pochvalou vítali ji, majíce před očima horlivost o obnovení kleslé kázně kterou reformatoři v žádné příležitosti na jevo dávati neopomíjeli. Okolnost tato zároveň byla příčinou že se i takoví údové národu českého, kterým myšlénka odporu proti vrchnostem církevním s prvopočátku byla cizí, se stranou národní a novotářskou na universitě ve spolky vstupovati nezdráhali.

Ve druhém tomto ohledu stala se sice důležitá proměna snešením od 28. máje 1403. Bylo jím bez tajení vysloveno že v náhledech, které Jan Hus, Štěpán Páleč, Stanislav Znojemský a mnozí jiní mistři na učení Pražském veřejně zastávati se neostýchali, nachází se mnoho bludného, ba dokonce kacířského. Tím ovšem se stalo že mnozí kteří posud i v církevních věcech při Husovi stáli šli do sebe a ostražitěji bděli nad pravověrností svou. Zároveň ale snešením oním vysloveno bylo něco co ve vyšších kruzích nerádi vysloviti slyšeli, a následek byl že čestný a pravdě přiměřený nález university Pražské s hůry zbaven byl své ostroty a podlomen ve svých účincích. Nemohl zajisté vrchní pastýř rovnou myslí hleděti na to, jde-li o arcibiskupské jeho diecesi pověst že v lůně svém kacířstva chová. Ale i král, dvůr jeho, stavové zemští domnívali se cti svou býti zavázány aby takové podezření vzdáleno bylo od země i obyvatelův jejích. Neboť to byla dle živého citu tehdejšího věku nejdůtklivější úhona která lpěti mohla na osobě jednotlivé, nehku-li na některém církevním okruhu, na celé některé zemi. Král Václav měl v tom ještě zvláštní interes; neboť naděje na císařství římské nechtěl se nikterak spustiti a ta byla spojena s nejvyšším ochranstvím církve a stolice papežské. Hle takovými ohledy dávali se v podivném zaslepení zdržovati duchovné i světské autority zemské aby to co se připravovalo známkami tak patrnými nazvali pravým jménem a v čas uchopili se přísných prodstředkův proti zlému ježto se šířilo čím dále tím více — starý to klam zpozdilého ptáka, an hlavu do křoví skrývá a mní se býti prost záhuby jak mile nevidí lovce ukládajícího o jeho bezživotí.

I zdálo se v skutku jakoby Zbyněk Zajíc z Hasenburka, po dlouhém prázenství dosednuv na stolici arcibiskupskou, v první době vlády své docela nedbal na nález university i na příčinu jeho. Zbyňka, neuvažujícího s počátku nebezpečnost věci o kterou se jednalo, nad to zdržovaly válečné práce že činnost svou nemohl obraceti k duchovní stránce svého povolání. Bylo potřeba v létě r. 1404 hrady loupežného rytíře Mikuláše Zúla z Ostředka rozbořiti a záhuboplodného pána jejich zajatého soudům odevzdati; bylo potřeba dvě léta potom s proboštem Chotěšovským, Sulkem ze Hrádku, vtrhnouti do Bavor a pleniti zemi; i nezbývalo tedy ovšem ani času ani pokoje arcibiskupovi aby pozoroval na to co zpovolna se připravovalo vnitř jeho diecese. Teprv r. 1406, nemoha konečně se vyhnouti důtklivým žádostem kapitoly Pražské a výslovným rozkazům papeže Innocentia VII. „aby byl pilen a pečliv o vykořenění bludů Viklefových a kacířství“, Zbyněk na synodě diecesanského svého duchovenstva učiniti dal nález: aby pod těžkými pokutami žádný budoucně se neopovažoval článkův Viklefových zastávati ani jim učiti ani učená hádání o nich spůsobovati. Na to následovalo vyšetřování a výslechy několika osob Viklefstvím podezřelých, mezi nimi jakéhosi kněze Křížova a číšníka jeho, pak jakéhosi kožišníka Abrahama a jiných mnohých kněží i laiků. Avšak vyšetřování brzo skončilo se propuštěním všech pohnaných jakožto nevinných.

Bylo to udeření do vody a potom trvalo po dvě léta zase ticho a bezstarostnost, jakoby všecko další nebezpečenství bylo minulo. Co se Husa a jeho spolubojovníků týče, ti v zastávání učení svého nálezem synody ani za mák se nenechali více másti nežli předešlým nálezem university. Hus sám navštěvoval dvůr arcibiskupský jako dříve a netajil se ani tam ani na universitě s náhledy svými o nepořádcích a neřestech v církvi nad míru prý rozmohlých, o „kacířském“ braní platův za přisluhování svátostí, o úpadku hrozícím církvi a t. d. O rozličných příležitostech míval v hlavním kostele kázaní s patrnou barvou Viklefovskou a docházel pochvaly,

jakož sám později tím se chlubil, i arcibiskupa i arcibiskupského vikáře Adama i všeho přítomného kněžstva.

Roku 1408 stalo se opět něco. Z jara bylo před soudem arcibiskupským pamětihodné jednání. Na Matěje z Knína mistra svobodných umění, příjmím Pátera, mistr Jan Eliae a jeden kanovník Pražský zdvihli žalobu že prý dokazuje jakoby ve svátosti oltářní podstata chleba zůstávala. Matěj byl vzat do vazby a vězen v domě arcibiskupském. Před arcibiskupem, kapitolou, mnohými mistry a doktory učinil slavné odvolání. Později ale dal sobě napsati svědectví potvrzené od několika osob které byly při tom když učení své odvolával, že prý z přinucení jen a z bázně před žalářem a mučením odvolal a odpřisáhl.

Za několik dní potom národ český byl obeslán k poradě o známých 45 článcích Viklefových, a sice sám o sobě ježto v něm toliko spory církevní se nacházely. V té schůzce předsedal tehdejší rektor tří spojených fakult, mistr Kliment z Mnichovic, farář Vranský; přítomni byli 64 mistři a doktoři, 150 bakalářů a asi 1000 studentů; mezi přítomnými nacházel se Jan Eliae, Stanislav ze Znojma, Ondřej z Brodu, Jan Hus, Štěpán Páleč, Jakoubek ze Stříbra a j. Nález učiněn v ten rozum: Aby žádný úd národu českého pod vyobcováním neopovážil se držeti, učiti anebo hájiti kterýkoli z oněch článkův. Ale k nálezu připojen dodatek, že zápověď těchto článků Viklefových rozuměti se má toliko „*in sensibus eorum haereticis aut erroneis aut scandalosis*“ — dodatek to kterýmž celá síla nálezu podlomena; zůstávalo zajisté volno každému jednotlivci v každém jednotlivém případu uvažovati, zdali smysl ve kterém některý těch článkův se přednáší nebo zastává „kacířský nebo bludný nebo pohoršlivý.“

Potom následovalo opět několikero vyšetřování před arcibiskupským generalním vikářem Janem ze Kbela. Jmenovitě pohnán před soud Abraham farář od sv. Ducha, při jehož výslechu Hus přítomen byl jako přísedící. Zde pohádal se Hus prudce s generalním vikářem Janem o formuli ve dlé

níž farář měl přísahati, zdali živému Bohu jakož mínil Abraham, anebo-li na evangelium a krucifix jako mínil Jan ze Kbela. Abraham odevzdán na to kacířskému inquisitoru Jaroslavovi biskupu Sareptskému, od kterého byl dán u vězení a brzo potom vypověděn od arcibiskupa z diecese. Hus horlivě přimlouval se za Abrahama u arcibiskupa, ale ničeho tím nedosáh napsal Zbyňkovi psaní plné náruživosti, vyčítaje mu že hříšných, nečinných a v úřadě svém lenivých kněží nekárá, muže pak kterým nic podobného vyčítati nelze, kteří bedlivě plní povinnosti své pastýřské, vězí a vypovídá.

Ale po těchto úsilích měl arcibiskup Zbyněk za to žeť dosti učinil jak k upokojení svého svědomí tak k vyplnění vůle královy. Svolal tedy v Praze synodu diecesanskou, kteráž ohlásila: že po bedlivém ohledání v celé zemi nikdo ani ve bludné víře ani v kacířství postižen nebyl. Ohlášení toto ovšem vypadalo podivně, ježto hned za ním následovalo dvojí vyzvání: jedno všem duchovním a kazatelům, aby nauku o transsubstanciaci vykládali lidu se zvláštní pilností jelikož v tom jest hlavní pramen bludův; druhé všem mistrům, bakalařům, studentům nebo duchovním a jiným věřícím majícím knihy Viklefovy, aby je vydali k prohledání a zkoušení a odevzdali do komory pokladní arcibiskupského dvora.

12.

Co se takto při dvoře arcibiskupském pro nedostatek jasného náhledu v pravý stav věcí nedostávalo i také odhodlané vůle k přiměřeným a včasným prostředkům; co v zemi moc duchovní i světská všemožně usilovala zakryti a přitajiti před očima světa to, čehož nespatřovati člověku nepodjatému bylo nemožné; co po Viklefovcích, aby aspoň něco se stalo, pá-

trali a žádných nenalézali poněvadž nejpřednějšího který požíval přízně dvoru královského a lásky arcibiskupovy nalézti nechtěli: vyplynula z obecného stavu církevních věcí událost jížto strana novotářská i národní rychle se uchopiti uměla, aby jedním rázem konec učinila posavadnímu zřízení university a tím zároveň odstranila překážku, která posud snahám jejím jak reformatorským tak národním byla na závadě.

Poslední pokus o smířlivé vyrovnání roztržky v církvi nezdařil se. V Savoně měli se oba vzdoropapeži, Benedikt XIII. z Avignona a Řehoř XII. z Říma, v smyslu doslovném i obrazném na půl cestě setkati. Benedikt XIII. také skutečně po moři do Savony přijel ano vypravil se až do Spezzie; ale Řehoř nepřišel po zemi dále než do Lukky. Z těch míst nechtěli ani jeden ani druhý učiniti o krok dále ješto, dle slov Leonarda Aretina který byl v komonstvu Řehořově, „*noster tanquam terrestre animal ad litus accedere, ille tanquam aquaticum a mari recedere recusabat.*“ I stalo se tedy místo obmyšlené schůze, ve kterou svět křesťanský celou svou důvěru skládal, nemilé divadlo nové roztržky. Francouzi, jako jednou již se bylo stalo, oběma vzdoropapežům odepřeli poslušenství; kardinálové římští Řehoře opustili a podali se v ochranu republice Florentinské; podobně se zachovali kardinálové francouzští proti Benediktovi XIII. což tohoto přinutilo zanechati půdu Francie a hledati další spásy v Aragonsku. V Livorně sjednaly se obě strany kardinálův o to, že budoucího měsíce března 1409 má se svolati obecné koncilium v Pise a skrze ně obnoviti se porušená jednota církve.

Zdar koncilia Pisanského které bez přispění papežského bylo svoláno záležel hlavně na tom, aby národové i knížata k oběma papežům pod jejichž poslušenství křesťanský svět posud byl rozdělen jednostejně zachovali neutralnost, očekávajíce od snešení koncilia v čí osobě má na budoucno pokládati se jednota církve za obnovenou. V tomto rozumu jali se prvé než se koncilium sešlo kardinálové vyjednávati s knížaty, s preláty, s učenými a duchovními sbory, a v tu věc

potahovati interesy rozličných stran. Král Václav nikdy neopustil myšlénky na císařství římské v čemž mu drahně času vadilo vzdorokrálovství Ruprechta falckého. Jednal již s papežem Řehořem XII. domáhaje se při něm aby neuznal Ruprechta. Že ale Řehoř rozpakoval se přivoliti k žádosti Václavově, obávaje se aby tím nepozbyl poslušenství Ruprechtova který v německé říši ne nepatrné přívrženstvo měl: i vymstil se mu Václav tím že zapověděl arcibiskupovi Pražskému a generalnímu vikáři jeho nepřijímati ani poslouchati žádného příkazu jejžby Řehoř strany uprázněných úřadů církevních vydal. Rád tedy uvítal Václav příležitost kterou účelům jeho poskytovalo nastávající koncilium Pisanské. Dne 24. list. 1408 poslal z Vratislavi, kde právě meškal, kardinalům v Pise list ve kterém ohlašoval svou ochotu poslati ke sboru své posly kdyby je chtěli přijmouti a chovati jako posly pravého krále římského. Vedlé toho poručil prelátům své říše aby se sešli a tak jako duchovenstvo francouzské prohlasili úplnou neutralnost svou v rozepři mezi vzdoropapeži. Podobného nálezu žádal král také od university Pražské.

Nejmocnějším vplyvem v oné době církevního rozdvojení vládly vysoké školy. Bylať to jmenovitě universita Pařížská, která jak v celosti svého sboru tak skrze několik výtečných mužů svých mohútným hlasem oznamovala prostředky jakými by bylo lze žalostné různici učiniti konec. Ale i hlasu university Pražské slyšáno. Řehoř XII. jakmile dosedl na papežskou stolici uznal za dobré, vyložiti jí ve zvláštním listě úmysl svůj jejž vyvolení své přijímaje u sebe pojal, aby totiž ustoupením obou vzdoropapežův a ustanovením nového zdviženo bylo rozpadení církve. I byla věc přirozená že v přítomném okamžení králi Václavovi velmi záleželo na tom aby obdržel od university Pražské vyjádření které by svědčilo prospěchům jeho. Henik z Baltenhagen, toho času rektor university, dle vůle královy obeslal všech čtvero národů k obecnému shromáždění. Národ český projevil svou ochotnost k žádosti králově aby prohlášena byla neutralnost. Ale ostatní tři národové

nemínili se vzdáti poslušenství k Řehořovi XII. kterémuž je od doby onoho psaní byli zachovali neporušené. V ten smysl snesla se také většinou hlasů porada.

Král Václav vraceje se tehdá ze své cesty z Lužice a ze Slezska usadil se dvorem na Horách Kutných, kde mimo jiné dalo se najíti také slavné poselství krále francouzského a university Pařížské za příčinou urovnání schismatu. Tam se odebrali, na povolání královo, poslové university Pražské aby dali zprávu o svém snešení. Strana národní chtěla příležitosti této užiti spolu k tomu aby se opět hnulo žádostí již jednou opakovanou, totiž o proměnu v rozdělení hlasův mezi národy na universitě. Poslové předstoupili před krále: členové národu českého, mezi nimiž Hus, plni jsouce naděje a důvěry, spoléhajíce se na obvyklou přízeň krále i jeho dvoru; poslové ostatních tří národů bázlivi a přichystáni na osupení se prudkého panovníka, jehož záměrům se rozhodným přispěním svým při hlasování v cestu byli postavili. Mimo nadání měl se Václav k těmto milostivě a sliboval že práv jejich zkracovati nebude; na posly pak českého národu pohleděl tváří hněvivou a obořil se prudce na Husa pro podezření kacířstva které on a přítel jeho Jeronym uvedli na zemi, spůsobivše tím králi svému nemalých mrzutostí v cizině; neskoncují-li věc tu, doložil, ti kterým káže povinnost, že chce on sám toho se ujmouti a učiniti konec byť i ohněm.

Poselstvo vrátilo se do Prahy. Hus překvapen a stížen nenadálou nemilostí krále kterýž mu vždy býval tak příznivý, zoufaje o dobrém konci věci o kterou po tolikero let byl se zasazoval a již téměř u cíle se viděl, upadl v nebezpečnou nemoc. Než mezitím se vítr obrátil. Král nejsa v ustanoveních svých nikdy stálý, podléhaje skoro vždy dojmům okamžitým, brzo vyšel z prvního rozkvašení svého a národní strana při dvoře nezanedbala tohoto příznivého obratu. Zvláště činným prokázal se Mikuláš, praotec Lobkovicův, toho času písař urbury královské v Čechách, muž ve knihách i ve zbrani dobře znalý a mezi milci královými jeden z předních. Živě předložil králi

v jaké neshodě postaveni jsou domácí naproti cizím na universitě, což právě v té chvíli odporem cizinců tak nevhod vstoupilo v cestu prospěchům královým; ukazoval na universitu Pařížskou kterou královský otec jeho jmenovitě měl za vzor při zakládání a zřizování učení Pražského. Když pak i poslové francouzští, kterým šlo především o schisma a proto o příznivou v tom ohledu proměnu v mínění university Pražské, výpovědi této dotvrdili, vydal král Václav z Kutné Hory dne 18. ledna 1409 onen osudný dekret jímžto posavadní poměr ve hlasích na universitě převrácen, národu českému dány tři hlasy, ostatním pak třem národům napospol jeden toliko. Hus ještě ležel když ho Jan Eliae a Ondřej z Brodu překvapili návěštím o dekretu královském; děkoval za radostnou zprávu a přimlouval jim vřele, kdyby on snad se neuzdravil, aby setrvali věrně a stále při spravedlivé věci národu svého tak dlouho zkracovaného.

13.

Veliký převrat ve všech poměrech byl následkem toho dekretu. Nejbližší praktický účinek bylo provedení hlavního záměru Václavova strany budoucího koncilia. Dne 22. ledna 1409 vydán po vší zemi rozkaz královský aby nikdo budoucně pod těžkými pokutami neuznával Řehoře XII. za papeže ani jeho co hlavy církve v čem byl poslušen. Čtyry dni na to (26. ledna) shromážděni mistři university všechněch čtyr národů a slavně jim prohlášen dekret královský od 18. ledna.

Následovala doba velikého roznícení mezi národy na universitě. Čechové vítězoslavně jásali, cizinci hluboce na mysli poraženi byli. Tito posílali ku králi poselstvo za poselstvem, hledali přímluvy při nejmocnějších jeho rádcích, neopominuli

žádné prosby, žádného předkládání aby osudný dekret byl zrušen. Připomínali úmyslův císaře Karla, slavné paměti zakladatele učení Pražského, pod nímž se studenti a mistři ze všech končin světa do Prahy hrnuli; ukazovali na zřízení podlé něhož obec učení Pražského rozdělena byla na čtvero národů o jednom hlase; odvolávali se na přísahu kterou každý nově přijímaný úd university musil rektorovi se zavázati k poslušenství, k zachovávání statut, a že chce vždycky dopomáhati obecného dobrého university, ku kterémuž by koli stavu kdy přistoupil; obmýšlenou novotu prohlašovali za věc kromě pravidla, za ustanovení příkladu všech ostatních universit odporující; posléze učinili návrh aby národ český, ač nechce-li již posavadním obyčejům se podrobovati, od ostatních docela se oddělil a sám o sobě činil universitu se zvláštním rektorem, zvláštní radou, zvláštními fakultami a děkany, soudy, zkouškami a volbami. Ze všech těchto krokův a úsilí bylo patrné jak velice cizí studenti k učení Pražskému lnuli a jak těžko nesli myšlénku žeby je měli opustiti. Nejohnivější ze zastavatelů cizích národů vidouce takový stav myslí chopili se konečného prostředku, spáliti za sebou lodě a odstoupení učiniti nemožným. Navrhli slavnou přísahu kterou se každý pode ctí svou zavázal, že chce buď zvítěziti anebo naprosto z Prahy odejíti. Přísahou touto, ku které ústným slibem před notářem a mimo to podpisem jména svého se přiznávali, ukládalo se každému přísahajícímu, naproti třem národům polskému, bavorskému a saskému vůbec a naproti každému z nich jakož i každému jich členu zvláště, pode čtverou pokutou křivé přísahy, vyobcování, zbavení cti a propadení sto kop grošů českých a sice s vyloučením pravidla právního dle něhož menší pokuta ve větší se zavírá, že, nežby přivolili k obmýšlené anebo jakékoli proměně, ztvrzeným přísahami statutám university se příčící a ke zmatku země vedoucí, raději chtějí universitu opustiti a nikdy se k ní nevraceti, lečby řečení tří národové ke svým právům a svobodám byli navráceni a bývalý obyčej opět byl obnoven.

Byli-li však cizí národové činní, český jistě nečinným nezůstával; posílali-li onino za králem na Žebrák a kde se právě zdržoval poselstva, činili Češi se své strany nejinak; vykládali-li onino domnělá svá práva obšírným spisem, složili Češi k jeho vyvrácení spis neméně obšírný. Spis český za původce měl mistra Jana Husa i nese na sobě zcela onen ráz ostré a mnohostranné, zároveň ale sofistické a náruživé polemiky, které později na jiném poli a proti jiným protivníkům ještě hojnější měrou užiti měl. Nelze upírati že spis k odůvodnění práva tří národů, ačkoli ke směru a vývodům jeho přistoupiti nelze, v celosti složen byl spůsobem důstojným a vážným. Ale taktéž upírati nelze že si odporný spis Husův, jakkoli váhu největší části důvodův jeho uznati třeba, na více nežli jednom místě počíná spůsobem nezdvořilým a urážlivým, libuje si v subtilnostech a rabulistickém slovotepství, což zajisté tím důraznější hany zasluhuje čím méně mu při spravedlivosti věci kterou zastupoval potřeba bylo sahati ku prostředkům tak nehodným. Hus měl pravdu pokud krajany své hájil; křivdy ale se dopouštěl jak mile z obrany vlastního národu vykročil k útokům na národ německý, a ještě větší byla křivda ta pro spůsob kterým boj vedl. Nejen cizích Němců kteří v Praze k vůli svým studiím na čas přebývali bez příčiny se dotýkal, ale i také německé krajany své, kteří ačkoliv rozdílně smýšlejíce předce Čechy jako on otčinou svou nazývali v zemi byvše zrození a usedlí, co nejcitelněji urážel, vyobrazuje jich co vetřelce jenž prý v Čechách ničeho pohledávati nemají, a nelíbí-li se jim zemský pořádek ať prý jdou odkud přišli. Odkazujíce na to co jsme v příčině této dříve řekli, uvádíme tuto nejdůležitější místa spisu toho dosti obšírného u výtahu.

Hus opírá se o moc královu udělovati práva a privilegie poddaným svým, načež si nikdo stěžovati nemůže, nejméně prý cizinci na kteréž se hodí slova písma sv. (Mat. 20.): „Příteli, nečiním tobě křivdy; vezmi co tvého jest a odejdi; zdaliž mi nesluší učiniti což chci? čili oko tvé nešlechetné jest že já dobrý jsem?“ Ano věc slušná jest aby se pod-

robili výpovědi královské; rozkazu zajisté panovníkova jeden každý poslouchati jest povinen, jakož okazuje příklad Kristův an se podvolil soudcovské moci Pilatově a velel dávati císaři co jest císařovo; protož není prý národ český původcem sporu proti národům cizím, ano raduje se z daru milostivého krále a pána s vděčností jej přijímaje. Výpověd králova založena jest také dokonale na povaze věci, na slušnosti a právu; Němci neprávě činí vzpěčujíce se proti ní. Vůbec prý platí pravidlo: „Co nechceš aby se tobě činilo nečiň i ty jiným“ a naopak: „Co chceš aby se tobě činilo toho přej i jiným“; jisté ale jest že národ německý nechce aby národ český přednějším byl ve Vídni nebo v Heidelberce, a jistě sobě žádá národ německý aby ve Vídni anebo v Heidelberce stál nad českým. Ve starém zákoně vykázal Hospodin každému z dvanáctera pokolení zvláštní díl země aby každé samo zákony svými se spravovalo aniž se mu v to druzí vkládali by mezi pokoleními nepovstaly svády a různice, jakož vysvítá z knihy Josue; tak, zdá se prý, že Hospodin i rozličným pokolením rozdělil země aby nad jednou pokolení české, nad druhou bavorské, nad třetí uherské atd. podlé svých zákonů a prosto všeho vměšování se pokolení ostatních vládlo, jakož prý i v skutku původně v Čechách nebyli než Čechové. Podlé přikázaní Božího hřích jest požadovati statku bližního svého; však jisté jest že přednost a první místo v zemi české přísluší Čechům a tak říkaje jest statek Čechův; žádají-li tedy Němci tento statek svého bližního, jednají prý patrně proti přikázaní Božímu. Odvolává-li se národ německý na posavadní zvyklost, jest odvolávání takové docela bez váhy. Pán praví u sv. Jana: „Já jsem pravda“ a nepraví: „Já jsem zvyklost“; a sv. Augustin dí, pravdě že ustoupiti musí pouhá zvyklost; sv. Cyprian konečně dí, zvyklost bez pravdy že jest zastaralá vada. Z toho že od počátku tak bylo nenásleduje nikterak žeby navždy tak zůstati musilo. Jest to prý jako s dědicem v podobenství apoštolově, který dokud jest maličký nic se nedělí od služebníka ačkoliv jest pánem všeho, a jest pod poručníky a správci až do času od otce uloženého; ale když přijde plnost

času již není služebník ale syn, a tudyž pravý dědic. Taktéž byli prý Češi z počátku maličcí ve vědě a proto jako služebníci Němců; nyní ale když přišel čas že v každé vědě a umělosti dorostli, ano nad cizince se povznesli, ať prý poručníci tito a správci postoupí dědictví kterého tak dlouho požívali. Co se týká úmyslu při zakládání university výslovně prohlásil slavné paměti císař Karel: předně aby poddaní jeho nemuseli o podíl svůj ve vědě jako o almužnu v cizině žebrati, za druhé aby Čechové k radě stali se spůsobnými; pročež prý také v pořádku jest a srovnává se s úmyslem císařovým aby ve vlastních záležitostech předně a výhradně synové říše mluviti měli ješto z přirozené náklonnosti dobré zemské vyhledávají, a aby stůl k nalévání nejprvé dětem zemským byl připraven, cizinci pak aby poníženě na zbytky čekali; „*nam non est bonum accipere panem filiorum et mittere canibus, dixit salvator. Math. 15.*“ Pakli se ale jedná o výklad toho co císař Karel zamýšlel, není pochyby že výklad panovníkův mezi stranami právo činí; darování tří hlasů národu českému není ale nic jiného než výklad zlaté bully a činí tedy právo mezi stranami. Výklad aby tři národové měli jen jeden hlas zcela prý jest věci přiměřený, jelikož je panovník v listu svém jmenuje jedním národem, německým totiž, a oni se i také v jeden spolek sestoupili. Přísaha konečně, kterou každý člen university při přijmutí svém učinil a na kterou se národ německý odvolává, nové proměně prý nejen nevadí, anobrž ji podporuje, jakož syllogisticky dokázati lze na ten spůsob: Každý člen učení Pražského přísahal obecné dobré university zvelebovati; aby pak domácí příslušného sobě podílu ve všech přednostech a právích měli slouží k obecnému dobrému university; tedy atd.

14.

Co takto slovy a pérem se válčilo byl zmatek na universitě v plném běhu, ješto národ český nové zřízení již uvozoval, cizinci pak, doufajíce vždy ještě v odvolání rozkazu královského, od posavadního stavu věcí upustiti nechtěli. Králi však a zámyslům jeho byl nově nabytý první užitek příliš důležitý a podpůrcové věci národní mezi raddami jeho příliš byli ostražití, aby čáka cizích národů byla se mohla vyplniti.

Při sestavování komissí pro každoročné zkoušky bakalářské strhnul se první spor, ježto cizí tři národové předsejíti chtěli vedle obyčeje předešlého, národ pak český tomu se opíral. O sv. Jiří měl býti volen nový rektor a obnoven děkan fakulty artistské. Že však cizí tři národové voliti chtěli vedlé řádu starého, Čechové pak dle obsahu královského dekretu toho dopustiti nechtěli, nestalo se ani volení ani obnovení a Henik z Baltenhagen jakož i děkan Albert Warrentrappe z Münstru podrželi skutkem důstojenství svá. K 9. květnu 1409 obesláni byli z rozkazu královského mistři všech čtyr národů do kolleje Karlovy. O 7 hodinách ráno vstoupil pan Mikoláš z Lobkovic, anebo jak se tehdá po domu svém v Praze také nazýval „Augustini“, provázen všemi konšely Starého města Pražského a velikým houfem branného lidu do jizby fakulty artistské, žádal od rektora a děkana znaky důstojenství jejich, pečeť rektorskou a matriku university, klíče od pokladnic university a fakulty artistské, klíče knihovny, a uvedl ve jménu královu Zdenka z Labouně za rektora university a mistra Šimona z Tišnova za děkana fakulty artistské, což hned na to shromážděným mistrům veřejně čteno ve dvoře kolleje Karlovy. Tím přišla národům cizím doba k vyplnění přísahou daného slibu, a tak vyšli a vyjeli, jak kronista praví „v ty dni po Božím vstoupení všickni mistři němečtí, doktorové, bakaláři, studenti a jiní kollegiatové z Prahy, na jeden den určený a od nich uložený,

na všecky strany, rozprodavše prvé své jmění kteréž měli.“ Odcházející náleželi větším dílem k národu saskému a roj vyletěv z úlu usadil se v Lipště a založil si tam nové sídlo. Národu bavorského na universitě Pražské ubylo značně hned předtím, příčinou dlouholetého sporu mezi vzdorokráli Václavem a Ruprechtem. Z národu pak polského přidružili se k odcházejícím jen členové rodu německého; mistři a studenti slovanského původu zůstali s národem sobě příbuzným českým jemuž hned s počátku bývali nakloněni.

Cizinci opustili Pražskou universitu a město Pražské, věrni svému slibu ale s těžkým srdcem, neb „ti všickni ktož jsú z Prahy byli vyjeli a vyšli s pravú věrú jsú dlúho po Praze túžili.“ A tak jako odcházejícím tak i „Pražanóm bylo toho velmi žel, neb jich měli veliké požitky a byla jimi Praha velmi silna.“ Dobrou příčinu k stesku a politování měli ovšem jedni i druzí. Studentům dlouho na mysli tkvěla vzpomínka na krásné a veselé město jež opustili a kterému rovného v celých Němcích nenašli. Mýlilby se sice kdožby sobě studenty tehdejší představoval podlé rázu nynějších. Neboť mnozí, a snad nejvíce jich, byli v zralém věku mužském, mnozí stáli v úřadech a důstojenstvích a měli za sebou kus života zkušenostmi bohatého. Přitom však i tehdá mnoho bylo mladé a lehkovážné krve mezi studentstvem, a nejedna památka se zachovala že v pití, kostkách a veselých kouskách, ale i také ve rvačkách a skandálech nic se nedělili od „buršů“ našeho věku, jichžto pokolení také již vymírá, na něž však hospodští měst universitních dlouho s žalostí vzpomínati budou. Praha byla tehdy nejen největší a nejslavnější, ale i také nejbohatší a nejrozmařilejší město v říši německé. Mocný nával cizinců přinesl mnoho peněz a živnosti do města i do země. Mezi mistry a studenty nalézali se kollegiati z nejbohatších kapitol sousedních zemí; každý poněkud zámožný klášter — a který klášter oné doby zámožným nebyl! — měl jednoho neb několik členů na učení Pražském; řád kazatelský sv. Klementa ustanovil ve zvláštní generální kapitule aby členové jeho ze všech zemí na universitě Pražské studia svá odbývali a stupňů akademických dosahovali.

Z důstojníků církevních byl jednou biskup Poznaňský, podruhé infulovaný opat, často arciděkanové a proboštové, kanovníků pak vždy veliký počet mezi studenty. Většina těchto posledních náležela k předním rodinám šlechtickým říše německé, které i takové syny jenžto k stavu duchovnímu ustanoveni nebyli četně na učení Pražské posílali. Tak mezi jinými r. 1380 byli kníže Anhalt-Bernburský, dvě hrabata Švarcburští a jeden von Gleichen na universitě; dvě léta na to přibyl tam vévoda Meklenburský, 1387 vévoda Štětinský a j. Fakulta juristická měla vždy takový shon studentů z knížecích a panských rodů, že v posluchárnách jejích nejpřednější lavice zvláště pro ně byly ustanoveny *(scamna nobilium)*. Ale i také nejznamenitější kupci ze zemí okolních užívali přebývání synů svých na universitě, anebo posílali je i také hlavně z této příčiny do Prahy, aby tam zavazovali spojení kupecká, obchody vedli a podporovali, zásilky drahého zboží prodávali anebo koupě činili. Takovým spůsobem vysvětluje se že v době největšího květu (1372 — 1389) současně až 12000 mistrů a studentů v Praze bývalo, ano i v době pozdější ještě až 8000, „a všecka země česká, podlé světa mluvíce, měla toho čest a požitek nemalý.“ To nyní přestalo. Do 5000 najednou Prahu opustili, a obyvatelstvo Prahy těžce muselo nésti ránu pro kterouž utrpěli citelnou ztrátu netoliko co do zevnitřního lesku ale i také co do hmotného blahobytu. Obyvatelům Pražským jazyka německého, onoho času ještě velmi četným, přistoupila ovšem ještě jiná příčina smutku; neboť násilná tato událost vyvedla jim najednou ze zdí městských veliký počet kmenovců ve kterých vždy mohútnou oporu měli.

Ale to právě domácím bylo po vůli. Nebo, jak kronista praví, že Němci „jsú se velmi nad Čechy zpínali a utiskali jazyk český, nechtěli jim toho mistři čeští a studenti trpěti a přezřieti.“ Národ český jako vítěz obdržel pole. Mistr Jan Hus z churavosti své docela vyzdravělý volal ke svým posluchačům s kazatelny: „Dítky! pochválen budiž Všemohoucí že jsme Němce vymezili, že jsme dosáhli oč jsme se byli zasadili, že

vítězství jest naše. A poděkujme zvláště panu Mikuláši Augustinovu, že vyslyšení prosby naší při králi provedl.“ M. Zdeněk z Labouně svolal ku konci rektorství svého valné shromáždění university na den 27. září 1409, kde se stalo snešení, aby dekret královský do slova byl vepsán do knihy statut universitních. Dne 13. října nato v nové valné schůzce bylo provedené již snešení veřejně čteno a ode všech přítomných jednohlasně schváleno. Brzo nato předsevzata první volba rektora podlé předpisu dekretu toho, a ten, kdo ze skrutinia vyšel, jako k uznání činného jeho podílu ve provedení změny této, a ačkoli teprvé r. 1403 rektorství zastával, byl — mistr Jan Hus.

II.

Od vyloučení živlu německého z university Pražské až do odejití mistra Jana Husa z Čech.

Chronologický přehled.

1409 5. června. Ssazení Benedikta XIII. a Řehoře XII. skrze koncilium Pisánské.

26. „ Papež Alexander V. zvolen.

7. července. Koncilium Pisánské se rozejde.

v říjnu. Mistr Jan Hus podruhé rektorem.

8. pros. Arcib. Zbyněk obeslán před soud do Říma.

20. „ Obsílka tato zrušena; bulla papežská proti knihám Viklefovým a proti kázaním v kaplích.

1410 3. máje. Pap. Alexander V. †.

17. „ Kardinál Baltasar Cossa zvolen za papeže pod jménem Jana XXIII.

15. června. Prohlášení university proti jednání obmýšlenému od arcibiskupa stranu knih Viklefových.

1410 16. června. Arcibiskup Zbyněk nařizuje spáliti knihy Viklefovy a zapovídá kázati po kaplích.
21. „ Prohlášení Pražské university proti těmto rozkazům.
25. „ Odvolání se Husa a přátel jeho k papeži.
15. července. Knihy Viklefovy veřejně spáleny.
16. „ Klatba na Husa, Zdislava ze Zvířetic a j. Jitření v Praze.
27.–31. „ Knihy Viklefovy hájeny v disputacích na universitě od Husa a přátel jeho.
v srpnu. M. Jeronym Pražský v Budíně a ve Vídni. Legátové p. Jana XXIII. v Praze.
25. srpna. Kardinál Otto z Colonny obesílá Husa před stolici papežskou.
3. září. Přimlouvací psaní university Pražské k universitě Vídenské za uvězeného m. Jeronyma.
16. „ Legátové papežští opouštějí Prahu.
30. „ Král Václav posílá doktora Jana Nasa a kardinála z Reinsteina k papeži.
1411. v únoru. Kardinál Otto z Colonny vydává klatbu na Husa.
15. března. Klatba na Husa v kostelích Pražských ohlášena. Interdikt v Praze.
6. máje. Král Václav v kostele sv. Víta poklady sobě vydati poroučí.
3. července. Výpověď přátelských úmluvců mezi arcib. Zbyňkem a stranou m. Jana Husa.
6. „ Výpověď král. kommissí v záležitosti mezi arcibiskupem a universitou.
1. září. Vyjádření se m. Jana Husa před universitou a žádost jeho ku papežské stolici.
5. „ Psaní arcibiskupa Zbyňka ku králi Václavovi z Litomyšle.
9. září. P. Jan XXIII. vyhlašuje kříž proti králi Ladislavovi neapolskému.
13. „ Spor Jana Stokesa s m. Janem Husem.
28. „ Arcibiskup Zbyněk z Hasenburka †.
2. listop. Druhá bulla p. Jana XXIII. proti králi Ladislavovi.
1412 v lednu. Disputací *de quolibet* na universitě Pražské.
25. ledna. Albík z Uničova arcibiskupem Pražským.
v máji. Přinešení bull odpustkových skrze papežského legáta Václava Tiema do Prahy.
7. června. Disputací m. Jana Husa proti bullám odpustkovým.

1412 7. června. Satyrický průvod po ulicích Pražských.
10. července. Žaloba fakulty theologické ku králi proti Husovi.
11. „ Odpravení tří mladíků pro výtržnosti při kázaních odpustkových.
16. „ Schůzka na Staroměstské radnici za příčinou artikulů Viklefových.
v červenci. P. Jan XXIII. odevzdává process m. Jana Husa kardinálovi Petrovi de Angelis.
— Zostření klatby na Husa skrze kardinála Petra de Angelis. Bulla papežská v záležitosti m. Jana Husa a kaply Betlemské.
2. října. Marné předsevzetí proti kapli Betlemské.
v listopadu. M. Jan Hus odchází z Prahy.
v prosinci. Albík z Uničova postoupil arcibiskupství Pražské Konrádovi z Vechty, biskupu Olomouckému.
1413 6. února. Synoda provincialná v Praze za příčinou schismatu církevného.
10. „ Synoda bez výsledku se rozchází.
— Kommissí královská v též věci rovně marná. Stanislav a Petr ze Znojma, Štěpán Páleč a Jan Eliae vypovědění od krále z města i ze země.
21. června. Hus potajmu v Praze. *Tractatus de sex erroribus.*
8. července. Husův traktat *de ecclesia* čten v Betlemské kapli.
17. „ Konrád z Vechty arcibiskupem Pražským.
21. října. Královský dekret o sestavení městské rady Pražské.
30. října. Kr. Sigmund oznamuje svolání všeobecného církevního sboru ke dni 1 list. 1414 do Kostnice.
2. listop. Odpravení Jana Oertla a Čeňka soukeníka v Praze.
9. listop. Bulla p. Jana XXIII. o koncilium obecném v Kostnici.
ku konci list. Sejití se kr. Sigmunda a papeže Jana v Lodi.
1414. 26. srpna. Hus oznamuje že půjde ku koncilium do Kostnice.
30. „ Vyjádření se biskupa Nazaretského o Husovi.
1. září. Psaní Husovo ku králi Sigmundovi.
7. října. Psaní předních pánů českých k Sigmundovi skrze mistra Jana Husa.
10. „ Hus s hradu Krakovce loučí se písemně se svými posluchači a přátely v Čechách.
11. „ Hus vydává se na cestu do Kostnice.

15.

Vyloučení cizích živlů z university Pražské dalšímu běhu hnutí církevního dalo nový obrat.

Odraz toho projevoval se s dvou stran způsobem rozdílným.

S jedné strany idey reformatorské Husa i přátel jeho nabyly volného pole. Professoři a studenti cizích národů zároveň byli odporovali požadavkům věci národní i novotám v oboru církevním. Odchodem jejich věc národní dosáhla rozhodného vítězství, směr reformatorský zbaven byl nejmocnějších odpůrcův. Národ český jako vítěz obdržev bojiště nabyl nyní převahy na universitě; členů pak jeho většina posud buďto byli bezvýmínečni přátelé a přívrženci Husovi, anebo alespoň novotářským jeho ideám ne nepřízniví. Tím i sama universita Pražská brzo postavení své změnila. Kdežto v prvotném složení svém bývala nejpevnější hrází proti návalu novot církevních, sama nyní stála v čele snah takových jakožto jich zastavatelka a přední bojovnice. Mužové, kterýchžto smýšlení co do směru národního a církevního hrubě se nedělilo, nyní když onen zvítězil s tímto čím dále tím více postupovali v popředí. Hus a přátelé jeho jali se theologické náhledy své jak na kazatelně tak na stolici učitelské směleji odhalovati.

S druhé strany objevil se úkaz opáčný. Vítězstvím věci národní minula příčina pro niž se k vůli dobrému své země a svého národu spojili s Husem též tací mužové, kteříž přejíce sice opravám předce nikda nemínili novotařiti na poli církevním. K nim patřili Ondřej z Brodu, Jan Eliae a mnozí jiní, kteřížto z té chvíle nechali spolku s Husem a postavili se v řadu theologických odporcův jeho. Ale i z těch

ježto potud i ve směru církevním shodovali se s Husem mnozí v pravý čas se vzpamatovali a navrátili. Zrak jejich z počátku nebyl ještě dost ostrý aby byli poznali kam konečně povedou idey reformatorské kterých mužové vážní všemi způsoby a prostředky zastávali, které se uznání tak obecnému těšily; aniž v horlivosti své o věc národní, kterou též mužové týmiž způsoby a prostředky zastávali, poznati mohli v jaké nebezpečenství ubíhá přitom jejich pravověrnost, jejich oddanost a poslušenství k církvi. Nyní pak když jeden hlavní účel byl dosažen, když totiž podřízenost ve které národ český k ujmě své na universitě potud se nacházel byla zrušena, stav věcí zcela byl jinačí. Odpadla potřeba jednotiti se k vůli věci národní s muži kteří vedlé ní a zároveň s ní zaměřovali k cíli druhému, na poli docela rozdílném, dychtíce po novotách na půdě nejen národní ale i církevní. Spolu nabyli času a nepodjatosti aby snahy církevní, posud se snahami národními slučované, pozorným okem prohlédli a Husovi i stoupencům jeho výhost dali v tom okamžení, když směry jejich nebezpečným způsobem proti autoritě církevní stavěti se hrozily.

Bez toho dlouho nezůstalo. Již před převratem na universitě byl se Hus rozdvojil s arcibiskupem Zbyňkem a místo bývalého přátelství nastala obapolná nechuť. Po převratu, který déle než půl leta mysli skoro výhradně v napnutí byl udržoval a všecko ostatní v pozadí stavěl, nechuť ta pořad se stávala hořčejší a náruživého novotáře vedla pořád dále na dráze odporu, až konečně se octnul v drzém boji nejen s vrchností církevní v zemi, ale brzo také s nejvyšší církevní autoritou světa křesťanského.

16.

K rozdvojení arcibiskupa Zbyňka a mistra Jana Husa první jak se zdá příčinu zavdalo chování Husovo při soudě faráře Abrahama. Hned po soudě tom následoval rozkaz synody Pražské o vydání kněh Viklefových. Hus podal se tomuto rozkazu, doloživ aby knihy jež odevzdává zkoušeli zdali jsou v nich kacířstva a bludy; najdou-li prý jakých, že ochoten i hotov jest veřejně vyznati že chybil. I druzí mistři a studentř kteří měli knihy Viklefovy učinili vedlé rozkazu. Toliko pět studentů se zdráhalo, odvolávajíce se k stolici papežské a pravíce že rozkaz ten nemoudrý jest a že přímo čelí proti právům i statutám obecného učení Pražského. K těmto dvěma příčinám přistoupila ještě rozdílnost v mínění ku kteréž zavdalo podnět nastávající koncilium Pisánské. Když totiž arcibiskup s kapitulou neminili se spustiti poslušenstvi Řehořova, Hus pak s národem českým na universitě pro neutralnost k oběma papežům se prohlásili: zapověděl Zbyněk Husovi jakožto neposlušnému synu církve všecko další kázaní.

Nemilosti které se Husovi pro rozličné tyto spletky od arcibiskupa dostalo rychle užili ti kteří již ode dávna měli sice příčinu, nikoli však příležitost, stěžovati sobě na chování Husovo na kazatelně i na stolici učitelské. Ještě r. 1408 zadali faráři Pražští žalobu metropolitovi svému, vytýkajíce v ní hlavně dvě věci: Předně ukazovali na četné bludy a kacířstva ježto se učením a knihami Viklefovými rozšiřují v zemi a již u příliš mnohých průchodu našly; stížnost to která arci s veřejným osvědčením nedávné synody Pražské, že po bedlivém skoumání v celé zemi nenalezeno kacíře ani bludaře, v divném byla odporu. Za druhé žalovali že mistr Jan Hus hanlivým a utrhačným kázaním kněžstvo u lidu uvozuje v opovržení, ano v nenávist; což neméně divně znělo jelikož Hus potud

při dvoře arcibiskupském a před arcibiskupem nejinak zvykl kázati jako v kapli Betlemské. Ale ve skutečnosti věc záležela na tom, že přátelství Husovo s arcibiskupem žalobám takovým dříve vzniknouti nedalo; pročež ti, kdo se prudkým, obecně drženým a proto ve mnoha kusích bezdůvodným i nespravedlivým vyjížděním Husovým dotknutými cítiti musili, doufati nemohli aby žaloba při arcibiskupovi jakého účinku měla. S druhé strany může se pokládati za jisté že Hus od té doby co s arcibiskupem se rozdvojil ve výpadech svých daleko byl prudčím a bezohlednějším, a tím nerovně větší příčinu ke stížnostem zavdával. Ale dosti na tom, věc z venčí nevypadala jináč než jak jsme nahoře byli vyložili, a Hus dobře toho uměl užiti. Sepsal obranu kde některé kusy, z nichž ovšem bez důvodu byl viněn, naprosto upíral, druhým kterých upříti nemohl dolíčením jiného stavu věci nevinný výklad podložiti se snažil, proti třetím zase zbraní sofistiky od něho nikdy nezavrhanou se hájil. Co se nářku bludného učení týkalo odvolával se na výpověď poslední synody, žádaje na žalobnících svých by dokázali kde prý se v zemi nalézají bludy, a pakli toho nedovedou, aby oni byli jmíni za ty kteří kacеřují a rozkřikují diecesí a město Pražské.

V takových okolnostech byla vrchnost duchovní ovšem poněkud v nesnázi a to bylo bezpochyby příčinou proč na žalobu farářův žádné rozhodnutí nevyšlo, kdežto Hus zvyklým spůsobem bez překážky učiti a kázati nepřestával. Protivníci jeho, déle roku čekavše na pořízení stížností svých, viděli se tím nuceny aby novou žalobu u arcibiskupa zadali (v říjnu 1409), v jížto sepsání zvláště se účastnil předchůdce Husův v Betlémě, nyní farář u sv. Klimenta na Poříčí, Jan Protiva. Ve čtrnácti článcích přidali farářové ku předešlým stížnostem ještě několik nových. Jmenovitě ozývali se nyní odhodlaně proti kázaním v kapli Betlemské vůbec, poněvadž prý Hus z místa toho pověst jejich v niveč uvádí a farníky jejich z poslušenství vytrhuje; běhají prý na kázaní Husovo kdežtoby ve svých farních kostelích zůstávati měli. Nyní teprv spatřil

Zbyněk z Hasenburka potřebu aby se přísněji u věc vložil. I ustanovil mistra Mařika Rvačku, professora písem sv. k vyšetření stížností proti Husovi vedených, Husovi pak dodal žalobu farářův Pražských s tím nařízením aby před řečeným mistrem na jedenkaždý artikul pod přísahou (*medio juramento*) odpověděl zkrátka slovem: „věřím“ či „nevěřím!“ „ano“ či „ne.“ Mimo to velel arcibiskup, aby Hus okázal právo své kterým v kapli Betlemské káže všemu lidu bez rozdílu farní osady, a z čí moci v té kapli drží se slavné služby Boží od něho i od jiných duchovních. Co v příčině vyšetřování mistru Rvačkovi nařízeného dále se stalo známo není. S strany žádaného okázání práva ale snadno bylo Husovi odvolati se na to co ustanoveno při založení kaple Betlemské, k nížto arcibiskup Jan z Jenšteina sám první kámen byl položil, na potvrzení papežské i královské, jakož i na to že nikde prý nestojí psáno že žádný nesmí slyšeti slovo Boží jinde než ve farním svém kostele, ješto by sic klášterníci a mniši dočista kázati nemohli a každý farář by všech posluchačů do jiné fary náležejících z kostela vypovídati musil.

Zatím kroky vzdorujících studentů u stolice papežské nezůstaly bez prospěchu. Povedlo se jich prokuratorům v Římě vymoci nález, vedlé něhož arcibiskup byl obeslán a jemu uloženo aby se ospravedlnil z rozkazův prý nemoudrých a nespravedlivých z kterých byl viněn; a pokudby se do Říma nedostavil měly všecky jeho kroky proti Husovi a straně Husově býti nijaké a neplatné. Avšak prvé než lhůta obsílky této vypršela přišli do Říma vypravení od arcibiskupa poslové, jeden kanovník Pražský a minorita Jaroslav, biskup Sareptský. Měliť svaté stolici opravdivý stav věcí vyložiti, jmenovitě přednésti kterak skrze rozšíření kněh Viklefových a nepovolané kazatele všelijací bludové i kacířstva po městech Pražských, v království českém a markrabství moravském mezi lid jsou uvedeny. Následek výpravy té byl že, prvé než prokuratoři Viklefovcův toho se nadáli a odporovati mohli, obsílka na arcibiskupa byla zase zdvižena a všecka nařízení jeho schválena. Zároveň vyšla bulla

papežská proti spisům Viklefovým a proti kázaní po kaplích; arcibiskupovi pak výslovně dáno plnomocenství, aby nařídiv komissí ze čtyr mistrů theologie a dvou doktorů práva církevního všecky bludy a kacířstva v diecesi své hleděl vymýtiti, rozšiřování nauky Viklefovy překaziti a knihy jeho z rukou věřících dokonale vyrvati. Mistr Marek z Hradce Králové, hlavní prokurator strany Husovy v Římě, musil před místokancléřem papežským učiniti prohlášení že tomuto nařízení papežskému se poddává, arcibiskupa Zbyňka jakožto soudce v té při nařízeného přijímá a sebe i ty od kterých byl splnomocněn soudu jeho podrobuje.

Arcibiskup Zbyněk nemeškal zachovati se vedlé moci od papeže sobě dané. Komissí kterou ustanovil předložila zdání své v ten rozum že ovšem knihy Viklefovy obsahují bludy a kacířstva, zvláště o svátosti oltářní. Arcibiskup svolal synodu kněžskou a kázal na ní před mnohými doktory, mistry, studenty a v přítomnosti četného lidu světského veřejně přečísti rozsudek. Obsah jeho byl n e j p r v é: Všecky vydané knihy Viklefovy odsuzují se poněvadž obsahují zřejmé bludy a kacířstva, i aby s očí věřících tím lépe byly vzdáleny mají býti spáleny ohněm; d r u h é: Oněm pěti studentům kteří rozkazu o vydání kněh Viklefových se protivili jakož i prokuratorovi jejich, mistru Markovi z Hradce, dána ještě lhůta šesti dnů, aby do toho času knihy jež posud ve svých rukou mají v komoře pokladní dvoru arcibiskupského složili, pod pokutou kletby; v kletbu tu měl upadnouti každý kdo by věda někoho knihy Viklefovy majícího v šesti dnech u arcibiskupa držitele takového neoznámil; t ř e t í: Nikdo ať se neopovažuje kterýkoli z artikulů Viklefových již prvé odsouzených zastávati, jemu učiti nebo jej hájiti, a sice kdyžby toho slavně neodvolal, pod ztracením svého beneficia, zbavením schopnosti k nabytí kdy jiného a konečně pod vazbou pomocí světského ramene, totiž Václava krále Římského; č t v r t é: Po městech Pražských nemá býti kázáno pod pokutou klatby v žádné kapli soukromé, nýbrž toliko v kostelích kathedrálných, kollegiatných, farských

neb klášterských a jejich hřbitovech, jakž obyčej od starodávna podlé práva býval.

Hus a přátelé jeho dobře rozuměli důrazné váze rány která čelila jediné proti nim jakkoliv slova, zvláště posledního článku, zněla zcela povšechně. Horlivě užili smrti papeže Alexandra V. o níž právě došla zpráva do Prahy, aby nové hlavě církevní, papeži Janovi XXIII. podali appellací proti nálezu arcibiskupskému, opírajíce se hlavně o to že prý papež Alexander špatně zpraven bullu vydal, ač nebyla-li prý domnělá ta papežská bulla pokoutně dosažena anebo dokonce napodobením písma papežova i jeho místokancléře, obou tehdá již zemřelých, podvržena. Ukazovali na nenáležitost prý postupu takového aby straně proti níž visí stížnost při stolici papežské zanechávalo se rozhodovati rozepři, totiž aby arcibiskup ustanoven byl za soudce ve vlastní své věci. Rozsudek papežský proto prý již platnosti míti nemůže poněvadž prvé než byl ohlášen papež Alexander zemřel, čímž pominula i moc všech bull od něho vydaných. Co se dále týče obsahu řečeného rozsudku, že jest proti rozumu zapovídati a páliti knihy logické, filosofické, moralné, mathemathické a fysické, jakéž jsou mnohé z oněch Viklefových; sice žeby se tím méně smělo užívati spisův filosofů a mathematiků pohanských, jako na př. Aristotelových, a žeby zapovídati se musely a ohněm ničiti i knihy mnohých křesťanských učených, jako Origenovy; neb i v těch prý přicházejí věci které nedrží církev za pravé. Nad to prý arcibiskup, požádav od mistrův, doktorův, bakalářův, studentův knihy v kterých se na vysokém učení čítalo, učinil proti svobodám a privilegiím university — *contra libertates et privilegia universitatis.* Konečně zápověď kázaní v kaplích — nic nedíc o kaple Betlemské jejížto založení ztvrzeno listy arcibiskupskými, papežskými i královskými — upřímo prý čelí proti písmu svatému, dle kterého Kristus Pán kázal „na poušti a jindy na moři stoje na lodi, a v ulicích a po městečkách bez kostelův a po vsech, a řekl učedlníkům svým aby kázali i po střechách, a sluhy své aby volali k večeři věčné poslal

i mezi ploty i v rozcestí.“ Osoby na odvolacím tomto spisu jmenované byli nejprvé m. Jan Hus, po něm m. Zdislav ze Zvířetic z rodu pánův z Vartemberka, pak vedlé jiných také tří z oněch pěti studentův kteří se byli předtím odvolali k papeži, ješto druzí dva ku kroku tomu nepřistoupivše klatbou arcibiskupovou stíženi nebyli.

Král Václav přiměl arcibiskupa aby s vykonáním rozsudku svého sečkal až do příští markrabí Jošta moravského do Prahy, od jehož znalosti a vplyvu nadál se král nějakého v té věci prostředku k vyrovnání. Že ale Jošt do Prahy dlouho nepřicházel, jednak také aby snad nový papež v tu věc se nevkládal, přistoupil Zbyněk konečně dne 16. července 1410 ke skutečnému vykonání svého rozsudku. Dům arcibiskupský odevšad byl zavřen a osazen žoldnéři, v prostředku dvora v přítomnosti arcibiskupa a mnohých prelátů, kanovníkův a četného duchovenstva založen oheň, a knihy Viklefovy počtem asi 200 mezi nimiž mnohé překrásně sepsané, zlatými puklami a drahými kožemi ozdobené uvrženy do plamene, přičemž hlasem mocným prozpěvováno: „*Te Deum laudamus.*“ Hlahol zvonův ze všech věží kostelů Pražských jako hrany ohlašoval obyvatelstvu vážný ten příběh. Neboť myslili, jak kronista píše „že již mají konec všech nesnází, kdežto prý teprv z dopuštění Božího byl začátek!“

Třetí den na to prohlásil arcibiskup klatbu na Husa, Zdislava ze Zvířetic a ostatní kteří spolu s nimi se byli podepsali na appellací k papeži, jakožto na odpůrce rozsudku arcibiskupova a bully papeže Alexandra; kteroužto klatbu ve všech kostelích v celé diecesí slavně kázal oznámiti.

17.

Věci byly dospěly již takového stavu že prostředkové arcibiskupovi a kroky strany Husovy proti nim činěné podobaly se jen tahům na šachovně, kde protivník hledí protivníka předčiti zručností a zchytralostí, co zatím mimo šachovnu ve skutečném životě všecko jako kdy jindy svým nemýleným krokem před se jde. Ostré jednání arcibiskupovo nemělo skoro jiného následku leda že se strhlo několik rozpustilých kousků na ulicích Pražských, že proskakovali spiskové hanliví na spálení kněh, že se skládali potupné písně o arcibiskupovi a dvoru jeho duchovním. Náklonnost obecného lidu byl Hus k osobě své připoutal již ode dávna. Když posluchačům svým oznamoval co se přihodilo a vykládal kterak odpůrci o to ukládají aby jeho z kacířstva obvinili u stolice papežské, kterak donesli do Říma že země česká bludařstvem jest nakažena a zprzněna: tuť se jedním hlasem ozvalo shromáždění: „Lhou! Lhou!“ Universita většinou svých členův přidržujíc se protivníkův arcibiskupových ohražovala se proti nařízenému spálení kněh; i vedla stížnost při králi který jí dopustil aby arcibiskupa a ty kdo mu v tom radni byli pohnali o nahražení škod za spálené knihy. Tím vším se stalo že vyhlašování kletby potkalo se s odporem velmi prudkým. Na den sv. Magdaleny právě když arcibiskup ve chramě slavné služby Boží konal, stalo se takové pobouření že se viděl i se svou assistencí asi 40 osob přinucena prchnouti od oltáře i z kostela. Téhož dne v kostele sv. Štěpána na Novém městě šest mužův chtělo zabiti kazatele an kletbu vyhlašoval vytasenými meči naň dotírajíce. Tím farářové tolik se přestrašili, že všickni raději dalšího vyhlašování zanechali.

Hus a přátelé jeho nemínili poddati se a poslechnouti zápovědi od vrchnosti církevní vydané. Arcibiskup zase ne-

měl dosti silné vůle, odvahy nebo potřebných prostředkův, aby svým rozkazům zjednal váhy a průchodu při straně jemu odporující. Na universitě Viklefovci pět dní jeden po druhém drželi hádání veřejná, bráníce jedenkaždý některý spis Viklefův proti úkoře kacířstva: M. Jan Hus zastával traktat *De trinitate*, m. Jakoubek ze Stříbra *Decalogus*, Šimon z Tišňova *De probationibus propositionum*, m. Zdislav z Vartemberka jinak ze Zvířetic *De universalibus*, m. Prokop z Plzně rozpravu *De ideis*. Také zápovědi kázaní v kapli Betlemské nepodrobil se Hus; naopak řeči jeho na kazatelně staly se bezohlednější, prudčí, náruživější nežli kdy předtím.

Hus od prvního svého vystoupení příliš mnoho váhy přikládal kázaním. Maje před očima velkolepé účinky Konráda Waldhausera a Miliče Kroměřížského, sám jsa opatřen obratnou, srozumitelnou, dojímavou výmluvností, povědom sobě patrného dojmu a vplyvu na lid nábožně poslouchající, kladl kazatelskou stranu povolání kněžského nad kteroukoli jinou. „Jakož člověk milovati musí Boha ze vší síly své“ říkával „tak má kněz všecku sílu svou vynaložiti na kázaní slova Božího, a prost všeliké samochvály a všeho bažení po obecné oblíbenosti k tomu jediné má se přičiniti aby slávu Boží, dobré lidu a své vlastní spasení co nejlépe umí zastával i rozmnožoval.“ Pohlédaje s nelíčenou žalostí na truchlivý stav věcí církevních byl jak se zdá zprvu toho přesvědčení že potřeba jen přísných kazatelů aby bezohledným odhalováním vad ve mravech, upřímým líčením církevního rozdvojení, přísným napomínáním k návratu, k čistotě mravův a k obecné jednotě mnohonásobné neduhy tehdejší doby byly vyléčeny. Tím duchem prodchnuty jsou řeči kterými Hus s počátku kázával, i není divu že sám arcibiskup kázati mu na svém dvoře dopouštěl a rád jeho poslouchal, ač snad nejednou o slovíčko dále šel než bylo potřeba a slušno. Ale čím více Hus dvojil se s arcibiskupem, tím více hořkosti a nepřízně vměšovalo se v jeho kázaní, ve kterých od dávna sobě liboval vytýkati nepořádky a neslušnosti mezi kněžími svého času.

Porovnáme-li působení kazatelské Husovo s účinkováním obou jeho proslulých předchůdcův, spatříme očitě posloupný přechod kterak se ve chvalitebnou původně a spasitelnou horlivost nábožných mravokárců ponenáhlu mísilo nebezpečné zápalčivé látky, až se konečně kazatelnice stala tribunou která rostoucímu jitření poskytovala vždy nového kvasu a naobrat sama z něho nové nabývala potravy. Waldhauser káral ve svých kázaních zprvu toliko lid světský, později teprvé obrátil ostrotu slova svého proti vlastního stavu svého členům, a i tu hlavně v jednom toliko směru, totiž proti neřestnému svatokupectvu. U Miliče viděti již patrnější horlení na nedostatek mravův a kázně mezi duchovenstvem, ale přitom nemenší přísnost proti slabostem a vášním kterých znamenal v životě a mravech lidu světského, počna od knížat a pánův světských až ke sprostému lidu. V kázaních Husových ale směr proti vadám a chybám kněžstva čím dále tím větší bral převahu až se konečně stal výhradným skoro předmětem jejich.

Postup tento přirozeně ovšem souvisel s během událostí kterými Hus u větší a větší spor s vrchností a řádem církevním vcházel. Souvisel ale také s jinou okolností kteráž v Husovi samém původ svůj měla a kterou neméně Hus se lišil od oněch opravdu chvalitebných mužů. Waldhauser a Milič měli před sebou účely jasné a určité i proto jim bylo možné dosíci tak výdatných vítězství, jednomu proti městskému přepychu, druhému proti obecné nemravnosti. Hus, jakož jsme jednou již podotkli, nebyl muž ducha samostatného; byl nadto, nepracovav nikdy ve vlastní správě duchovní, pouhý theoret. Pojal v sebe co od obou svých předchůdcův zdědil, i přidal k tomu co od cizozemských horlitelů o opravu církevní naslechl. Rozdíl ale mezi postavením těchto a jeho byl převeliký, a kdyby při Husovi bylo bývalo jen poněkud praktického smyslu a bylo jemu beze všech osobných vplyvů jediné šlo o obecné dobré, nebyl by jeho mohl a měl neviděti. Jestliže Mikoláš Clemanžský, Theodorich Niemský, Theodorich z Vrie a j. horlili proti kleslé kázni církevní a opravy ve hlavě i v

údech se domáhali, však ť věděli proč tak činili; v samém okolí svém ve Francii, v Italii, v některých končinách Německa před očima měli příklady nejpohoršlivější. Tomu ale v Čechách tak nebylo. Církev česká právě za časů Husových měla muže horlivé a bezúhonné za biskupy, měla pána v mravích čistého, myslí laskavého, nepořádkům všelikterým nepřejícího za arcibiskupa; jediné skoro co se Zbyňkovi vytýkati mohlo byla krátkozrakost a slabost naproti Husovi kterého od počátku bedlivějším okem měl střežiti. Kapitula Pražská ke staré slávě církevní pravověrnosti a horlivosti připojila novou; veliký kazatel, šťastný v účincích svých mravokárce vyšel z prostředka jejího; i jeden z kanovníků Svatovitských zpečetil přikázaní věrnosti kněžské smrtí mučennickou. Že duchovenstvo farské nebylo oddáno samým časným žádostem a úžitkům, duchovního svého povolání mimo sebe pouštějíc, tohoť důkaz právě vystoupení jich proti Viklefovcům. A horlení na kláštery které se v řečech a ve spisech Waldhausera, Miliče, Štítného ozývá hlavně příčinu mělo v nesnázích kteréž uvedení mnichů žebravých do Čech bylo s sebou přineslo, jakož jsme nahoře šířeji ukázali. Pravda sice že ani v Čechách nebylo všecko tak jak by bylo mělo býti; jisté ale že tak zle nebylo jako ve mnohých jiných zemích a krajinách. Co tedy při Clemanžském, při Niemském, při Vriovi opravdový byl výlev strasti duševní jejž jim vynucoval pohled na zkázu v prostřed níž žili: toť při Husovi bylo bezdůvodné větším dílem po nich mluvení, prázdné řečňování. Činil tak poněvadž to tehda bylo módou, poněvadž bylo na denním pořádku naříkati a horliti na zkaženost kněžskou. Činil tak poněvadž se mu nedostávalo praktického taktu; nebo maje ho byl by živlův ku polepšení které od časů Karlových i Arnoštových a od doby velikých kazatelův všude před rukami se nacházely s myslí laskavou byl užil a na dobrém základu dáleji byl stavěl, místo co v nastrojeném svém rozčilení spatřoval strašidla kterých nebylo, šířil se o nepořádcích kterých v míře takové nestávalo. Činil tak poněvadž mu to poskytovalo látku ke

zvučným diatribám, ke hřímavým filippikám při čemž bohaté prostředky organu svého a řeči své mohl rozvíjeti, nic nedbaje na to že na jedné straně rozněcuje nespravedlivou nedůvěru a nenávist, na druhé však spravedlivý hněv a rozhořčení, pakli jen posluchačstvo mu kývalo pochvalu.

Ukázal-li se v tom nedostatek náhledu byla toho spolu původem i zvláštní povaha charakteru Husova která zároveň více než vše jiné přispěla ke scestnostem a ku konečnému pádu tohoto politování hodného muže. Mezi všemi dary kterýchkoli štěstí poskytuje osobnosti veřejné nejnebezpečnější jest popularnost. Nebezpečnáť osudu muže který, šumnými pochvalami provázejícími kroky jeho ukáže-li se na ulici, na trhu nebo na tribuně, ani másti ani zaslepiti se nedada, bez bázně jde cestou jedenkráte sobě vyznačenou; v krátce zajisté stane se že týž lid který chvalozpěvy jemu prozpěvoval, kvítí v cestu sypal, vítězoslávu strojil, dříve tří dnů chuť a náklonnost svou promění, volaje na bývalého miláčka svého: Ukřižuj! Ukřižuj! — Nebezpečná charakteru muže jenž, vědom jsa oblíbenosti své u lidu a kochaje se v ní, více poslouchá okřiků před svým příbytkem nežli hlasu své rozvahy, jenž unésti se nechá žádostmi lidu a ostnem ješitnosti své, stana se tak za nedlouho vedeným kdežto se mní býti vůdcem.

Toto druhé pohříchu bylo u Husa. Hus záhy obrátil pozornost obecnou na sebe. Ušlechtilá jeho postava, vážná jeho povaha, pověst rozšafnosti jeho brzo k němu připoutaly náchylnost lidu, lásku a úctu vyšších. Když divokého rytíře loupežníka Mikuláše Zúla z Ostředka vedli na popravu: byl to oblíbený kazatel Betlemský jenž ho provázel a nábožnými řečmi pohnul surového zatvrzelého muže že přede vším lidem bezbožnost svého života vyznal a okolostojících kajícně žádal aby za odpuštění hříchův jeho Pána Boha prosili. Tak choval se Hus v obcování, ve zpovědnici, na kazatelně, a všecko se zdálo jíti dobrým během pokud nejen se světskými a s lidem, nýbrž i s arcibiskupem a duchovenstvem se shodoval. Jak

náhle ale s vrchností církevní se rozdvojil, jak náhle arcibiskup neměl příčiny schvalovati vše čeho Husovi posud byl promíjel, jak náhle moc duchovní ujala se prostředkův aby přítrž učinila vzrostlému zlému, žádajíc poslušenství na svých podřízených: tu stanul Hus na rozcestí kde mu nezbývalo než voliti mezi církevní pokorou i poddajností na jedné, a marností a popularitou na druhé straně; on volil svůdnou cestu k levici. Posluchačstvu kteréž ho ctilo i velebilo, ve kterém vždy ochotnou nalézal podporu, již nemohl říkati příliš tvrdá slova; víc a více byl veden k tomu aby žádostivou jich pozornost obracel k věcem mimo jejich obor ležícím; co prvé s chvalnou neostýchavostí kázal před arcibiskupem a dvorem jeho, to nyní bezohledně vykládal posluchačům v Betlemě. Tak stal se z karatele nemravnosti a zkaženosti lidu vůbec hřimatel proti nemravnosti a zkaženosti duchovenstva samotného. Hus v tom ohledu jal se mluviti o věcech kteréž spůsobem takovým jistě nepatřily na kazatelnu, natož před míchané obecenstvo.

Kázaní jeho plna byla prudkých vyjížděk, plna nešetrných úsměšků na nepořádky v duchovenstvu. Nebylo necnosti, nebylo nepravosti aby ji nebyl vyčítal duchovenstvu barvami co nejkřiklavějšími: hrdost, ctižádost, lakomství, urputnost, obžerství, smilstvo. Vybírání platův za udělování svátostí prohlašoval za kacířství. „Znamenejte“ pravil jednou ve shromáždění „co stojí psáno o farisejích v Písmě: ‚Všecko což koliby vám řekli abyste činili čiňte; ale podlé skutkův jejich nečiňte!‘ Totéž platí o duchovních tohoto věku jejichžto chování neukazuje žádných skutkův vedlé zákona!“ A opět jindy: „Co jest kněžím těmto v evangelium Kristovu vedlé chuti, toho se chápou ochotně; co se ale slyší v něm o práci a o zapření sebe, toho pomíjejí jakoby se jich netýkalo. Co Ježíš k Petrovi pověděl: ‚Tobě dám klíče království nebeského atd.‘ toho se chápou rádi pro rozmnožení své moci; co ale Pán pravil k Petrovi: ‚Pojď za mnou a pasiž ovce mé‘, tomu vyhýbají se jako jedu. Když pověděl Ježiš učenníkům svým:

‚Cokoli svážete na zemi atd.‘ to rádi slyší a honosí se tím; praví-li ale: ‚Neskládejte sobě pokladu na zemi‘, toho pouštějí mimo sebe jakoby záhubné bylo. Dále, jakož pravil učenníkům svým: ‚Přijměte ducha svatého, kohožkoli rozřešíte atd.‘ toho s pilností hledají; oněch slov ale: ‚Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný‘ nepřipouštějí k sobě. Což jindy řekl Pán: ‚Kdo vás slyší mne slyší‘ tím vyrozumívají poslušnost k sobě; ale druhým slovům: ‚Víte že ti kteří se vidí vládnouti nad národy panují a knížata jejich mají nad nimi moc, ale ne tak jest mezi vámi‘ opírají se jako prý tvrdým příliš a odporují slovem i skutkem.“

S duchovenstva vůbec přešel Hus tónem ještě tvrdším na duchovenstvo vyšší, na biskupy a preláty. Ctižádost a pýcha, bujnost a světskost byly zde hlavními předměty jeho nešetrných filippik. „Kdoby koli chtěl mezi vámi býti větší bude váš služebník, kdožby koli mezi vámi chtěl býti přední bude služebník všech! Rcetež medle kterak zachováváte přikázání toho? Tím-li že požadujete předních sedadel ve schůzkách, předních mist o obědích, poklon na ulicích? Čili tím že raději máte za sebou okrvavené, mečem ozbrojené many než muže pokorného a nábožného s knihou? Nebo-li tím že nedbáte duchovního úřadu sobě svěřeného dychtíce po panování světském kteréž vám nenáleží? Nebo-li tím že kladete svou pýchu v širocc vykrojená roucha, v oděv nádherný a skvostný od hlavy až k patě, v komonstvo čacké, v četné koně, v drahocenné nářadí a okázalé paláce? Nebo-li tím že vydíráte chudých, povrháte malými, plazíte se vysokým, nevážíte sobě milovníkův pravdy, náchylni jste pochlebujícím?“

Takto mluvě shodoval se sice Hus s tónem kterým mluvili všickni o víru a mravnost horlící mužové toho věku. Ale, kromě toho co již svrchu podotknuto o rozdílu mezi nimi a Husem, v tom se lišil od působení jejich, v tom ho nižádným spůsobem omluviti nelze, ba potkává ho nejpřísnější odpovědnost, že takovým tónem mluvil na místě kde ti kterých haněl nebyli přítomní, alebrž poslouchalo množství takových kterým do han

takových ni nebylo, při nichž nemohly spůsobiti nic dobrého ovšem ale dosti zlého. Protož dosti místné byly ustavičné stížnosti a žaloby kněžstva Pražského: že Hus haní je v kostele přede vším lidem kde se nemohou zastávati; že svým výtržným a utrhačným kázaním proti celému duchovenstvu toho dovedl, že jsou u větší nenávisti lidu než byli kdy předtím; že tedy pilná toho potřeba aby Hus i přátelé jeho z kazatelen vesměs byli vzdáleni; neboť což káží není prý láska jak toho žádá hlásání slova Božího, ale záští a rozbroj ježto se tím uvozují v mysl věřících.

Proti nedostatkům které všude spatřoval neočekával Hus, jak se přede vším na kněze náleželo, pomoci z lůna samé církve. I zde pouštěl uzdu prudkosti své a dal se vésti pudem který vždy vodíval marnost a prudkost, samolibost a neposlušenství nepovolaných reformatorů. Zraků svých obracel na moc světskou které prý nenadarmo dán meč. Obracel se ku knížatům a králům kterých prý povinnost jest církev očistiti, špatné duchovníky kárati, lenivé ku plnění povinností poháněti; neboť prý neprávem postaveno jest duchovenstvo vně práva světského. Vyzýval světských aby duchovním úhonného života desátkův nedávali ano statků jim odňali; neboť řádem prý a dobrým úmyslem světští to dělají, aby kněží neměli nač hřešiti, a aby prý důchody obráceny byly na to, k čemu ustanoveny jsou, nikoliv pak aby zřejmí nepřátelé Pána Ježíše Krista jimi se pásli a zvelebovali.

Takovým činem postavil se Hus ne jako podřízený p o d arcibiskupa, ale jako protivník p r o t i arcibiskupovi. Bera na sebe tvářnost jakoby ze svaté horlivosti usiloval o stavení nepořádků a obnovení kázně církevní, k tomu byl přiveden náruživostí svou že sám dal příklad nejnebezpečnějšího nepořádku a sám podrýval základ všeliké kázně církevní. Zapomínaje že mezi přední cnosti křesťanského kněze náleží pokora a poslušnost, podvracel opovážlivě poměr podřízenosti ve kterém každý kněz stojí k vrchnímu pastýři svému Bohem ustanovenému. Odkrývaje bez ohledu scestnosti a vady

svých vrstevníků, ano zveličujíc je před očima laikův, připravoval tím duchovenstvo o tu vážnost a důvěru bez níž všeliký řád v církvi nevyhnutelně zahynouti musí.

18.

Apellací Husova ke stolici papežské, kam zpráva o skutečném spálení knih Viklefových ještě nebyla došla, měla ten účinek že papež Jan XXIII. nařídil komissí ze čtyr kardinálův, mezi nimiž Odona z Colonny, kteří pozvali všechny v Římě přítomné doktory a mistry fakult theologických z učení Bononského, Pařížského a Oxfordského ku poradě coby se s knihami Viklefovými státi mělo. Většina shromážděných byla proti jich spálení; bylo by prý to na potupu učení Oxfordskému jehož byl Viklef mistrem; také by to spůsobilo snad zmatkův na učení Pražském a v Čechách; konečně prý spisové ti obsahují také mnoho dobrého a prospěšného. Avšak dříve ještě než mohla komissí vydati dobré zdání své přišli poslové arcibiskupa Pražského, i toho se u papeže domohli že komissí propustil a další jednání kardinálovi Odonovi z Colonny samotnému odevzdal. Kardinál krok Zbyňka arcibiskupa bez výminky schvaloval, vyzýval jej aby neustával byť se měl konečně i ramene světského dovolávati; Husovi zase položil lhůtu do které by před stolicí papežskou státi měl.

Když zpráva o rozhodnutí tomto do Prahy se dostala poslal Hus tři prokurátory s přítelem svým m. Janem z Jesenic v čele k papeži, aby ho omluvili že se osobně do Říma postaviti nemůže, oni pak že mají plnomocenství mluviti za něho ve všem což bude přednešeno. Než omluva tato nenašla místa a Odo z Colonny, když lhůta k osobnímu stání Husovu prošla

vyřknul nad ním pro neposlušnost klatbu kterouž i před dvorem papežským i jinde dal veřejně ohlásiti. Dle toho byl nález tento i v Praze ohlášen po všech kostelích, kromě u sv. Michala na Starém městě kdež farářem byl mistr Kristian z Prachatic, a u sv. Benedikta též na Starém městě. Když pak se nezdálo na klatbě dosti ohlásil arcibiskup interdikt v celém městě Pražském, tak aby ve všech kostelích zvonění a služby Boží byly zastaveny.

M. Jan Hus v celém tomto postupu nespatřoval než zášti a obmysly strany arcibiskupské, jmenovitě mnichův a farářův, aby jeho, kdyby zápovědi kázati v kapli Betlemské se podvolil, nepouštěli ve svých kostelích farských a klášterských na kazatelny a tak dokonce učinili nečinným a jim bezpečným. Úspěch počínání arcibiskupova v Římě a v Bononii přičítal Hus jediné krásným koním, drahým kolíkům a prstenům, kterými prý jednatelé jeho jak papeže tak i kardinály de Ursinis a z Colonny získali. Také se podařilo opětovaným snahám s jeho strany dosáhnouti že papež záležitost tu znovu kázal vyšetřovati, novou k tomu ustanoviv komissí. Když pak tato úmrtím jednoho svých členův zůstala neplna zanechali druzí dva komissaři všechnu věc kardinálovi Františkovi Zabarellovi ve Florencii; ale i z jeho rukou zanedlouho jest odňata a skrze papeže kardinálovi Brancasovi odevzdána; ten pak, vida nepochybně v odkladu věci nejvhodnější pořízení její, nedbal na žádné nalehání prokuratorův Husových a podržel rozepři za sebou skoro po půl druhého léta, rozsudku nad mistrem Pražským ani netvrdě ani neruše.

Mezi tím co jednání ta v Římě proměnlivým během dále šla, boj mezi hlavními osobami v Praze neustával. Husovo chování v rozepři této jak proti arcibiskupovi tak i proti jiným odpůrcům svým jistě není podlé toho aby zvýšilo úctu kterou mravním vlastnostem jeho vzdávati lze, jakkoliv zatratiti dlužno bludy a nepravdy ve kterých vězel. Nedá se arci popírati že žalobníci ve článcích které proti Husovi vedli nezřídka přeháněli anebo patrných nepravd se dopouštěli. To

jmenovitě platilo o nařknutí jakoby Hus učil že tu není těla Božího když kněz mši slouží, a jakoby zastával že svátost nehodným knězem přisluhována nemá účinku. „Vědomo zajisté všem“ mohl právem říci „kteří na kázaních mých bývají že vždy jsem kázal opak, pravě že dobrý kněz svátostí zrovna tak posluhuje jako špatný, a že svátost nepůsobí více od dobrého než od špatného kněze, poněvadž milost Boží působí jak skrze kněze dobrého tak skrze špatného.“ Nescházelo také žalob směšných, jako že by Hus byl tvrdil že baba jest důstojnější ve všem nežli papež. Aniž bez důvodu opíral se Hus oblíbené myšlénce protivníkův svých žeby papež byl hlavou církve a tělem sbor kardinálův, namítaje že tito tedy dohromady celou církev činí a „kdež prý jsou biskupové a kněží, kdež všecko ostatní křesťanstvo?“ Avšak když žalobu, že na svých kázaních odhaloval poklésky duchovenstva „přede vším lidem,“ lichým odbýval úštipkem „že jest nemluvil přede vším lidem, protože nebyl všechen lid v Praze toho dne, žeť nemluvil ani před Římskými ani před Jerusalemskými;“ když dále na výčitku, že jedenkráte v učeném hádání zvolal: „Což Řehoř? Ten byl prlenec!“ odpověděl sofistickou výmluvou že slovo prlenec neznamená než dobrého rýmaře a tím že chtěl ukázati toliko na libost slohu která prý ho od jakživa ve spisích toho velikého otce církevního vábila; když sebe a posluchačův svých příčinou nebezpečenství ze čtení kněh Viklefových upokojoval tou lehkomyslnou výmluvou, žeť prý nevěří aby Viklef byl kacíř poněvadž o každém člověku vždy sluší raději míniti dobře nežli zle; tedy to zajisté nejsou slova a výpovědi ježto by byly důstojny vysoké vážnosti a svatosti věci, za kterouž že život chce nasaditi ustavičně se dokládal.

Ještě těžší důtka padá na Husa pro spůsob kterak před lidem, jemuž arcibiskupově zápovědi navzdory kázati nepřestával, neposlušnost svou omýval řka „že v takových věcech více sluší poslouchati Boha nežli lidí.“ „Protož“ dí na jednom místě „poznav to také, proti přikázaní nehodnému a

proti jich chytré zlosti vzev milosrdného spasitele na pomoc postavil jsem se.“ Kterakž se to ale dálo že mistr Pražský přímo od Boha dostával rozkazy, odporující rozkazům ustanovené od Boha vrchnosti? Nebyl-liž onen domněnlivý vyšší a spravedlivější soudce, na nějž se neslušně odvolával, on sám, vlastní jeho neposlušnost která se mu ponenáhlu stala obyčejem, samolibost jeho která ho čím dále tím tužeji utvrzovala v neprávu a ve bludech jeho? Toho nevyložil Hus, aniž chtěl dopustiti aby se ho an se odvolával na vyšší rozkazy tázali: „Ty-li jsi Kristus?“ A při tom při všem dokonce nechtěl aby byl pokládán za neposlušného syna církve; káral svých žalobníků žeť oni jsou ti jenž kacířstva dějí a diecese i měst Pražských v pověst uvozují; veřejně pak kázal v Betlemě proti prelátům kteří prý falešně donesli do Říma že v Čechách mnohých srdce zprzněna jsou kacířstvem.

Nebyl tedy arcibiskup jenž vrch obdržel v tomto boji s Husem. Ze zlého proti kterému bojoval byla vzrostla moc, která místo aby odporem slábla a klesala naopak ustavičně jím sílela a mohutněla. Nezdarem všech krokův zdálo se že konečně podlomena byla síla i vůle Zbyňkova. Že se okolo toho času oba královští bratří Václav a Sigmund zase smířili a že vedlé narovnání politického také upokojení sporův náboženských žádoucím se ukazovalo, podal se Zbyňek k mocné výpovědi jejížto formulování on i duchovenstvo jako i strana protější bez výminky zůstavili králi. Král Václav ustanovil za rozsudí tři právě v Praze meškající vysoké a vážené osoby: kurfirsta totiž saského Rudolfa, pána polskouherského Stibora ze Stibořic a nejvyššího hofmistra pana Lacka z Kravař, kterýmž přidáni z radd královských Václav patriarcha Antiochenský, Konrád biskup Olomoucký, Sulek probošt Chotěšovský, Zmrzlík ze Svojšína mincmistr a. j. Samy strany scházely se osobně ve schůzkách, ve kterých z protivníků arcibiskupových účastnili se zejména Šimon z Tišňova toho času rektor university, Jan Hus, Štěpán Páleč, Marek z Hradce a. j. Výpověď vynešena byla dne 6. července. Hlavní obsah její byl:

Aby obě strany ode všech právních rozepří upustili a prokurátory své povolali z Říma zpátky. Arcibiskup aby klatbu na které osoby ji vydal zase odvolal a interdikt zdvihl. Pak aby o tom o všem učinil psaní k papeži Janu XXIII. — jehož forma byla mu od rozsudích určitě předepsána — v němž oznámiti měl, které závady byly mezi ním a m. Husem, o ty že jest narovnáno králem a raddou jeho; že nezná žádných bludův a kacířství v zemi české; pročež že prosí aby svatý otec všecky klatby a jiné tresty pro čikoliv obvinění vyšlé zase vzal zpátky a m. Jana Husa od osobního stání v Římě osvobodil. Učení Pražské, jehož jurisdikcí spálením kněh Viklefových mistrům a studentům náležitých protržena byla, bez překážky má zůstaveno býti při svých právích a svobodách které mu papež, císař Karel a král Václav udělili a potvrdili.

Ale jakkoli ponižující mocná výpověd tato, pečetmi knížat, prelátů a pánů slavně stvrzená a ve valném shromáždění veřejně čtená, pro věc arcibiskupovu v podstatě své byla, musil Zbyněk předce brzy uznati že žádoucí mír skrze ni dosažen nebyl. Strana protivná neučinila ničeho k vyplnění slibu; arcibiskup netěšil se žádnému znamení žeby se mu vrátila milost králova. Zkormoucen v srdci svém odebral se z Prahy, a z Litomyšle psal Václavovi psaní plné trpkých žalob: „Pět nedělí“ dí „ležel jsem dvorem svým v Praze, stoje o to vší silou abych mohl míti u Tvé Milostí slyšení, kdežto protivníci moji mívají je pokaždé bez nesnáze kdež jim jest koli toho třeba. Chtěl jsem rozmluviti s Tvou Milostí jakožto s svým milostivým pánem o nedostatky své, ana mi ta smlouva netoliko není konána, ale i mnohými kusy bývá rušena. Tak že jsem musil pravou nouzí, vida že jsem žádného konce nemohl míti, preč odejíti, a když Tvoje Milost toho neráčí staviti, musímť k bratru Tvé Milosti do Uher jeti a Jeho Milosti tužiti na ně od nichž mi se a mému duchovenství násilé děje, a prositi Jeho Milostí aby se ráčil před Tvou Milostí přimluviti aby jim Tvá Milost toho neráčila na mě a na mé žá-

kovstvo přepúščeti, než ráčila mój a mého žákovstva milostivý obránce býti, ať bych mohl i s svým žákovstvem za Tvou Milost tím snažněji pána Boha prositi a toho Tvé Milosti tím robotněji zasluhovati po vše časy.“ Skutečně pak vyšel Zbyněk ze země hledat v Uhrách u Sigmunda pomoci které nedostával sobě a své věci u Václava. Ale smrť zastihla ho na cizí půdě; zemřel z nenadání v Prešpurce a jen tělo jeho vrátilo se do Prahy.

Tak dokonal muž který během sedmi let (říj. 1403 — září 1411) diecesi Pražskou spravoval, muž výtečných vlastností osobních, předobrého srdce a zachovalých mravů, jakož sami protivníci jeho uznávati musili. „Byl v létech ještě dosti mlad, ale ctihoden pro bezúhonnost svého života.“ Avšak těžkým okolnostem času do kterého život a činnost jeho připadly, a velikému úkolu k němuž postavením svým byl povolán, patrně nestačil. Po nejdelší čas zdržovaly ho osobní poměry a prostodušnost jeho mysli aby poznal kterak rychle vzchází a bujně vzrůstá koukol, jejž mezi pšenici na roli jemu svěřené nepřítel přes noc byl nasel. Když ony poměry osobní nepříjemným spůsobem byly rozvázány a koukol do okázalé velikosti byl vyrostl, tu ho opět citlivá slabota charakteru jeho zdržovala aby nejen důrazných prostředků se uchopil, ale i také uchopených pevným úmyslem neoblomně provedl. A když konečně uznal že dobrá jeho vůle nevedla k žádoucímu cíli, naopak že neřest pořád více se rozplozuje, tuť mu puklo srdce i skonal vně vlasti, hledaje pomoci ale nalezna smrt na cizí zemi.

Hus ovšem jinak soudil o zesnulém knížeti církevním. V dávnější shovívavosti arcibiskupově sobě libovati měl všelikou příčinu. Co se později událo přičítal ne samému Zbyňkovi nébrž jeho rádcům, lituje že nebyl samostatnější v souzení a rozhodování svém, aby prý se nespravoval víceji radou jiných nedosti ctných mužů nežli rozumem svým vlastním.

Mínění pak lidu věřícího vřadilo Zbyňka v počet vyvolenců nebeských. V očích lidu byl Zbyněk zbožným mučeníkem, a kryptě kterou sobě a rodině své pod novou věží

byl vystavěl, v níž tělesné ostatky jeho přivezené z Prešpurka byly pochovány, dostávala se pocta jako hrobu nějakého svatého. Ještě po více než dvou stech padesáti letech staří lidé nejpodivnější věci o místě tom vypravovali, tvrdíce že nejednou viděli ano jasným světlem se září, jmenovitě pak otvor krypty jako hořícími pochodněmi se svítí, tak že všecko kolem do kola plápolati a tak říkaje v požáru býti se zdálo; v prvním prý okamžení chtěli tam vstoupiti, než zaraženi jsouce svatou hrůzou od úmyslu svého museli upustiti, načež přepodivné to světlo ponenáhlu opět zhasínalo. „Všecko toto," dokládá Pešina z Čechorodu jenž ve svém díle *Phosphorus septicornis* tyto a podobné události vypravuje, „žije posud v čerstvé paměti lidu, výdávajíc svědectví že nad hrobem nábožného tohoto knížete církevního bdí sám Bůh."

19.

Až po smrt Zbyňkovu nepokládal Hus spor ve kterém se nalézal naproti autoritě církevní za nic výše leč za rozepři svou a své strany s arcibiskupem a jeho raddou. Témuž arcibiskupovi a raddě jeho připisoval i neslušné působení u papežské stolice, kterým prý se stalo že z Říma přišlo jemu nepříznivé t. j. ne takové rozhodnutí jaké dle mínění jeho vynešeno býti mělo. V celém tomto sporu dopouštěl se Hus čím dále tím větší nepřístojnosti a náruživosti. Proti pokoře a poddajnosti která jemu jako knězi příslušela často a těžce se prohřešoval. Postavil se jako protivník kde měl býti podřízeným. Ale všecko to šlo jen proti arcibiskupovi a dvoru arcibiskupskému. Naproti církvi obecné ani vůbec nezapíral poslušenství, ani se v kterém kuse postavoval v odpor proti

ní. Naopak tím, že dával svou záležitost řádně zastupovati a hájiti před stolicí papežskou, jevilo se nepřetržité jeho uznávání vrchnosti a kompetencí nejvyšší vlády církevní. Co protivníci jeho přednesli jakoby se chtěl vytáhnouti ze svazku poddanosti církevní náruživě zamítal od sebe.

Nedlouho po oné mocné výpovědi kterou všechen spor v zemi měl býti upokojen učinil Hus vyznání slavné a na základě tohoto vyznání pokornou žádost ke svaté stolici, aby sešlo s obsílky jeho do Říma jakož i s jiných všech následkův poslední rozepře. Byl to skutek slavný, vykonaný v jizbě fakulty artistské, pod předsedáním tehdejšího rektora Šimona z Tišňova a ve přítomnosti schvalně k tomu svolaných mistrů a mnohých jiných též sezvaných notářů a osob veřejných. Hus obraňoval se tu i také proti úkoře jakoby on byl z Prahy vypudil německé mistry a studenty; neboť ví prý všechen svět že oni sami, nechtějíce se poddati rozkazu královu, nikým nepobádáni, o své ujmě a samoděk opustili město i zem. Sám obsah veřejného vyznání velikou má do sebe zajímavost; ukazuje stanovisko církevní na kterém Hus až po tu dobu buďto s upřímnou myslí se držel, anebo sebe i jiných jakoby se na něm udržoval přemluviti chtěl. Vyznával především že ani žádné jota ani žádný puntík ze zákona Kristova nemůže klamati, a že svatá jeho církev na pevné skále jest založena. Dokládal se výslovně že není úmysl jeho kázati nebo činiti coby vůli Kristově a svaté církvi obecné bylo protivné. Ohražoval se proti učením bludným, kterých že zastává falešně o něm bylo donešeno, kterých ale zastávati že nikdo v pravdě není tak daleký jako on.

V některém kuse měl Hus, jakož svrchu dotčeno, arciť dobré příčiny žalovati na bezpodstatné osočování. Zato ale byla mnohá učení jako na př. o právomocnosti světské nad kněžími, o platnosti a účinku odpustkův a. j. ve kterých Hus dílem hned prvé dovoloval sobě tvrzení nad míru pohoršlivé, dílem v nedlouhém čase potom velmi očitě jednal proti nynějšímu svému ohražování žeby takových bludův byl prost.

Obrat tento připadl právě v ten čas když obecný stav církve ustavičně poklesával, jmenovitě pak v dobu nechutných pletek mezi stolicí papežskou a králem neapolským. Dovoleno budiž abychom zde doplnili, čehož jsme z části hned ve předešlém oddělení byli podotkli.

Koncilium Pisánské mělo hlavně dvojí účel: Předně aby konec učinilo schismatu v církvi, odstraníc obou vzdoropapežův a vyvolíc nového; zadruhé aby obecnému volání o opravu církve učinilo zadost. Ale bohužel žádný těch účelů nedocílil se, ba v jednom stály věci po koncilium hůře než před tím. Vyzváni byli jak Řehoř XII. tak Benedikt XIII. aby se dali vynajíti v Pise. V den zahájení koncilia vyvoláno jest jméno Benedikta i Řehoře přede dveřmi kostela ve kterém otcové seděli skrze dva kardinály po třikráte, zdali postavili se buď osobně nebo skrze plnomocníky. Ješto však najíti se nedali přikročeno k nim ihned právem a process skončil se v 15. slavném sezení nálezem: že Benedikt i Řehoř obadva, jako schismatici a rozmnožovatelé schismatu, jako kacéři a nenapravitelní synové církve ssazeni jsou s důstojenství svého a stolice papežská že prázna. V několika dnech potom sestoupili se kardinálové v konklave, volit novou hlavu církve. Volba potkala výtečného pro svou výmluvnost, učenost a čistotu mravův arcibiskupa Milánského kardinála Petra Filarga z Kandie, kterýž dosedl na papežskou stolici pode jménem Alexandra V. Brzo na to koncilium se rozešlo. Oprava církve v hlavě i v údech na kterou veškeren svět křesťanský tak toužebně čekal k místu nepřišla, ačkoli shromáždění otcové ještě dříve než papež vyvolen slavně byli slíbili že ji před se vezmou. Nemohly to ale býti příčiny lehkovážné pro které vyplnění slibu odročeno bylo k příznivější chvíli. Neboť vidíme že sami takoví mužové jako Gerson Aliacký, kteří celou duší po díle tomto nad míru těžkém prahli, k rozpuštění církevního sboru svolili. Avšak bolestnější nad to byla druhá věc, že nejbližší účel sboru totiž odstranění schismatu nejen zůstal nedosažen, alebrž schisma o jeden přídavek ještě se rozmnožilo.

Benediktovi XIII. zůstaly věrny Španěly a Skotsko, Řehoř XII. našel oporu v království neapolském; k těm oběma přistoupil nověvyvolený papež Alexander V. Takž se stalo že svět katolický spatřoval nyní trojdílné papežství, křesťanstvo že mělo teď trojici osob z kterých každá zvala se hlavou církve, zdobila se znaky náměstnictva Kristova, vydávala z moci této klatby, a pokutami kacéřův hrozíc žádala obecného poslušenství. I museliť se tím hluboce kormoutiti kdokoliv upřímě smýšleli o dobré církve. V obrazu neřádného mnohoženství spatřoval Theodorich Vrie stav církve v panství svém na tré hlav rozdělené. „Kterakž? Tré-li žen jsi vzal? Či jsou-li to kuběny? Či která jest tvá pravá nevěsta?“ — těmi slovy uvozuje církev mluvící k věčnému svému ženichovi. Ještě hůře zmátly se věci, když chytrý podskočný násilnický kardinál-legát Bononský Baltasar Cossa Alexandra V., o jehož vyvolení za papeže nejvíce se byl přičinil, zcela uvedl ve svou moc, sám pak po jeho náhlé smrti dostal se k důstojenství papežskému pode jménem Jana XXIII., ne bez těžkého podezření že bezživotí svého předchůdce byl příčinou. Jan XXIII. ztvrdiv nařízení Alexandra V. a koncilia Pisánského oznámil panovníkům světským vyvolení své, žádaje jich spolu za podporu. S tím poselstvím přišli také papežští legáti ke dvoru krále Václava, právě v ten rozjitřený čas po spálení kněh Viklefových.

Avšak na blízce sobě měl Jan smělého a neunaveného odpůrce, krále Ladislava neapolského. Ladislav zřejmě podporoval vzdoropapeže Řehoře XII. aniž se tajil s nepřátelskými úmysly svými na Řím, kteréž město již za Alexandra V. dvakráte byl vojensky obsadil. Jan XXIII. sice spolkem svým s Ludvíkem II. z Anjou okamžitého nebezpečenství zniknul. Král Ladislav spojenou mocí Jana i Ludvíka těžce byl sevřen, na hlavu od nich poražen, a s těží sebe a zbytkův svého vojska uchránil od úplné záhuby. Ale Ludvík nemoha se v Italii udržeti navrátil se do Francouz, načež Ladislav znova vtrhnul v krajinu papežskou a Řím tužeji než kdy svírati začal. Tou

dobou vydal papež, vida se bez pomoci Ludvíkovy na vlastní své prostředky obmezena, dne 9. září a dne 2. prosince 1411 dvě bully kterými krále neapolského jakožto rušitele přísahy, odtržence, rouhače, kacíře a kacířův podpůrce uvrhl do klatby, po celých Němcích, Francouzích a Angličanech kázal hlásati kříž na něj, slibuje plnomocné odpustky všem kdo by koli buď sami osobně buď vypravením branného lidu nebo penězi byli nápomocni. V té příčině vypravil papež Jan schvalní legáty s tím právem, voliti a ustanovovati jiné osoby které by na místě jich anebo jim k ruce odpustky vyhlašovaly a peníze za ně sbíraly. V diecesích Salzburské, Pražské a Magdeburské ustanoven k tomu děkan Pasovský jménem Tiem a licenciát ve právích Pace de Bononia.

V Praze se hned na začátku roku 1412, snad příčinou prvních zpráv o škaredých spletkách těchto v Italii, projevil velmi zlověstný symptom. Při disputací „*de quolibet*," dle obyčeje fakulty artistské každoročně tou dobou odbývané, vyslovil někdo z Husovy strany tvrzení že onen největší antikrist kterýž přijíti má vedlé slov písma sv. při skonání světa v těchto dobách jest v držení nejvyššího důstojenství v křesťanstvě a užívá nejvyšší moci nade vším lidem duchovním i světským, to jest že jím není nikdo jiný nežli papež římský; proto prý ho věřící nemají poslouchati, nýbrž povinni jsou rozkazům jeho jakožto úhlavního nepřítele a odpůrce Kristova ze vší síly se protiviti. Obsah této řeči uveden později ve zvláštní spis.

V měsíci máji přišel papežský legát děkan Pasovský s odpustkovými bullami do Prahy. Nedávno předtím byl dosedl na stolici arcibiskupskou Albík z Uničova, životný lékař králův, doktor práv i lékařství a mistr svobodných umění, učený professor který jak se podobalo k čemu koli jinému byl spůsobilejší nežli k církevní této hodnosti. Po arcibiskupích kteří dílem z předních rodů v zemi pošlí, obvyklým spůsobem skvělý dvůr drželi s panoši, rytíři, zbrojnoši, s komonstvem četným, následoval muž letný, mravů čistých sice ale nerudných, mysli

opatrné ale neužilé, který v předešlém povolání svém sice mnoho peněz nashromáždil ale skrbně s nimi hospodařil, skvělý dvůr ihned propustil a jsa prvním v zemi knížetem církevním skoro tak skrovně a domácky žil jako prvé byv pouhým učencem. Není pochyby že přízeň králova jemu k důstojenství takovému dopomohla; ale mezi lidem roznášelo se že prý „vkoupil se v to arcibiskupství“; šla o něm pověst že takovým byl skrbcem že klíče od sklepův a špižíren žádnému jinému nežli sobě samému nesvěřoval a starou babu za kuchařku sobě vzal; někdy prý plán jsa kteréhoby zvuku nejneraději poslouchal odpověděl: že dásní kosti lámajících. Ani nový tento arcibiskup, jemuž papežský legát zároveň pallium přinesl, ani král Václav nečinili Tiemovi žádných překážek u vykonávání úkolu jeho. Arcibiskup vymínil si toliko aby věřícím na zpovědi se nevyměřovalo kolikby kdo podlé statku svého měl dáti, nýbrž aby se to zanechalo dobré vůli jednoho každého. Bully vyhlášeny byly ve farních kostelích Pražských s kazatelen; na veřejných místech vystupovali před lidem bubny svolávaným hlasatelé kříže i odpustkův; postaveny a přikovány tři truhly do kterých se peníze za odpustky dávaly, jedna na hradě u sv. Václava za oltářem sv. Víta, druhá u matky Boží v Týně, třetí na Vyšehradě.

Tak se s počátku zdálo že všecko v pokoji mine, brzo však proskakovala nebezpečná znamení. Již při posledních odpustcích r. 1392 neuvarováno se jednotlivých skandálů. V té samé době když Hus na Vyšehrad putoval a poslední svůj groš církvi obětoval, osmělil se jeden Pražský mistr, Václav Rohle jménem, tehda farář u sv. Martina na Starém městě, rozličná rouhavá slova prohoditi, tvrdě mezi jiným že prý odpustky tak nejsou nic než pouhý klam a mam; den pak nebo dva potom, dle svědectví husitského kronisty, v nějakém prý podivném klobouku s jinými běhal po některých kostelích Pražských, zpívaje známou tehda písničku: „Jahódky, jahódky, kterak jste ranno prokvetly!“ Od oněch dnů stalo se obecné mínění u věci této mnohem choulostivějším, odpor

proti nepořádkům a neřestem nabyl mnohem větší odvahy a bez bázně veřejně se jeviti začal. A upírati se ovšem nedá že spůsob jakým tehda hlásání a udělování odpustků se dálo nejednou stránkou byl závadný. Bylo předvídati že bez odporu nebude. Mistr Hus hned první nedělí učinil v Betlemě dlouhé kázaní proti odpustkům a lid velmi pozdvihl, tak že se konšelé Pražští obávali nějakého zbouření. I na universitě strana Husova nikterak netajila své nechuti. Fakulta theologická uznala tedy za dobré svolati poradu jakby se v té věci měla zachovati. Snešení stalo se v ten rozum že fakulta rozkazům královským a nařízením arcibiskupským protiviti se nemíní, bull apoštolských že přijímá nechtíc jich posuzovati jelikož k tomu moci nemá. Avšak v neshodě se snešením tímto zasadil se mistr Jan Hus a v den určený rozepsal intimací všude v Praze, podlé obyčeje mistrovského, téměř po všech branách, na dveřích kostelních a klášterských, na mostě, na hradě u svatého Václava i na Vyšehradě a jinde všude kudyž nejvíce lidu chodilo, pozývaje všech vůbec i každého zvláště, doktorů, mistrů, licenciátů, bakalářů, studentů, mnichů, kněží i všech kdožby chtěli k tomu přijíti do kolleje Karlovy na velikou síň a odpírati jemu strany otázky: „Zdali dle zákona Kristova slušno a radno jest, ke cti Boží a k dobrému křesťanského lidu i také ku prospěchu tohoto království, bully papežovy o vyzdvižení kříže proti Ladislavovi králi neapolskému a přátelům jeho schvalovati věřícím křesťanským.“

Fakulta theologická hleděla seč byla, ucházejíc se i o pomoc arcibiskupovu, aby sešlo s tohoto vyzývacího skutku Husova. Ale všecko což arcibiskup učinil bylo že Husa předvolal a učinil naň dotázku, míní-li poslouchati rozkazův apoštolských? Hus přisvědčil bez okolků. Když pak druzí jevili z toho svou spokojenost, ihned vyložil slova svá že rozkazy apoštolskými naprosto neníní rozkazy papežské, nýbrž že rozkazy papežovy uznává za apoštolské jen tehda a potud pokud se srovnávají s rozkazy a učením apoštolův. Tím zdá se že celé předvolání se skončilo, aspoň není povědomo žeby se bylo

dále co stalo. Disputací v určitý den měla svůj průchod. I shrnulo se převeliké množství studentův i jiného lidu do kolleje Karlovy, tak že mistr Marek z Hradce, toho času rektor university, vší silou namáhati se musil aby udusil křik i hlučení a reptání nepokojného rozdrážděného davu a nějaký aspoň pořádek a utišení zjednal. Povstal mistr Jan Hus. Napřed už musilo zarážeti že Hus mínění a náhledy své, jakož bývalo pořádkem a obyčejem, výpovědi církve podrobovati neprohlásil, nébrž výslovně jen písmo svaté a zákon Kristův uznával. Tvrdil též bez obalu že rozkazů papežských jen potud poslouchati sluší pokud se zákonem Kristovým se srovnávají. Řeč jeho byla bezohledná, obvyklou ironií protkaná, sofismaty přeplněná. Rozbíral bully odpustkové a přetřásal je článek po článku, rozkládaje až i jednotlivá slova i spůsoby mluvení. Řeč Husova spůsobila velikou rozjitřenost mezi shromážděnými. Povstalo několik doktorů, jmenovitě ze starších, aby přijali odpověď kterou Hus autoritě církevní učinil. Naproti tomu povstali jiní kteří jedné s Husem mysli jsouce tvrzení od něho vystavená zastávali a dáleji rozváděli. Nejvíce mezi těmito vynikal mistr Jeronym Pražský kterýž po dlouhé nepřítomnosti a po rozličných osudech zase jednou ukázal se ve vlasti. Držel dlouhou řeč a po řeči vzchopiv se ze svého místa a povstav chtěl ihned jíti na rathous před konšely a dokazovati jim falešnost odpustkův. Skvělá, ohnivá jeho výmluvnost jistě byla by zavdala příčinu k výstupu většímu, ano množství studentův již vstalo a s ním před konšely jíti chtělo, kdyby m. Marek z Hradce mocí důstojenství svého se nebyl v to vložil a neuklidil bouřku jižjiž vzrůstající. Mistr Jeronym sice k rektorovi zvolal: „Slyšíš-li mistře Marku! však ty za mne svého hrdla nedáš, ját sám za se svou šíji dám!“ pak v řeč latinskou zase vpadna doložil: „*Nonne sanctus Paulus dixit: Scio cui credidi et certus sum quia potens est depositum meum servare in illam diem!*“ Avšak konečně předce od úmyslu svého upustil a disputace bez dalšího skandálu dokonána. Jenom studenti řečí Jeronymovou rozčilení

aspoň toho sobě odepříti nemohli aby mu učinili ovací jakousi, doprovodíce jej u velikém průvodu do příbytku jeho.

20.

Jednáním svým při hádání o bullách odpustkových Hus vlastně vkročil na dráhu revoluce.

Rozeznávaje nejprv papežské rozkazy kterých prý povinno poslouchati jelikož se shodují s zákonem Kristovým, od těch kteréžto s ním se neshodují a nemusejí prý býti zachovány od věřících, přistoupil Hus potom k dalšímu rozeznávání osoby papeže samého. Ten toliko papež opravdu prý jest hlavou církve který nejvyšší pastýřský svůj úřad poctivě zastává a životem mravným následuje Pána; není-li ale tak nýbrž opak, nelze prý říci žeby papež byl hlavou církve, alebrž jest největší nepřítel a nejhorší protivník její. Proti tomuto obrátila se celá síla hněvivých jeho útoků. Již předtím jednou v soukromé hádce, udeřiv silně na stůl, zvolal: „Římská církev? Tam zasadil Antikrist nohu svou kterýmž jest těžko hnouti!“ Nyní ale zřejmě vystoupil s tvrzením takovým a dokazoval že papež římský, nenásleduje-li v pravdě Krista, jest „zloděj, loupežník, vlk dravý, pokrytec a mezi všemi živoucími největší a nejhorší Antikrist“.

Což mohli odpůrci jeho namítati proti takovému proudu pobožného řečnění? Bylť to jen papež nepravý proti kterému hřímal! Bylyť to jen nepravé apoštolské rozkazy, kterých že prý věřící nejsou povinni poslouchati on zastával se svými přátely! Tím nepřestával býti věrným křesťanem, poslušným oddaným členem pravé církve, i mohl s rozhorlením opříti se výčitce jakoby byl odtrženec nebo kacíř. Vždyť mohl,

jakož on a přátelé jeho při každé příležitosti v skutku i činili, tvrditi a se zaříkati že výpovědem a předpisům církve v ten spůsob se podrobuje „jakož na každého opravdového věřícího křesťana sluší.“ Jeť to, rozumíme-li dobře, první příklad oněch praktik kteréžto v podobných okolnostech za věků revolučných vždy se opakovaly. Vždy a všude byly ne tak počátkem skutečného odpadení, jako spíše larvou by pod příjemnou podobou zakrylo se odpadání počínající. Parlament anglický byl již po dlouhá léta zřejmě v boji s králem Karlem I., ale pořád ještě užíval jména králova aby skutky své ospravedlnil a lidu boj tak představil jakoby v zákonu a právu byl založen. V první době revoluce francouzské spatřuje se totéž, a nejnovějšího vydání obmyslu toho dočkali jsme se při poslední rebellii uherské, která až do pověstného prohlášení neodvislosti Uher ustavičně vedena byla ve jménu a ku prospěchu „krále Ferdinanda V.“ Takovými prostředky vůdcové s počátku rovně sami sebe mámiti a svědomí svého ještě nedosti zatvrdlého přesvědčovati, jako zase lehkovážnému lidu o jehož podporu jim běží nebezpečné počínání své zakrýti a zámyslům svým přístupu při obecenstvu zjednati hledí. Neboť není-liž docela loyalné dáti se v zápas za pravý prospěch svého krále? Není-liž povinnost poddaného branně hájiti pravých práv mocnářových proti podskokům a křivdám falešných jeho rádců a podlých dvořanův? Je-liž skutek Bohu nelibý postaviti se na stranu pravé církve, poslouchati pravých rozkazův apoštolských, vyháněti falešných prodavačů a kupců z chrámu zneuctěného? Ale arciť vždy najdeš koukol mezi pšenicí, a i za Husových časů byli mnozí jenž nemohli pochopiti pravdivost a upřímnost takového prohlašování. „Jsou to slova pěkná ovšem“ pravili „ale jed v nich se ukrývá; nebo to-li se připustí, budete dle libosti o tom či onom moci tvrditi že nesluší se držeti ustanovení církve, že to či ono jest takové v čem věrný křesťan nemůže býti povinen předpisů církevních zachovávati.“

Hus nyní ovšem hledati sobě musil měřídka podlé kte-

rého by se rozeznalo co v pravdě jest a co není apoštolským; v kterých kusích ustanovení církve římské se zákonem Kristovým se srovnávají a v kterých nic; zdali a pokavad papež římský skutečně jest hlavou křestanstva; kdy ho tedy sluší poslouchati a kdy nic. Za jediné takové a postačitelné měřídko prohlásil Hus jako před ním Viklef — písmo svaté. Písmo jemu bylo jediným ředidlem víry, jedinou mírou nálezův církevních kterou prý každé učení zkoušeti se musí. „Písmo svaté jest zrní jak co do váhy i pravdy, tak také co do užitečnosti: všecko druhé vědění pocházející a podávané od lidí jest prach a pleva, jest jako snění proti skutečnosti. — Písmo svaté jest rozsudí ve všech pochybných věcech; kde samo nic neustanovuje, pokládati se má za znamení že věc ta nedotýká se podstaty víry. — Písmo svaté jest zákon Kristův, proto nic k němu nesluší přičiňovati nic od něho ujímati; neboť zákon Kristův jest postačitelný, sám sebou dostačuje aby se jím řídila a spravovala církev rytěřující.“ — Této poslední zásadě přikládal Hus obzvláštní váhu, vyloživ ten předmět ve schvalním traktátě ve kterém užívá kde bylo jakých důkazův, ale dle obyčeje svého ani sofismat se neštítě; tak praví mezi jiným: „Písmo svaté kteréž jest právě zákon Kristův zavírá v sobě všecku pravdu; každý zákon ale jest pravda; písmo svaté t. j. zákon Kristův zavírá v sobě tedy každý zákon.“

Tímto novým principem upravil sobě Hus půdu kde theologických protivníků svých směle mohl vyzývati. Na písmo odvolával se zastávaje svá učení; z písma a sice jediné z písma žádal aby vyvracovány byly náhledy jeho jsou-li scestné a bludné. Ptali-li se dále kdo prý má právo písmo sv. neomylně vykládati, tedy rozumělo se samo sebou že každý kdokoli uzná za dobré odvolati se na písmo.

Tím spůsobem Husa brzo spatříme uvedena na stanovisko kdežto se domníval jakoby jediné při něm a při jeho stoupencích byla pravda, blud pak toliko při odpůrcích jejich. On se svými byli ti co usilovali o zavedení jediné dobrého řádu

dle evangelia na zemi, při čemž prý potkával jich tvrdošijný odpor protivníků v klamu a bludu pohřížených. Učení své a přátel svých zkrátka nazýval „pravdou Boží," držení se ho „setrváním v pravdě," odpor proti němu „odpadnutím od pravdy" které prý jest skutkem „úhlavního vraha Božího, satanáše" prostírajícího „antikristovské své sítě." Římu nyní veřejně válku vypověděl, neboť prý boj kterýž on bojuje „jest proti papežovým obyčejům a proti jeho moci, ne od Boha půjčené ale od ďábla vymyšlené." Nyní vynašel nové a neslýchané odvolávání se od papeže na Krista Pána jakož prý soudce nejvyššího od nejspravedlivějšího, a tak daleko vedl drzou opovážlivost svou že, chtěje zastírati neposlušnost k rozkazům představených, směl se přirovnávati ku svaté osobě Spasitele samého. „Ale ještě jest otázka" dí na jednom místě „kterak Kristus jest vymluven že vedle zákona pro bázeň nebyl jest na hodu beránka. Tu jest odpověď že ti kteříž jsou měli úhlavnou nepřízeň byli jsou vymluveni před Bohem od nestání. A týmž obyčejem, doufám Bohu, jsem vymluven že jsem nestál v Římě pohnán jsa od papeže." A když jemu, an velmi často mluvíval o protivenstvích a mučennictví, nepřátelé jeho předstírali proč prý tedy nejde do Říma aby tam smrt podstoupil, nerozpakoval se Hus o odpověď: „Odpovím: bych věděl že jest vůle Boží abych v Římě umřel, tehdy bych šel; a bych věděl že bych nějaký prospěch učinil jako jest Kristus lidem potom budoucím i před sebou svatým učinil, ač jest neprospěl k spasení biskupům, mistrům, kněžím a zákonníkům, jenž jsou ho z závisti a proto že jich hříchy trestal a lidu oznamoval jako svůdce a kacíře ukrutnou a ohnavnou smrtí zamordovali." Ejhle spasitel světa pravý obraz Pražského mistra, který též pronásledován byl od biskupů, mistrů, kněží a zákonníků proto že jich hříchy trestal a lidu oznamoval! Ze stanoviska toho bylo Husovi lehko oplatiti protivníkům svým co byl od nich posud, dle mínění svého, nevinně vytrpěti musil. On, kterého posud vykřikovali za kacíře a heresiarchu, obrátil nyní celou věc a prohlásil své protivníky za

učitele a věřící bludu, poněvadž prý zastávali věci které jsou proti slovu písma svatého. On nyní ovšem připouštěl že v Čechách srdce mnohých nakaženy jsou jedem kacířstva, totiž srdce těch kteří do Říma falešné prý žaloby posílají a proti spasení lidskému se spikli. Jedním rázem odsoudil všecky z pojmu učení katolického vyplývající zásady které nebyly podle jeho chuti, předložil je posluchačům svým a ohlásil že to jsou tak veliká kacířství jakých prý on nikdy mezi lid nepřivedl.

Tak muž nejkrásnějších darů a nejčistšího života, muž který by jinak lásky naší a obdivu našeho byl hoden, tvrdohlavostí a náruživostí přivedl se na dráhu, kde stál jako zřejmý buřič proti autoritě církevní, a kde nezasluhuje leč naší ošklivosti, našeho opovržení.

21.

Událost odpustková v Praze spůsobila kromě konečného odpadu Husova od církve také jiný děj — totiž vystoupení obecného lidu na bojiště kdež po tu chvíli stáli jen mužové povolaní. Na Husa padá těžká vina že zasel sémě, které dozrajíc hnutí církevní ze stolice učitelské a kazatelské vyšinulo na ulici a tím připravilo půdu k budoucím převratům.

Že muž Husovy sobělibosti a prudkosti, dada se jednou ve spor s představenými svými, veliké obecenstvo na které s kazatelny působiti uvykl učinil účastníkem domnělého utrpení svého, že zpravoval je o krocích svých a tím je povolal za spojence a spolubojovníky své, tomu se diviti nelze. Jeť pak to věc tak lákavá, v soucitném posluchačstvu nalézati povzbuzující ohlas svých mínění a záměrů! Jeť pak to věc

tak vděčná, spatřovati sebe a snahu svou ne samotnou, ale nešenou přiznáním tisícchlavého množstva! Co se mu koli událo radostného potěšilo nejen jeho, ale jich všech. Obdržev jedenkráte z Angličan velmi pochlebný list, nemeškal oznámiti posluchačům v kapli Betlemské co v něm psáno: „Hej! nejmilejší bratr náš Richard učinil nám epištolu tak posilňující“ a t. d. O všem cožkoli jej potkalo, o bojích a hádkách, o zámyslech ježto prý protivníci jeho ukládají, o křivdách jež snášeti se domníval, o všem museli dovídati se posluchačové jeho. Jich činil on soudcem mezi sebou a svými představenými, jich tázal se chtějí-li státi při něm? Však příliš dobře znal přízeň tohoto soudce před kterým nikda nemohl býti křiv, soudce který zřejmě vyřknul že „více věřiti sluší jedinému mistru Husovi pravdomluvnému než celému houfu prelátů lživých!“

První ovoce tohoto chování záhy se ukázalo. Hned za rozepře Husovy s arcibiskupem ozývaly se, jak připomenuto, ulice Pražské několikrát písněmi hanlivými. Jako se za dnů našich, čerstvé ještě paměti, pověstná píseň o Frankfurtském parlamentě všude kam se člověk vrtnul zpívala, pohukovala, pískala, ve dne v choru rozpustilých houfů šumot oživených ulic přehlukovala, v noci poklid odpočinku rušila: nejinak rozléhala se asi tehda po ulicích Pražských píseň z části podnes zachovaná: „Zbyněk biskup abeceda.“ Hanlivé spisky, potupné básně, satyrické obrazy bývalo viděti přilepené na vratech a na zdech domovních, na všech místech kde mnoho lidu přecházelo, a jestliže tito výrobkové uličného vtipu tak jako za našich dob nebyli po lístcích s povykem nabízeni okolojdoucím, toho příčina jediné byla, že tehdáž ještě neznali umění kterým pouhé písmo za několik hodin může býti ztisíceronásobněno a mezi lid vrženo. Sám král, jinak nemnoho dbanlivý o to co se venku dálo, viděl se pohnuta vydati ostrý zákaz, aby žáden bez rozdílu neosmělil se pod hrdla ztracením dráždíti druhých, jmenovitě skládati úštěpačné básně nebo zpívati popudlivé písně.

Přiházely se také horší výstupky. Po spálení kněh Viklefových obědvě strany na několika místech se srazily. Zástupy ozbrojeného lidu přepadaly jednotlivé osoby na ulici, dobývaly se loupežně do far, s hulákáním a rocením sháněly kazatele s kazatelnic. Za to mstili se zase přívrženci arcibiskupovi na Hradčanech. Číhali, a kde který „Viklefovec“ jim přišel na ránu, zavlekli ho do svých dvorů a světnic i nemilosrdně ho zbili. V listech, ježto purkmistr a konšelé Pražští poslali v ten čas do Říma, trpce toužili na to že spálení kněh Viklefových a zápověď kázati po kaplích „rozepře a hořkosti, ano i vraždy v jejich městě spůsobily.“

Avšak mnohem více na pováženou byly události které povstaly ohlášením bull papežských a odporem skrze Husa a stoupence jeho proti tomu zdviženým. Hus výslovně vyzýval lid aby se opřel; nepřestával napomínati aby za odpustky peněz nedávali; řeči a kázaní jeho i přátel jeho vzaly na sebe ráz nad míru popuzující. Při veliké disputací o které jsme svrchu zpomenuli hřímal horkokrevný Jeronym, i chtěl četné a rozjitřené shromáždění k tomu přivésti aby z místa šli na radnici před konšely a jim ukázali že jsou to falešní odpustkové. Několik dní potom dáno jest lidu na ulici divadlo nevídané. Jeden z milců královych, Vok příjmím Voksa z Waldšteina, pán jak se zdá odjakživa násilných kousků a skandálův milovný, vystrojil s pomocí Jeronyma a jiných mistrů satyrický průvod po všech městech Pražských, při čemž hlavní osoby byly poběhlé ženštiny, mající na hrdlech zavěšeny opisy bull odpustkových. Na příkopech novoměstských pod pranéřem snešena hranice; železná truhla, na potupu truhel ke sbírání peněz za odpustky vystavených, stála při ní; na hranici naloženy papežské bully a podpáleny; do železné truhly místo peněz házeny rozličné věci na posměch, mezi jiným potupný spisek o odpustcích.

Zlý účinek příběhův těchto na kázaní odpustková dostavil se za nedlouho. Jednou v neděli v měsíci červenci objevili se ve třech rozličných kostelích Pražských tři mladí

chasníci, jménem Martin, Jan a Stanislav, patrně podlé umluveného plánu. Když kněz s kazatelny jak obyčejně napomínal lid ku pobožnému užívání odpustkův, tu pozdvihli hlasův svých, odmlouvajíce duchovním a volajíce že odpustky ty jsou pouhý podvod. I byli zjímáni a do vězení staroměstského dáni; pravilo se že budou odpraveni. Nazejtří shlukoval se nesčíslný dav lidstva kolem staroměstské radnice. Na universitě svolal Hus mistry a studenty, jimiž doprovázen šel na radnici. Po dlouhém namáhání teprv puštěn byv s několika mistry před konšely, co zatím druzí mistři i celý houf studentů, jichžto mohlo býti do dvou tisíců, zůstali vně na náměstí, prosil Hus konšelův aby ušetřili mladíkův a je z vězení propustiti kázali. Konšelé dali mu napřed trpká slova. Chce-li prý teď hasiti co sám nastrojil? Nemá-li na tom dosti že zbouřil učení Pražské? Chce-li bouřky takové i v těchto slavných městech nastrojiti? Konečně dána mu dvojsmyslná přípověď: „Nech jen hledí aby se nepokoj utišil a lid domů rozešel!“ Než sotva se to stalo, sotva že se lid rozptýlil, vyvedeni jsou s katem v patách a u veliké tísni oděncův tři mladí nepokojníci, na popravišti novoměstském majíce býti stínáni. Hned zase shrnovaly se zástupy lidu. S tíží protlačil se průvod přes náměstí svatohavelské. Odtud nemohli dále. Aby se předešla výtržnost houfu pořád hrozebněji rostoucího, veleno průvodu zastaviti se na mostku u vchodu na příkopy a popravu zde na ručest vykonati. A když biřic volal: „Kdoby se téhož dopustil, žeby se jemu mělo též státi“, mnozí prodrali se z davu volajíce že k tomu jsou hotovi i dali se bez odporu zjímati. Ty tři mrtvoly vzal lid, položil je v bílá prostěradla jež přinesla jedna žena, m. Jan z Jičína s velikým zástupem mistrův, bakalářův a studentův a s jiným lidem obecným přichvátal, i sebravše mrtvoly nesli je v slavném průvodu do Betlema, zpívajíce: „*Isti sunt sancti*“! kdež je pochovali s pláčem a nářkem a spolu i s radostným veselím pro zmužilé jich mučennictví.

Při událostech těchto bylo viděti jakým spůsobem lid

obecný stavu věcí rozuměl. Obecnému lidu nehodí se obšírn rozvody a důvody; jsouť mu příliš vysoké a trvají dlouho. Obecný lid chytí se myšlénky jednoduché která, jsouc krátka i srozumitelna, sděluje se ode rtů ke rtům, snadno se hodí do všech forem písně a obrazu i, najde-li se příležitost, potřebovati se dá za heslo i pokřik bojovný. Ze všech řečí a kázaní mužův revolučných pamatoval si člověk obecný především jednu věc. Na mysli jeho živě posud tanul spor na universitě mezi domácími a cizími, „Němci," v uších zněla mu pořáde slova kterými m. Jan Hus zvěstoval mu vítězství nad „Němci." Heslo toto uvázlo v paměti lidu obecného i při každé příležitosti se s ním vytasoval. Hus sám podporoval domnění toto, ačkoli ho nemohlo býti tajno že novotářství a vystupování jeho proti autoritě církevní mezi českými jeho krajany právě tolik a právě tak statečných protivníků počítalo jako mezi Němci. „Němci," vypravoval Hus lidu častokráte, ze zlosti nade ztrátou svých vří hlasův a z nenávisti k němu, jelikož prý toho původci, všudež jeho i zemi českou nařkli. Mezi příčinami pro které se zpěčoval uposlechnouti obsílky do Říma byla uvedena jedna z předních, že úklady o hrdlo jeho byly strojeny jak doma tak mimo království české, zvláště od „Němcův." „Němci" a preláti jsou ti kteří prý se protiví evangelické pravdě Kristově, na jich moc mohou se opírati odpůrcové pravdy této. Takž dle úsudku obecného lidu jen „Němci" byli vinni všemi zmatky v zemi; „Němci" to byli jenž oblíbenému jeho kazateli ustavičně kde jen mohli úklady činili a nepřízeň mu plodili; „Němci" to byli jenž o rozboření Betlemské kaple se zasazovali, jenž bully odpustkové do Prahy přinesli, jenž odpravení třech mládenců spůsobili.

Při oné události na mostku byli zástupové lidu vesměs neozbrojeni, nedopustili se žádného násilí a imponovali toliko svým množstvím. Ale ti v jejichž smyslu jednali mohli číslem přehlédnouti moc kteráby v čas potřeby byla pohotově k podporování jich záměrův. Vůdcové důrazným nastoupením

rady městské ovšem poněkud přestrašeni se zdáli. Hus první neděli ani slova o celé té události neřekl na kázaní, s nemalým podivením lidu kterýž se proto četněji než jindy sešel do Betlema. Jak náhle se ale dověděl že nad tím uštipkují, pravíce že jemu bičic ústa zamkl a páni, hned druhou neděli to velmi šířil, životy oněch tří mladenců vychvaluje a smrt prý nevinnou velice zvelebuje, lidu pak všeho napomínaje aby žádnými mukami od pravdy zákona Božího nedali se odstrašiti a odhroziti. Naproti tomu strana druhá, v prvním okamžení plesavší a vítězství slavivší, brzo potom cítila se zastrašena, vedla jen s ostýcháním své prostředky anebo upouštěla od nich docela. Lidé kteří po stětí tří mládenců sami katovi se vydali přes noc v šatlavě byli ponecháni, nazejtří pak propuštěni a káząno jim domů jíti. Fakulta theologická myslila žeby nepořádky odvarovati se daly obnovením zápovědi článkův Viklefových ku kterýchž prvotnému počtu přidala sedm nových; kdo by jednal proti zákazu měl propadnouti všecky statky a vypověděn býti ze země. Nejprvé držána porada o tom na královském hradě Žebráce. Napotom položeno četné shromáždění na radnici staroměstské, kamž povoláni jsou veškeří farářové Pražští jakož i doktoři a mistři obojí strany. Rada městská, majíc na mysli nedávné příběhy, uznala zapotřebí osaditi branným lidem všecky vchody do radnice; opatrnost tentokráte zbytečná, neboť lid nepokusil se o žádnou demonstrací. Ale i shromáždění zůstalo bez výsledku, dadouc toliko Husovi příčinu k úsměškům; pojmenovalť shromáždění „rathouzskou synodu," účastníky jeho „rathouzské učené," a přirovnával je k schůzce fariseův, zákonníkův a starších.

Když pak ani druhý pokus o urovnání věcí po dobrém na Žebráce žádného zdaru neměl, duchovenstvo Pražské, vidouc že doma nic pořídíti nelze, znova se obrátilo k stolici papežské. I vypravili tam faráře od sv. Vojtěcha ze Smradař (ve Smradařích čili Jirchářích) na Novém městě, Michala z Brodu, jemuž proto přezděno *„de Causis."* Prokuratorům Husovým v Římě nedávalo se více žádné víry. Někteří do-

konce jsou uvězeni a m. Jan z Jesenic, vyvázna z vazby i z města, uvržen jest v klatbu. Za to povedlo se Michalovu úsilí že kardinál Petr de Angelis, kterému papež rozepři odkázal, obnovil klatbu kardinálem de Colonna vynešenou na Husa, stíživ ji tím, že vztažena jest na každého kdožby koli v jídle a v pití, v koupi a v prodeji, v obcování a společnosti, ba i v hovoru a pozdravování zacházel s Husem aneb s jedním z jeho tovaryšů, přijímal je do příbytku, poskytoval jim ohně neb vody; také kde by se koli Hus neb který tovaryš jeho zdržoval, v tom městě, městečku, vsi, hradě že mají tak dlouho pokudby tam byli, a nad to ještě tři dni po jich odchodu služby Boží býti staveny, aniž smí tam svátostmi posluhováno býti, krom večeře Páně nemocným; na dům kdeby přebýval hozeno má býti třemi kameny na znamení věčného zatracení, jakéž Hospodin vyřknul na Dathana a Abyrona kteří za živa od země byli pohlceni; kdyby Hus v neposlušenství setrval, má se klatba na něj vyhlásiti po všech kostelích farských a opakovati pak v neděli a ve svátek při zvonění hran a vyzdvižení černého kříže při čemž se mají svíce rozžehnouti a na zem vrci; kdyby Hus v té klatbě zemřel nemá míti církevního pohřbu, pakliby byl pohřben má zase býti vykopán, cožby se mělo státi i tomu kdoby se nedržel zápovědi o obcování s prokletými. Mimo tuto klatbu vyšla hned také bulla papeže Jana XXIII. nařizující aby Husa jali a k soudu odevzdali arcibiskupovi Pražskému nebo biskupovi Litomyšlskému, kteří mají naložiti s ním vedlé zákonů církevných a odevzdati ho ohni; dále aby kaple Betlemská zbořena byla a s zemí srovnána by v ní kacíři své doupě déleji míti nemohli.

Jak náhle hrozné tyto rozkazy došly do Prahy chtěla strana Husovi odporná nařízení o kapli Betlemské bez prodlení uvésti ve skutek. V odění, se samostříly, se sudlicemi a meči sešli se hlučně o samém posvícení, majíce za vůdce jistého Bernarda Chotka rodilého Čecha jak ze jména jeho lze souditi, i dali se k Betlemu když právě Hus kázal. Než

lid na kázaní četně shromážděný, ač bezbranný, s takovou prudkostí se jim opřel že s nepořízenou musili ustoupiti. Hus těšil a chlubil se z takové události, i čerpal z toho příležitost ke srovnání své osoby se Spasitelem: „Pán Bůh zmátl jest jim cestu že jsou nevěděli co mají činiti, jakožto jest mnohým lidem známo, nevhod přišli. Byli jsou také na Pána Ježíše biskupové poslali an káže; ale že hodina byla ještě nepřišla, protož slouhy biskupův raději jsou ho poslouchali než jímali.“ Avšak odpůrcové nespokojili se a shromáždili se zanedlouho poznovu na radnici o nové snešení. Rada Starého města sice předtím, když papež Alexander V. nařídil kapli Betlemskou zavříti, byla se ohlásila proti tomu rozkazu u nástupce Alexandrova, majíc na zřeteli dílem právo osazovací při té kapli v němž také obec měla podíl, dílem nepořádky ježtoby se rozhořčením nad rozkazem takovým ve městě mohly strhnouti. Než od té doby údové rady městské, ponejvíce z národu německého, mínění své proměnili, přesvědčeni jsouce že ohnisko všeho rozněcování zničeno býti může jediné zbořením kaple. Němci v radě brzo k tomu přivolili a ve stejném smyslu mluvil Čech Holubář k Čechům. Že však většina Čechův takovému předsevzetí tuze se opírala nepřišlo ani tentokráte ke skutku, a obě strany přestaly na tom že se navzájem stíhali úsměšnými řečmi. Strana církevní pojmenovala kapli Betlemskou „U třech svatých;“ Betlemovci zase vymyslili novou písničku zpívajíce: „Němci sú zúfali, na Betlem běhali“ a t. d. Hus pak, spatřuje všechnu vinu jen při Němcích, zvolal: „Patř smělosti německé! Nesměliby sousedu obořiti peci neb chlévce bez královy vůle a pak směli jsou se pokusiti o chrám Boží!“

22.

Spůsob jak lid obecný věci rozuměl a mínění své slovy a písničkami vyslovoval nebyl ovšem bez důvodu. Byloť tomu v skutku tak že „Němci“ v městě i po kraji dokonce nestranili Husovi, alebrž vždy a ustavičně mezi jeho protivníky se stavěli. Stalo se to ne tak z vnitřního přesvědčení jako spíše pro zevnitřní okolnosti. Mohlo-liž německé obyvatelstvo v Čechách toužiti po věci která vypučela na půdě citům jejich cizí? jejížto první vítězosláva spadala v jedno s rozhodnou ranou jich národovcům na universitě zasazenou? Nebyla-liž předtucha dosti důvodná že hnutí, které od samého počátku mělo ráz určitě národní, v dalším běhu svém nemůže vésti nikterak ku prospěchu a ke spáse cizích v zemi? Němečtí měšťané měli posaváde rozhodný vplyv v městech; konšelé měst Pražských byli pořád ještě většinou z rodin německých; i nebylo lze neviděti že právě toto složení bylo hlavní příčinou proč rada městská v prodlení celého toho času zachovávala smýšlení protihusitské a všemu důrazně pomáhala co se vidělo příhodné k zamezení zrůstu strany Husovy.

Ale nepodstatné bylo mínění obecného lidu a nepravdivé bylo vlastní tvrzení Husovo jakoby jen Němci úmyslům jeho odporovali. Již události o rozboření kaple Betlemské, jakž jsme vypravovali, ukázaly že tomu tak nebylo. Vždy více a více vytvořovala se strana která, bez rozdílu národnosti, stavěla se naproti Husovi na půdu církevní poslušnosti a pravověrnosti, i nebyli to osobní nepřátelé Husovi jakož on domnívati se tvářil, nébrž nepřátele záhubného směru kterýmž on kráčeti se jal, nepřátelé církevních novot kteréž on uvésti usiloval. K nim patřili především biskupové a preláti, většina duchovenstva farského a klášterského, jakož i většina mistrův fakulty theologické. Duchovenstvu vyššímu a majetnějšímu šlo

při tom nepochybně i o prospěchy materiálné. Horlení proti zesvětštělosti duchovenstva, proti veliké hojnosti časných statkův, proti přílišné míře příjmův jejich na desátcích a na obrocích nemohlo jim býti samo sebou jednostejné. Duchovenstvo klášterské tradicionálný tak říkaje odpor proti Waldhausrovi a Miličovi započatý vedlo dále proti Husovi, jenž v horlení proti nepořádkům do klašterů vtrhlým oněch ostrých karatelův následoval. Členové fakulty theologické byli snad samojediní kteří zastávali řád církevní duchem tím nezišťnějším, ješto mnozí mezi nimi po dosti dlouhý čas s novotáři ze spolka byli jednali, nyní pak v prostřed university měli stanovisko docela osamotnělé.

Universita Pražská, od té doby co se na ní přejinačilo rozdělení hlasův a postavení národův, v chování svém dokonce se přeměnila. Vymezením cizích mistrův a studentův stala se ústavem domácím, požívajíc v obojím ohledu, jak v národním tak v církevním, plnosti těch sympatií kterým do té doby byla stála na odpor. Kdežto prvé vždy se vyjadřovala proti uvedení myšlének Viklefových, stavěla se nyní bez rozpaku na půdu jejich a opírala se všem prostředkům kterých strana druhá proti tomu předsebráti chtěla. Hned ten rok po odchodu německých studentův opřela se proti rozkazu aby knihy Viklefovy byly vydány ve své schůzce 15. června 1410 snešením téměř jednosvorným, ucházela se přímo u krále o zamezení nařízeného spálení kněh těchto, rozeslala posléze protestací tuto pod svou pečetí po celých Čechách a Moravě, na důkaz „že s rozsudkem arcibiskupovým srozuměna není, ani že míní svým mlčením tohoto zlého činu státi se účastná“. Appellací kterou Viklefovci učinili do Říma sepsal notář university Michal z Prachatic. Kdežto prvé byla universita soudcem mezi stranami stala se nyní sama stranou. Strana církevní dobře viděla ujmu která ji na tomto bojišti jistotně nemine. Proto Angličan Stokes, meškavší v Praze v září r. 1411 kdež před některými mistry mluvil proti Viklefovi a spisům jeho, zpěčoval se řečí svých brániti na universitě Pražské a vyzýval

Husa aby přišel do Paříže nebo do Říma anebo na jiné některé studium, ve sporu tom podílu nemající a tudíž oběma stranám jednostejné, a tu aby se stal rozsudek. Ale Hus a přátelé jeho naopak cítili že půda jejich jest učení Pražské. Sem měli přijíti protivníci jejich a svědkův s sebou přivesti aby se rozepře mohla rozhodnouti. Proti „synodě rathouzské“ nemeškali Viklefovci svolati schůzku na universitě i zvali stranu protivnou aby se tam dala vynajíti, jelikož prý na místě k ukázání pravdy mezi nimi příhodnějším.

Jen malá část university s chováním ostatního sboru se neshodovala: totiž většina fakulty theologické, i jak byla skrovná počtem — Hus úsměšně pojmenoval ji *„magistrorum theologiae octonarius“* — tak rázný a odhodlaný byl odpor kterýž činila straně proticírkevní.

Mezi muži kteří k tomu malému houfci náleželi byli hlavně dva jichžto jména za první doby rozruchův církevních nad jiné bývají jmenována: mistr Stanislav ze Znojma a mistr Štěpán Páleč, obadva výteční členové učení Pražského, Stanislav zároveň známý jakožto učitel Jana Husa.

Stanislava ze Znojma a Štěpána Pálče nalézáme mezi prvními zastavateli zásad Viklefových na universitě Pražské. V obecném shromáždění dne 28. máje 1403 hájil Stanislav učení Viklefovo v řeči tak urážlivé, že mnozí z přítomných mistrův berouce z toho pohoršení ze síně vyšli. V jednom čelném článku, totiž o svatosti oltářní, přidržoval se týž Stanislav bez tajení učení Viklefova i sám napsal o tom traktát *„de remanentia panis“* pro nějž později r. 1406 od Jana Štěkny obžalován byl u arcibiskupa, ale upřel prý, jak se dovídáme z výpovědi Husovy, žeby byl jeho skladatelem. Stanislav i Páleč byli dlouho z nejhorlivějších kazatelů proti nepořádkům v církvi a vadám na universitě. Když kromě jiných jako poslové krále Václava vypraveni jsouce ku kardinálům Pisanským přišli do Bononie, kardinál Baltasar Cossa nápotomný papež Jan XXIII. kázal obou dáti u vězení, i bylo potřeba mnohonásobné přímluvy z Čech jak od krále tak od university,

ačkoliv byl rektorem tehdá ještě Henik z Baltenhagen, aby kardinálové mínění své změnili. V Bononii byl přitom přiveden k řeči svrchuspomenutý traktát o svátosti oltářní jejž Stanislav musil opraviti a doplniti, načež teprv oba na svobodu jsou dáni.

Při Stanislavovi ze Znojma měla případnost tato rozhodný účinek. Již za rozepře mistra Husa s arcibiskupem Zbyňkem nespatřujeme ho po straně novotářův. Štěpán Páleč ještě v této rozepři držel se Husa, ano vydal schvální traktát o interdiktu arcibiskupově že prý jest nespravedlivý a platnosti nemá. Naskytují se v něm místa ve kterých Páleč v sofistickém překrucování bez mála vyniká nad Husa. Stojí tam mezi jiným, žeť dobrého pastýře povinnost jest aby dle příkladu Kristova příležitost k pohoršení odstraňoval, nikoliv ale rozmnožoval; arcibiskup pak interdiktem svým prý krále a celé město Prahu pohoršil a proti duchovenstvu svému popudil; proto prý dobře učinili ti jenž, chtíce sebe i jiných zachrániti od nebezpečenství, interdiktu nedbali a služeb Božích konati nepřestali. Ba ještě v máji r. 1412, když bully o odpustcích přivezeny jsou do Prahy, pronesl se Páleč o některých článcích jejich s velikou pochybností, srovnávaje se s Husem *„esse errores manu palpabiles.“* Než jako u Stanislava rozepře s arcibiskupem, tak spůsobilo u Štěpána vystoupení Husovo proti nejvyšší autoritě církevní v otázce odpustkové obrat rozhodný, i od té chvíle spatřujeme oba muže v nejužším spolku mezi sebou a v čele učených odpůrcův Husových.

Štěpán Páleč právě v ten čas (v červnu r. 1412) byl děkanem fakulty filosofické. Působením jeho učinila universita v příčině prohlášení odpustkův nález onen o podání se rozkazům královým i arcibiskupovým čehož nejbližší následek bylo ustanovení veliké disputace na universitě. V shromáždění na radnici staroměstské Štěpán Páleč a Stanislav ze Znojma mezi řečníky byli přední. „A toho všeho“ stěžoval si Hus „byl jest původ Štěpán Páleč, ten doktor když jest pravdu

miloval můj věrný a milý přítel, a druhý Stanislav.“ Také v jiných pokusích kteří se staly pro upokojení rozepře prostředkem obapolné smlouvy měli Stanislav a Štěpán přední podíl. Naléhali přitom přísně o dodržení poslušenství církevního, ukazujíce že poslušenství toto nedopouští skoumati neb posuzovati rozkazy stolice papežské, nýbrž přikazuje přestati na tom jednom že rozkaz dán od nejvyšší autority církevní. Když jednou m. Marek z Hradce žádal důkazův pročby zapovězené články učení Viklefova byly bludné a kacířské, Páleč za odpověď připomenul mu slova ze starého zákona: „Kdožby ale byl pyšný a nechtěl uposlechnouti nálezu soudcova, aby zemřel smrtí.“ Stanislav i Páleč usilovali o to, aby vyšel rozkaz že jedenkaždý Čech ve všech kusech spravovati se má tím čemu učí svatá církev obecná, kdobykoli nechtěl poslechnouti že má býti prázen země. Straně Husově vyčítali že uznávajíce jediné písmo svaté za pramen důkazů na stejné půdě jsou se sektou armenskou. Husovi pak zvláště domlouval Štěpán Páleč: chce-li prý ve všech těch pochybnostech a odporech kterých přednáší více spoléhati na hlavě své a na domněnkách několika málo bludařův neb na kacířství Valdenském, než na víře církve římské a veškerého křesťanstva kteráž zůstala po tolikeru století podnes jedna i stejná? V týž čas Štěpán Páleč kázal proti bludům Viklefovským, důtklivě vystříhaje lid před tímto nejnebezpečnějším všech kacířův, kterýž bludy své tak chytře a skrytě položil žeby ten musel býti velmi mistrný a vtipný kdoby jeho bludy chtěl poznati a nenechati se svésti; patrně pamětliv svého vlastního zaslepení kteréž jeho samého tak dlouho zavězilo ve bludech těchto. Praví se že voda ukradená sladčí a chleb kradmo jedený lahodnější: taková ukradená voda jsou prý spisy Viklefovy, ježto mnohým tak přesládly že jim sladká se býti vidí smrt za ně. „Ale vizte,“ dodal *argumentum ad hominem*, „jak úzkostlivá jich víra jest že si všude s ní jíti nedůvěřují. Nebo kdyby šli do Říma anebo jinam jako do Němec, byliby

ačby se bludů svých neodřekli spáleni jako kacíři. My pak s vírou naší můžeme bezpečně jíti kam chceme.“

Charakter obou těchto mužů s mnoha stran brán byl v pochybnost pro odpor ve kterém se pozdější jich postavení nalézá k prvějšímu, a není nám povědomo kdoby podezření toto od nich byl odvrátil. A předce zdá se že právo a slušnost požadují dopřáti jim obrany takové. Kde rozřešení velikých otázek náhle a z nenadání se postaví před mysli dlouholetými nepořádky a nedostatky rozdrážděné, jakož se děje skoro vždy při počátku velikých revolucí: nikdy nelze nepozorovati kterak všickni kdo věhlasem ducha i silou charakteru vynikají horlivě pouštějí se ve hnutí, bojujíce všelikou zbraní rozumu, všelikým úsilím vůle proti zlým návykům a neslušnostem posavadního stavu. Avšak jakmile pomine doba prvního boje, jak mile docílen některý účinek a směr i míra různotvárných žádostí a snah zřetelněji vyjdou na jevo: tehdá nastoupí chvíle, že posavadní v boji soudruhové začnou se děliti a ve dva rozdílné tábory rozstupovati. Jedni, setrvajíce na té dráze na kterou se byli podali proti posavadnímu pořádku věcí, ženou se na ní dál a dále, i chtějíce svým podnikům zjednati většího důrazu spojují a spolčují se s takovými živly že zanedlouho sami nejsou s to aby skrotili nezřízených náruživostí jejich. Druzí zase zastaví se, vzpamatovavše se pojednou zvolají: „Potud a nic dále;“ hrozí se té cesty kteráby jich dáleji byla vedla nežli sami kdy chtěli; uznávají potřebu řádu pevného tím živěji, čím mocněji strana druhá usiluje protrhnouti všech stávajících ohrad; shromažďují se kolem autority jejímižto hlavními sloupy v prvním zápalu nevědomky sami pomáhali otřásti, a staví se za odpůrce těch s kterými byli předtím jednoho boje společníky. Náruživost strannická nazve jich zbabělci, odpadlci, renegáty. Než pakby odpadlcem byl také ten jenž, vyšed z přeludův ohnivé mladosti, o chladnější krvi na skutečnou podobu věcí jiným okem hledí! Pakby odpadlcem byl i muž moudrý jenž, v předmětech důležitých lepšího náhledu sobě zjednav, pevnou vůli

a zřetelně předešlých bludův se odříká! Pakby odpadlcem byl i spravedlivý jenž poznav poklésky své na jinou cestu života se dává a jinými zásadami skutky své spravuje!

23.

Počtem o mnoho více bylo přivržencův než protivníkův Husových. Mezi oněmi byla netoliko universita kromě fakulty theologické, ale i velký díl nižšího kněžstva. Lid krom Němcův přidržoval se novotářův skoro venkoncem, a mezi pány a rytíři zemskými není znamenati ani stopy žeby vyjmouc několiko snad jednotlivců pravý stav věcí byli bývali pochopili. Král a dvůr dílem přímo hověli Husovi a nauce jeho, dílem sočili na arcibiskupa a vyšší duchovenstvo, napomáhajíce tím prostředečně ku prospěchu odpůrcův církve. I mohl tedy Hus v odpovědi k Viklefovci Richardovi do Angličan (na podzim r. 1412), kterou psal ve jménu „církve Kristovy v Čechách církvi Kristově v Angličanech," honositi se rozšířenosti jediné prý pravého učení po své vlasti a tvrditi že „jeho se drží král, královna, panstvo i rytířstvo a všechen lid obecný po městech i po vsech."

Král Václav od samého počátku vlády své nehrubě přál duchovenstvu. Mimo ukrutné umučení kanovníka Pražského Jana z Nepomuka nejednou zle se dotýkal arcibiskupa a kanovníků, uvrhoval je do vězení, vypovídal z města, zbavoval příjmův a jiných příkoří jim činil. Jakkoliv dvojí uvěznění krále nezůstalo bez dobrého účinku na pozdější jednání jeho, nicméně škola neštěstí nedovedla toho aby charakter jeho ulahodila a obvyklé antipatie přemohla. Ba v jednom ohledu povaha jeho naprosto se zhoršila. Přirozenost králova od druhé

jeho vazby pořád více se klonila k opilství ve kterém nejednou nejnesmyslnější skutky páchával. Dvojí pokus o otrávení, jehož účinek ale po obakráte šťastně byl odvrácen, zanechal prý v něm podlé mínění souvěkých váščň tuto. Pil-li mírně býval přívětivý, přístupný, hovorný; pakli však přes míru nápoje užil stával se zůřivým, zlým, anobrž nebezpečným jak jen ukrutný tyran býti může. Proto prý jednou na stěně nalezena tato slova: „*Wenceslaus alter Nero*“; pod něž král přečta je hned připsal: „*Si non fui adhuc ero*“. Anekdotu tutu vypravuje kronista Edmund Dynter který okolo r. 1413 vyslancem při dvoře Václslava krále býval a častěji s ním obcoval.

Nadán jsa od přírody nadbytkem náruživosti a nedostatkem jasného soudu, nebyl král Václav s to aby hlouběji proniknul hnutí které po návratu jeho z poslední vazby patrně vzrůstalo. Veškeren spor nepovažoval za nic jiného nežli za třenici mezi Husem a kněžstvem. Hus a přátelé jeho když se jali dorážeti na preláty a duchovenstvo mluvili tónem kterýž se dokonce nepotkával s nelibostí u dvora, jakož zase naobrat kruté postupování královo proti duchovním docházelo zjevné chvály Husovy. „Velkého cos že ti popové jsou uvěznění“ zvolal Hus jednou v společnosti, když byla zmínka učiněna o přísnosti králově proti kanovníkům. Učení Viklefovců že moc světská jest povolána aby přiložila ruky na opravu církve a na hubení nepořádkův; že jest povinnost její aby zprostila stav kněžský okovův jeho, totiž pozemských statků; že má právo duchovním pro některé přestupky statků a důchodů odnímati, ježto prý beztoho panství nad světským jměním jediné přísluší králi, nad míru lahodilo Václavovi i neopominul nikdá, kdykoliv ve sporu Husa s autoritami církevními k tomu se naskytla příležitost, aby dal arcibiskupovi, kanovníkům, farářům Pražským nevrlost svou na jevo.

Dle toho jak se král choval proti Husovi při známém poselství v Kutné Hoře zdá se že s počátku pravého náhledu u věc prost nebyl. Ale tehdá uměla strana národní při dvoře

chopiti se kolébavé vůle jeho s jiné strany. Mínění královo nabylo jiné podoby; i uveden jest ve předešlou svou podjatost proti kněžstvu. Kacířstvo, o kterém za těch let doma i za hranicemi tolik řeči bylo, nevidělo se králi ničím jiným než ošemetnou pověstí, utrháním, záštím, jež nepřátelé země a svářící se s Husem kněží vzbudili a rozšířili. Nebylť vinen Hus a přátelé jeho, vinen byl arcibiskup se svým kněžstvem, kteří prý kaceřují a rozkřikují město Pražské i zemi českou; na ty horšil se král, těm ukládal aby zlé jehož prý jsou původci zase napravili. Několikrát žádal aby svoláno byla synoda kteráby vydala svědectví že země česká i národ český prázni jsou všeho kacířstva, arcibiskup že nezná žádných bludův a bludařův v zemi, že všecken spor mezi ním a některými mistry university Pražské jest skoncován i porovnán.

Arcibiskupovi Zbyňkovi od té doby co znamenal že nesmí déle nečinně hleděti na počínání strany Husovy mnoho a zlého bylo zakoušeti. První příležitost naskytla se hned po známé události Kutnohorské když králi se jednalo o prohlášení neutrálnosti k oběma tehdejším vzdoropapežům, arcibiskup pak s většinou kněžstva se rozpakovali opustiti poslušenství Řehoře XII. Z toho král velikým hněvem se rozpálil; arcibiskup a mnozí z kněží, zlého se obávajíce, kvapně vyšli z Prahy, načež král statky jejich pobrati kázal. Když po spálení kněh Viklefových a exkommunikací Husa i přátel jeho veliké nepořádky v Praze nastaly, zakázal sice král pod pokutou hrdla ztracení všeliké další popouzení jedné i druhé straně, zároveň ale velel arcibiskupovi aby nahradil škodu majetníkům spálených kněh učiněnou; a když se nestalo hned vedlé rozkazu, vyšlo nařízení aby se zastavili důchodové jak arcibiskupovi tak i těm vesměs kteří v pálení kněh účastenství měli. Když později Zbyněk, vida potřebu přísnějšího na Husa nastoupení, zastavil služby Boží a rozdávání svátostí po městech Pražských, následovali ostřejší kroky i se strany královy. Mnozí z farářův Pražských kteří ve svých kostelích zachovali se vedlé rozkazu arcibiskupova vypovězeni jsou z města

i ze země; mnohé fary byly dobyty a vydrancovány, aniž s strany královy jaká v tom stala se překážka. Václav sám osobně vešel do chrámu sv. Víta, kázal všecky poklady kostelní sobě vydati i odvezl je s sebou na Karlštein. A jak málo Václav i po onom velikém narovnání, kterým všecko ve shodu uvedeno a smíření všech stran zjednáno býti mělo, byl v stavu aby nechuť svou k arcibiskupovi utajil, viděti jest z uvedeného již psaní Zbyňkova které králi nedlouho před svou smrtí poslal.

Takovým spůsobem král Václav ani tak velice Husovi nebyl přízniv jako protivníkům jeho nemilostiv; tím pak, že nechuti své proti arcibiskupovi a prelátům uzdu pouštěl, snah Husových ač bezděky velikým stal se podporovatelem.

Jiné byly pohnútky, které královnu Žofii naklonili Husovi, že se stala ochranitelkou a zastavatelkyní jeho. Ženy s řídkými, v dějepisu dochovanými výminkami nemívají zvláštního taktu, nejméně pak samostatné soudnosti v uvažování věcí veřejných. Povaha i povolání jejich nezaprou se nikde; v politice tak jako ve věcech domácích více se vésti nechávají citem nežli rozumem. Stojí-li jim po boku muž vcházejí v jeho politiku a pak obyčejně, právě proto že cit u nich vrch drží, zabíhají dále nežli muži sami. Nebylo ani při královně Žofii jinak: bylať učenlivá žačka nábožného svého zpovědníka, poslušná choť královského manžela svého. Učení Husovo tak velice v ní se ujmulo, že jedenkráte v psaní jež poslala do Říma za příčinou Betlemské kaple, otcům církve docela učeně dokazovala „že slovo Boží nemá býti vázáno, nébrž že kázati se má na veřejných místech i v ulicích, na střechách a kdežkoli toho potřeba jest dle povahy posluchačův.“ Husa ustavičně zastávala proti žalobám naň vedeným, přimlouvala se u římského dvora, psala papeži a kardinálům v příčinách jeho. Shodovala se s královským chotěm v přesvědčení že jen nenávist a náruživost na Husa podezření tak těžká uvalují, v zemi svár a nepořádky zplozují a království v pověst a v opovržení v cizině uvozují. Král Václav

když na počátku měsíce října 1410 vypravil do Říma dra. Jana Nasa a m. Jana Kardinála z Reinšteina, vzkázal po Nasovi papeži Janu XXIII. že on král jen z úcty k němu zdržuje se aby nepotrestal sám dle zásluhy utrhače i osočovatele království a národu svého; ale královna ve zvláštním listu hrozila kardinálům jestliže oni nesrovnají tu věc že pán její král s ní i se pány zemskými sám míní prostředek v tom učiniti.

S daleko menší opravdovostí brali věc pánové a lidé královského dvora. Mnozí pokládali celou rozepři za výborný žert, za rozkošný rumrejch. Nad jiné čilý a pln veselých nápadův byl pak Vok z Waldsteina kdykoliv se dalo ztropiti něco na duchovenstvo. Kdekoliv šlo o to aby se zjistili drahocennostmi kostelův a klášterův anebo násily proti kněžím se strojily, vyháněli-li se faráři, dobývaly-li se fary a král-li k tomu přivolil v hněvu svém nebo neodpíral, tu se nikdo nevyrovnal panu Vokovi; a docela byl ve svém živlu, když se mu hodilo vystrojiti s mistrem Jeronymem onen satyrický průvod proti odpustkovým bullám. S panem Vokem v hrdinství takovém závodil rytíř Racek Kobyla, který ale při jedné takové případnosti v Kutné hoře od rozhořčených havířův za své vzal. Duch vládnoucí mezi pány u dvora sstupoval i na nižší služebníky a nejednou v zástupích, násilně bouřících proti osobám duchovním a jich příbytkům, viděti bylo královské služebníky ve zbrani. Není tedy divu že stížnosti ke dvoru papežskému zasílané čelily netoliko proti Husovi a přívržencům jeho mezi doktory a mistry, ale rovněž proti milcům královým z nichž prý někteří bez tajení kacířství se přidržují a všemožně je podporují. Žádáno aby pan Vok z Waldsteina, Jindřich Lefl z Lažan, Jan Sádlo ze Smilkova a jiní zejména připomenutí obesláni byli před stolici papežskou a před ní se očistili. V skutku také obsahovala bulla papeže Jana XXIII., spolu s ostrým nařízením kardinála Petra de Angelis vydaná, rozkaz aby řečení pánové důtklivě byli napomenuti; pakliby ve třidceti dnech bludův neodpřisáhli, aby dáni

byli do klatby, a postavivše se osobně před stolici papežskou zodpovídali se prokurátorovi a soudci vyšetřujícímu Michalovi de Causis.

Král však málo dbal jak žalob duchovenstva tak rozkazu papežského a páni Vok, Jindřich, Jan a j. zůstali čím byli, v přízni a u dvora jeho.

24.

U krále Václava, kdyby hned byl míval pravý náhled o stavu věcí, bylo předce příliš malo ráznosti a vytrvalosti aby se byl rozhodným vydatným prostředkem zasadil proti rostoucímu zlému. Probouzel se sice okamžitě z váhavosti své, ale opravdivého se předce nic nestalo. Buďto že horlivost jeho jedva se pohnouc zase ochladla a věci šly svým pořádkem; anebo když prostředky jeho neměly dosti brzo očekávaného účinku, že dal se strhnouti svou prudkostí a učinil v hněvu kroky které zlému pomáhaly místo aby mu učinily přítrž.

Za poslední doby fakulta theologická dovedla toho při králi že spůsobovaly se osobní schůze náčelníkův obojí strany k dosažení konečného narovnání, jakož se i několikrát skutečně sešli na Žebráce hradu královském. Avšak když král Václav viděl že věc dařiti se nechce a že strany ani o první kusy srovnati se nemohou, tu se mu přetrhla nit trpělivosti, sama sebou nikdy nebyvši dosti pevna, i propustil sporné strany skrze své raddy těmi slovy: „Pěkně se mezi sebou srovnejte!“

Hus bez přetržení požíval přízně dvoru královského. V Betlemě kázal bez překážky dále, přes rozkaz arcibiskupův

že tam služby Boží déle konati se nemají, přes rozkaz papežský že má kaple býti zbořena a se zemí srovnána. Královna Žofie nacházela se jako předtím často mezi posluchači jeho. Ale nyní přistoupilo se k vykonání ostrých rozkazův kardinála Petra de Angelis a papeže Jana XXIII. Služby Boží staveny, církevní pohřby zabráněny; nebezpečné kvašení rozmohlo se po celém městě, mnohé zlé potržky přihodily se mezi lidem, královští dvořané kdež o mrtvých zvěděli sebrali se a proti interdiktu pochovávali je. Když takto vnitřní pokoj a poklid čím dál tím více byl rušen, aniž se podobalo žeby bouře upokojiti se chtěla, tu Hus přemluven jest od krále samého aby vyšel z Prahy. Hus podvolil se žádosti králově, ne bez hnětení zdaliby dobře byl učinil čili nic. „I nevím“ pravil o tom „dobře-li jsem učinil čili zle jako nájemník, a pomohou-li mi tyto příčiny abych nájemníčkem nebyl.“ Ale, doložil dále, pro stavení služeb Božích že prý musil odejíti; viděl zajisté „že lid nechce se považiti pro pravdu Boží aby bez jich služby pobyl a pochovával se leckdes, dítky aby sami křtili v toku nouzi, ažby pán Bůh rozedřel ty antikristovy síti.“ Co se týká poměru jeho ku králi ten odchodem Husovým z města nikterak porušen nebyl. Nebylť propuštěn v nemilosti, nýbrž slíbeno mu že král seč bude se přičiní aby skóncoval spor jeho s kněžími — jinéhoť to v očích Václava ani nebylo! — pak že Hus se bude moci zase navrátiti do města. Kapli Betlemskou nepotkala žádná jiná změna leda že se změnila osoba kazatele; úřadu Husova ujal zatím jiný mistr, jménem Havlík.

Zdá se že král nyní měl opravdu na mysli aby dlouholetému rozdvojení tak neb jinak učinil konec. Na sněmu zemském na schylku r. 1412 snesli se král a stavové aby svolána byla synoda hned s počátku nastávajícího roku, kteráby vyhledala prostředky „aby příčina škodlivé roztržky, v duchovenstvu království českého dávno povstalá, pro kterou toto království a obyvatelé jeho v rozličných zemích sousedních těžce nařčeni jsou, byla odstraněna a z kořene vymýtěna.“ Ještě před

koncem tohoto roku postoupil Albík z Uničova arcibiskupství Pražské Konradovi z Vechty biskupu Olomouckému který pak až do potvrzení papežského spravoval odevzdanou sobě diecesi jako správce a ředitel „*in spiritualibus et temporalibus.*“ Dne 3. ledna 1413 rozeslán jest patent králův a Konrada z Vechty aby synoda se sešla v Českém Brodě; synoda sešla se pak skutečně, ale ne v Brodě nýbrž v Praze.

Žádoucí narovnání nepřišlo k místu. Návrhy jak od fakulty theologické vůbec a od Stanislava ze Znojma a Štěpána Pálče zvláště, tak od strany Husovy dávané tuze příkře od sebe se různily aby zprostředkování jaké bylo bývalo možné. Strana církevní žádala poslušenství církvi, jejíž hlava papež a tělo sbor kardinálův, bez výminky a beze všech ohrad; žádala aby pro rozdvojení spůsobené „*ex parte quorumdam de clero pestifero*“ zákaz 45 článkův Viklefových, i s těmi šesti co později byly přidány, opravdu se uvedl ve skutek; kdoby se koli nechtěl podvoliti aby trestán byl vedlé zákonův církevních, kdyby pak na tom dosti nebylo aby vydán byl ramenu světskému; k tomu všemu aby universita na shromáždění svém, duchovenstvo na synodě své se zavázali, lidu aby to v celé zemi s kazatelen ohlášeno bylo ať již budoucně nikdo nemá pochybenství, ani světský člověk ani duchovní, ať se tedy nemůže omlouvati nevědomím; Husovi pak a společníkům jeho jakožto původům a rozsévačům bludův aby kázaní a učení naprosto se zabránilo. Strana husitská odvolávala se zase na výpověď kterážto se stala mezi ní a knězem Zbyňkem arcibiskupem i slavně od obojí strany byla přijata, utvrzena a zpečetěna; žádala aby vyzváni byli ti kdo jsou donesli papeži že v království českém, ve městech Pražských, v markrabství moravském mnohých srdce zprzněna jsou kacířstvím, ať toho ukáží a když nedovedou ať jsou potrestáni; král i arcibiskup aby pod těžkou pokutou zapověděli ať žáden žádného nekaceřuje ani nejmenuje bludařem, ač nechce-li toho naň dokázati; aby se na útraty kněžstva a těch kdo království nařknuli a v hanbu uvedli vypravilo do Říma slavné

poselství kterýmby země a obyvatelé její opět se očistili z podezření kacířstva. Jan biskup Litomyšlský s jedné strany a m. Jakoubek ze Stříbra s druhé předložili zvláštní návrhy kterými neshoda mezi obojstranným míněním ještě více se zveličila, a přispěli tím k tomu že synoda se rozešla, k účelu svému ani o krok se nepřiblíživši. Hus sám v jednání synodálném účastenství neměl. Teprv po synodě psali on a Jan z Jesenic zvláštní traktáty proti návrhům kterých byla přednesla strana církevní. Stanislav ze Znojma a Štěpán Páleč nemeškali psáti odpovědi. I rozpředla se z toho polemika traktátová ve které obě strany nehrubě se lišily co do prudkosti a urážlivosti ve psaní.

Tu král zkusil ještě jednoho prosředku. Ustanovil totiž komissí složenou ze čtyr osob: arcibiskupa Albíka z Prahy, m. Zdenka z Labouně probošta u všech Svatých, Jakuba děkana kostela Vyšehradského a m. Křišťana z Prachatic toho času rektora university; před tou státi měli nejpřednější členové fakulty theologické i zástupcové strany Husovy, aby vzájemně se vyjádřili o svém mínění a přičinili o smíření obapolné. Se strany fakulty theologické dali se najíti m. Stanislav ze Znojma, Štěpán Páleč, Petr ze Znojma a Jan Eliae, se strany Husovy Jan z Jesenic, spolu co prokurátor Husův, Jakoubek ze Stříbra a Šimon z Tišňova. Obě strany zavázaly se uposlechnouti výroku královských komissarů pod pokutou 1000 hřiven stříbra a vypovězením z království. Ale hned při prvním jednání ukázalo se že obě strany v základě svých mínění příliš se dělí aby srovnání mezi nimi bylo možné. M. Zdeněk z Labouně za hlavní kus o kterýž se měly srovnávati ve jménu komisse postavil žádost: „obě strany aby se vyjádřily, chtějí-li v učení o svátostech a v jiném ve všem co se týče víry a církve katolické státi při ustanovení a rozhodnutí církve římské?“ Průpověď tak obecně vyslovená byla mužům strany Husovy docela vhod; neboť jim dopouštěla že mohli šířiti se řečmi rovněž tak obecnými a výkladu co nejrozsáhlejšího schopnými, i vyhýbati se určitému jí

rozumění všelijakými klausulemi a přídavky. Pročež prohlásili že rádi chtějí se podvoliti budoucímu nálezu komissí a Jan z Jesenic dal od sebe i ve jménu svých všech vyjádření „že při ustanoveních té svaté církve římské jejíž hlava jest Kristus a náměstek jeho římský papež státi míní potud, pokud věrní a upřímní křesťané při nich státi jsou dlužni a povinni.“ Avšak zástupcové fakulty theologické určitě se ozvali proti stanovisku na které protější strana se stavěla i proti spůsobu jak se jednání vésti počalo; jednota víry žeť vyvýšena nad rozdvojení osob; co se týče víry tu že nemůže býti řeči ani o stranách ani o narovnáváni nebo sjednávání nějakém; že není na tom dosti říká-li kdo obecně že se spravuje vírou a zákonem Kristovým, nebo tak tvrditi bude konečně každý koho se koli otáží; že zapotřebí jest vzíti na potaz jednotlivé články, tu se ukáže zdali obě strany jedné mysli jsou čili nic.

Na takovouto žádost přistoupiti komissarům se nezdálo. Nemohlit neviděti žeby takovým během teprvé se ukázal a v celosti své představil onen rozpor kteréhož dle uložení svého měli srovnati anebo alespoň pro čest zakrýti. Dvakráte se pokoušeli přivésti theologů k tomu aby pustili od odporu svého a řekli že svolují. Když pak dvoudenní rokování o to žádného prospěchu nemělo nechali komissarové porad a dali králi zprávu o svém nepořízení, kterým prý jediné jsou vinni mistrové fakulty theologické ještoť všemu cokoliv bylo navrhováno odpírali, kdežto prý strana protější ke všemu chtěla býti povolna cobykoli komissí královská za dobré uznala. Král Václav, rozjitřen že mu poslední prostředek zmehl, udeřil hněvem svým do toho. Stanislava a Petra ze Znojma, Štěpána Pálče a Jana Eliae vypověděl z města i ze země. Tuto vůli svou oznámil fakultám s nařízením aby jiné osoby z prostředka svého jemu navrhli, přidada výstrahu: kdobykoli následoval příkladu vypovězených že propadnouti má touž pokutu vypovědění z království, zbavení svých beneficií a vyloučení z university.

Takž muselo čtvero nejčinnějších a nejhorlivějších mužů zanechati místo svého posavadního působení a zůstaviti ho protivníkům. Petr ze Znojma a Jan Eliae, který jmenovitě konal po mnohá léta důležité služby na universitě, nepřipomínají se nikdy více. Stanislav ze Znojma dal se pod ochranu pana Jana mladšího ze Hradce, kdež na zámku jeho brzo zemřel. Jedinému Pálči souzeno aby opět vystoupil na dějišti. Schválním psaním napomenul svých v Praze pozůstalých kollegův ať se v žádné další jednání nedávají aby neuvázli v tenatech jako on, ale ať se skryjí raději aby jich obeslání od rektora neb jiných nemohlo dojíti. Ale proti Husovi vedl Páleč nicméně dále spisovatelský boj kterýž se mezi ním a Husem hned po nezdaru synody byl počal a od té doby nebyl přestal.

Husově podjatosti prominouti lze vyčítá-li těm kteří ze spolubojovníků stali se nejúsilnějšími jeho protivníky, že prý „bázní jati“ obrátili se, papeži podlézali a předsvědčení své zapřeli — „*timore percussi in adulationem papae et in mendacium sunt conversi.*“ Ale nepodjatý dějepis má tuším souditi jinak. Nelze zajisté domnívati se žeby mužové, zaplativše převrat mínění svého nemilostí královou, ztrátou výnosných důchodů, vyhnáním z vlasti, čím jiným se byli spravovali leč opravdovou a upřímnou proměnou svého přesvědčení. Přízně papeže dalekého nabudouce pozbyli milosti krále blízkého, a byla-li jaká bázeň která jednáním jejich vládla, jediné to byla bázeň vlastního svědomí kteréž jim nedopouštělo trvati déle ve směru za bludný a záhubný uznaném.

25.

Byl tedy jak toho král si žádal navrácen mír — ale jen na oko. Pod ochranou zevnitřního pokoje šla věc husitská ve hlavním městě i v kraji nemenším postupem ku předu jako prvé v tísni boje.

Vypovězením oněch čtyr mistrův theologie rozražena jest poslední falanx která se na universitě Pražské snahám proticírkevním zmužile a vytrvale stavěla na odpor.

Za několik měsícův později přihodila se nad to druhá událost která s jiné strany přispěla k oslabení konservativné strany. Dekretem královským totiž nařízeno že budoucně má býti vždy rovný počet Čechův a Němcův v radě městské, z každého národu po devíti. O dušičkách padly potom z příčin již nepovědomých hlavy dvou nejčinnějších konšelův a nejodhodlanějších odpůrcův novot církevních: Jana Örtla kterýž byl r. 1411 purkmistrem starého města, a jakéhosi soukeníka jménem Čeňka.

Vzdálenost Husova zdaru věci jeho nic nebyla na ujmu, ačkoliv sám sebe káral jako z nějakého hříchu že podvoliv se žádosti králově zanechal kazatelství v Betlemě. Častým dopisováním ze tvrze Kozího Hrádku, jejíž pán popřál mu příbytku i ochrany, zůstával v nepřetržitém obcování se svými přátely v Praze, jmenovitě s Janem z Jesenic svým prokurátorem a s Křišťanem z Prachatic. V prázni kterou v samotě své nacházel složil mnoho polemických spiskův, obzvláště jak podotknuto proti Stanislavovi ze Znojma a Štěpánovi Pálči, pak také mnoho rozprav theologických a spisův náboženských. A nemoha kázati v Praze kázal po kraji; byl-li mu Betlem zavřen vystavěl si nové kazatelny na Kozím Hrádku a v širém okolí; „vyjížděl“ jak starý letopisec vypravuje „do městeček, do vsí kázat, a zvláště kde zvěděl

posvícení neb který sňatek, tam jel.“ Měltě pak, jak v pýše své pronésti se neostýchal, od Boha milost neposlouchati rozkazů vrchností svých církevních. „A proti té bulle (odpustkové)“ praví kdesi „dal mi pán Buoh žádost abych se postavil a té bully přikázanie neposlúchal, i kázal sem s jeho pomocí až do kletby a t. d.“ Tou opovážlivou zpupností nadchnut kázati nepřestával zapovědi a kletbě na vzdory, jako prvé ve městě a po ulicích, tak nyní mezi ploty, na cestách mezi městy a vesnicemi, zdaby prý „mohl kterého chudého, mdlého, slepého anebo kulhavého do domu Kristova k večeři uvésti.“ Hus nyní měl nové posluchačstvo. Pobuřlivý a dráždící ton a obsah kázaní Husových, jemuž lid Pražský od let byl uvykl, nový byl nezkaženým ještě venkovanům v okolí Kozího Hrádku. I vzpíral se spočátku zdravý smysl lidu tohoto proti ustavičným útokům na duchovenstvo, proti nemírnému hanobení papeže a kardinálů. Nešlo jim do hlavy proč ten učený mistr z města tak velice dovádí na ty pány v Římě a proč to činí právě před nimi ještě předce jim po tom nic nebylo. „Milý poctivý pane mistře“ řekl mu jednou po takovém kázaní sprostný člověk „pověz nám, viděl-lis ty kdy papeže neb kardinály o kterýchž nám rozprávíš?“ A když Hus odpověděl že nikda ani že žadá ještě jich viděti, doložil onen: „Pročiž pak rozprávíš nám o tom a haníš to čehož si sám nikda nezkusil ani viděl? Jdi raději do Říma a což zde o nich nám kážeš mluv jim to tam af oni slyší kterým to patří!“ Ale u některých jednotlivců upadlo předce zlé símě na bujnou zemi a pouštělo kořeny pořád hlubší. I obec lidu ponenáhlu se zkazila i navykliť uštěpačným řečem nad nimiž před nedávnem se byli horšili, jméno Husovo po kraji tak se stalo populárným jako jím dávno již bylo mezi posluchačstvem v kapli Betlemské. Zástupy lidu shrnovaly se jak mile zpráva o vystoupení jeho se roznesla, hltavě ssáli jed jejž on sladkými slovy do uší jejich krápěl. I tak připravoval nové střediště zásad proticírkevních ve krajině která za nedlouho vyvolena býti měla za jeviště obsáhlých dějů.

Poklid, jehož požíval Hus ve svém zástraní, posloužil mu k tomu aby náhledy své theologické v celku probral a je sobě v soubor soustavný urovnal, pokud toho byl schopen vedlé směru svého ducha a vedlé povahy své mysli. Hus jak se zdá nebyl takový systematik aby byl dovedl na základě samostatně sobě utvořeném vytrvalou logikou postaviti budovu vědeckou která by na všech stranách harmonicky se shodovala. Nad to promyká se celým charakterem jeho ustavičná neshoda, neboť hned se klonil k podejnosti, hned zase puzen byl k odporu. Brzo mluvil jako vyzývačný odbojce, brzo zase jako pokorný poddaný. Někdy bujně vzplanula hořkost jeho proti Římu a papeži, proti kardinálům a prelátům, kdež pak pronášel věci které později při pokojnější rozvaze hleděl představiti spůsobem méně příkrým. Až do smrti v něm nevůle nad zřízením a nad mocí stávající zápasila s myšlénkou že nemíní býti vyloučen ze spolku církve. Ve mnohých kusích zůstával Hus naskrze na půdě církevní, a v okamžení prázdném vášní vyjadřoval se někdy o pravdách katolických že sobě nic pěknějšího, nic trefnějšího nelze žádati. Ale i v těch kusích, kde se konečně dělil od učení církevního, scházela mu bezpečná důslednost a na nejednom místě podobá se jakoby hledal smíření s učením obecným anebo aspoň jakoby všech důsledků jeho zprostiti se nechtěl.

Hlavní články odchylného učení jeho jsou tři: Prohlášení písma sv. za jediný pramen víry; zamítání primátu jakožto středu a jednoty církve rytěřující; učení o ospravedlnění.

Záhy, jak již řečeno, jal se Hus příkře vystavovati zásadu že u věcech víry není jiné autority kromě sv. písma. Výpovědi sv. otců, papežů a sněmů církevních jen potud prý platnost míti mohou pokud v místech sv. písma nalézají základu a přístupu. Často však zmiňuje Hus tvrzení své rozlišováním že prý něco může obsaženo býti v písmě ne sice zřejmě *(explicite)* ale ukrytě *(implicite)*. Nesluší prý domnívati se že ve slovích kněh písma svatého zavírá se evan-

gelium nébrž ve smyslu a duchu; ne na povrchu nébrž v mozku; ne v rámci řeči nébrž v kořenu myšlénky. Ano Hus i to připouští žeť nelze navždy přestati na tom co v evangelium řečeno a položeno, nébrž má prý se dále rozvíjeti a vyvozováním důsledků rozšiřovati to co tam tak říkaje v zárodku jen obsaženo. I přiznává platnost výpovědem svatých otců „*quae non habent deductionem patulam ex scriptura,*“ kterým věřiti sluší potud pokud prý neodporují písmu.

V boji proti autoritě stolice papežské upíral Hus církvi římské všelikou přednost a všeliké vyšší právo. Nedopouštěl žeby měla církev římská výše státi nežli církev Antiochenská, Jerusalemská a jiné. Sv. Petra nic nepovažoval za přednějšího druhých apoštolů; Kristus prý jej toliko pro zvláštní přednosti mravní, věrnost, pokoru a lásku některak postavil před ostatní, a pro pevnou jeho víru k němu řekl: „Ty jsi Petrus t. j. vyznavatel skály která jest Kristus, a na této skále kterou jsi vyznal t. j. na mně chci postaviti církev svou.“ Papež prý není v církvi podstatný a potřebný. Není prý ani nejmenší podobnosti — „*non est scintilla apparentiae*“ — žeby jedna hlava býti musila kteráby duchovní věci církve řídila a t. d. Jinde ale zase praví že důstojenství papežské počátek svůj béře přímo od Krista, totiž co do správy duchovní a co do povinnosti duchovně vládnouti církví — „*scilicet ad spiritualem administrationem et officium spiritualiter regendi ecclesiam*“; římskou církví prý jest veškerá církev rytěřující, kterou Bůh více miluje nežli kterýkoli díl její; církev obecná jmenuje prý se římskou proto že Řím byl sídlem apoštola Petra; Kristus že opravdivý pontifex a biskup římský, jemuž podrobiti se musí všeliký tvor lidský pro své spasení a j. — slova jimiž mlčky přiznává apoštolu Petrovi přednost před apoštoly ostatními, církvi římské přednost před církvemi jinými, čehož jindy výslovně upírá.

Ospravedlnění spatřoval Hus jedině ve víře. Víra tato poskytuje a uděluje se skrze milost Boží, nemůžeť býti zjednána zásluhami člověka; k tomu prý tyto nepostačují. Je-

diný prostředník jest Kristus jehož poslal otec aby sňal hříchy světa. Ale naproti těmto zasadám, žeby člověk byl osvěcen jediné vírou beze skutkův dobrých, praví zase jinde nejednou že některé stavy a skutky jsou záslužné; uvozuje že chudoba, poslušenství, čistota jsou věci ježto poskytují osvěcení vyšší, a jmenovitě velebí smrt mučennickou kteráž prý přede tváří Boží obzvláště jest libá i drahocenná, kteráž prý zničuje všecek hřích a uvádí u věčný mír a u věčnou blaženost.

Takž táhne se chováním a charakterem, řečmi a spisy Husovými nerozhodnutý spor a srovnáš-li jádro jeho učení v rozličných spisech jež zanechal, ano i v rozličných místech v jednom a témž spisu, objeví se ti odporové kterých nelze vyložiti ze souvislosti soustavy nýbrž toliko z měnivé chuti a povahy ducha původce jejího.

26.

Nejznamenitější spis Husův ve kterémž nejúplněji uložil proticírkevní náhledy své jest traktát „*de ecclesia*“, sepsaný v čas dobrovolného vyhnanství na Kozím Hrádku. Jádro jeho tuto podáváme. Nešetříme v tom neodchylně z e v n ě j š í h o pořádku kterým jednotlivé myšlénky a výroky v onom spise po sobě se uvozují, ledaco klademe dříve co tam později, ledaco zase později co tam dříve položeno. Přísně však zachováváme pořádek v n i t ř n í kterým zásady Husovy vespolek souvisí, i vynasnažili jsme se abychom u výkladu svém co nejvěrněji zůstali nejen při smyslu, ale i také při slovích a vlastních Husovi obratech jak ve spise latinsky psaném obsaženy jsou.

* * *

„Co do věčného ustanovení svého rozdělují se lidé na takové kteří milostivým vyvolením Božím buďto k časné spravedlnosti a k odpuštění hříchův, anebo k dosažení blahoslavenství nebeského jsou předurčeni — *praedestinati*, z nichž druzí nikdy milosti pozbyti nemohou, první života věčného jen tehdá účastnými se stanou když v dobrém setrvají; a na takové kteří k věčnému zatracení jsou předvěděni — *praesciti*. Vyvolení jest svobodný skutek milosti Boží ku kterémuž člověk zásluhou svou nic nepřičiní aniž přičiniti může; milost pak Boží povolává jen těch které Bůh vševědoucností svou ctnostnými předvídá. Tak je též naopak s těmi jenž k zatracení jsou předvěděni.“

„Obec všech předurčených, minulých přítomných i budoucích, jest pravá svatá obecná — katolická — církev. Ona jest mystické tělo Kristovo jehož on hlava; ona jest nevěsta Kristova kterou on z lásky krví svou vykoupil aby ji někdy bez úhon a vrásek, bez smrti a hříchu ve slávě své měl. Nynější předurčenci pokud na zemi putují k vlasti své činí církev rytěřující, která Kristův boj bojuje proti světu, tělu i ďáblu; předurčenci kteří v očistci přebývají čekajíce aby do blahoslavenství uvedeni byli nazývají se církev spící; blažení kteří ve věčné vlasti se nalézají jsou církev vítězící. Všecky tyto tři díly církve vespolek jsou spojeny svazkem lásky, ve kteréž sebe neopouštějí a jedni na druhé bez ustání působí.

„Církev v zevnějším zjevení svém obsahuje jak předurčence tak předvěděnce. Neboť ne všickni kdo ve církvi jsou i také ze církve, jakož i v tělu lidském nejedna věc jest která není z těla, „*velut sputum, stercus, apostema.*“ Čtvero jest povah poutníků ke sv. církvi podlé zdání a pravdy. Někteří jsou v církvi jménem i skutkem, totiž předurčení a uznaní věřící kteří poslouchají Krista; jiní skutkem ale ne

jménem, to věz takoví kteří od satrapů antikristových vyvrženi jsou z církve jakož fariseové spasitele našeho co rouhače a kacíře odsoudili k smrti; opět jiní jménem ale ne skutkem, licoměrní předvěděnci; konečně ti kteří ani jménem ani skutkem, totiž pohanští předvěděnci. Církev v zevnějším zjevení svém jest nádoba Páně ve které smíšeni jsou dobří i zlí, předurčení i předvědění, jako koukol mezi pšenicí, plevy mezi zrním; jedni aby zaveženi byli do stodoly věčné vlasti, druzí aby páleni byli ohněm věčným. Předvěděnci přicházejí v podobenstvích Kristových jako bláznivé panny, jako zlí hosté svadební, jako člověk bez roucha svadebného, jako strom shnilý, jako špatné ryby, jako berani a t. d.“

„Jediná hlava církve je Kristus, a sice hlava zevnější *(caput extrinsecum)* dle svého Božství, a hlava vnitřní *(caput intrinsecum)* dle svého člověčenství. Hlavou zevnější byl Kristus od počátku světa, hlavou vnitřní od vtělení svého. Kristus jest pravý pontifex římský, vysoký kněz a strážce (biskup) duší. Proto nenazývali se apoštolové otci nejsvětějšími anebo hlavami církve, nébrž služebníky Páně a sluhy církve, a ještě Řehoř Veliký nechtěl býti nazýván biskupem obecným. Později se to změnilo. Až do darování Konstantina Velikého byl biskup římský jiným biskupům roveň. Potomní císařové potvrdili darování ono svatému Petru a nástupcům jeho, papežům. Od té doby má se a platí papež za náčelníka *(capitaneus)* církve rytěřující, za místodržícího Kristova na zemi, tak že církev rytěřující v jistém smyslu má tré hlav: Krista co Boha, Krista podlé člověčenství a časného náměstka Kristova.“

„V pravdě ale tvrditi nelze žeby papež co papež byl místodržícím Kristovým a nástupcem knížete apoštolův, tak málo jako žeby kardinálové co kardinálové byli nástupci apoštolů. Papeže jen tehdá za nástupce a náměstka Petrova pokládati sluší když se Petrovi vírou, pokorou a láskou rovná, a kardinálové tehdá jen jsou praví nástupcové apoštolů když těchto ve ctnostech dostihnouti se snaží. To se však tvrditi

může i o jiných kteří nebyli ani papeži ani kardinály. Sv. Augustin více prospěl církvi než několik papežů, a v učení snad více vykonal nežli všickni kardinálové od počátku až podnes. Kterakby mužové jako Augustin, jako Jeronym, Řehoř, Ambrož neměli býti pravějšími a lepšími nástupci a náměstníky apoštolů, nežli k. p. nynější papež i se svými kardinály kteří ani svatostí života ani učením a moudrostí lidu nesvítí?! Naopak, jestliže papež a kardinálové povolání svého neplní, jestliže, místo coby vznešených vzorů svých dostihnouti hleděli a jedině na zřeteli měli následování Krista, mysl a snahu svou spíše obracejí k věcem světským, jestliže v skvostnosti oděvu, v nádheře vycházek, v přehnané útratnosti vynikají i nad laiky, jestliže dychtivostí po jmění a cti pohoršují i světské: tož jsou nástupci a náměstníci nikoliv Kristovi, nikoliv Petrovi, nikoliv apoštolů, alebrž satanovi, antikristovi, Jidáše Škariotského.“

„Tak též nemůže se říci žeby papež co papež byl hlavou církve. Papež zajisté rovněž jako jiný člověk nemůže s jistotou věděti o sobě zdali není předvěděncem; jako předvěděnec ale netoliko nemůže býti hlavou církve než není ani jejím údem pravým. Petr, jakož Pavel svědčí, i po vyslání svém zbloudil; papež Leo byl kacíř; ano ohlédněteť se po přítomnosti a pomyslite na Řehoře XII. kteréhož máte před očima a který i s odpůrcem svým odsouzen byl sněmem církevním v Pise.“

„Papežského úřadu ani nevyhnutelně není třeba ke spáse a zdaru církve. Praví-li se pro rozšířenost křesťanstva po celé zemi „že papež býti musí“, nemůže se tomuto „musí“ rozuměti jináč leč v tom smyslu ve kterém v písmě psáno stojí: „Pohoršení přicházeti musí, ale běda člověku skrze něhož by pohoršení došlo!“ V prvotní církvi křesťanské byli dva toliko stupňové svěcení, jáhni a kněží; všechno druhé povstalo z pozdějšího ustanovení a jest zřízení lidské. Ale Bůh církev svou k starému stavu navrátiti může. Tak jako apoštolové a věrní kněží Páně církev ve všech ke spasení

potřebných věcech dříve spravovali než úřad papežský zřízen byl: takž by se také dálo kdyby, což velmi jest možné, opět nebylo papeže až do soudného dne. Veleben budiž tedy Bůh, an jednorozeného syna svého církvi rytěřující dal za hlavu, aby nejlépe ji spravoval, dokonale ji vedl a aby ji vdechnul bytnost, hnutí a život, i když časného papeže není anebo když žena jako papežka Anežka —?!— na stolici papežské sedí.“

„Co platí o papeži a kardinálech to platí rovněž o prelátech a duchovenstvu. Dvojí zajisté jest duchovenstvo, jedno Kristovo, druhé Antikristovo. On o základ svůj má v Kristu a v zákonech jeho, neunaveně pracuje o čest a slávu Boží a nemyslí na nic leč aby následovalo Krista. Toto, ač zahaleno rouchem duchovenstva Kristova, opírá se o privilegie páchnoucí pýchou a lakomostí, snažně zastává ustanovení lidská, vyhledává život bujný a nádherný. Nečiníť úřad kněze, ale kněz činí úřad; neposvěcujeť hodnost člověka, ale člověk posvěcuje hodnost; nekaždý kněz jest svatým, ale každý svatý jest knězem. Věřící křesťané jdou-li po cestách přikázaní velicí jsou v církvi Boží; preláti ale přestupují-li přikázaní nejmenší jsou, a patří-li k předvěděncům ani nemají žádného podílu v království Božím. Slyšíme-li tvrditi že laikové jsou povinni věřiti o prelátech že jsou hlavami církve, třeba naopak tvrditi, že laikové ničeho nejsou povinni věřiti o prelátech leč co pravdivého jest. Poslání Boží učiní člověka papežem, biskupem, knězem, kazatelem; zdali pak kdo poslán jest od Boha souditi lze z toho že vyhledává ne slávu svou nébrž čest Boží, ne užitek svůj nébrž dobré církve, že pracuje ne o ukojení svých žádostí nébrž o spasení národu. Pohřeší-li tedy člověk podřízený jednání takového na představeném svém, není již povinen věřiti žeby onen byl muž časné spravedlnosti anebo dokonce jeden z předurčených.“

„Z toho vysvítá jak by poslušenství církevní spraveno býti mělo. Poslušenství je skutek vůle rozumného tvora kterýmž se samochtě a vlastním úsudkem — *voluntarie et*

discrete — podrobuje představeným svým. Proto má každý kdo podřízen jest zkoušeti rozkaz svého představeného zdali dovolený a počestný; neboť nalezl-liby že rozkaz jest na škodu církvi, na ujmu spasení duší, tož by jeho poslechnouti neměl, anobrž měl by se mu opříti. Každý věrný syn Kristův tedy, dojde-li ho rozkaz od papeže, povinen jest rozvažovati odkud rozkaz pochází, zdali jest velení apoštolův anebo zákonu Kristova anebo alespoň prostředně v tom obsažen, a je-li tomu tak má s pokorou a uctivostí poslechnouti; pakliže naopak, tu již poslechnouti nesmí, nébrž má se mužně opříti aby podrobením nedopustil se téhož zločinu. Kněz Kristův žijící po zákonu Kristovu, mající známost písma a náklonnost ke vzdělávání lidu povinen jest kázati, nedbaje na jakoukoli klatbu. Odpor ten v případech takových pravé jest poslušenství: *devianti papae rebellare est Christo domino obedire.* A nejen opírati se ale i napomínati představené sluší, ano jest to povinnost; neboť stojí psáno: „Prohřešil-li se bratr tvůj na tobě jdi a potresci ho!“ Toto platí nejen o duchovenstvu nižším naproti vyššímu, nébrž i také o laicích naproti duchovenstvu; a nechtějí-li duchovní toho strpěti a praví-li: Kterak vám přísluší souditi život náš a skutky naše? nech odpovědí laikové: Kterak vám přisluší žádati na nás desátků a almužen?“

„Moc klíčů t. j. moc hodných přijímati, nehodných zamítati, jediné jest při Bohu kterýž k blahoslavenství předurčuje a zatracence předvídá. Vyznání ústného není nevyhnutelně potřebí ke spasení duší; důkazem toho jsou malé dítky, němí a hluší od narození, obyvatelé pouště a násilně zavražděni. Hříchové smývají se kajicností a vyznáním srdce. Kněz nemá moci rozřešovati od viny a věčného trestu; ani papež moci té nemá, sic by musil býti bezhříšný a neomylný, a tím jen Bůh jest; kněz má toliko církevní službu zvěstování — *ministerium denunciationis* —. Kněz nemůže ani vázati ani rozvazovati, ač nestalo-li se to prvé od Boha; a Bůh nespravuje se úsudkem vížícím anebo rozvazujícím, nébrž

tento má následovati milosti Boží a pokání hříšníkova. Proto také kletba od některého preláta vynešená tehdá jen pravdivá jest a platná, shoduje-li se s úsudkem Božím; jinak tomu na koho vynešena neškodí, ano spíše proměňuje se proň kletba nespravedlivá, snáší-li ji pokorně a trpělivě, v pravé požehnání, jakož psáno v žaltáři: „*Maledicunt ipsi, tu autem benedicis*“; a jakož mluví Bůh ústy proroka: „*Benedicam maledictionibus vestris*“, a jakož stojí u Matouše kap. 5.: „*Beati estis cum maledixerint vobis homines et dixerint omne malum adversus vos, mentientes propter me. Gaudete et exultate, quoniam merces copiosa est in coelis.*“

* * *

Upouštíme od toho abychom náhledy Husovy srovnávali s náhledy anglického doktora Viklefa: aniž se míníme dávati v posuzování osnovy bludů kterými soustava traktátu „*de ecclesia*“ utkána. Nejdopadnější jich kritika jest pravověrné učení katolické. A kritikou neméně dopadnější jsou zřejmé odpory ve které vynálezce soustavy té sám častěji než jednou se zapletá. Na jednom místě dí, že nespravedlivá kletba tomu na koho vynešena, „snáší-li ji pokorně a trpělivě,“ stane se požehnáním; a na jiném místě dí, nespravedlivé kletby že dobrý kněz trpělivě a pokorně snášeti nesmí, nébrž prý musí jednati dle svého svědomí, „nedbaje na jakoukoli klatbu“. Co souditi o soustavě která sebe sama způsobem tak očitým odsuzuje?!

27.

Za čas vyhnanství svého přišel Hus několikráte do Prahy, pokusil se i tam kázati, potom ale opět města zanechal jak mile přítomnost jeho se pronesla a následkem toho služby Boží dle příkazu klatby papežské byly staveny. „A vždy jsú službu stavili," vypravuje o tom sám „a to stavení ďábelské že veliký nátisk v lidu činilo ano nechtí křtíti ani mrtvých pochovávati, a boje se pohromu velikého v lidu opět jsem ustoupil."

Při jedné takové příležitosti když meškal v Praze dal Hus hlavní články svého traktátu „*De sex erroribus*" napsati na stěně v kapli Betlemské. V traktátu tomto sestavil některé hlavní články o něž byl s autoritami církevními ve sporu, vyčítaje jich duchovenstvu římskému jako prý hlavní bludy, a sice: Nadsazování důstojnosti kněžské, jakoby prý oni byli ti jenž při svátosti oltářní Boha tvoří; přílišnost ve ctění Panny Marie a jiných svatých; domněnku jakoby ve svátosti pokání rozřešoval kněz sám sebou, kdežto prý v pravdě rozřešuje Bůh; bezvýminečnou poslušnost k rozkazům představených církevních, nehledíc na to srovnávají-li se s přikázaními Božími čili nic; nadužívání klatby, která prý, vynešena-li kromě hříchu smrtelného, nic neškodí alebrž prospívá ke spasení duše na kohož dána; posléze svatokupectví. Také jiní traktátové kterých Hus toho času sepsal brzo se rozšířili po Praze a veřejným čtením v kapli Betlemské oznámili přátelům jeho. Jmenovitě stalo se tak s traktátem „*de ecclesia*" kterýž veřejně diktován v Betlemě do dne 8. července 1413.

Na Kozím Hrádku sepsal Hus také postilu t. j. výklady na evangelia která se čtou přes celý rok na dni nedělní, jak sám ku konci píše: „Leta 1413 v den postný svatých apoštolóv Šimona a Judy (28. října) na hradě jenž slove Kozí toto vyloženie svatých čtení jest skonáno." Postila tato

jest podlé vší podobnosti poslední větší spis od Husa v Čechách sepsaný, jistě pak později než traktatové o církvi a o šesti bludích dokonaný. Hus v díle tom častěji si béře příčinu mluviti o osobných poměrech svých, pouštěti uzdu rozhořčenosti své proti nepřátelům a pronásledovatelům svým, jakž je nazývá. Na jednom místě zmiňuje se o stavení služeb Božích, které ho tak často z Prahy bylo vyhnalo, s celou jedovatostí jakéž náruživost jeho byla schopna: „Neb nemá“ dí „Antikrist síti silnější než Boží služby stavení, jíž kněží dotahují se vóle které chtějí. První světí křesťané a zvláště kněží radostivě jsú trpěli když jsú jim zboží brali anebo je hanili, bili, mučili i zabíjeli, ani nestavujíce služby více jsou se modlili, více Krista obětovali i kázali. A pak nynější zpětní kněží svatí tak jsú se z ustanovení Antikristova ohradili, že vezmeli kdo co kněze, a ještě spravedlivě, neb popadnúli kněze v cizoložství aneb v lúpeži, tehdy i hned staví službu Boží, věžili cizoložníka neb lúpežníka kněze. Pakli dadí kněži poliček v krčmě v sváru an se o kostky neb o prázdné ženy vadí, tehdy poženú a klnú. Pakli okrvaví kněze, ale staví službu a pudí do Říma řkúc že nemůž nižádný než papež rozhřešiti toho jenž kněze okrvaví. Ale když kněz člověku kterému ruku aneb nohu utne aneb zabije člověka bez viny, toho kněze neklnou aniž služby staví, proč? neb čert čertu oka nevykline, a ještě řkú: Tenť jest kněz statečný jenž smí chlapa s húsle vrúbiti! . . . . . Protož poženú a potom klnú, a když jim ta síť ďáblova nestačí tehdy staví službu, tu síť ďáblovu rozšíří jakž nejdále mohú, a tak aby svú vůli provedli, by mohli, všem by slúžiti Bohu zapověděli . . . . . A lid sprostný mní by to vše hodné bylo vedlé jich naučení, a nemohou se dovtípiti že kterýby úředník králův přikázal všem sluhám královým aby úřadu a služby své nevedli, proto žeby jeden sluha králův byl zlý, aneb proto žeby dobrý sluha králův nechtěl zlé vůle toho úředníka naplniti, žeby ten zlé přikázal, a sluhy neměli by ho poslúchati.“

Sídlo vyhnanství svého přenesl Hus, když ochrance jeho pan Jan z Ústí zemřel, blíže ku Praze, na hrad Krakovec, k pozvání královského milce Jindřicha z Lažan. I zde působil vydatným způsobem na okolní lid, kázaje zástupům odevšad k němu se hrnoucím, vycházeje do sousedních měst a městeček. Od vánoc 1413 až do velikonoc 1414 přebýval Hus bez přetržení v Praze, avšak jak se zdá ani nekázaje ani na universitě vystupuje aniž vůbec veřejně se ukazuje. Kněžstvo Pražské přítomnost jeho arci ne neznalo, ale na to dokonce nedbalo, a tím dalo Husovi příležitost že si na ně vyjel. „Nestavili jsú služby Božie“ píše o tom ve svém traktátu o šesti bludích, kterýž toho času překládal do češtiny a delšími rozpravami vysvětloval „vedlé přikázanie papežova jehož jsú na mne dobyli, a tak sami jsúce neposlušní a slúžiece vedlé svých nalezkóv jsú kletí a profani, to jest kněžstvie jsú ztratili.“

Tak Hus postavil sebe i věc svou proti duchovenstvu kterémuž byl vypověděl boj. Ať kněží dělali tak neb onak, urážlivým útokům jeho nikterak neušli. Zachovali-li se podlé nařízení papežských a zastavili-li služby Boží jak mile jim přítomnost Husova oznámena byla: tu soptal proti „ďábelské síti jíž z ustanovení antikristova dotahují se vůle které chtějí.“ Pakliže, nechtějíce věřící lid nechat trpěti pod opakovaným zastavováním služeb Božích, přítomnosti jeho v Praze nedbali a četli-li mši svatou, křtili a pohřbívali-li tak jakoby překážky nebylo: již rozkřikoval je jako ty ježto sami neplní přikázaní představených svých, pročež prý „sami jsou kletí a profani, to jest kněžství jsou ztratili.“

Avšak nakrátce bylo již svévolné jeho hře. Neb mezi tím časem zběhly se události a připravovaly věci kterých vývin měl Husa zanedlouho vyvésti ze země české před soudnou stolici kde mu bylo počet klásti ze všeho cokoli posud proti řádu církevnímu provinil.

Nebylo se rozřešení velikých otázek církevních povedlo ani koncilu Pisanskému, neřku-li nepatrnému koncilu římskému,

vypsanému od papeže Jana XXIII. zároveň s vyzdvižením kříže proti králi Ladislavovi neapolskému když stísněn byl skrze něho. Papež Jan ani nevyčkav účinkův křižáckého tak rozsáhlou měrou připravovaného tažení a prvé nežli se svolané od něho shromáždění církevní sjíti mohlo zavřel mír s králem Ladislavem, v němž zůstáno na tom, aby papež potvrdil Ladislava za krále neapolského a dal jemu summu 220.000 zlatých, sám papež Jan XXIII. aby uznán byl od krále za jediného papeže, Řehoř XII. pak aby vypovězen byl ze země neapolské. Nyní měl papež Jan jasnou nad sebou oblohu. Na zdaru vypsaného koncilia nic více jemu nezáleželo, ano rád byl tomu když Ladislav všecky do Říma vedoucí přístupy kázal obsaditi branným lidem a biskupův přijíždějících v cestě stavil a zdržel. Proto bylo jen velmi řídce navštíveno a proto velmi rychle rozešlo se koncilium toto římské, jemuž byla položena úloha aby slib na koncilu Pisanském daný ale od něho nevyplněný, slib totiž o reformě církve, v skutku provedlo. Jediné co na něm učiněno bylo odsouzení 45 článkův Viklefových a vydání nato bully papežské (ddto. 2. února 1413), která ale v Čechách neměla jiného účinku nežli že sepsána jest o ní, nepochybně od m. Jana z Jesenic, krátká ale velmi jízlivá úvaha. Avšak brzo zakalila se papeži Janu obloha znovu. Rozdvojil se s Ladislavem, Ladislav vpadl do Římska, papež s kardinály kvapně prchli do Sieny, do Florencie a dáleji do Bononie. Ladislav obsadil svaté město kde jako pohan hospodařil, do chrámu sv. Petra jako do stáje koně své vháněje, podrobil si všecku zemi až po hranice Sienské, snažil se spolčiti s markrabím Mikolášem Estenským, kteréhož jen usilování Florentinských a císaře Sigmunda od toho odvedla, a strojil se papeže i s jeho dvorem vypuditi z Italie. Tu Jan neviděl jiné pomoci leč u římského krále Sigmunda. Jemu k vůli ohlásil již v březnu 1413 vypsání koncilia, neustanoviv ale ani místa ani času. V říjnu vyslal kardinály legáty Antonína z Challanta a Františka Zabarellu k Sigmundovi, který právě byl v Comě, aby

s ním o místo a čas koncilia se sjednali. Příznivé této příležitosti horlivě se uchopil Sigmund, maje konečně dojíti velikých účelů jichž dosažení tak často a tak dlouho bylo odročováno, a oslavy hodna jest usilovnost a vytrvalost s kterou od té doby celou věc do rukou vzal a v rukou svých podržel. Ke koncilii navrhl svobodné říšské město Kostnici na jezeru Potamském. Legátové papežští pokoušeli se odmlouvati tomu, chtějíce některé místo v Italii nalézti kteréby bylo příhodnější. Sigmund ale zůstal na svém, i oznámil ihned z villy Riglud u Coma celému křesťanstvu, že podle snešení s papežem Janem XXIII. dne 1. listopadu příštího roku obecné koncilium v Kostnici bude otevřeno, vyzývaje všech biskupů, prelátů, knížat, pánů a doktorů, aby tam hojným počtem najíti se dali, i slibuje jim že sám osobně tam přijíti a všem ochranu a bezpečnost propůjčiti míní. Jana XXIII. dotknula se truchlivá předtucha když mu legáti výsledek jednání předložili; báli se shromáždění kteréby se sešlo ve městě kde císař více platí nežli papež. Ku konci listopadu sešli se obě hlavy křesťanského světa v Lodi, kde od vládce městského Giovanna Vignatea slavně byli uvítáni a častováni. Jednání se dálo se vší nádherou slavnostní, papež seděl v plném ornátě na trůnu, král v oděvu jáhna před ním. Ale ani lesk vysoké jeho důstojnosti ani nejúsilnější výmluvnost Janova nedosáhly cíle: král setrval při vyvoleném místě a jáhen Sigmund neostýchal se žádati papeže Jana laskavě ale důtklivě, aby k velikému dílu reformy upřímně podal ruku, především ale aby začal od své osoby odřekna se pohoršlivého života. V tíseň vehnaný papež musil konečně se poddati a vydal bullu svolavací. Sigmund se své strany učinil všecko aby sejití se koncilia ujistil, písemně se obrátil k několika králům i knížatům, zval vzdoropapeže Řehoře XII. a Benedikta XIII. do Kostnice, v Kremoně opětně se sešel s papežem Janem a s vyslanci Benátskými, sám jel do Rimini, u jehož pána Karla Malatesty Řehoř XII. po vypuzení svém z Neapole byl nalezl

byt a ochranu, a dosáhl od tohoto aspoň té přípovědi že ku konciliu vypraví posly.

Mezi jinými vyzván také m. Jan Hus aby osobně se dal vynajíti v Kostnici, k čemuž mu král slíbil bezpečný průvod. Hus ohlásil se bez rozvahy ochotným že pod touto ochranou poslechne vůle královské.

28.

Posaváde neměli jsme příležitosti obšírněji promluviti o Jeronymovi Pražském, a přece nemůžeme vyčítati sobě, žeby se mu tím byla stala křivda anebo neslušná mezera v posavadním vypravování. Stalo se obyčejem že jméno tohoto muže vždy slyšeti vedlé jména Jana Husa, a že jeho charakteru a působení přičítají podstatný vplyv na podporování věci o kterou se zasazoval Hus. A přece tomu v samém skutku tak není. Nikde nevidíme rozhodného a trvanlivého účastenství kteréby Jeronym ve hnutí církevním v Čechách byl míval, a zapírati se nedá že věci svého přítele více byl na škodu nežli napospol všickni ti v kterých viděl Hus osobní své nepřátele a protivníky.

Jeroným Pražský nemálo sice přispěl k většímu proznámení a rozšíření spisův Jana Viklefa kterých on sám mnoho z Angličan do Čech přinesl. Ale v dalším postupu církevních věcí neměl téměř žádného podílu. Jméno Jeronymovo v žádné důležitější události, jimiž se značil běh tehdejších věcí, buď dokonce aneb nikdy s obzvláštním důrazem se nejmenuje; ani o velikém shromáždění veškerých čtyr národů universitních v Karolíně dne 28. máje 1403, ani ve shromáždění mistrův a studentův národu českého v domě u Černé Růže dne

20. máje 1408, ani mezi těmi kteří v dnech od 27. až 31. července 1410 s Husem v čele knihy Viklefovy veřejným řečněním zastávali. Jediná událost kde se děje častější zmínka o Jeronymovi jest doba Pražského jitření pro bully odpustkové. Sem připadá jeho veliká řeč, kterou posluchačstvo tak roznítil že ho po shromáždění v četnějším průvodu než Husa samého provázelo domů; nezadlouho potom satyrický průvod po Praze jejž byl ustrojil spolu s panem Vokem z Waldšteina. Ale hned potom mizí zase z dějiště; ani v synodě Pražské v únoru r. 1413 ani při komissí kterou po synodě král nařídil nespatřujeme ho co člena neb účastníka.

Mistr Jeronym měl příliš málo kdy aby byl záležitostem ježto se rozvíjely ve vlasti jeho zvláštní pozornost nebo podílnost věnoval; byltě hned na východě, hned na západě, brzo na severu, brzo zase na jihu vně vlasti své a prokazoval jí nehrubě vděčnou službu hlásného, aby všude kde o příbězích českých posud nevěděli z vystoupení jeho se dověděli, jak v Čechách věci se dějí a rozšiřují náhledy kterých nesnadno lze srovnati s řádem církevním. Odtud přišlo že kromě Čech vedlé jména Husova, kteréhož pokládali za původa bludů a za vůdce novotářské strany v zemi této, ničí jméno nebylo povědomější a častěji jmenováno jako mistra Jeronyma Pražského, a že Jeronym u souvěkých větší dosáhl pověsti nežli toho zasluhoval pro podíl svůj ve věci které se ujímal. A přes to všecko byla by se osobnost jeho sotva výrazněji zachovala památce pozdějších věků než osobnosti Šimona z Tišňova, Jana z Jesenic, Prokopa z Plzně a jiných spolubojovníkův Husových, kdyby tragický konec jeho a veliké dějiště kdež se udál nebyly zanechaly tak hlubokého dojmu.

Mistr Jan Hus sotva kdy z Prahy a z hájemství jejího krokem vyšel; za pomezí české nepřišel — kromě oné komisse ve které sám třetí od arcibiskupa Zbyňka do nového poutnického místa v Brandebursku do Wilsnaku byl vyslán — až když vycházel ze země aby nikdy více se nevrátil. Opak

toho ukazují osudové Jeronymovi. Pocházeje z rodu šlechtického užil Jeronym hned jako student přátelských svazků mezi tehdejším dvorem českým i anglickým k navštívení obecného učení Oxfordského. Navrátiv se odtud stal se v Praze bakalářem svobodných umění v září r. 1398. Ale ihned vyžádal sobě opět na dvě léta dovolenou od university, aby hověti mohl těkavé své povaze která mu nikdež nedala dlouhého pokoje. Navštívil universitu Kolinskou a Norimberskou, zdržoval se delší čas v Paříži kde se stal mistrem svobodných umění, putoval r. 1403 po Palestině a po jiných zemích východních. Roku 1406 nacházíme ho na universitě Heidelberské; r. 1410 v Uhřích a na universitě Vídeňské; r. 1413 v Polště a na Litvě, v Krakově, ve Vitebsku, ve Pleskově a v jiných městech.

Kdekoliv některý čas trávil všude obracel na sebe oči, tu co rytíř a dvořan, onde co učenec; v oné podobě poutaje obecné obdivení ke své osobě, v této hrna na sebe proticírkevními zásadami které zastával nepřátelství, stíhání, žalář a potupu. Hádky a spory které na rozličných universitách o knihách Viklefových podněcoval časněji nežli odchod cizích mistrů a studentů z Prahy přispěly k tomu že pověst kacířství o vlasti a krajanech jeho po celé Europě se roznesla; a příliš často rozmnožil nestatečným útěkem a ještě nestatečnějším odvoláním, za chvíli zase odvolaným, opovržení které lehkomyslností a třeštěností svou na sebe uvedl.

V Paříži o veřejné disputací vedle jiných podivných a bludných zásad dokazoval že Bůh ničeho nemůže zničiti; slovútný kancléř Gerson chtěl ho přiměti k veřejnému odvolání; Jeronym ale vyvětřil co se chystá a prvé než k čemu přišlo poradil se s Vaňkem. Brzo na to zastával všelijakých podezřelých učení v Heidelberce; když pak cítil žeby ho chtěli přinutiti k odvolání, jal se to co prvé byl hlásal v síních university kázati všemu lidu, a než se osobou jeho mohli ujistiti potajmu upláchl z města. V Budíně kázal v přítomnosti krále Sigmunda, biskupův a četných prelátův v duchu

Viklefovu; král, jehož právě bylo došlo napomenutí od arcibiskupa Zbyňka z Prahy aby na Jeronyma byl ostražit, nařídil arcibiskupovi Ostřihomskému aby Jeronyma zatknul; ale po čtrnácti dnech propustil ho zase. Když se Jeronym potom ukázal ve Vídni předešla ho tam pověst o nebezpečném i pobuřovacím chování. Ve Vídni nové bludařství nebylo již neznámé. Za posledních dob rozpálily se jím hlavy několika měšťanův a officiál biskupa Pasovského Ondřej z Grillenberka viděl se přinucena konati úřad svůj jakožto inquisitor kacířství; několik osob bylo zatčeno, do okovů vrženo, mnoho jiných kacířstvím viněno. Příchodem Jeronymovým zveličilo se nebezpečenství. Opovážlivé tvrzení a řeči jeho při nejedněch potkaly se s pochvalou; i bylo se obávati aby husitství, anebo jakž je vně Prahy nazývati uvykli viklefitství, skrze něj se více a více nerozšiřovalo. Z návodu mnohých mistrův university Vídeňské byl jat, dán do vazby a před soud Ondřeje z Grillenperka postaven co zastavatel a rozšiřovatel bludů. Zde Jeronym nejprvé všecko co proti němu přednesli zapíral; pak ale když ho postavili před svědky ukazoval se kajicným a sliboval že od svých bludův upustí. Na přísežný slib že pokud vyšetřování skončeno nebude z města neodejde, pod trestem klatby a křivé přísahy, pustili ho z vazby. Ale sotva že se ocítil v svobodném povětří hned se vyklidil potajmu ze města, ušel šťastně na Moravu a odměnil se officiálovi, jenž mu ve své dobrosrdečnosti příbytkem i stravou ve vlastním domě se nabídl, listem ve kterém se mu posmívá: že provázek jest rozvázán a on na svobodě — „*laqueus contritus et ipse liberatus*“ — an veselé mysli a při dobrém spůsobu zdraví u milých přátel se nachází, že prý ale, pamětliv pohostinstva sobě podávaného, na své cestě přes Lávu farské sídlo Grillenperkovo pozval k sobě tamního učitele a městského písaře.

Takovým věrolomným a uštěpačným chováním Jeronym netoliko sám sebe snížil v mínění obecném, ale v nesnázi uvedl i také svých orodovníků ve vlasti. Neboť jakmile do Prahy došla zpráva o tom co se stalo ve Vídni, nemeškali

rektor i mistři učení Pražského poslati zvláštní list do Vídně ve kterém universitě, purkmistrovi a konšelům tamním žalovali na křivdu která prý se muži „tak výtečnému a znamenitému“ z prostředka jejich udála, officiálovi Grillenperkovi pak za prokázanou přívětivost děkovali prosíce aby dobrému počátku dodal dobrého konce a nenechával vůli zuřivým kteří prý o čest a život mistra jejich ukládají. Jednání Jeronymovo muselo samo sebou přímluvám těmto odejmouti ceny. Biskupský officiál při velikých službách Božích dal na brány kostela svatoštěpánského slavně a veřejně přibiti obsílku na Jeronyma, aby v prodlení osmi dnů do Vídně přišel, před inquisitorem stál a utečení své ospravedlnil. Když pak se Jeronym nedostavil, jakož předvídati bylo, prohlášen byl za křivopřísežníka, propadlého veliké klatbě a za muže viklefitským kacířstvím patrně podezřelého, věřící byli vyzváni aby obcování s ním se vystříhali, biskupové požádáni aby rozsudek tento po všech městech a kostelích svých diecesí provolati kázali. O celém aktu zhotovena listina podpisem mnoha mistrů university Vídeňské ztvrzená kterou Grillenberk poslal arcibiskupovi Ostřihomskému a biskupům i prelátům provincie jeho. Též oznámil nález tento arcibiskupovi Pražskému, tehdá ještě Zbyňkovi, a biskupovi Krakovskému kteří obadva klatbu tuto i ve svých diecesích vyhlásiti dali. Při pozdější příležitosti Jeronym jemuž nikdy nescházelo vhodných vytáček a výmluv omýti se hleděl z výčitky křivé přísahy, povolávaje se na to že byl mocí jat a že prý se jednalo proti němu ne právem ale nátiskem, že tedy toliko tohoto bezpraví a této násily se zbavoval kterou snášeti prý nebyl ani povinen ani volen.

R. 1413 odebral se Jeronym k pozvání prý krále Vladislava do Krakova. S počátku vystupoval tam co dvořan a spůsobil objevením svým veliké hnutí při dvoře. „Bez vousu, v červené sukni a v kukli šedým kožíškem obšité ukázal se nádherně před králem, před královnou, před knížaty, pány a šlechtou“ — v ta slova psal o něm do Prahy, ne bez ironie, biskup Krakovský Albrecht. V pravdě ale zdá

se že to bylo pole na kterém Jeronym skutečných účinkův dobýval. Bohatyrská jeho osobnost, příjemnost v obcování, mnohostranná zkušenost a obratnost znajícího mnohých zemí města, mnohých národův mravy — to vše působilo nevyhnutelně k tomu aby mistr Jeronym Pražský stal se skvělým úkazem. Vždyť pak tehdá zemané čeští vůbec slynuli po zemích sousedních pro vlastnosti takové. Ještě v pozdější době psal o nich uherský dějepisec Bonfinius: „Čechové nade všecky národy předčí velikostí, silou a krásou; jsou velmi příjemní v obcování; v oděvu a ozdobách jsou nad míru čistotní a úpravní; zrozeni k milosti a k vojně; velmi vlídní a příliš umělí v zalíbení se a v získání sobě přízně.“ Ale zanedlouho i v Krakově ukázal Jeronym rub své povahy. Bez ostychu jal se pronášeti zásady Viklefovské „čímž způsobil“ dle svědectví téhož biskupa Albrechta „v lidu a v duchovenstvu větší rozčilení nežli jakého se kdy od paměti lidské diecese tato dočkala.“ Opovržlivý způsob jak biskup o něm píše k patriarchovi Antiochenskému svědčí o velikém pohoršení jakého Jeronym jednáním svým dal prelátům a duchovenstvu v Polště. Pohoršení toto ještě více vzrostlo když Jeronym s velikým knížetem Vitoldem po Litvě a po jedné končině Rusi cestoval a na nejednom místě, k veliké přihaně duchovenstva katolického a důtklivému napomenutí biskupa Vilenského navzdory, přívržence schismatické církve řecké za dobré pravověrné křesťany prohlašoval, chrámy jejich navštěvoval a v obřadech jich ritu se účastnil.

29.

Vůbec došly věci na taková místa že jméno české v celém sousedstvu okolních zemí u velmi pochybnou neřkuli špatnou pověst vešlo a že všecko cokoli pocházelo z Čech s nedůvěrou bylo přijímáno. A že na taková místa došly především přičísti sluší muži jehož hlavu, jako Husovu, zle rozumčné vlastenectví svatozáří mučennictva za věc země a národu oviječi si libuje, který ale v samém skutku věci země své a národu svého nejen větší než by kdy nepřátelé a protivníci byli bývali zasaditi mohli, nébrž takovou ránu zasadil která nevystihlé měla následky.

Jest zajisté úkaz pamětihodný že jazyk český v týž čas, co ve vlastní zemi od řeči německé pořád více byl hněten, přerůstán a zkracován, za hranicemi nabýval větší a větší vážnosti a rozšířenosti. Četnými, před věky nepřátelskými později pak přátelskými svazky mezi Čechy a Polskem nastalo živé spojení a obcování mezi obyvateli obou těchto zemí, a odtud zase šířila se znamenitou měrou známost řeči české v rozlehlých končinách říše polské, jmenovitě ve vyšších vrstvách tamější společnosti, nejvíce však při samém dvoře královském. Časové posledních Přemyslovců viděli rozličné manželské sňatky členův královské rodiny české s knížaty i kněžnami slovanského východu. Kněžna Anna dcera krále Přemysla Otakara I. byla vdána za knížete Vratislavského, dcera krále Přemysla Otakara II. za vojvodu mazovského; Přemysl Otakar II. sám měl Hedviku halickou, syn jeho Václav II. kněžnu Riksu polskou, vnuk jeho Václav III. Violu Těšinskou za manželku; dva poslední Přemyslovci Václav II. i III. právě skrze Riksu polskou vstavili kromě koruny české i také korunu polskou na hlavy své. Spojením královských

rodin oživoval se i obchod obojstraných poddaných. Drahně Čechův bylo při dvoře polském, mnozí usadili se v Polsku, sloužili ve vojště polském udála-li se kde která vojna. Naopak žilo zase mnoho Polákův v Praze, libovalo si pobývání ve skvělém rozkošemi oplývajícím sídle královském, provozovalo v zemi průmysl a obchody. Tím stalo se že řeč česká získala znamenitého vplyvu u veřejném životě v Polště, že převládala v jednání sněmovním, ba že právě toho času byla v Krakově řečí dvorskou když v sídle králův českých převahu měl jazyk německý.

Dočítáš se v každé knize školské že jest universita Pražská první v Německu; ale k nepřirovnání důležitější mohla se státi tím že byla první toho spůsobu ústav ve Slovanech. I byli k tomu patrní počátkové. Založení university Pražské vábilo netoliko pro učení, ale i pro obchod, průmysl a jiná zanepráznění množství obyvatelův z východního a jihovýchodního sousedstva do Čech. Jmenovitě Poláci byli tak četní že od počátku tvořili jeden ze čtyr národův ze kterých obecné studium se skládalo. A nechť i velká část tohoto tak zvaného „polského národu“ rodem byli Němci, však slovanští jeho členové tím jen úžeji připojovali se ku kmenovcům svým českým, tak že v máji r. 1409 když se stal valný odchod mistrův a studentův oni zůstali v Praze.

Ale byla ještě jedna věc která toho času vzdělanosti české začínala dobývati trvalého vplyvu a rozšíření v sousedství slovanském. Čechy byly první země mezi všemi slovanskými která z observance řecké vstoupila pod poslušenství papeže římského k církvi latinské. Tím se arci kmenovcům svým v krajinách jihovýchodních na drahný čas odcizila, a spojení mezi severozápadními Slovany a jižními přestalo skoro docela. Ale nyní stály věci jinak a bylo lze nadíti se že Čechy vejdou s těmito zeměmi ve spojení užší a těsnější než kdy předtím. Neboť mezi tím časem byla se veliká část jižních Slovanů podrobila obediencí římské, a tatéž věc která jich prvé vzdalovala od Čech musela je nyní přímo k Če-

chům přiváděti. Zde byla observancí latinská od kolika století zdomácněla; překladu celé bible stávalo již ve čtrnactém věku; slovanští zpěvové církevní a písně obřadu latinskému přispůsobené byly tu odedávna v užívání. Poměry tyto neušly bystrému oku největšího krále českého Karla IV. a klášter „na Slovanech“ (nyní v Emausích) jehož založení padá v týž rok co založení university Pražské (1348) měl za první obyvatele cell svých mnichy z Chorvat, z Bosny a z Dalmatska. Též od severního východu hledělo se z té příčiny ku Praze, a když na Litvě „lid, který byl kráčel posud v temnostech pekelné smrti ze slepoty nevěry ke světlu, k Bohu pravému počal se obraceti“, tehdy královna polská Hedvika pomýšlela o to aby potřebám synův Litvy a jiných oněch krajin, jenž „rosou svatého ducha pokropeni ke skolastickému učení katolickému jako jelen ku pramenům vodním žíznice běží,“ přispěla na pomoc založic pro ně schvální bursu v Praze. Základní listina, z jejíhož květnatého obsahu právě dotčená místa jsou vyňata, dána jest dne 10. listopadu 1397 a založením „kolleje litevské“ zjednán i zjištěn universitě Pražské znásobněný vplyv až do nejodlehlejších končin říše polské.

Na takové váze stály věci při počátku patnáctého věku. Zdálo se že rozdrobení slovanského jazyka na tolikero malých nářečí, závada nemalá rozkvětu obsáhlejší literatury, chtělo již ponenáhlu ustupovati vzájemnému se sblížení a jednotě vědeckého středu. Vzájemnost duchová i literarní, na níž za dnů našich s usilovnou péčí se pracuje mezi kmeny slovanskými střední Evropy, patrným předurčením záhy vespolek sblíženými, byla tehdá v počátcích nadějného vývinu. Pohlédneme-li jakou rozšířenost měla za těch časův řeč česká, máme-li na zřeteli jak mnohostranně spřízněni byli tehda rodové královští a rodiny šlechty české a polské, uvážíme-li přirozenou převahu kterou první a do těch časův jediná universita slovanská byla by mohla pojistiti osvětě české nad druhými kmeny slovanskými: směle můžeme říci že, jestli kdy, jistě tehdá dána byla možnost k tomu aby ve Slovanech

karpatských a podunajských jediný spisovný jazyk zjednal sobě průchod a stal se jím ve svazku politickém, kterýž prodlením věkův v jedno je spojil pod císařským žezlem státu rakouského, pákou ke vzdělání vyššímu, ke vědě a k umění, tak jak toho mají kmen německý a vlaský, přese všechen skutečný rozdíl v četných podnářečích a bez ujmy politickému rozdělení jejich pod vládami mnohými a rozličnými.

Ale všickni tito pěkní počátkové, všecky tyto pěkné naděje brzo vzaly za své jakmile národní směr v Čechách ke své záhubě se spojil se snahami novotářskymi v církvi. Mezitím co v Čechách a na Moravě stavěli se dvůr, stavové i universita náramně rozhořčenými pro křivdu „sobě i všemu národu českému i moravskému, ano všemu slovanskému“ prý „činěnou;“ mezitím co král ve směšné pošetilosti zvolal: „*O quam detrectatione perfida nostrum regnum offenditur et sine demerito aemulorum invidia laceratur!*“ — v ten čas byli v sousedních zemích oči všechněm již dosti dávno otevřeny, aniž jinak býti mohlo když dobrodružný Jeronym jako bludice jezdil do všech koncův povětrné růže aby jen podezření, jehož král Václav a přední pánové před světem všelijak hleděli zacloňovati, dosti časně a v dosti mnohých stranách mezi lidem roznosil. Nyní věděli v brzce, tam nejzáze ve Vlaších a tam nejhořeji v Angličanech, tam na západě v Paříži a na východě ve vzdálené Litvě, více nežli sami chtěli viděti. Mistři a studenti škol Pražských všude pokládáni za nakažené bludným učením. Kdekoliv se ukázali hleděno nedůvěřlivým okem na každý krok jejich, vyhýbáno se jim co lidem „majícím v ústech med ale v srdci jed,“ co lidem kteříž naprzněni jsou takovými bludy jakých prý nelze seznati abys jimi nebyl zaveden. Špatný toho účinek na počaté jedva spojení s východnými sousedy záhy se ukázal. Jako plž vystrčiv rohu svého a zavadiv o nelibou překážku rychle jej vtahuje a v domku svém skrývá: tak země tyto, jmenovitě jihoslovanské, nechaly všeho dalšího blížení se k Čechám jak náhle se v nich rozneslo co se tam děje. Pověsť kacířství

ve kteréž země česká uvázla popudila duchovenstvo národův okolních proti spolku s českými horlivci o novoty církevní. Stranění se nastoupilo na místo někdejší ochoty, ostražitost na místo předešlé důvěry; a co prvé hleděli na Čechy a na Prahu jako na staré sídlo církevní vědy a latinských řádův, od té doby na pozoru se majíce ve vlastech svých bránili všemu cokoliv českého bylo a české jméno mělo.

III.

Od vyjití mistra Jana Husa z Čech až do úmrtí krále Václava IV.

Chronologický přehled.

1414 18. října. Dán glejt pro mistra Husa ve Špýru.
19. „ Hus v Normberku.
28. října. Papež Jan XXIII. vjíždí do Kostnice.
3. listop. Hus přišel do Kostnice.
4. „ Páni ze Chlumce a Lacembok oznamují papeži příchod m. Jana Husa.
5. „ Pan Václav z Dubé přináší glejtovní list Husovi do Kostnice.
6. listop. Slavné zahájení koncilia.
9. „ Kletba na Husa vydaná zastavuje se na čas jeho meškání v Kostnici.
28. „ Hus předvolán a do vazby dán.
4. prosince. Papež zřídil tři komissary k instruování pře Husovy.
6. „ Hus odveden do vězení kláštera dominikánského.
15. „ první } ohražení se pana Jana ze Chlumu ve jménu
24. „ druhé } k. Sigmunda.
25. pros. K. Sigmund vjíždí do Kostnice.
— M. Jakoubek ze Stříbra hádá se na universitě Pražské o přijímání pod obojí způsobou.

1415 8. ledna. Hus onemocnělý přiveden do zdravějšího bytu.
v únoru. Přimlouvací psaní pánů moravských v Mezeříčí sebraných ku k. Sigmundovi aby m. Jan Hus z vězení propuštěn byl.
20. března. Papež Jan XXIII. prchne z Kostnice.
24. března. Hus odveden od Dominikánů do zámku Gottlieben u jezera.
4. dubna. M. Jeronym Pražský meška potajmu v Kostnici.
6. „ Koncilium ustanovuje novou komissi k vyšetření zásad Viklefovských i Husových.
7. „ M. Jeronym ztratí se z Kostnice aby ušel do Čech.
17. „ Veřejné předvolání Jeronyma před sbor.
25. „ Jeronym v Hiršavě poznán a ve vazbu vzat.
4. května. Odsouzení 45 článků Viklefových.
8. „ List pánů moravských na sněmu Brněnském shromážděných ku králi Sigmundovi o m. Jana Husa.
12. „ Listy pánů českých a moravských ku k. Sigmundovi a k některým dvořanům jeho o téhož mistra.
13. „ Přímluva českých i moravských pánů v Kostnici přítomných za m. Husa.
16. „ Odpověď sboru i biskupa Litomyšlského pánům českým i moravským.
18. „ Druhý přípis pánů.
23. „ Jeronyma zatknutého dovedou do Kostnice.
29. května. Papež Jan XXIII. ssazen.
v červnu. Hus přiveden do kláštera bosáckého v Kostnici.
5. června první } veřejný výslech m. Husa.
7. „ druhý }
8. „ třetí }
10. „ List Husův k přátelům svým Pražským.
12. „ Přímluvný přípis 250 pánův českých a moravských za Husa čten ve sboru.
15. „ Snešení sboru o přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou.
23. „ Odsouzení k ohni spisů Husových.
26. „ List Husův k přátelům svým Pražským.
1. července. Hus osvědčil se že odvolati nemůže ani chce.
5. „ Poslední pokus koncilia navésti Husa aby odvolal.
5. července. Odstoupení Řehoře XII. z papežské stolice.
6. „ Slavné vynešení rozsudku nad m. Janem Husem. Odpravení jeho.
11. „ List Jana biskupa Litomyšlského ku králi Václavovi o sboru Kostnickém.

1415 25. srpna. Biskup Jan Železný vyslán do Čech s plnomocenstvím mimořádného legáta apoštolského.

2. září. Sněm česko-moravský v Praze. Psaní 452 pánův českých a moravských otcům sboru.

5. „ Panská jednota husitská.

11. „ M. Jeronym činí odvolání.

12. „ Psaní Jeronymovo k panu Lackovi z Kravař o upálení a učení m. Jana Husa.

23. „ Jeronym odvolává své učení v XIX. valném posezení sboru.

1. října. Panská jednota katolická.

1. listop. Interdikt Pražský.

1416 24. února. Sbor církevní volá oněch 452 pánův před svůj soud.

v únoru. Odpověd děkana i kapituly Pražské poslům královským proč služeb Božích konati dáti nemohou.

21. března. Přípis kr. Sigmunda dán v Paříži ke stavům moravským a českým pod obojí.

30. „ Přípis Sigmundův k pánům strany katolické.

23. května první } veřejný výslech m. Jeronyma.
26. „ druhý }

30. „ Odsouzení a odpravení mistra Jeronyma Pražského.

12. září. Biskup Václav Olomoucký, patriarcha Antiochenský †.

14. pros. Sbor zrušuje vyvolení kanovníka Alše za biskupa Olomouckého a ustanovuje Jana z Litomyšle místo něho.

1417 25. ledna. Odpor mistrův Pražských proti zavádění dalších novot.

10. března. Vynešení university Pražské o přijímání pod obojí.

9. května. Mařík Rvačka přimlouvá se o předsevzetí reformy církevní.

27. „ M. Štěpán Páleč mluví „*de maturanda ecclesiae emendatione.*“

26. července. P. Benedikt XIII. ssazen.

5. října. K. Sigmund svoluje k volbě papeže.

8. listop. Kardinálové vstupují do konklave.

11. „ Vyvolen papež Martin V.

1418 7. února. Nové prohlášení se university Pražské proti zavádění dalších novot.

22. dubna. Rozpuštění sboru Kostnického.

10. července. Kardinál Jan Dominici vypraven do Čech k vyplení kacířství.

28. září. Synoda Pražská proti zavádění dalších novot.

4. pros. List krále Sigmunda ku králi Václavovi z Passova o zastavení bludův a různic církevních v zemi české.

1419 19. ledna. K. Sigmund a poselství krále Václava v Linci.
v únoru. Král. zápověď novot husitských. — Mistr Jan z Jesenic vypovězen z Prahy.
25. února. Strana pod obojí obdrží tři kostely Pražské ke svým službám Božím.
26. „ Interdikt na Prahu vydaný se zrušuje.
v dubnu. Schůzka na hoře Tábor.
18. června. Strana pod obojí zmocní se kostela sv. Mikuláše na Starém městě Pražském.
6. července. Obnovení městské raddy v Novém městě Pražském.
22. „ Velké shromáždění lidu na hoře Tábor.
30. „ Vyhození radních pánův Novoměstských s oken.
16. srpna. Král Václav IV. †.

30.

Hledě nyní na klidnou Kostnici stěžkem sobě kdo dovede představiti jak pestře a čile, jak živě a hlučně bývalo po náměstích, po ulicích, po všem okolí města toho před více než čtyrmi sty léty. Již záhy v měsíci říjnu 1414 oživovaly se skoro po půl Europě všecky dráhy a cesty vedoucí k jezeru Potamskému. Dvorové králův a knížat, sídla biskupův a prelátův plny byly čilého života a příprav na cestu. Kapitoly a university, světská i duchovní knížata kteří sami osobně nemohli nebo nechtěli vydati se na cestu, chystali poselstva (*oratores*) i podlé důstojnosti a zámožnosti své vypravovali jim komonstva více neb méně četná a skvělá. V druhé polovici října zavítávali do bran Kostnických den co den noví hosté cizích tváří, přepodivných krojů, přerozmanitých jazyků. Pořád více ubývalo místa k uhoštění příchozích. Nebylo koutku aby ho neužito, nebylo prostředku aby k němu nesaženo. Obyvatelé domácí s rodinami svými stěhovali se pořád do odlehlejších částí domů aby vysokému panstvu a učeným pánům kolik možno učinila se vůle. Než kam s komonstvem? V tehdejším čase byl člověk a zvíře — prominiž se nám toto sestavení a ten výraz! — ještě ceny levné. Nejskromnější bylo poselstvo císaře byzantinského; přišlo totiž z Cařihradu j e n se dvaceti koni. Ale tu se přivelebí hrabě Warwick z Angličan a pět set koní slouží jemu a komonstvu jeho. Papež Jan XXIII. přivede s sebou dvořanův šest set, král Sigmund dokonce tisíc. Před branami města povstaly velké osady k ubytování lidu i koňstva. Jednoho času bylo výše 30.000 koní pohromadě, z čehož není divu že nastal nedostatek píce, zvláště sena. Lidé méně majetní a mocní přicházeli ovšem se skromnějším průvodem a mnohý doktor

neb mistr, přišed na svůj groš nebo na útraty některé chudší korporace, byl pánem i sluhou v jedné osobě. Ale kromě těch kteří bezprostředně nebo prostředečně náleželi k osobám velikého sboru církevního přivalili se sem hojní zástupové lidí kterých lákala naděje rozmanitého výdělku. Dochovaly se nás rozličné toho seznamy, které sice navrub spolu se nesrovnávají, již proto že sepsány jsou v rozličných dobách. Jeden z těchto sepisův uvozuje: zlatníkův a jich tovaryšů 45, kupcův a jich mládenců 330, vinařů 70, herců, kejklířů a jiné takové čeládky 346, bradýřů a pacholků 306. A pravdomluvný dějepis nad to musí doložiti o třídě osob kterýchžto četná přítomnost *) nejočitějším jest důkazem jak velice se byla rozmohla nekázeň a nemrav o čemž přísní vypravovatelé z onoho věku zanechali nám popisů tak nelíčených, což onomu volání po opravě církve ve hlavě i v údech zjednalo po celém světě křesťanském nerozdílného ohlasu.

Ale mezi všemi osobami do Kostnice přišlými tři byli především kterých příchod nad jiné pozornost obecnou k sobě poutal.

Jeden přicházel z jihu. Bezděčně a nerád vydal jest se na cestu a nechuti své pouštěl uzdu neslušným proklínáním drsného podnebí, špatných silnic, obtížné cesty. Dobrodušní venkované, z blízka i z daleka pospíšivše na ta místa kudy se vědělo že se bude bráti, slyšíce kterak sprostými řečmi ďábla i pekel se dovolává, místo náboženského povzbuzení jehož se nadáli odešli s náramným pohoršením. Neboť ten kdo tak hromoval a ďábloval nebyl nikdo jiný než nehodný držitel nejvyšší v církvi moci, pověstný hned za svého kardinálství Baltazar Cossa, toho času papež Jan XXIII. Jen tísní ve kterou jej znova byl uvedl král Ladislav neapolský nechal se pohnouti ke svolání obecného sněmu církevního. Ale Ladislav mimo nadání brzo potom zemřel, i jali se nyní papeži

*) V dotčeném seznamu píše se: „*Mulieres communes quas reperi in domibus et ultra et non minus exceptis aliis 700;*“ jinde zase praví se dokonce: „*XVC meretrices vagabundae.*“

předkládati přivrženci jeho že by snadno mohlo se státi že papežem přijda do Kostnice soukromným člověkem odtamtud se vráti. Proto rád by byl celou věc býval odčinil nebo aspoň zanechal přislíbeného osobního příchodu ku koncilii a místo sebe legáty tam poslal, sám zatím v Bononii důstojenství svého pokojně požívaje. První ale již možné nebylo, proti druhému opírali se kardinálové nutíce jej k osobní jízdě do Kostnice. I musil tedy chtěj nechtěj tomu co se změniti nedalo podrobiti se, a duše jeho naplnila se předtuchou blízkého pádu. Když se s ním na Arlberce skácely saně a on padl do sněhu viděl v té nehodě zlé znamení. „*Jaceo hic in nomine diaboli!*“ řekl služebníkům přiskočivším s otázkou zdali se mu co stalo? A když se blížil k cíli cesty své a město Kostnické před sebou zočil: „Ejhle pasť“ zvolal „do které se lapají lišky! *Sic capiuntur vulpes!*“ Dne 28. října 1414 slavil papež Jan XXIII. v průvodu devíti kardinálů, mnohých arcibiskupův a biskupův jako i s četným dvořanstvem příjezd svůj do Kostnice.

Druhý přicházel ze severu. Polo v bázni polo v naději vydal se byl na cestu; v bázni před úklady svých osobních nepřátel za něž pokládal všechny kdokoli se snažili učiniti přítrž protizákonnému počínání jeho; v naději ve vítěznou moc výmluvnosti své s kterou před celým křesťanstvem pravdu v jejímž držení se býti domníval vítězně zastati doufal. A s čím na cestě se potkal bylo ovšem podlé toho aby prvotní bázeň jeho zapudilo, naději pak oživilo. I při jeho cestě shrnoval se lid aby uzřel tvář a postavu muže kterýž déle jednoho desítiletí tolik o sobě nadělal řeči po všem křesťanstvě. V Norimberku dál se příjezd jeho u velikém davu divákův a mnoho kněží a učených lidí usilovalo s ním promluviti. Když pak návěští o příchodu jeho donešeno jest do Kostnice množství zvědavého lidu vyšlo z města jemu vstříc a provázelo jej do města až ke příbytku jeho, kteréhož obdržel v ulici Pavelské u vdovy jménem Fidy. Mistr Jan Hus — neboť on jest o němž mluvíme — přišel ve společnosti dvou

pánův českých, Jana ze Chlumu přijmím Kepky a Jindřicha Lacemboka ze Chlumu; třetí společník jeho pan Václav z Dubé oddělil se v Norimberce, chvátaje ku krali Sigmundovi o přislíbený mistru Janovi průvodný list s kterým teprv po několika dnech do Kostnice dorazil.

Třetí posléze přicházel od západu, od Rejna. O vánocích, v noci dne 25. prosince, vjížděl král uherský a německý Sigmund při světle pochodní a při hlučném jásání radostného lidu do Kostnice; s ním choť jeho Barbara Cilská, družina četných knížat, světských pánův a paní s nejhojnějším a nejskvělejším komonstvem ze všech kteří ku koncilium najíti se dali. Pod zlatými nebesy nešenými ode čtyr radních pánův Kostnických král, pod druhými královna — brali se hned po příjezdu ve slavném průvodu do kostela katedrálního kde papež sám tři mše svaté po sobě četl a král v obleku jáhna s korunou na hlavě u oltáře přisluhoval zpívaje zvučným hlasem evangelium sv. Luk. 2: „*Exiit edictum a Caesare.*“

I nebylo bez hlubších příčin proč právě tyto tři osoby pozornost obecnou nad jiné k sobě vábily; na ně zajisté skládaly se naděje i obávání co do tří úkolův velkolepému tomuto sboru církevnímu položených. Osoby papeže Jana XXIII. týkal se úkol první, aby totiž skončeno bylo schisma trojice papežské. Osobě m. Jana Husa přisouzen byl vyvýšený podíl v úloze druhé, aby vypleněna byla vzešlá v rozličných zemích kacířstva. Král Sigmund konečně byl ten o kterém se vědělo že mu jde netoliko o ony dva důležité účely, ale jmenovitě o toužebně očekávané dokonání třetího totiž o reformu obecnou ve hlavě i údech. Snažnému úsilí jeho podařilo se přiměti papeže k tomu aby svolal obecné shromáždění církve; od početí jeho až do konce namáhal se chvalnou odvahou i vytrvalostí aby odstranil a přitlumil rozmanité překážky ježto vnitř i vně koncilia zdaru celého rokování zavalovaly se v cestu. Čilá pozornost kterou věnoval od počátku až do konce věci m. Jana Husa; srdnatá odhodlanost s kterou ten den po útěku papeže všudež se

okazoval kde koli strach a nebezpečenství bylo největší, kterak vyděšeným měšťanům a kupcům úzkostlivě zavírajícím domy i sklady své dodával důvěry a ducha, kterak pozůstalé otce mocnou ochranou svou zjišťoval a bezzávadné pokračování v poradách jim zaručoval; spěšné a důrazné prostředky jeho aby prchajícího papeže přivedl zase do rukou shromážděného sboru, jakož i pokoření vévody Fridricha Tyrolského za pomoc papeži na útěku danou; nepohodlí kterému se podroboval na dalekých cestách ke dvoru anglickému, francouzskému, španielskému aby lichého papeže Peniscolského Benedikta XIII. (kardinála Petra de Luna) přiměl k odstupu anebo alespoň odňal jemu poslušenství těch kteří ještě k němu lnuli; upřímná posléze horlivost s kterou se zasazoval o provedení reformy tak často a na tak dlouho odkládané: to vše ponouká nás k největšímu obdivování a smiřuje nás s rozličnými slabostmi charakteru Sigmundova i s poklesky v jednání jeho ježto kárati za dlouhé své vlády nejednu dal příčinu.

Než jakkoliv hojná i zajímavá jest látka kterou dějiny velikého sboru Kostnického poskytují, nicméně nezbývá než odolati vnadě té abychom všecko na vše strany probírali a přestati zde toliko na těch částech které s předmětem úvah našich bližší neb vzdálenější spojení mají.

31.

Sborem Kostnickým na nové dějiště přenešena jest rozepře církevní ode mnoha let v Čechách trvající, vedena byvši jak před soudem arcibiskupským v Praze tak před kurií papežskou v Římě. Když všechny pokusy o vyrovnání anebo potlačení nenáležitých novot v zemi pro nedostatek buď vůle

buď činů vrchností domácích přišly na zmar, strana konservativní uznání a podpory poctivých svých snah odnikud jinud nadíti se nemohla než od nejvyšší autority církevní zosobněné v obecném koncilu. Ale i sám Hus nejednou buď výslovně buď prostředečně uznal byl forum obecného koncilium za nejvyšší autoritu církevní. Dostav z Říma rozsudky které nebyly jemu po chuti odvolával se z papeže „nedobře poučeného k papeži lépe poučenu býti majícímu“; ohražoval se častokráte proti řádným úřadům církevním; odvolal se nejednou k rozsudku obecné církve kteréž prý jest nad rozsudek biskupův i papežův. Pročež nemohl než poslechnouti vyzvání krále Sigmundova aby k nastávajícímu koncilium najíti se dal. Žádal jen ať král spůsobí aby při svou mohl vésti netoliko před papežem a kardinály nébrž přede vší církevní synodou, a aby směl u veřejném výslechu ničím nematen a bez překážek učení své vykládati; nebo jak prý ničemu tajně neučil tak by sobě žádal aby ne soukromě ale u veřejném shromaždění slyšen byl — „*nam sicut nihil in occulto docui sic opto non in secreto sed in publica audientia audiri.*“

S obou stran konaly se přípravy k nastávajícímu boji.

Hus jakož měl průvodným listem světské moci zjištěn býti zevnitřním bezpečenstvím na cestě a za pobytu svého v místě synody, tak hleděl opatřiti se jistotami i co do učení svého, namáhaje se všemožně aby mu od autorit církevních v Čechách poskytnuta byla písemná svědectví pravověrnosti. V druhé polovici srpna 1414 přišel Hus z Krakovce do Prahy i dal dne 27. na branách a fortnách všech kollejí universitních, hlavního a jiných kostelů, královského, arcibiskupského a mnohých panských palácův přibiti listy ve kterých oznamoval úmysl svůj odebrati se ke sněmu do Kostnice, vyzývaje spolu každého aby na provinciálné synodě kněžské, kterou arcibiskup Konrad z Vechty k zejtřejšímu dnu ve svém domě byl svolal, veřejně proti němu stali a bludy neb kacířství z nichž jeho viní jemu předestřeli; pakliby nikdo k tomu ne-

stal anebo obviňování svého doličiti nemohl, tehdy ať mu dají písemné o tom svědectví. Když ale druhého dne mistr z Jesenic jakožto Husův prokurator se Šimonem z Tišňova, Prokopem z Plzně a jinými mistry i studenty Husovi příznivými k paláci arcibiskupskému přišli a tlukouce na vrata za vpuštění žádali, vyšel maršálek arcibiskupův rytíř Oldřich Šváb ze Švabenic a přístup jim odepřel ješto prý shromáždění z rozkazu královského rokuje a vytrhováno býti nemá. Lépe v tom ohledu pořídil Hus u biskupa Mikuláše Nazaretského, inquisitora papežského v Čechách. Ten ve schůzi, od několika Husovi náchylných pánův v domě královského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšic spůsobené, prohlásil nejen ústně že proti Husovi ničeho nemá, anobrž vydal mu písemné svědectví že „často a v rozličných příležitostech obcoval jest s Husem o věcech náboženských s ním jednaje, nikdy však“ prý „na něm bludu neshledal, ovšem pak seznal člověka ve všech slovech a ve všem jednání v skutku vždy pravdomluvného a katolického.“ Ještě jednou pokoušel se Hus o svou věc při arcibiskupovi, i sezvána v té příčině panská schůzka do které očekávali i Konráda z Vechty. Ale tuto o nic lépe nepochodil než jako prvé; arcibiskup odpověděl vyhýbavě: že Hus nyní již nemá čeho činiti s ním nébrž s konciliem.

Oběma prelátům trpce vytýkáno s mnohých stran chování jejich u věci Husově, že prý slabi byli a trestuhodným spůsobem ochranou se propůjčovali kacíři. Úsudek tento zdá se nám příliš přísným. Arcibiskup neodpověděl jinak než jak vůči nastávajícímu stavu věcí odpověděti mohl, a biskupovi Nazaretskému nelze vyčítati nic jiného nežli že téhož učiniti zanechal. Zle zajisté rozuměl svému postavení k obecnému a nejvyššímu soudci v církvi před kterým Hus odpovídati měl, dav tomuto tak říkaje dogmatický glejt. Pro sám obsah listu tohoto nelze inquisitora tak těžce viniti. Můžeme si zajisté snadno pomysliti že Hus asi ve přítomnosti papežského soudce nad kacíři varoval se ukazovati právě nejnebezpečnější a nejurážlivější stránku svých náhledův, řeči své ovšem tak

klada že dobrý ten pán který s Husem jak sám dí obyčejně obcoval „*secum comedendo et bibendo*“ nemohl při něm shledati praničeho co by důtky bylo hodné.

S nemenší horlivostí konala strana církevní přípravy své k nově nastávajícímu zápasu. Naproti svědectví o bezúhonnosti církevní kterým Hus se byl opatřil sepsali odpůrcové jeho obšírný protokoll, položivše v něm pod přísahou všecko co se koli provésti mohlo proti přivržencům Viklefových idei. Konservativné kněžstvo z celých Čech a z Moravy samo sobě uložilo daň na vypravení a vydržení poselstva do Kostnice. Poselstvo skládalo se z biskupa Litomyšlského Jana Železného, z několika pánův českých a čtyr doktorů theologie.

Dne 11. října 1414 vydal se mistr Jan Hus s měnivými city na cestu do Kostnice. Šel tam v domnění svém jako apoštol, aby před sborem veškerého křesťanstva vyznával Krista a vykládal pravé učení jeho, zjevil a ohlásil svou víru a odpovídal všem i každému zvláště ačby kdo jemu v čem vinu dal. Šel tam s myslí jako prorok nepoznaný a pronásledovaný, kterémuž se nedaří proniknouti hlasem svým onen zmatek podvodů a lží, zlomyslnosti a převrácenosti a přemoci úskoky „mnohých a velkých nepřátel jichž“ prý „viece mnohem bude než bylo jest proti našemu milosrdnému vykupiteli a mocnému spasiteli, jenž skrze své zaslíbenie dá mu múdrost a statečnost ducha svého aby setrval a oni aby nemohli ho na křivú stranu uchýliti.“ Šel tam jako odhodlaný mučeník jenž jest hotov s pomocí Boží potvrditi upřímnost svého přesvědčení třeba i smrtí, „jakož jest sám trpěl a své nejmilejší sluhy v též poddal a nám dal příklad abychom pro něho a pro své spasenie trpěli.“

Byltě Hus naplněn smutnou předtuchou že se nenavrátí již do vlasti. I přátelům jeho to na mysli tanulo. M. Jeronym vystříhal jej: půjde-li prý ke sboru že sotva se zase vrátí. Jeden z přivržencův jeho, krejčí Ondřej rodem Polák, pravil k němu při loučení: „Bůh tebe zprovázej! Tuším drahý Jene že nevrátíš se jakož odcházíš!“ Hus s přátely svými rozloučil

se jako člověk vydávající se na poslední cestu. Jednomu svých stoupenců nechal zapečetěné psaní s prosbou ať je neotvírá léčby byl jist žeť jeho více není. Záhy byl se spříznil s myšlénkou mučennictví. V jednom spisu od r. 1412 vyskytuje se pamětihodné o tom místo: „Než viem“ praviť „že milým utrpením získal bych tělu svému mučedlničí korunu, ukrotil bych hněv nepřátel, dal bych dobrý příklad, jiných bych potvrdil v dobrém a snad oživil bych trpením duše nepřítele atd.“ Před svým odchodem do Kostnice psal přátelům svým: „Aniž myslím budu ostýchati se vyznávati Krista Pána a za jeho jediné pravdivý zákon budeli třeba i smrt podniknouti.“ A ve psaní kterým se loučí se svými v Čechách zanechanými žáky napomíná jich aby se nelekali bude-li od koncilia odsouzen, vědouce prý napřed z jakých příčin a z kterých důvodů by se to stalo; zároveň jim klade na srdce aby se modlili k Bohu za něj: „jestli k jeho chvále a k našemu prospěchu má smrt, ať mi ji ráčí dáti beze strachu zlého podstoupiti.“

Prvé již podotknuli jsme že události s kterými se Hus potkal na cestě ke koncilium skrze Německo, a vítání jehož se mu všude skoro dostávalo, srdce jeho naplňovalo vždy větší důvěrou. „Co jsem z Čech vyjel“ tak oznamoval o cestě své domů „nejedu nikdy s zahalenou hlavou“ — jakož tehdáž pro bezpečnost osobní jezditi bývalo obyčej — „nébrž svobodně s tváří otevřenou.“ Uvítání v městech německých kudy jel bylo nade všecko pomyšlení; však od drahných let Němců se báti uvykl jakožto nejhorších nepřátel svých. V Pernavě přivítal jej farář se svými vikáři a přátelsky ho počastoval. V Neustadtě, ve Waidě byl se lid shloučil a očekával jej s přívětivým pozdravováním nebo zvědavým obdivováním. Nenadálé výjevy takové navrátily mu veškerou jeho smělost. V Sulcbachu vstoupil mezi konšely kteříž právě v domě kde Hus byt svůj vzal byli shromážděni i jal se k nim mluviti: „Hle před sebou máte mistra Jana Husa o kterémž jste bezpochyby mnoho zlého slyšeli; rozmluvejtež se mnou jak se vám líbí.“ Když přijel do Norimberka stálo množství lidu vědoucího o pří-

chodu jeho po ulicích; měšťané mistři a duchovní přicházeli do hospody jeho; v přítomnosti rady městské a měšťanstva měl rozmlouvání která až do soumraku trvala. Jistý biskup bral se před ním, vždy na den cesty jeho předjížděje, aby lid před nim varoval; ale nadarmo. Nikdež se Husovi nic nepříjemného nepřihodilo; všude vítán byl přívětivě, ano uctivě; o klatbě nikde řeči; a pln zlichocené marnosti, ba opravdové vítězoslávy přibyl do Kostnice.

Ale naděje mu znamenitě klesly když brzo po příchodu do Kostnice spatřil jak dávní jeho odpůrcové z Čech i z Němec se v patách za ním hrnou. Všickni kdo koli z rozličných příčin v předešlých dobách s Husem jaké svády měli dostavili se nyní na novém dějišti na které všechny rozepře církevní přenešeny byly. Dostavili se tam Albert Warrentrappe poslední německý děkan fakulty artistské v Praze, jakož i mnozí jiní professoři r. 1409 z Prahy odešlí, kteří nyní opět stížnosti své tehdejší, držíce Husa za původce jejich, před konciliem vedli. Dostavil se tam Angličan Jan Stokes jehož půtka s Husem r. 1411 mnoho hluku v Praze byla natropila. Dostavil se tam i Pasovský děkan Václav Tiem jenž v r. 1412 odpustkové bully do Prahy byl přinesl. Více však než tito cizozemští protivníci Husovi doráželi na něj vlastní jeho krajané kteří za ním do Kostnice přišli. V řadě mužův těchto potkáváme se zase se jménem toho jemuž upřímné odvrácení se od cesty nepravé na kterou s počátku byl udeřil, a odholané vystoupení proti straně husitské spůsobilo nemilost krále a vypovězení ze vlasti. Vypovězen z Čech hledal i našel Štěpán Páleč nové pole činnosti na koncilium v Kostnici. I zde spatřujeme ho vždy v přední řadě kdykoli šlo o boj proti směru církvi nepřátelskému. Jemu po boku stáli Jan Protiva který proti Husovi, zastávaje věc farářů Pražských, poprvé byl vystoupil; Ondřej z Brodu který po odchodu professorův německých ve všem cokoli fakulta theologická proti novotářství církevnímu předsebrala výtečné účastenství míval; Michal de Causis farář u sv. Vojtěcha v

Praze, horlivý zastavatel farářů Pražských při dvoru Římském, nedávno od papeže za prokuratora „*de causis fidei*“ povýšený. Husa nebylo tajno že mužové tito na koncilium s nemenším důrazem proti němu povstanou než jak to po mnoho let doma činiti byli uvykli. V listu jejž brzo po příchodu svém domů poslal oznamoval přátelům svým, že nepotkal na celé své cestě žádných zřejmých nepřátel, a že by jich ani v Kostnici neměl kdyby prý lid proti němu nepopouzelo „kněžstvo české.“

32.

Jsou události v dějepisu o kterých se ustálí jisté ponětí, podávající se od pokolení k pokolení a nabývající takové tuhosti že všeliký pokus dokázati bludnost jeho a pravějšímu náhledu zjednati průchod hned napřed odříci se musí každého i sebe méně vděčného účinku. Zde onde uslyší se osamělý hlas, dávající naproti obecně rozšířenému mínění za právo lepším důvodům, místnějším úvahám. Ale osamělý hlas ztratí se a opět slýchati vůbec týž úsudek co kdy předtím, jakoby o pravosti jeho nesmělo a nemohlo se nikdy ani pochybovati. Příčinu k takovémuto uvažování dává nám průvodný list m. Jana Husa. „Hus byl přes průvodní list krále Sigmunda od koncilia zatčen, odsouzen a odpraven. — Koncilium upokojilo svědomí královo předstíráním že kacířům víry dodržeti netřeba. — Proto když prý Hus v poslední své obranné řeči dotýkaje se průvodního listu při tom na krále pohleděl, Sigmund zarděv se oči sklopiti musil.“ Hle, taková jsou stereotypná tvrzení kterých více méně vyšperkovaných v každé knize o tomto předmětu jednající se dočteš, aniž kdo na to

pomýšlí aby klidnějšímu a důkladnějšímu skoumání sluchu propůjčil a bližší okolnosti rozvažovati se jal které by věc v jinačí světlo snad postavily. I nebude tedy od věci jestliže k záležitosti této se zvláštní pozorností se obrátíme, a doufáme omluvu nalezti prodlíme-li déle v rozebírání děje odjakživa v tak trpké ba opovržlivé pomluvy vydaného, jelikož předce mírnějšího a spravedlivějšího posouzení jest hoden.

Hus průvodního listu od krále Sigmunda sobě slíbeného nevyčkav a jeho v rukou nemaje vybral se na cestu do Kostnice; bez něho přišel až do tohoto města, a teprvé třetího neb čtvrtého dne po příští svém obdržel jej z rukou pana Václava z Dubé. Hus nemálo sobě zakládal na tom že se vydal na cestu a že do Kostnice přišel bez glejtu. Co se nás týče, my věci této nepřikládáme žádné váhy ani ku prospěchu ani na ujmu Husovi. Ne ku prospěchu Husově; nebo kdyby byl nebýval přišel nauku svou shromážděné raději veškerého křesťanstva k rozeznání předložit, všechnu odpovědnost na sebe vzít a všechny následky které by z toho pošly podstoupit, v jakém úmyslu a s jakou nadějí byl by se sic do Kostnice vydal?! Ale také ne na ujmu jeho, aniž kde nalezáme žeby se otcové koncilia kdy byli odvolávali na tuto okolnost, chtíce odůvodniti pozdější zatknutí Husovo; bylo by v pravdě nedůstojné aby věci, která svědčila jediné o důvěře Husově ve slíbený ač neobdržený glejt, na svou stranu byli chtěli užívati.

Druhého dne po příchodu Husově do Kostnice přibil Michal de Causis žalobu proti němu na bránu kostela katedrálního, jakožto proti člověku v kletbu danému, zpupnému i kacířstvím podezřelému. Dne 5. listopadu slavena byla veliká mše od papeže samého; všem duchovním kteří v Kostnici se nalezali vykázána byla přitom místa, jediný Hus byl opominut. Neměl příčiny tomu se diviti, jelikož nemohlo jej býti tajno že jakožto vyobcovanec z církve přítomen býti nesmí. Mimo to Hus v prvních dobách pobytu svého v Kostnici nezakusil dokonce žádného nesnazení. Anobrž výslovně tím byl zjišťo-

ván, a po několika dnech dopřáno mu zvláštní milosti. Pánův ze Chlumu a z Lacemboka papež ubezpečil že nedovolí aby Husovi pokud bude v Kostnici jaká nehoda se stala „byť mu i Hus vlastního bratra byl zabil!“ Dne 9. listopadu přišli k Husovi poslové od papeže a kardinálův, aby mu zvěstovali že interdikt kterým se každému místu kdeby přebýval vyhrožovalo, jakož i kletba ve kterou padl na čas vyzdvihuje, že tedy může po městě i po kostelích bez překážky choditi; jen aby sám mši čítal anebo jiných posvátných řádův vykonával dovoleno mu nebylo, anobrž přikázáno aby od velikých slavností církevních pro uvarování všeho pohoršení se vzdaloval. Obdržev dovolení toto požíval Hus celých téměř čtyr neděl nezkrácené volnosti, aniž se ví žeby mu po ten čas čím sebe menším bylo se hrozilo neb překáželo.

Dne 28. listopadu vzat Hus ve vazbu. Přišli toho dne do příbytku jeho, vysláni jsouce od kardinálův, biskup Augsburský a Tridentský, purkmistr města Kostnice a pan Jan z Baden, oznamujíce, jakož prý Hus tolikráte toho žádal aby slyšáno bylo čemu učí, že kardinálové jsou hotovi jeho přijmouti, nechať jde s nimi. Když Hus do shromáždění kardinálův přišel vzali jej v předběžný výslech, po jehož brzkém a jak se zdálo spokojujícím zavření Hus s průvodcem svým panem Janem z Chlumu sám zanechán pod dohlídkou stráže. S večerem přinesl úředník ode dvora papežského rozkaz aby pán ze Chlumu odešel a Hus zůstal. Pan ze Chlumu hned když poslové do příbytku Husova přišli tušil kam se vlastně čelí, trpkými slovy káral spůsob jakým šli předse, odvolával se na glejt od krále daný v jehož prý ochraně Hus se nalezá, ohražoval se konečně ve jménu krále proti každému kroku ježto by se stal bez vědomí a vůle královy. Pan ze Chlumu pokud u Husa byl horlivě se ho ujímal a osídla která, jak on věci rozuměl, Husovi strojili odvarovati se vynasnažoval. Když pak Husa musel zanechati kvapil do shromáždění kardinálův a obrátil se především ku papeži, domáhaje se odvrátiti vykonání toho co se proti Husovi ochraně jeho po-

ručenému obmýšlelo. Ale nadarmo. Papež, když mu pan z Chlumu připomínal dřívější přípověď odvětil mu: „Však vás tajno není jak s kardinály stojím; oni mně Husa odevzdali i nemohl jsem leč uvěziti jej.“ Z celého běhu věcí bylo viděti že uvězení Husa bylo pevně uzavřeno a i výslech že s ním jen pro formu byl před se vzat. Čeští protivníci Husovi zdá se hlavním toho byli podnětem; jak mile viděli že záměr jejich dosažen triumfu svého netajili, vítajíce jej jakožto počátek konečného vítězství s nevázanou radostí. Hus sám připisoval jim hlavní příčinu a psal později stranníkům svým v Čechách: „A Čechové najukrutnější naši nepřátelé dali sú nás jiným nepřátelóm v moc a v vězení.“ Tu noc potom dán jest Hus do domu jistého kanovníka Kostnického, kde zůstával pod ozbrojenou stráží za celý týden. Pak jej odvedli u vězení do kláštera dominikánského nad jezerem potamským.

Místo tedy abychom, což arci lehčí a pohodlnější, jednoduše tvrdili: „Zatčení m. Jana Husa stalo se skrze koncilium proti glejtu jemu od císaře Sigmunda danému“ — vidí se býti příhodněji skoumati: jaké asi důvody a úvahy přiměly otcův shromážděných, aby postup proti Husovi až po tu dobu zachovávaný změnili? Byly zajisté dle právního názoru onoho věku jisté okolnosti které když nastoupily daný glejt nebyl již pokládán za platný. Takové okolnosti byly k. p. když se glejtovaný z moci příslušného soudce chtěl útěkem vybaviti, anebo když novými přestupky zneužil bezpečnosti sobě dané. V obou těchto případech nikdo jiný než glejtovaný sám práva propůjčeného neporušil, jednaje proti závazkům sobě uloženým, a právě proto musela také druhá strana pokládati se za sproštěnou těch povinností kterými zavázána byla ze šetrnosti k neporušenému glejtu.

Mnozí nenadálé zatknutí Husovo přičítají nějakému prý pokusu jeho o uprchnutí který na jevo vyšel. Ano vypravuje se obšírně, kterak Hus s jedním chlebem a lahví vína — *sub utraque!?* — ve voze páně Lacembokově ukryt

ze města se vyvětiti chtěl; kterak ale prozrazen, jat a v náramném davu před papeže jest veden; kterak přitom, prvé nežli došli palácu biskupského kde papež byl bytem, Hus stráži své znova uskočil, ale ihned zase mezi lidem lapen jest; kterak ho konečně papež hned potom kázal uvěziti. Není nic nepodobného že se hned po zatčení Husa skutečně snad roznesla takováto pověst a že jí mnozí jak ve sboru tak i kromě sboru opravdu víru dávali. Vždyť máme každého dne příležitost viděti, jak snadno se vyskýtají pověsti podobné, jak rychle se roznášejí, jak pevně se jim vůbec věřívá. Ale o historické pravdě skutku takového slušně musíme pochybovati. Mimochodem jen buď připomenuto že písemný zprávce povídky této, Oldřich z Reichenthalu, z patrické rodiny v Kostnici pošlý, paměti své teprvé po dvaceti letech spisoval i ovšem nejednu věc jejíž očitým svědkem nebyl zevrubně v mysli mohl nepodržeti; naproti tomu ale že jiní, jmenovitě souvěcí Čechové, stranníci Husovi, nic o takové případnosti se nezmiňují. Proti tomu dalo by se sice ne bez podobnosti namítati že českým stranníkům Husovým záležeti musilo na tom aby věc která Husovi patrně nesvědčila k prospěchu mlčením byla pominuta. Ale rozhodnou váhu přikládáme tomu že o takové příčině k zatčení Husa v úředních aktách synody nikde žádné zmínky se nenalezá; že král Sigmund když mu donešena zpráva o uvězení Husa prudkým hněvem rozhorlil se proti prelátům pro porušení glejtu od něho daného; že konečně po přijití králově do Kostnice mnohého přemlouvání a sjednávání bylo zapotřebí aby uznal postupování proti Husovi — vesměs okolnosti kterých nesnadno lze srovnati se skutkem tak z ř e j m ý m jako jest pokus o útěk. Ještě více nežli všechno to nasvědčuje tvrzení našemu ta okolnost, že pánové čeští průvodci Husovi výslovně toho se dokládali že Hus od té doby co přišel do Kostnice prahu nepřekročil — *„quod nunquam a tempore adventus sui ad hanc civitatem usque ad diem et tempus captivitatis suae unum passum extra domum hospitii*

exiisset“ — tvrzení které před veškerým sborem veřejně přednésti sotva by se bývali odvážili kdyby na pravdě založeno nebylo.

Třeba-liť tedy naprosto zamítnouti domnění jakoby Hus o útěk se byl pokoušel, však jinak vypadne úsudek o druhé otázce: zdali totiž Hus jinými snad přestupky nezbavil se práva svého glejtu? Hus jak povědomo až po příchod svůj do Kostnice byl v klatbě papežské a každé místo kdeby se koli zdržoval podrobeno bylo interdiktu; spolu byl, což v exkommunikací též obsaženo, suspendován všech úkonův kněžských, jmenovitě čtení mše sv. a kázaní. Interdikt a exkommunikací pokud se tato vztahovala na obcování s jinými a na přítomnost při jistých úkonech církevních několik dní po příští Husově do Kostnice na čas jeho pobytu od papeže byly zdviženy; ale nikoliv nebyla zdvižena suspensí osobního konání služeb Božích ve mši sv. a v kázaní. Než tím Hus se másti nedal. Jakož hned v Praze byl uvykl nehrubě dbáti rozkazů a pokut svých vrchností církevních, vynašed nový spůsob appellací totiž přímo ku Kristu Pánu: tak se choval i po cestě své do Kostnice, tak se choval i v Kostnici samé. S kým se koliv na cestě své potkal buď s duchovním buď s člověkem světským nikdy a nikdež neopomíjel vytasiti se s učením svým theologickým, s káravými řečmi svými proti papeži a duchovenstvu; ano sám se chlubil že prý užil pochvaly ode všech s kým koli osobně obcoval. Sepsal byl zvláštní intimací jazykem německým kterou nejprvé v Norimberce, a pak ve všech místech kudy se ubíral a kde déleji pomeškal veřejně přibiti dával. Co se týče pobytu jeho v Kostnici jest sice věc jistá že veřejně Hus nikdy tam nekázal; i byla to patrně směšná kleveta když se jednoho dne po Kostnici rozneslo že Hus příští prý neděle v hlavním kostele kázati obmýšlí a že každý kdoby se k tomu najíti dal dostane dukát. Tomu naproti známo bylo vůbec že v příbytku svém při velikém shonu mši sv. čítal a o učení svém s každým kdo koli s ním mluviti chtěl bez ostychu do

řeči se dával. Tímto neslušným jednáním biskup Kostnický viděl se pohnuta dva svých duchovních poslati k Husovi aby ho napomenuli žeť není spůsoben mši čísti; když pak Hus napomenutí toho dle obyčeje svého nedbal, tehdy biskup duchovenstvu svému a sousedům blíže Husova příbytku zůstávajícím mše Husovy navštěvovati co nejpřísněji zakázal.

Z takového stavu věcí, zdá se nám, lze vysvětliti dvojí věc: předně že koncilium vidělo se uvedeno v nezbytnou potřebu aby Husa nenechávalo déle na svobodě; druhé že bylo potřebí mnohého vysvětlování aby král Sigmund byl přesvědčen o právní platnosti a nevyhnutelnosti kroku tohoto. Neboť platnosti právní nebylo lze dokázati jednoduchým ukázaním na nějaký zřejmý skutek jakoby možné bylo bývalo při usvědčeném pokusu Husovu o útěk; naopak potřeba bylo vyložiti veškeré na oko ovšem tiché a nezávadné nicméně protizákonné a výminku slíbené ochrany ústavičně rušící chování Husovo. Nevyhnutelnost pak nezáležela v tom aby se osobou Husa zjistili pro zamezení útěku; neboť pro to nebylo lze uvésti důvodu sebe menšího, kdežto se proti tomu mohlo ukázati na dvě důležité okolnosti: jedno že Hus netoliko bez přinucení nýbrž bez průvodného listu do Kostnice se vydal, druhé že od té doby co tam přišel ani jedinékráte nepřekročil prahu příbytku ve kterémž byl uhoštěn. Nutná potřeba uvěznění Husova mohla se opodstatniti jedině tím že v místě kde se scházeli lidé s nejrozdílnějšími myšlénkami o církvi, a v době kde všecko záleželo na tom aby rozrušená vnitřními i vnějšími okolnostmi jednota v církvi opět byla obnovena, nanejvýš muselo býti nebezpečné muže tak vábné povahy osobní a tak pronikavé výmluvnosti jako byl Hus zůstavovati ve volném obcování s těmi kteří ho každý den a každou chvíli v bytu jeho navštěvovali a před kterými s netajenou samolibostí ustavičně držel rozpravy o nebezpečných thematech učení a kázaní svého.

33.

Nestalo se tak brzo aby veřejný charakter přiveden byl v nepříjemnější nesnázi a v promrzelejší rozpaky jako přihodilo se králi Sigmundovi pro Husův glejt.

Král Sigmund v nejlepším úmyslu vydal dva akty které ze dvou opačných stran pro nesrovnatelné vespolek požadavky v odpor přišly. S jedné strany totiž Sigmund jako král římský vzal osobu m. Jana Husa ve svou a říšskou ochranu, nařídil všem knížatům, pánům, městům a úředníkům aby Husovi v příchodu a návratu jeho nečinili překážek, ano aby jemu a průvodcům jeho na cestě všemi spůsoby byli nápomocni, na zastávkách pak aby se jim a jemu propůjčovali ochranou a obranou které by koli potřebovali. S druhé strany zase týž Sigmund papeži, dvoru jeho, kardinálům a veškerým prelátům učinil slib slavný že v místě shromaždění úplné církevní svobody požívati budou *„ita etiam quod ipse Dominus Papa ibi libere possit omnem suam Apostolicam autoritatem jurisdictionem et potestatem exercere.“* Při takovém stavu věci bylo zcela přirozené, jestli každá strana důrazně stála o to k čemu se dle obsahu slibu královského táhnouti moci domnívala, a odtud povstal onen rozpor který králi Sigmundovi hned v čas církevního shromáždění mnoho trpkostí spůsoboval, který ještě drahně potom měl proň následky zhoubné, který konečně obraz jeho v dějepisu zakalil výčitkou slabosti a věrolomství.

Z Čech a z Moravy jak mile tam zpráva o zatčení Husově donešena byla docházely krále opětně nejdůtklivější přímluvy aby danému glejtu zjednal dokonalý průchod. Pánové čeští a moravští připomínali Sigmundovi že on sám Husa obeslal a vyzval aby osobně do Kostnice přišel, jemu slíbil a v skutku

poslal glejt královský kterýž po vší zemi české i moravské byl rozhlášen; i trpce toužili na to že jakož nyní slyšeti musejí mistr Jan Hus beze všeho výslechu, proti řádu i pravdě, i proti glejtu od krále danému u vězení vzat jest, kdežto prý jiní kacíři a schismatikové poslaní na sbor od Řehoře a Benedikta měli jsou a mají pokoj a bezpečenství; i zapřísahali ho důrazně nyní když, jak slyšáno, papež Jan XXIII. uprchl, Husa v moci králově ostaviv, aby „milostivě ráčil opatřiti jako král a pán a dědic nápadný koruny české, aby mistr Jan Hus již dosti bez viny trpěv byl propuštěn a vysvobozen a viece mocí a bez řádu nebyl žalařován, na hanbu a potupenie všemu jazyku českému.“ „Neb jinak“ pravili dále „napřed Tvé Milosti a potom všie české koruně bylby veliký úraz skrze také neřádné a nespravedlivé vězenie člověka spravedlivého, majícího Tvé sliby a listy glejtovnie, a mnohým bylaby příčina žeby se Tvé Milosti glejtóv lekali jakož již o to řeči veliké jdú; neb pán Bóh vie žebychom nerádi slyšeli kdyby se co cti Tvé Milosti pro taký kus dotýkalo.“ Týmž spůsobem vyhledáváno toho při pánech, rytířích a zemanech českých kteří byli u krále Sigmunda v Kostnici „aby hleděli k tomu by mistr Hus jakož byl svoboden šel s královským glejtem do Kostnice svoboden zase s týmž glejtem do Čech mohl se vrátiti.“ Také ti pánové z Čech, z Moravy a z Polska jenž byli v Kostnici nezanedbávali velice a výmluvně přimlouvati se o Husa, předkládajíce králi jmenovitě to žeby u svých krajanů ve vlasti přišli v podezření jakoby všecko co se děje stalo se jich vinou, pro nepečlivost a nečinnost jejich.

Horlivé usilování přátel a krajanů Husových kterým se ujímali osudu jeho bez odporu zasluhuje uznání našeho; avšak nelze upříti že to co oni uváděli základu podstatného nemělo. Naprosto liché bylo porovnávání s kacíři a schismatiky strany Řehořovy a Benediktovy. Bylo zajisté zjevno že vlastně všickni tři papežové mezi sebou byli vzdoropapeži, že následovníci jednoho druhým byli schismatikové, že tedy dle

onoho líčení veškeré křesťanstvo dělíc se pod poslušenství Jana, Řehoře a Benedikta navzájem by se bylo musilo kacířovati. Hus naopak nebyl přívržencem jednoho a proto protivníkem druhého a třetího papeže. Hus byl kacířem v jiném smyslu, poněvadž učením a chováním svým se byl postavil ne proti tomu neb onomu papeži, alebrž proti moci a autoritě církve samé. Proto také sama církev čili shromážděné koncilium co organ její muselo na tom státi aby záležitost Husova byla předsevzata dle forem a zásad církevního práva. Na tom stanovisku stál sbor jednaje se Sigmundem. Král, tak pravili otcové shromáždění, nechce prý jim v řádném vyšetřování záležitosti Husovy překážeti; nelze prý domnívati se aby měl úmysl sboru obecnému odjímati právo nakládati s bludařem vedle zákonův církevních; ať prý jest pamětliv postavení svého co ochránce a záštita církve i sboru církevního, moci kteréhož on krokův jež by koncilium k dobrému křesťanstva učiniti za potřebné uznalo nemá zdržovati ani jim překážeti, nýbrž je má podporovati a jim pomocen býti.

Místné jest abychom zde promluvili o běžném vůbec tvrzení jakoby se sbor proti Sigmundovi byl odvolával na zásadu „že kacíři slova a víry držeti netřeba“ a jakoby král přisvědčiv platnosti její byl se poddal. Nemůžeme upírati že zásady té v skutku často a od mnohých zle bylo užíváno. V jednom listu krále Ferdinanda Arragonského ku králi Sigmundovi čteme: „Má-liž glejt od Tvé Milosti daný svobodu zjednati člověku nepřestávajícím kacířstvím provinilému? Odstup to! Není pochyby že potrestání jest hoden; neboť není věrolomství člověku takému který Bohu samému víru zlomil.“ A Oldřich z Reichenthalu vypravujíc o vyjednávání se Sigmundem dí: „Tu odpověděli mu učení, že se nesnáší se žádným právem aby kacíř v kacířství postižený glejtu užil neb užíti mohl.“ Avšak v tomto i v mnohých jiných kusích dobře rozeznávati sluší co od jednotlivých stranníků ve sboru bylo přednášeno, a co od sboru samého v úředních výpovědích přijato bylo. Jako se takováto vyjádření jednotlivá zapírati

nedají, tak s druhé strany jisté jest že sbor sám a jakožto sbor nikde a nikdy v žádném aktu svém učení takového nepřijal aniž pronesl. Oč sbor církevní jako o právo své nedotknutelné usilovati nepřestával byla zásada: že pravomocnost církevní, která moci duchovní nad kacíři a nad kacířstvím nezávadně přísluší, žádným činem moci světské a jmenovitě v tomto případu glejtem od krále ku knížatům, pánům, městům a úředníkům moci jeho podlehájícím nemůže aniž smí býti obmezována nebo stavena; a to sice tím méně jelikož král svolávaje sbor výslovně ubezpečil že autorita a pravomocnost apoštolská plnou měrou vykonávati moci se má. Povinnost slibce k dodržení toho což přislíbil sbor nikde nepopíral, aniž kdy tvrdil žeby mravní povinnost věrnosti a pravdomluvnosti naproti kacířům a schismatikům místa míti neměla. Naopak otcové shromáždění v onom dekretě, kterého všude se dokládají kdekoliv se sboru spomenutá výčitka činí, určitě rozeznávají co jest právo církve od toho co jest povinnost slibce. V ohledu prvním zastávají zásadu že sliby, které moc světská v oboru svém učiní osobám kacířským nebo kacířství podezřelým, nemohou býti na zkrácení právům moci duchovní — „*nullum fidei catholicae vel jurisdictioni ecclesiasticae praejudicium generari vel impedimentum praestare posse seu debere.*“ V druhém ohledu ale výslovně jistí že slibce tehdá jen ve svém svědomí bez viny se cítiti může když se své strany neopominul ničeho aby slovu danému zjednal průchod; pakli tak poctivě učinil že prázen jest všeliké další odpovědnosti a výčitky — „*nec sic promittentem, cum alias fecerit quod in ipso est, ex hoc in aliqua re mansisse obligatum.*“

Že král Sigmund se své strany v skutku všecko činil což učiniti mohl aby slovu Husovi danému dostál, toho popírati nelze. Však mu se strany církevníků trpce vyčítali že člověka propadlého trestné moci duchovní tak prudce a bez ohledu se ujímá. Papež Jan hořkými slovy žaluje králi francouzskému a universitě Pařížské žeť sboru, místo coby mu

v postupování proti Husovi měla poskytována býti podpora, obtíže se činí a překážky kladou, a sice „skrze toho kteréhož jmíno sboru i církve ochráncem“, ješto prý král Sigmund žádá aby řečený kacíř vydán byl z vězení na svobodu, dávaje znáti a hroze že sice dvéře žaláře jeho dá vypáčiti. Takovouto výhrůžku král Sigmund skutečně pronesl v přípisu svém ke sboru, a sice tenkráte když ho došla první zpráva o zatčení Husově. Také dal pán ze Chlumu ve jménu králově a na rozkaz jeho dvakráte a sice dne 13. a 24. prosince důrazné ohražení proti zacházení s Husem na dvéře hlavního chrámu Kostnického přibiti. Když pak Sigmund potom sám do Kostnice přijel usiloval urputně o propuštění Husa z vězení. Měl o to převelmi živé rozmluvy s otci sborovými, nejednou odešel ze schůzky jejich v nejprudším hněvu, ano strojil se konečně, když žádosti jeho naprosto povoliti nechtěli, opustiti docela město a sbor zůstaviti osudu.

Takovým během přišlo že král se dvou opačných stran rovně prudkými přímluvami byl stíhán. Jedni spůsobem co nejdůtklivějším mu předkládali aby konečně dostál slovu svému glejtem danému a roztrhl vazby Husovy; druzí zapřisáhali ho aby probůh nebezpečného muže z žaláře nepropouštěl, zákonnitému vyšetřování nevyvěcoval; o nějakém porušení glejtu, mudrovali oni, nemůže býti řeči jelikož prý se Hus sám ústně i písemně chlubil že bez glejtu do Kostnice přijel. Dlouho rozvažoval se král, brzo od té brzo od oné strany čím dál tím netrpělivěji jsa svírán. Nejhrozebnější výstrahy, nejtrpčí výčitky denně sluchu jeho docházely. Přátelé Husovi předstírali mu co nejdůrazněji pohanění které cti a jménu jeho, nebezpečenství kteréž dědičnému právu jeho ke koruně české hrozí: stranníci sboru nejprudčími slovy vytýkali že kacíře v zřejmou ochranu bere a právu jej vyvětiti se snaží. Jedni mu spílali věrolomného knížete, druzí přezývali ho králem kacíře ochraňujícím. Jestliže Sigmund, povoliv posléze přímluvám duchovních pánů, věci sboru přednost dal; jestliže napotom v takové chvíli kde všechna na-

děje v další trvání sboru k jediné osobě jeho se upínala, v těch dnech po útěku papežově maje všecku moc ve své ruce, žádného kroku neučinil aby dveře Husova žaláře otevřel: tehdy příčina této změny jistě nesmí se hledati v domněnce jakoby král zásadu nemravnou a nebezpečnou za svou byl přijal, alebrž jediné v tom že konečně po těžkém zápasu uznal upřímně za pravdu že ve věci, jejížto řízení a souzení nezáporně příslušelo moci církevní, nesmí déle otcům církevním činiti obtíží které svým původem naprosto jim byly cizí, ač nemá-li jeden z hlavních účelův sboru, vyplenění totiž kacířstva, docela býti zmařen. „A to Bóh vie“ tak se pronesl král Sigmund později sám k stavům českým a moravským „že nám bylo jeho (Husa) velmi žel co sie jemu stalo, že toho nemohlo viece býti. Jakož pak všickni Čechové ježto při nás byli dobře viděli že smy zaň mluvili, kterak smy sie nejednú s koncilium v hněvě rozešli, nébrž proň z Konstancie jeli, až nám potom vzkázali, nechcemyli dopustiti aby sie právo dálo a vedeno bylo v koncilium, což pak mají tu činiti? A tak smy znamenali že tomu nemóžemy nic učiniti ani sie nám již hodilo dále o tom mluviti, neb by sie bylo proto koncilium zrušilo.“

Jistě tedy zdánlivé „porušení glejtu“ mírnějšího posuzování hodno jest, aniž jest příčiny králi Sigmundovi vyčítati že později sám Husovu při tak horlivě poháněl. Nebo jak mile král s jedné strany poznal neslušnost toho by aktem jednostranně vydaným spravedlivému požadování sboru déle překážel, jak mile s druhé strany přesvědčení nabyl o nebezpečnosti učení Husova, o zatvrzelosti s jakou Hus na svém mínění stál a pod glejtem v neustálém přestupování rozkazů církevních setrvával: musí se bezpečně uznati za mužnou otevřenost když bez tajení pravil že v té věci moc církevní má své zákony kterými se spravuje a ve kterých on jí nikdy, nejméně pak v případu patrného a tvrdošijného kacířství, překážeti nemůže aniž chce. Zřejmě uznal a výslovně vyřknul „žeť sbor musí býti svoboden a volen ve věcech víry se tý-

kajících a vedle svého uznání má postupovati proti těm o kterých dokázáno že jsou poskvrněni skvrnou kacířství.“ Husovi pak pravil: „Co se nás tkne, my zajisté zatvrzelého bludařství tvého nikdy nebudeme zastávati; ba raději vlastníma rukama chceme podnítiti plamen nežbychom dopustili aby ty setrval ve svém nepodejném vzdorování.“

34.

Král Sigmund, pustiv posléze po dlouhém a těžkém zápasu úmysl o vyproštění m. Jana Husa z vězení, poctivou snahu k tomu přiložil aby druhou aspoň část přípovědi své k vyplnění přivedl, aby Husovi totiž veřejný výslech zjednal. O to zajisté naléhali na něj pánové čeští a moravští s nemenší usilovností jakož i o ono. M. Jan Hus prý „chtěl jest i srdečně žádal jest pro očištěnie své i všie české koruny odpoviedati všem i každému zvláště před obcí sboru svatého a zjevně ačby kto jemu v čem vinu dal, a tu svú vieru dáli všemu křesťanství chtěl zjeviti a ohlásiti a byllíby v čem scesten shledán, jakož“ prý „bohdá nic takového do něho neví než vše dobré, hotov jest byl toho popraviti podlé svých starších zprávy a naučenie písmem svatým.“ A proto prosili krále aby ráčil „jemu napřed probuoh zjevné a svobodné slyšenie zjednati af tu, ač jemu kto v čem kterú vinu dá, zjevně odpoviedá jakož zjevně a bez strachu zákon Boží kázal.“

Když se jedná o při Husově potřebí jest především vmysliti se bez podjatosti v náhledy a právní pojmy, v okolnosti a mravy tehdejšího věku a zbaviti se hned předkem všech očekávání kterých kdo dle nynějších ideí u sebe kojiti snad puzeným se cítí. Vedle našich pojmů zdá se arci věcí přirozenou

aby při soudu vedeném o zločin úhlavný dán byl zastavatel, aby svědkové byli postaveni, žaloba i hájení veřejně byly vedeny. Avšak takovéto věci nebyly v duchu tehdejšího času, nesrovnávaly se s tehdejšími zásadami líčení pře, a nejméně bylo lze požadovati jich v processu s osobou kacířstvím obviněnou. Toho nepouštějíce se zřetele musíme bez obalu přiznati že ve při Husově šetřeno bylo všech forem a obran právních; ano musíme přiznati že Husovi více bylo povoleno nežli se srovnávalo s duchem a řádem processu o podezřelost kacířstvím. Není se tedy čemu diviti když se slyší že otcové sboru žádost Husovu o zástupce právního zamítli, pravíce „žeby to bylo proti právu i řádu; jelikož nikomu dovoleno není ujímati se osoby kacířstvím podezřelé.“ Za to ale mohli otcové, povolivše konečně ustavičnému nalehání krále Sigmunda i dopustivše Husovi slyšení veřejného, dobře ukázati na to že tím překročili meze přísného práva a Husovi dopřáli více nežby „dle ustanovení zákonův Božských i lidských“ kdy mohl žádati.

Nelze zapírati že v běhu pře Husovy všelijaké nepořádky se staly, že v jednotlivých výstupech nebyla zachována slušná míra, že mnohdy vášeň a nenávistná horlivost ve škaredých úkazech se projevovala. Jmenovitě první veřejné slyšení poskytovalo takovýto protivný obraz. Také jiných nenáležitostí nechybělo. Ještě před početím prvního výslechu znamenal prý jeden z přítomných Čechů že se v kusích ku přednešení ustanovených nacházel také hotový již zatracující ortel na Husa, i dána o tom bez meškání zpráva králi kterýž uznal za dobré aby shromážděných otcův všelikého přenáhlení důtklivě varoval. Některá místa ze spisův Husových vytažená záležela na patrném nerozumění nebo na překroucení pravého jich smyslu; pánové z Chlumu a z Dubé podali tedy Sigmundovi exemplář vlastní rukou Husovou psaný, kteréhož v skutku v dalším běhu pře užito. Některé kusy v žalobě zrovna byly falešny. V prvním slyšení dovedl toho Hus že dva artikule musely býti vytrženy. Při druhém vinil kardinál z Alliaku Husa že

prý v učení o transsubstantiací srovnává se s Viklefem; kdežto přece vůbec bylo vědomo že Hus v tom kusu Viklefova mínění dávno již a určitě byl se odřekl. Konečně byla mezi svědectvími mnohá která očitě se značila slepou náruživostí nebo pošetilou zpozdilostí, jako na př. to čeho v posledním teprvé veřejném výslechu bylo připomenuto: že prý mistr Jan Hus sebe pokládá a vydává za čtvrtou Božskou osobu!

Avšak jakkoliv nelepé byly případy takové zavdávajíce podstatnou příčinu k haně, přece není jich možné klásti na váhu naproti tomu co bylo o bludech Husových patrného a zjevného. Páni čeští a moravští arci mněli že všecko co Husovi vytýkáno jen v nenávisti a závisti osobních jeho nepřátel svůj pramen má. „A proti těm svědkóm všem ješto jsú proti němu provedení“ psali králi Sigmundovi „jmá a móž mieti mnoho viece dobrých lidí a svědkóv ježto jim jest hodnějie věřiti nežli těm jeho nepřátelóm, že dáli Bóh nic jest v Čechách nevedl ani kázal zlého ani bludného, nežli pravdu a zákon Boží podlé čtenie Božieho a výkladóv svatých doktorov.“ Ale proti tomu což byl Hus pronesl ve spisech svých marná byla svědectví, marné bylo všeliké zastávání. Skvělá obrana, jakéž později na Jeronymu příklad máme, mohla sice chvílemi překonati a jasnost náhledu zakaliti, nikdy ale nebyla s to aby i jen za zblo změnila nepopíratelné pravdy jaková při pokojném uvažování na jevo vystoupiti musila. Bylať to učení jejichž záhubné důsledky nebylo možné neviděti a o kterých právem tvrdil král Sigmund žeby jednoho bylo dost aby Hus byl odsouzen. Hus sám, nemoha a nechtěje učení takových zapírati, marně se namáhal aby sofistickými výklady přidal jim smyslu kterýby méně urážel. Tak mezi jiným při třetím výslechu přihodil se výjev kterého mlčením minouti nemůžeme.

Došlo se k průpovědi že kněz, biskup, papež jakmile by smrtelně hřešil přestává býti knězem, biskupem, papežem. Hus pokoušel se o mírnější výklad její, řka žeť tu míněna toliko vnitřní bytnost a vnitřní hodnost před Bohem *(quoad meritum)* nikoli pak zevnitřní zůstávání v úřadě *(quoad offi-*

cia et hominum reputationes), dokládaje: „Vždyť i také o králi hřeší-li smrtelně říci se musí že není více králem.“ Sigmund byl odstoupil na chvíli do okna rozmlouvaje s falckrabím a s purkrabím Norimberským o nebezpečnosti učení jež právě bylo vyšetřováno. Když tedy Hus slova ta pronesl dožádali prelátové krále aby přistoupil a nařídili Husovi aby před ním co právě řekl opakoval. Tu se kardinál z Alliaku prudce obořil na mistra, řka že nemaje dosti na zlehčování duchovenstva také moc světskou podvraceti chce. Sigmund té chvíle neřekl více nežli že není člověka aby byl bez hříchu. Ale když po výslechu Husa do žaláře odvedli a většina shromážděných se rozešla, král ještě zůstal v sále obstoupen několika kardinály a preláty, s kterýmiž rozmlouval o prostředcích jichž by v důležité příčině této bylo zapotřebí. Opodál, na krále čekajíce od něho však nejsouce pozorováni, stáli pánové čeští Jan ze Chlumu a Václav z Dubé, pak Petr z Mladenovic bakalář svobodných umění kterýž na ten čas pánovi ze Chlumu ke psaní byl přidán a uvězenému mistrovi po všechen čas jeho vazby dle vlastních slov Husových byl „nejvěrnějším a nejstálejším utěšitelem.“ Později byl na straně mírných Pražanů osobou nemálo důležitou a zanechal po sobě zápisky o běžích sboru Kostnického. Tito tři slyšeli an Sigmund řeč svou dokonávaje praví: „Věru byl jsem ještě mlád když tato sekta v Čechách povstávala a aj! jak velice již vzrostla a rozmnožena jest! Pročež neprodlévejte s tou věcí a učiňte také co nejdříve konec učenníkům jeho. Zpěčuje-li se odvolati spalte ho anebo učiňte s ním což se vám zdáti bude. A by chtěl odvolati radím nevěřte mu, tak jako bych mu ani já nevěřil; nebo kdyby se pak vrátil do Čech spůsobil by větší zlé než před tím.“ Když pak o té řeči králově pověděli uvězenému mistru zvolal: „Aj dříve mne odsoudil než nepřátelé moji — *prius me condemnavit quam inimici mei.*“

35.

V celém chování Husově před soudem v Kostnici zračí se onen vnitřní odpor kterým jednání jeho od samého počátku rozepří s autoritou církevní se označovalo.

Na jedné straně viděl se býti převelmi povědom postavení svého k církvi, od které jakožto úd její povinen byl přijímati poučení, očekávati kázeň a trest. Prvé ještě nežli se byl odebral do Kostnice oznámil listem latině česky a německy psaným a veřejně přibitým, že rád chce odpovídati před arcibiskupem a podstoupiti každý trest byl-li by v kterém kusu usvědčen z bludu. Ve shromáždění které před samým zatčením jeho v Kostnici drženo bylo vyjádřil se: „že tak velice v ohavnosti má všeckny bludy žeby raději volil umříti nežli v kacířském mínění nalezen býti, že nepřišel z jiné příčiny leč aby, bude-li usvědčen v tom neb onom kusu z bludu, bludu takového na místě se odřekl a v učení svém ochotně se napravil.“ Ve vyšetřování samém pravil nejednou, bude-li mu dokázáno že hájil něco pravému učení odporného, že bez ostychu zaslouženému trestu se podrobí. Kromě toho věděl předobře který trest na tvrdošijného kacíře čeká. Však sám na jednom sjezdu které se držívaly na hradě Žebráce protivníků svých vyzýval, aby se svolili k rovné pokutě totiž k upálení, která by potkala jeho kdyby v spisech svých byl usvědčen z kacířství a z bludů, jich pak kdyby jeho v tom usvědčiti nedovedli. Podobně neostýchal se jedenkráte propověděti „že kacířové, kdyby byvše ponaučeni a napomínáni od svých bludův ustoupiti nechtěli, na hrdle trestáni býti mají.“ „Církev“ praví na jednom místě 12 článkov víry křesťanské „církev nemá žádné společnosti a tovaryšství s Ariem, s Manicheem, s Marcionem, se Saturnilem a k nim podobnými kacíři; jestli se kdo jejich učení přidrží, hned

bývá nakažen jedem smrtedlným, a neobrátí-li se duše jeho i s tělem zahyne.“

S druhé strany ale nedopouštěla samolibost jeho aby dal u sebe místa myšlénce žeby on, mistr Jan Hus, mohl býti usvědčen z bludu, z učení pravé víře odporujícího. Byl zajisté příliš dlouho zvykl za jediného majetníka pravdy pokládati sebe a nepodrobovati mínění své pod rozsudek moci církevní, nýbrž naopak potahovati výpovědi vrchností zákonných před soudnou stolici svého vlastního mínění. Tuť mu nebyla celá synoda nic než zástupem nenávistných soběckých osob, učiněnou školou antikrista, shromážděním složeným ze samých kupců a prodavačů odpustkův, duchovenských úřadů, desátků a úroků. „Sbor papeže Jana potupil za kacieře že jest odpustky a biskupstvie a jiné obroky prodával a ti sú jeho odsúdili z nichž mnozí sú od něho kupovali a druzí mezi jinými kupčili. Aj prodavači i kupci i litkupníci nebo přímluvci, pohaněni buďte! Biskup jenž jest kúpil a druhý jenž jest prodal a papež od svolení peníze vzal. A by pán Bóh řekl v sboru: kto z vás jest bez hřiechu svatokupeckého ten potup Jana papeže, zdá mi se žeby jeden po druhém byl vyběhl.“ Zdaliž výrokům a rozkazům takových lidí měl se podrobiti?! Vždyť prý nebudou míti ani platnosti ani trvanlivosti! „Z toho sboru rozletieť se jako čápi po světě a když zima přijde přiznajíť coť sú v letě učinili; rozletie se jakožto motýlové a jich ustanovenie staneť jako pavučina!“ Zdaliž mohla výpověď takovéhoto hloučku míti jaké ceny a váhy u něho, vyznavače pravého a nezkaleného učení, u následovníků a přátel jeho?! „Najmilejší“ psalť ze žaláře přivržencům svým do Čech „napomínám vás abyste se nelekali ani ustrašiti dali proto že sú mé kniežky k upálení odsúdili. Pomněte že sú svatého Jeremiáše proroctvie, kteréž jesti pán Bóh kázal psáti, spálili; a však sú toho což jest prorokoval neušli. Také v knihách Machabejských psáno jest že sú spálili zákon Boží a ty kteříž sú zákonu Božímu učili; potom svaté v novém zákoně pálili sú i s kniehami Božího zákona. Také kardinálové tupili sú a

pálili kniehy svatého Řehoře, i svatého Jana Zlatoústého sbor kněžský dvój za kacieře jest potupil, a však Pán Bóh milostivý jich leż po smrti jeho jest ukázal. Tyto věci majíce před očima nedajte sebe uhroziti aby což sem psal nečtli aneb aby jim své kniehy dali k upálení. Stojtež pevně; nebo doufám k pánu Bohu žeť se vás škola Antikristova lekne a nechať vás upokojím, sbor z Konstancie do Čech nepřijde, mnozí z toho sboru zemrú nežliť na vás kniehy dobudú.“

Tím se vysvětluje chování Husovo po celý běh onoho jednání. Až do posledního dechnutí ubezpečoval že jest věrný syn církve a že jím chce zůstati; až do posledního dechnutí ujišťoval že toho co měl za pravé nemůže odstoupiti a svému přesvědčení se zpronevěřiti. Žáden prý není další toho by které dogma čelící proti církvi zastávati chtěl, žáden hotovější všeliký blud kterýby se mu ukázal opustiti a odvolati, ano raději prý chce umříti než křivým míněním vědomě vinen býti. Když ale přišlo k tomu aby křivdu svou pochopil a od svých myšlének upustil, ukázalo se že nechce slyšeti otcův církve nýbrž že jich chce učiti. „Žádám naučení; psal-li jsem co zlého chciť naučen býti“ zvolal ve sboru. Ať prý mu dopustí prvé učení své v celosti vyložiti, a při jednom každém článku, z něhož jako z bludného neb kacířského viněn byl a jehož odvolání se požadovalo, domáhal se toho aby směl vyložiti důvody své; podají-li se proti těmto lepší důvodové pak prý od svého mínění ustoupí. — „„„Jaký to chytráček!““ zvolali jeho soudcové „„„chce jen poučení, nechce nápravě ani nálezu!““ Při tom při všem neustoupil v ničem od alfy a omegy bludu svého, že totiž písmo svaté přijímá za jediný pramen pravd víry a z něho jediné žádal poučení. „Prosím ustavičně aby mně ukázána byly místa lepší a věrohodnější (*scripturae meliores et probabiliores*) než kterých jsem já napsal a učil; budou-li mi ukázána chci ochotně odvolání učiniti.“ Avšak rozsudek o tom které písmo a která místa v písmě bylaby „lepší a věrohodnější“ nemohl arci příslušeti žádnému jinému kromě něho! „„„Poněvadž chceš

naučen býti“‘ řekl mu proti ustavičnému jeho dolehání kardinál jeden „„to naučení máš — odvolej, jakož padesát mistrův svatého písma nalezlo jest.““ „Ai krásná naučenie!“ zvolal Hus. „Tak by svatá panna Kateřina dievka mladá měla by byla ustúpiti pravdy a víry pána Jesu Krista, proto že padesáte mistrov proti nie jest bylo.“

Tak sobě samému odpíral, rozmarům svým hověl a okamžitým dojmům podléhal Hus ve všem. V obraně své nezamítal ani úskoku sprostých obžalovanců, v podezření uváděti všech kdo koli proti němu hlasu pozdvihli. Štěpán Páleč, kancléř Gerson, jedna z nejvýtečnějších osobností na sboru, ti dva a všickni ostatní svědčili prý proti němu z osobního nepřátelství, řekli prý se o jeho zkázu. Potom zase hrdě postavil se řka: kdyby prý dobrovolně do Kostnice nebýval přišel, nikdo ani králové římský i český nebyli by ho tam byli dostali; a pán ze Chlumu když biskupové nad smělou řečí takovou se zastavovali vystoupil a dotvrdil: on že prý jeden z méně zámožných šlechticů; avšak že důvěřuje sobě, mistra Jana Husa celý rok na hradě svém proti všemu násilí brániti; natož teprv jiní pánové čeští, vládnoucí větší moci a pevnějšími hrady?! Jednou Hus řekl že mu nerozumějí, poněvadž na sboru kromě biskupa Litomyšlského není kdoby uměl česky, nýbrž že jsou sami „Vlaši, Francúsi, Engliši, Hispani, Němci a jiní jiných jazykóv.“ Jindy zase projevoval své potěšení nad tím že prý protivníci jeho musejí čísti knihy jeho, kdež se jim odkrývá neřestný duch jejich; „neboť jsou knihy tyto bedlivěji četli nežli písmo svaté, neboť chtěli vynalézti bludy v nich.“ Co se týká glejtu i v té věci byl rovněž bez pevného mínění, rovněž vrtkavý v řečech i v chování. Na závěrku výslechu druhého když ho byl král Sigmund napomenul přísně a důtklivě aby zanechal bludu svého, sice že on král nebude podporovati zatvrzelého kacíře anobrž že odejme ruky své od něho: tu Hus pohnut králi děkoval za ochranu a za glejt. Ale zanedlouho toužil Hus ve psaní ke svým krajanům trpce na Sigmunda, vině jeho

z věrolomství kterýž prý mu slíbil že mu zjedná slyšení veřejné, a jestliže by se nálezu sborovému podrobiti nechtěl že mu dá bezpečný průvod nazpět do vlasti — slib o kterém stěží lze mysliti že by jej král Sigmund kdy byl dal, poněvadž dobře musel věděti že vyplnění jeho neméně přesahovalo by právo jakož i moc jeho.

Někdy se mezi vyšetřováním zdálo jakoby Husa jímala myšlénka že přece možné aby naproti výroku nejvyšších vrchností církevních, naproti rozsudku nejčelnějších zástupců vědy bohoslovné, naproti nerozdílnému hlasu veškerého na koncilium shromážděného křesťanského světa se svými náhledy a tvrzeními neměl pravdy; a v takových okamženích bylo se nadíti že citem lepším přemůže se v něm falešné přesvědčení. Ale v tom najednou objevila se samolibost jeho. Myšlénka žeby jedním rázem měl ustoupiti od těch zásad které tak dlouho pěstoval co jediné pravdivé, kterých vnuknul vděčným učenníkům svým, kázával lidu sobě nákloněnému, zdála se mu prohřešením proti Bohu, nevěrou k samému sobě, pohoršením posluchačů svých; a svévolný jsa jako dítě, uznávaje což lepšího ale přece nepouštěje od své vůle, počal plakati a navrátil se ke stálé myšlénce své že jen tehdá odvolati chce ažby byl poučen „z p í s m a.“

36.

S tou neshodou v srdci, s tím odporem v ústech kráčel Hus rozsudku, kráčel smrti vstříc.

Hus odsouzení své očekával hned po posledním výslechu. Ten den na to „všem věrným Čechóm jenž Pána Boha milují a budú milovati“ poslal psaní, „v žaláři v okovách čekaje

nazajtřie na smrt odsúzenie, maje plnú naději ku Pánu Bohu aby pravdy Božie neustupoval a bludóv kteréž sú na něho křiví svědkové činili a svědčili aby se neodpřisáhl.“ Napomínal je „aby pravdu kterúž jest z zákona Božího psal a z řečí svatých kázal aby se té drželi“; coby ale proti pravdě Boží byl snad psal anebo učil toho aby nedrželi; prosil také „kto vídal jest jej v lehkých obyčejích v mluvenie nebo v skutciech aby se jich nedržal, ale aby za něho Pána Boha prosil aby mu ráčil odpustiti.“ Všem stavům jak by se chovati měli dobrá naučení dával. Poroučel jim aby pánům z Dubé a ze Chlumu, Jindřichovi z Plumlova, Vilémovi Zajícovi, Miskovi a jiným pánóm z Čech i z Moravy i věrným pánóm polského kralovstvie „děkovali i jich pilnosti vděčni byli že oni jakožto Boží stateční obránci a pomocníci pravdy postavili sú se proti všemu sboru, častokrát dovodíce a otpoviedějíce k vysvobození jeho.“ Poroučel jim ještě jednou obzvlášť pány Jana ze Chlumu a Václava z Dubé „jimž věřte což budú praviti, neb sú byli v sboru když jsem já odpovidal.“ Poroučel konečně Pražanům: „Abyste na Betlem na to miesto poctivé a Pánu Bohu milé byli laskavi, dokudž Pán Bóh všemohúcí popřeje aby v něm slovo Božie kázali; neb pro to miesto ďábel se rozhněval a proti němu farářóv a kanovníkóv popudil, spatřiv že jeho královstvie na tomto miestě se rušilo. Úfámť Pánu Bohu že to miesto zachová do své svaté vóle a učiní v něm prospěch vietší skrze jiné než jest skrze mě nestatečného učinil.“

S myslí patrně nechtějící přistupoval sbor k poslednímu kroku, nezanedbav žádného prostředku aby Husovi návrat do lůna církve učinil možným. Formule odvolací, kterou mu kardinál-biskup Ostienský ten den po výslechu posledním předložil, sepsána byla tak mírně jak jen koli bylo lze. Celý měsíc téměř uplynul kterého sbor užíval posílaje k Husovi buď jednotlivé členy své buď schvalní poselství, kterých sami nejvýtečnější mužové jako kardinálové z Alliaku, Zabarella a. j. účastniti se nezamítali. Nejdůvěrnějších přátel

Husových užito aby mu tvrdošíjnost jeho vymlouvali a k odvolání ho měli. Mistr Štěpán Páleč stál na sboru jako předtím ve vlasti v prvních řadech, kdykoli o to šlo aby odporný církvi směr byl přemáhán a hlavní původ jeho přísnému trestu vydán. Ale vroucná horlivost jeho proti kacíři jehož bludům se opíral, nezahlušila v srdci jeho city k příteli s kterým dlouholeté blízké přízně byl užíval. Z nejhlubšího srdce mluvil, když před shromážděnými otci a v přítomnosti vyšetřovaného hlasitě se zaříkal že ze žádného nepřátelství než jedině z čistého citu povinnosti za žalobníka proti němu vystupoval. Když bylo po veřejném řízení poctivě se o to přičiňoval aby Husa přemluvil k návratu do lůna církve. Ještě několik dní před tím nežli rozhodný krok byl učiněn přišel Páleč do žaláře Husova; dojímavá scena udála se tu mezi dvěma vrstevníky; ani jeden ani druhý nemohl se zdržeti slz a hluboce pohnuti odprošovali se obapolně v čem by za života svého proti sobě byli pochybili. Ale účel schůzky zůstal nesplněn a Páleč nezměněného v náhledech svých opustil muže jehož obrácení tak srdečně sobě žádal.

Sbor ještě jednou změnil formuli odvolavací, tak ji zmírniv že přestávala jen na těch článcích které Hus sám uznal že obsaženy jsou ve spisích jeho; co do ostatních měl přísahou toliko potvrditi že jeho nejsou a že se neodchyluje od obecného učení církve. Avšak i tento krok zůstal bez účinku. Hus písemně oznámil že odvolati nemůže a nechce. Rozhodnutí nedalo se déle odkládati. Položen byl den k slavnému aktu odsouzení a vykonání rozsudku. Ale ještě večír před tím učiněn byl pokus poslední k obrácení Husa. Poselství z prostředku synody, ku kterému z rozkazu králova přidružilo se několik pánův českých, vydalo se do vězení Husova. Pán ze Chlumu pohnutlivým způsobem jemu domlouval: „On že není člověk učený, theologickým otázkám že nic nerozumí, že nechce žádati aby Hus svědomí svému se pronevěřoval; ale jestliže mistr lepšího přesvědčení nabyl, ať se nedá lichým studem zdržeti; aby opustil to čemu dřív

věřil, čemu prvé byl učil; aby blud svůj vyznal a tím tělo i duši svou zachoval.“ Hus pak slze odpověděl: Bůh že mu svědek žeby rád odvolal, ale že žádá jen aby z písma ho přesvědčili a ukázali mu lepší a průvodnější místa nežli sám byl ukázal. „Ty tedy moudřejším chceš býti nežli sbor?!“ vyjel na to jeden z biskupů. „„Nikoliv““ odvece Hus „„nechci býti sboru moudřejším; naopak přiveďte sebe menšího ze sboru, i rád chci se ponížiti před ním jak mile mne z písma vyvrátiti dovede.““ Celé jednání zůstalo bez prospěchu jako všechna předešlá. Hus pak ani v poslední hodině neupouštěje vzdoru a zaslepení svého napsal poslední své psaní universitě Pražské: „již stoje na nynějšího života kraji, očekávaje dne zejtřejšího ukrutnou smrt a skrze ni očištění od hříchův, neznaje na sobě z milosti Boží žádného kacířství, z celého srdce vyznávaje všecku pravdu která má býti věřena.“

Ten den na to stalo se slavné odsouzení a hned potom vykonání rozsudku.

O šesté hodině ranní dne 6. července 1415 v sobotu, jak se pravilo dne 43. narozenin svých, vyšel Hus obstoupen ozbrojeným zástupem z vězení svého u bosáků v Kostnici, i byl přijat od arcibiskupa Rigajského, kterýž ho vedl dvorem klášterním okolo kostela sv. Štěpána po ulici platenské a mlýnské do předsíně chrámu kathedralního. Zde bylo Husovi čekati až do přečtení veliké mše svaté kterou arcibiskup Hnězdenský sloužil. Po skončení slavnosti té otevřely se křídelné dveře a Hus vstoupil do chrámu Páně, kde otcové synody pod předsedáním kardinála Ostienského k patnáctému slavnému sezení shromáždění byli, u přítomnosti krále Sigmunda an seděl na trůnu v plném ornátě, obstoupen nejvyššími důstojníky říše římské nesoucími v rukou příznaky moci královské: korunu, jablko a meč. U šestého sloupu, před dřevěným lešením které v prostřed hlavní lodi chrámové vyzdviženo bylo, poručili Husovi zastaviti se. Biskup Lodenský vystoupil na kazatelnu a kázati se jal o slovích sv. Pavla: „*Destruatur cor-*

pus peccati.“ Ukazovalať slova ta na dílo jež nyní mělo vzato býti před se, na odřezání zkaženého údu z lůna církve a zničení jeho. Po kázaní počal auditor papežský čísti třicet zatracených článků ze spisů Husových, svědectví o něm vydaná, a celý běh vedeného proti němu processu. Hus několikrát se pokoušel aby čtení přetrhl; uloženo mu však mlčení a strážím přikázáno aby jej v tichosti udrželi. Tu se mistr vrhl na kolena, oči obrátil k nebi a zdálo se jakoby se modlil. Jednou jen, když došlo k nesmyslné v skutku žalobě dle které prý Hus sebe za čtvrtou Božskou osobu vydával jakož prý „výpovědí jednoho doktora theologie“ dokázáno, nemohl se déle zdržeti i povstal žádaje hlasitě aby mu toho doktora jmenovali; načež mu odpověděno že k tomu není již kdy. I na průvodní list odvolával se Hus pod jehož ochranou byl přišel do Kostnice, upíraje při tom oči na krále Sigmunda který však — jak Petr z Mladenovic prý pozoroval — silně se začervenav své oči sklopil „*haec cum loqueretur oculos in imperatorem defixos habuit, ille vero statim vehementer erubuit.*“ Nyní přistoupeno k odsudku jejž četl biskup z Concordie. Husovy spisy, nech psány jsou česky či latinsky anebo na který jazyk koli přeloženy, zavrženy a zatraceny jsou pro učení dílem bludná dílem pohoršlivá a svůdná dílem opovážlivá a podezřelá dílem naprosto kacířská která se v nich obsahují; v přítomnosti kněžstva a lidu měly býti veřejně spáleny, jakož každý biskup se všemi knihami, spisy a traktáty Husovými kdeby koli dopadeny byly vždy před lidem svým učiniti má. Nato následoval rozsudek nad Husem samým: pro mnohonásobné od církve dávno již zatracené bludy, jež k pohoršení věřícího lidu a na škodu obecné církvi po dlouhá léta veřejně byl učil a kázal a ve kterých odvolati jich nechtěje tvrdošijně setrvává, jakožto zjevný kacíř kněžské hodnosti měl býti ssazen, posvěcení zbaven a z církve vyvržen. Odsudek v patách následovalo vykonání. Na „hořejším dvoře“ tak řečeném, po straně kostela před palácem biskupským, vyzdvižena byla hranice a

Hus vyveden postranným portálem aby očitým byl svědkem jak spisové jeho plamenům byly vydány. To když bylo vykonáno zase přiveden do kostela i musil vstoupiti na lešení, obléci se v roucho mešné, kalich vzíti do ruky, což mu na znak ssazení jeho odňato býti mělo. Arcibiskup Milanský, dva kardinálové a čtyři biskupové, z nichž dva „*in partibus infidelium*“, ustanoveni k úkolu tomu. Vzdorná mysl Husova zdálo se jakoby měla sklesnouti pod strašnou vážností příprav těchto. Když ale byl vyzván aby ještě odvolal, odpověděl se slzícíma očima: že nemůže boje se aby se svědomí svému nepronevěřil, aby co lhář nepředstoupil před Boha a posluchačům svým nedal pohoršení. Nyní následovalo odejímání kalicha z rukou jeho, snímání mešního roucha s těla jeho, kus po kuse, vyhlazení tonsury duchovní, všechno to mezi nejhroznějším proklínáním jakové řád církevní k tomuto všech trestů církevních největšímu předpisuje. Na odsvěcenou hlavu vstavena byla koruna papírová s nápisem „*Haeresiarcha*“ a s malovanými ďábly o duši se rvoucími, a vyloučení z církve těmi slovy vynešeno: že církev ničehož s ním činiti nemá, tělo jeho ramenu světskému, duše satanu se odevzdává. Biskupové odsouzeného odevzdali králi; král kázal falckrabí Ludvíkovi aby jej přijal na místě jeho a učinil s ním jak s kacířem sluší; falckrabí obeslal před sebe vojta Kostnického aby jménem jeho a císařovým kacíře vydal na smrt plamenem; vojt zavolal na radní pacholky a katy kteří vzavše Husa mezi sebe z kostela jej vyvedli.

Bylo po desáté hodině když se průvod hnul. Tisíc branných mužů čekalo před vraty chrámovými k ochraně, nesčíslný dav hrnul se napřed a vzadu, naplňoval všecky ulice, okna a střechy kudy průvod se bral, který přes hořejší trh ke geltinské bráně, často z místa nemoha pro přílišný shluk lidstva, pracně a zdlouhavě se pohyboval. Před branou vedl z města most přes příkop vodou naplněný; zde se musili zastaviti a houf po houfu vypouštěti, neboť, jak očitý svědek Oldřich z Reichenthalu připomíná, bylo se obávati aby most

se neslehl a neprobořil. Venku ale nemenší byla tíseň a ješto po silnici do Zürichu vedoucí postoupati nemohli, dali se na postranní cestu která v levo přes můstek blíže k popravišti vedla. Hus vstoupiv na můstek spatřil dříví, slámu a oheň pro něj připravené a třikrát na kolena padna hlasitě vzdechl: „*Jesu Christe, fili Dei vivi, qui passus es pro nobis, miserere mei!*“ Když došli na místo rozstoupili se v široký kruh a Oldřichovi z Reichenthalu kázáno bylo aby se Husa ptal chce-li se zpovídati, a kněz jeden od koncilia a biskupa Kostnického k tomu jsa zmocněn, Oldřich Šorand jménem, vystoupil a pravil: „Milý pane a mistře, chcete-li opustiti nevěru a kacířství pro něž vám trpěti jest, rád chci zpověď slyšeti; pakli nechcete víte sám že kacíři věcí Božských dávati a činiti nesluší.“ Na to odpověděl Hus že nevěda se vinna smrtelným hříchem pomoci jeho nepotřebuje. Chtěl mluviti k lidu, falckrabí mu v tom ale zabránil i přikázal katům aby přiložili rukou k dílu svému. Postavili jej ke kolu s tváří k východu; co když někteří znamenali postoupiti musil na stranu opačnou, s tváří obrácenou k západu. Již stál řetězy a mokrými provazy přivázán ke kolu, obstaven až po krk poleny promíšenými slamou a prosypanými smolou, a již se hrozný akt měl počíti: tu přikvapil králem poslán pan z Pappenheimu, maršál říšský, i vyzýval ho aby odvoláním život i duši zachoval. Hus ale odvětil že „chce za pravdu kterou v životě byl učil a kázal veselou smrtí umříti.“ Tu oba pánové zatlesknutím rukou znamení davše obrátili se pryč, hranice v okamžení stála v plápolavém ohni, plamen a dým udusily brzo hlas k nebi vzhlédajícího a, jak jedni slyšeti se domnívali, žalmy zpívajícího anebo, jak druzí děli, bolestí křičícího — m u č e n n í k a b l u d u a n e p o s l u š e n s t v í.

37.

Neradostné jest to podívání kterak zápas stran, nepřestávaje na tom aby na dějišti své doby plodil záští a nenávisť, zkalené strannickými vášněmi náhledy o osobách a událostech ještě nad to přenáší do líčení dějů samých. Nemyslete ž že se to děje jen ve spisech skládaných v samé rozpařenosti boje anebo nedlouho po něm; ano shledáváme to i v takových které o desítiletí, ba celá století později psány bývají. Zdá se jakoby v těch, kdo v duchu sobě zpřítomňují muže a skutky minulých ale s nynějškem rozmanitými svazky spojených časův, oheň dávno doháralý znova se rozněcoval a péro v rukou jejich, kterýmby v poklidném rozjímání kresliti měli obraz prošlých dnů, trnouti počínalo. Takové jsou většim dílem hlasy kteréž se o Janu Husovi, o povaze a osudech jeho podnes ještě ozývají. Jedni neznají míry v chvalořečení svém, netrpí sebe menší úhony na charakteru jeho, staví jej vedle nejšlechetnějších mužů všech věků, ano zdrzují se klásti utrpení a smrt jeho v nehodné porovnání s tím co dějepis křesťanský zná nejsvětějšího. Druzí nenalézají slov aby Husa obsypali výčitkami a příhanami všeho spůsobu, každý skutek jeho kladou ve stín nejčernější, staví jej vedle nejhorších zločinců, stíhají jej až na popraviště záštím a hanobením svým.

Nám tuším nikdo nemůže vytýkati žebychom jakou úhonnou stránku charakteru Husova na bělo byli líčili, žebychom který neomluvný skutek jeho nemístnou omluvou byli zastírali, žebychom všude kde koli se příčina k tomu dala nebyli ukazovali na nekalé pohnútky chování jeho. Než — smí-li nám to vaditi abychom Husa co člověka posuzovali měrou slaboty a křehkosti lidské? abychom připomínali pokušení kterým, byv nepříznivými okolnostmi v ně uveden, nešťastně

podlehl? Smí-li nám to překážeti abychom vážili těch stran charakteru jeho které v skutku byly chvalitebné? abychom ne bez soucitu hleděli na mnohé dílem tklivé dílem povznášející případy které se nám jmenovitě za jeho uvěznění objevují? Může-li se nám brániti abychom s uznáním obdivovali se srdnaté zmužilosti s kterou smrti své kráčel v ústřety?

Hus byl muž neobyčejných darů ducha a nikterak nelze při něm upírati vroucnou poctivou horlivost o věc kterou za pravou měl. Hus v nejvíce kusech zůstal buď dokonce buď podstatně na půdě katolické a v ohledu tom daleko nedostihl zblouzení Viklefova. On zajisté nehýbal sedmerem svátostí a nové učení o přijímání svátosti oltářní od něho, jak později ukážeme, ani nepocházelo. Pevně zastával učení o očistci a uznával prospěšnost přímluv které kněží a světští, jmenovitě pak osoby příbuzné a milené za ubohé duše v očistci vzdávají, jakož i dobrých skutků které k vůli nim konají. Nikdy nezapíral prostřednictví svatých; napomínal k pilnému rozjímání příkladů „které založeny jsouce na zákonu Páně svítí v životě jejich jako slunce a měsíc a jiné hvězdy nebeské“; neodvratně zastával poctu nejsvětější Panny a svatých a chtěl jen aby se pocta taková přísně rozlišovala od klanění se Bohu povinného. Hus ničehož nenamítal proti zbožnému užívání obrazův a ostatkův; jen proti pověrám a neřestem které se nezřídka při tom dály obracel ostří slova svého. V tom smyslu třeba rozuměti mnohým místům ve spisech Husových, kteráby při mělkém a napřed již podjatém posuzování vedena býti mohla za důkaz proti tomu co jsme tuto právě vyslovili. Praví-li totiž Hus ve spisu svém „Devět artikulóv aneb kusóv zlatých“ že haléř daný za zdravého života dokud dárce sám jměním vládne více váží u Boha než tolik zlata daného po smrti když jmění na jiného přišlo; že se nejmenší částečkou opravdového a vlastního pokání více Bůh velebí nežli kdyby člověk od jednoho až do druhého konce svět zputoval a v každé šlápěji svou krev prolil; že, kdo sobě Pána Boha nade všecko stvoření draze váží a jemu se všechen

poddává, ten své duši více prospěje než kdyby se na orodování matky Boží a všech svatých spoléhal a t. d. — výpovědi takové směřovaly jediné proti tehdejším skutečným nešestem a přehnalostem; nikoliv ale není jimi míněno aby se prospěšnost posledních pořízení pro své duše spasení, pouti s opravdu pobožnou myslí před se braných, přímluv nejsvětější Panny a svatých a t. d. naprosto upírala. Že Hus ve všech těchto kusích to co pravého od toho co falešného, spasitelné užívání od opovážlivého zlého užívání rozlišovati znal vysvítá z nesčíslných míst spisův jeho. Jak vznešeně mluví k. p. v rozkřičeném traktátu „o šesti bludech“ o Panně Marii, kteráž „předčí všech lidí, jediného vyjímajíc jejž co panna nepoškvrněná pod srdcem svým nosila, všech jednotlivých andělů, všech apoštolů, mučenníkův, panen, a toliko nepředčí veškerenstvo všech spravedlivých kteréž jest církev svatá jenž jest choť Kristova zaslíbená, jeho krví vykoupená, jenž slove panna proto že tak s Kristem ostane na věky čistá.“ O bezženství kněžském pronášel Hus náhledy převznešené. „Jest větší zásluha“ říkal „zůstati v čistém panictví nežli vstoupiti ve svazek manželský. — Stav manželský jest stav počestný, méně však nežli stav zdrželivosti; neboť panenství vystupuje nad obyčej povahy lidské a člověk přibližuje se andělům. — Kněz víceji povinen jest ke zdrželivosti nežli kdo jiný, netoliko svým slibem ale i důstojností stavu svého pak také tím že má služby Boží důstojně konati a obzvláště rukama a rty neposkvrněnými svátosti těla Kristova dotýkati se.“ Kterak málo Hus i v těch věcech, kde od učení katolického nadobro odstupoval, křivých náhledů svých držeti a bezděčné příchylnosti k náhledům pravým se chrániti uměl, již na jiných místech měli jsme příležitost ukázati.

Co vlastně Husa svedlo s pravé dráhy byl neutěšený stav věcí tehdejších, jichž rozvažování tolikero mužů jiných naplňovalo zármutkem, pochybenstvím, nepokojem. Když Hus vystoupil nacházely se věci církevní od hůry až dolů ve smutném zmatku. Trojice papežská a neobyčejné pro-

středky kterých proti faktickým držitelům nejvyšší moci církevní bylo se uchopovati nebezpečnou ránu zadaly důvěrně oddané příchylnosti národův. Mužové nejnábožnější a nejučenější zdvihali hlasů svých proti panujícím nepořádkům a neřestem, stavíce naproti rozrytému a zmatenému stavu ve kterém papežství i církev se nacházely s odvážlivou smělostí zásady jichž nebezpečných na mnoze důsledků v blahomyslném rozhorlení svém ani nepostihovali. V tom ohledu přistupoval Hus k věci své z téhož počátku jako sv. Bernard Clairvauxský (nar. 1091 † 1153) an pravil: „Ejhle u prostřed míru nejhořčejší bolest má! Hořká byla prvé již při smrti mučenníkův, hořčejší později při zápasu s bludaři, nejhořčejší nyní nad životem vrstevníků církevních!“ — an žalobně volaje k papeži Eugeniovi se obrátil: „Kdož mi toho dopřeje abych před smrtí svou uviděl církev Boží v témž stavu jako byla za starých dnů“ — z téhož počátku jako Petr Alliacký, Jan Gerson, Mikoláš Clemanžský a mnoho jiných souvěkých. Nemáme-liž zdržeti se žalosti vidouce, an muž tak spanilých darů v matných okolnostech časových pozbývá jasnoty zraku aby poznával rozhraní kterým se zákonné a chvalitebné snahy o opravy dělí od nezákonných a trestných, an neblahou letorou svou vehnán na nepravou dráhu krok co krok dále strhován bývá až na ta místa kde zůstane dokonalým kacířem a odpadlcem?!

Jako v hlavě tak i v srdci jeho živlové dobří i zlí v divné směsi se stýkali. Náruživá prchlost kterou se mnohdy unášeti dával ke slovům ničím neomluvitelným; marná samolibost s kterou sebe spatřoval v samojediném držení pravdy naproti klamu a mamu ostatních svých vrstevníkův; nepodejná urputnost kterou se proti jinému předsvědčení zpíral, jakož se jednou vyjádřil ku Křišťanovi z Prachatic: „Zdání fakulty theologické nepřijal bych a kdybych stál před hranicí mně připravenou!“; sofistická úštěpačnost s kterou výpovědi a tvrzení protivníků svých nejednou nabíral; svéhlavá posléze vzdornost kterou se opíral rozkazům představených svých, rozsévaje ji dále v mysli přívržencův svých — všecko to jsou

úhony které povahu Husovu vydávají hanč nejtěžší. A nicméně hned vedle těchto zlozvučných strun opět leží takové jichž blahozvučnost my, ač nechceme-li býti tvrdšího soudu než Nejmilosrdnější, nikterak popírati nemůžeme. Ve psaních která psal ze žaláře vyskytují se tytýž místa svědčící o nejčistším smýšlení, o zásadách nejušlechtilejších. „Poněvadž jsi od mladosti svědkem byl života mého“ napomínal přítele jednoho „prosímť pro smilování Ježíše Krista, nechtěj mne míti za vzor v žádné vadě kterou bys na mne byl postřehl. Víš že jsem před vstoupením svým do stavu kněžského často a rád v šachy hrával, čas svůj mařil, jiné i sebe přitom v promrzelou vádu strhoval. Pro to a pro jiné nesčíslné zanedbání mých povinnosti měj mne poručena modlitbám svým o milost Slitovníka.“ Doba vězení a vyšetřování jeho odhaluje nám mnohé strany měkké nikoli však slabé povahy, žeť se člověku nelze ubrániti přání aby věci spravedlivější byly bývaly věnovány. Patříme-li na chování Husovo když byl jímán, kterak s myslí pevnou podávaje se poslům kardinálův, ale předce ne bez předtuchy toho co naň čekalo s pohnutým srdcem hospodyni svou na rozloučenou žehnal; slyšíme-li kterak sám na sebe žaluje že zhlédna stařičkého učitele a dobrodince svého, mistra Křišťana z Přachatic z nenadání ho v žaláři navštěvujícího, kormutlivé radosti srdce svého ulevoval slzami; vidíme-li an u prostřed divokého hluku a křiku v prvním výslechu sám jediný zachovává mysl pokojnou a klidnou a když se hlasy poněkud utišily volá: „Mnělť jsem žeby větší poctivost a dobrota a lepší řád byl v tomto sboru!“ slyšíme-li an při slavném snímání tonsury kněžské, když povstala hádka o spůsobu jakým by se přitom mělo postupovati, volá: „Ach ani o mučení mé nemohou se shodnouti!“ — můžeme-liž výjevům takovým, které nám v prostřed zblouzení jeho jako přívětivé oasy z bohopusté pouště zavítávají, můžeme-liž jim odepírati soucitu?

Neohrožená mysl, s kterou nejen Hus ale i před ním i po něm přívrženci a následovníci jeho smrti vstříc kráčeli,

tehdá již úctou a podivením naplňovala úhlavní odpůrce. „Kdožby“ zvolal Štěpán Páleč v onom kázaní které měl některý čas po usmrcení tří mládenců (v červenci 1411) „kdožby mezi námi byl nalezen, snad jeden anebo žádný, aby z přesvědčení vydal se na smrt!?“ A o smrti Husově nemohl se zdržeti Eneáš Sylvius slov těchto: „Nikdo z filosofů nepodstoupil smrt myslí tak neohroženou jako tento spálení na hranici.“

38.

Eneáš Sylvius, potomní papež Pius II., slova právě uvedená vlastně vynesl množným číslem, mluvě nejen o Husovi ale i o Jeronymovi. „*Pertulerunt ambo*“ — tak zní ta průpověď v celosti a v textu původním — „*constanti animo necem et quasi ad epulas invitati ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem quae miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere coeperunt hymnum cecinere quem vix flamma et fragor ignis intercipere potuit. Nemo philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur quam isti incendium.*“ Jakkoli výrok tento, dle obyčeje jmenovaného spisovatele, hrubě po básnicku vynešen jest, a jakkoli dost veliký rozdíl zůstává mezi chvátáním k veselým hodům a těžkou chůzí obou kacířův českých skrze bránu geltinskou v Kostnici: nicméně nepochopitelné není obdivování kterýmž zlatoústý skladatel dějepisu českého naplněn byl hledě na vytrvalost Husovu a Jeronymovu vůči smrti nejtrapnější.

A věru, v týž odpor citův jako smrt Husova uvádí nás konec mistra Jeronyma Pražského.

Chování jeho při zatčení a v první době vězení hodí se sice docela k vrtkavému a odporův plnému charakteru tohoto

dobrodružného muže. Na počátku měsíce dubna r. 1415 ocítil se Jeronym, mimo všecku výstrahu mistra Křišťana z Prachatic, z nenadání v Kostnici, nepoznán od nikoho než od pánův ze Chlumu a z Dubé kteří prosbami naň naléhali aby rychle zase se vzdálil ze města. Jeronym nicméně přes to všecko dal přibiti na bránu hlavního kostela a na dvéře radního domu listy jazykem latinským českým a německým, nabízeje se že pomluvačům kteří jej z kacířství viní chce odpovídati, ač bude-li mu bezpečný průvod dán. Prvé však nežli odpovědi vyčkal vyklidil se, bez pochyby nebezpečenství větře, ven z města, a to s takým spěchem že zapomenuv na meč v hospodě jej zanechal. Z blízkého Überlingen psal králi římskému prose o průvodní list. Sigmund, kterému již glejt Husovi daný dost mrzutosti byl natropil, odepřel mu toho. Sbor však vydal na něj veřejnou obsílku aby v patnácti dnech se dostavil; i propůjčen mu list průvodní ve kterém, zmoudřevše bezpochyby nedorozuměním o glejt Husův vzešlým, výslovně pravili žeť glejt bude ho sice chrániti všeliké moci bezprávné nikoli pak řádného vedení práva, jelikož na všechen spůsob vedle práva k němu přistoupeno bude ať se již dostaví dobrovolně čili nic — „*a violentia, justitia tamen salva, omnem tibi salvum conductum nostrum, quantum in nobis est et fides exigit orthodoxa, tenore praesentium offerimus et plenarie assignamus.*“ A však Jeronym mezi tím vyšed i z Überlingen bylby dobře navrátil se do Čech, kdyby jakož tak často předtím nekázané jeho řeči nebyly jej přivedly k pádu. V Hiršavě, kde se uhostil u duchovního a tento několik jiných kněží sezval, jal se Jeronym prudce mluviti o koncilii, Husa i věc jeho jakožto pravdu nepřemožitelnou bera v ochranu nejvyzývačnější; pravil že má při sobě listinu s zavěšenými pečetmi pánův českých v Kostnici přítomných která vysvědčuje že Hus žádného veřejného slyšení k obraně proti odpůrcům svým obdržeti nemohl; že tam není obecného koncilia, ale žeť tam škola satanášova, synagoga ničemných a převrácených lidí. Řeči takové mezi

kněžmi spůsobily náramné pohoršení, oznámili to raddě městské a když Jeronym druhého dne z rána ujeti chtěl jat byl od ozbrojeného lidu před městečkem postaveného a do Sulcbachu panu Janovi, bratru falckrabí Ludvíka v opatření odevzdán. Pan Jan zpravil ihned krále Sigmunda tehdá v Celli meškajícího, od něhož přišel rozkaz aby Jeronyma — který mezi tím, poněvadž k roku danému nestal, právem staným byl odsouzen — do Kostnice dal přivésti a sboru vydati.

Hus trval ještě ve vězení osudu svého čekaje když Jeronym doveden jest do Kostnice; v rozličném ale vězení ubytování jsouce neměli spolu žádného obcování. „O mistru Jeronymovi mém milém tovaryši“ psal Hus do Čech dva dni po svém posledním výslechu „nic neslyším než že jest v těžkém vězení, čekaje smrt jako já.“ Avšak v posledním kusu mýlil se Hus. U Jeronyma dle přirozené povahy jeho nebylo té těžkomyslné touhy po mučennictví jako u Husa a žalář mu býval odjakživa z té duše protivný. Proto také úsilí otcův sborových aby zvrácen byl z nepravého mínění svého mělo při něm účinek mnohem rychlejší a lepší než při Husovi. Hrozný konec přítele — kterémuž se snad z oken vězení svého ve městské věži blíže kostela sv. Pavla byl dívati mohl — zbudil jej, ne k horlivosti aby hleděl vyrovnati se jemu, nébrž ke vzpamatování aby se lepší cestou dal.

Na Jeronyma čekali v Kostnici nejen Pražští jeho protivníci, nébrž všickni ti četní nepřátelé kterých si pohoršlivým chováním svým v Paříži, v Heidelberku, ve Vídni byl nadělal. Poslanci jmenovitě university Vídeňské nebyli ještě zapomenuli události leta 1410; jim byl Jeronym osobou více nenáviděnou nežli Hus s kterýmžto se nikdy byli nesetkali. Jeronym dal se proti nim v omlouvání a zastávání: žeť složil ne přísahu nébrž jen prostou přípověď; že uprchl pro strach násily poněvadž mu uvězením bylo hrozeno; ostatně že se z věrolomstva očistil před jedním farářem Pražským kterýž mu dal absolucí a přisloužil večeří Páně. Ale výmluvy takové byly marny. Všickni mistři a doktoři Vídeňští v Kostnici přítomní

mohli dosvědčiti že Jeronym složil skutečnou přísahu a že ji bez příčiny sobě dané zrušil. Opětovanými výslechy doléháno naň, i přiznal se ke zlým skutkům svým nemoha se více tomu vyhnouti. I také nad ostatními bludy ukazoval lítost; projevil žalost nad tím že tak dlouho setrval ve bludišti učení Viklefova i Husova; činil se ochotným poddati se ve všem výroku koncilia. Dne 10. září oznámil Jeronym že chce odříci se učení Viklefova i Husova a veřejně jeho se odpřísahati. Což také nazejtří v četném shromáždění čtyr národů v hlavním kostele Kostnickém vykonal a v 19. obecném zasedání sboru církevního dne 23. září slavně opakoval; podepsal formuli od otců shromážděných jemu předloženou i odevzdal ji sboru. Učinil v ní obšírné a slavné odvolání, odsouzení osob a nauk Jana Viklefa i Jana Husa uznal býti spravedlivým, přiznával se k pravému katolickému učení a zavázal se ke přísnosti církevní (*ad severitatem ecclesiasticam*) kdyby ve bludy své opět upadnouti měl.

Jsouť příčiny domnívati se že tento obrat Jeronymův té chvíle byl tak upřímný jak při muži tak vrtkavém vůbec upřímným býti mohl. „Nemni pane“ praví v památném listu k Lackovi z Kravař o upálení Husovu „bychť toho z núze psal aneb bychť pro který strach jeho odpadl. Nemohuť říci jinak spravedlivě než žeť nebožčíček mnohé kusy psal bludné a škodlivé; a já který jsem byl přítel jeho i svými ústy obránce cti jeho na vše strany, shledav toho bluduov těch nechcit obránce býti, jakoť jsem také dobrovolně vyznal přede vším sborem v širších slovích.“

V skutku byli otcové shromáždění na rozpacích mají-li vězně svého, docílivše jak se zdálo čeho docíliti chtěli, také hned pustiti. Biskup Salisburský Robert Halam připomínal Otcům „že Bůh nežádá smrti hříšníka, ale aby pokání činil a živ byl.“ Kardinálové Cambrayský, Ursinský, Aquilejský a Florentinský přimlouvali se důtklivě aby přestáno bylo na odvolání Jeronymově. Kancléř Gerson pak, patriarcha Antiochenský a jiní zrazovali sboru z toho, žádajíce aby process

ostřeji byl veden dále. Zvláště pak církevně smýšlející krajané Jeronymovi prudce se opírali tomu by se přestávalo na odvolání jeho a on aby dán byl na svobodu. Jim příliš dobře známy byly někdejší dobrodružství a nespolehlivá mysl Jeronymova; připomínali otcům opět a opět nečestné chování Jeronymovo ve Vídni, kdež svobody dosažené užil bez prodlení k tomu aby což vyznal a přiznal ihned zase odvolal a k odvolání ještě výsměchu přidal; vystříhali aby ani teď odvolání a projevovanému obrácení jeho bez rozpaku nebylo věřeno; již zajisté myslili pozorovati žeť lítost jeho vrtkavá, že dobré úmysly jeho počínají vlažněti. Přímluvy tyto nezůstaly bez účinků. Ustanoveno se na tom aby s rozsudkem se nekvapilo; mělo se, jakž praveno, čekati na návrat králův.

Takž se tedy stalo že Jeronym propuštěn nebyl, nýbrž věc jeho ostřeji vyšetřována. Následek toho byl ten že Jeronym od svého kajicného vyznání a od opakovaného odvolání zase ustoupil. A navrácení toto zdálo se nyní rovněž tak upřímné jako nedávné odvolání. „S hrůzou“ pomněl na to kterak prý ho svést mohlo přemlouvání soudcův jeho a mizerný strach před hranicí k odvolání svého přesvědčení; toto odvolání své nazýval největším zločinem kterého se kdy dopustil, tak že, byť veškeren svět byl jeho, rádby chtěl polovici obětovati jen aby co se stalo bylo odčiněno; nazýval je ohromnou a nejtěžší lží proti Viklefovi a Husovi o kterých obou nikdy nevěděl nic zlého anobrž mnoho dobrého; přiznával se k Viklefovi jehož učení ve všech kusích se drží a který v ničemž nepobloudil leč v nauce o svátosti oltářní; Husa kteréhož zapřel vyznával jakož „muže spravedlivého a svatého“, prohlásil se že ho chce následovati jak v životě tak ve smrti, kterouž že ochoten jest podniknouti tak statečně a zmužile jako Hus.

Spůsob jak předsevzetí tomuto zůstal věren vzbudil u všech kdož byli svědky posledního vystoupení a smrti jeho nerozdílné podivení, ano v mnohých nejhlubší pohnutí. „Všem bylo jeho líto kromě jeho samého že se sám nad sebou slitovati nechtěl“ praví jeden z očitých svědků veřejného vý-

slechu jeho, Dětřich Frey; a jiný, Florentiňan Poggio Bracciolini, nemůže se dohledati slov aby vylíčel dojem jaký naň učinila třídenní obrana Jeronymova. Přilichocující se spůsob Jeronymův, rytířské i obratné chování jeho, skvělá výmluvnost rovněž bohatá vtipy sarkastickými jako mocnou opravdovostí, velkolepé vědomosti jeho u veškerém oboru dějin světských i církevních, to všechno musilo na ducha tak klassicky vzdělaného jako byl Poggio působiti neodolatelně. Tři sta a čtyřidcet dní byl Jeronym v tmavém a dusném žaláři, nemoha neřku-li čeho čísti ale ani viděti, kromě těch všech útisků a soužení ducha jeho kteréž samy o sobě byly s to aby ho zbavily paměti. A tu vstoupí ve shromáždění, stojí sám vůči svých vinitelův hotov k boji; odpírá četným žalobám tu ráznou logikou, onde jiskrným vtipem, tak že v shromáždění vzbuzuje hned hlubokou přísnost hned zase hlasitý smích; řeč jeho jest plna výrokův vysoce učených mužů, svatých otcův církevních, nejučenějších doktorův; přebírá konečně celý dějepis světský i posvátný, předváděje svým soudcům před oči příklady nápadné kterak osoby jednotlivé, kterak sborové, kterak celá shromáždění vynášela druhdy na muže nejspravedlivější ortele nejnespravedlivější; tak žeby bylo bývalo nad čím žasnouti, vedle slov Poggia, kdyby byl Jeronym i všechen čas svého vězení strávil v nerušeném klidu a v hlubokých studiích. „Nikdy jsem neviděl mužo“ volá Poggio „kteréhož bych více přirovnati směl k řečníkům časův klassických jenž takové podivení v nás vzbuzují.“ Konečně ale pronáší tato významná slova: „Ó muže věčné paměti lidské hodného! Nechválím jestliže co proti řádům církevním smyslil, obdivuji se jeho učenosti, mnohých věcí známosti, výmluvnosti, líbeznosti v řeči, bystrotě v odpovídání; ale bojím se že vše to jen k záhubě jemu od přírody propůjčeno bylo!“

Dojem kterýž Jeronymova mistrná obrana spůsobila neobmezil se toliko na členy jednotlivé jako na Freye a Poggia; byltě tak říkaje obecný, i byla jakož se vypravuje okamžení kde veškeré shromáždění jato bylo patrně a zazdá-

valo se jakoby byli nakloněni dáti průchod milosti místo práva. Ale tak bylo jen okamžitě, v celku viděl každý prozřetelný pozorovatel žeť to není než podivuhodná obrana věci nespravedlivé a otcové shromáždění spatřovali v tom svou povinnost aby soudili ne podle skvělé podoby nébrž podle škodného jádra.

Nález byl vynešen a ne plně jedenácte měsíců po upálení mistra Jana Husa podstoupil Jeronym Pražský touž smrt s týmž nepodajným vzdorem. Vyvedli jej jako Husa ale s menším průvodem a při menším davu, poněvadž Čechové větším dílem se Sigmundem anebo domů byli odešli. Na témž místě a týmž spůsobem jako Hus odpraven i Jeronym. Ale žil prý jak vypravuje Oldřich z Reichenthalu déle v ohni; „byltě muž tlustý, silný a měl dlouhou hustou černou bradu; i plakalo mnoho učených pro něj, že takový učený muž tímto spůsobem musil zahynouti i duší i tělem; byltě mnohem učenější než mistr Jan Hus.“ A Poggio zvolal: „Nikdy žádný ze Stoikův smrti nepodstoupil s myslí tak stálou a srdcem tak zmužilým jako tento jí žádati sobě se zdál. Buď nevěra či neustupnost byla příčinou, v pravdě muž ten umřel vždy co pravý filosof.“

Dovoleno-li porovnání učiniti mezi příběhem tímto a úkazem z dnů našich? Pomyslemež si muže Jeronymovy osobnosti a skvělé výmluvnosti, ne před shromážděním příslušných soudcův, ale před soudem porotním složeným z lidí kteří v nejlepším pádu mnoho dobré vůle ale málo zběhlosti ve věci s sebou přinášejí a kterým se stokrát předříkává že nic než jediné dle citu vlastního svého přesvědčení mají jednati — může-liž kdo pochybovati, žeby obviněný kterýž náležel k předním a nejprudším zastavatelům a rozšiřovatelům nebezpečného bludu, kterýž přede vším lidem spůsobil divadlo na potupu zákonné vrchnosti církevní, kterýž při svém stále se měnícím pobývání odnikud neodšel aby ho nebyli stíhali žalobami a výhrůžkami, půhony a listy zatykacími, kterýž opět a opět kajicné odvolání přislíbil a učinil a hned potom, buď že se zase pocítil na svobodě anebo že viděl ano mu odvolání nic

neprospívá, ku předešlým bludům se vracel: můželiž, tážeme se, kdo pochybovati žeby muž tento přes to všecko uznán byl od nejlepší poroty na světě za „nevinného“ a došel svobody? Věru vidíme-li tolikeré příklady z dob nejnovějších ježto nasvědčují tomu co jsme právě pravili, musíme se pokládati za šťastny že zmizel ústav kde což příjemného oku a zajímavého mysli má účinek nejnebezpečnější, ústav kterýž jakoby byl proto šel mimo nás abychom se upamatovali na slova onoho mudrce řeckého jenž na otázku: coby při člověku bylo nejlepšího a co zároveň nejhoršího? odpověděl že jazyk!

39.

Veliký krok stal se a, jako ku každé znamenité katastrofě, tak politika konjekturální ani tu neopominula podávati své domněnky o významu a účincích příběhu Kostnického.

Jedni myslili že odpravením obou dvou arcikacířův stalo se již všecko a že hloučku přivržencův v zemi pozůstalých nyní, když vůdcové jim odňati, brzký bude konec. Vždyť pak sám Sigmund král řekl o Jeronymovi při odsuzování Husa: „Jeronym, s tím nebude žádné nesnáze; až jen mistr dojde práva svého, učenníka odbudeme bohdá jediným dnem!“ Hrstka ostatních „učenníkův“ tať dokonce jakoby žádných nesnází činiti nemohla! Avšak další běh věcí ukázal dosti dobře přenáhlenost domnění takového, a sbor i král Sigmund musili v brzce nabyti společného přesvědčení že nebude právě snadný úkol uhasiti ohnisko revolucí církevní v zemi české.

Jiní naproti tomu pronášeli se v ten smysl že přísní prostředkové jakých v Kostnici užito plamen více jen rozníti

a že tlící tak dávno jitření konečně mocným plápolem vybuchne; náhled s kterým podnes ještě se potkáváš. Pochodeň, tak slýcháme mluviti obrazně, která v Kostnici podpálila hranici Husovu a Jeronymovu podžehla veškerou zemi českou a spůsobila požár jehož záhubné běsnění země okolní daleko široko v popel a sutiny obrátilo. Náhled tento o nic není prvního důvodnější. Veliké a obecné bylo sice rozčilení jež spůsobily zprávy Kostnické v Čechách; mnohými sice výtržnostmi a násilnými skutky proti kněžím a mnichům katolickým strana Husova zuřivost svou vylévala; těžce sice biskupovi Litomyšlskému, jehož doma jmíno za hlavního původa přísného nakládání s Husem a Jeronymem, nésti bylo pomstu kterou stranníkové těchto provozovali na statcích biskupských. Avšak to všecko nebylo než pomíjející. Události šly svým během dále, nic mírněji ale též nic hůřeji než předtím; prošla plná čtyry léta od smrti Husovy až do vyhození radních pánův z radnice Novoměstské, s kterýmžto dějem vlastně vypuknul boj veřejný. A když se toto přihodilo tu již nebyla smrt Husova heslem strany revoluční, alebrž něco naprosto rozdílného v čem Hus neměl než velmi vzdálené a prostředečné účastenství.

Otcové sboru zmýlili se, majíce za to že smrt Husa i Jeronyma jedním rázem položí konec všem dalším výtržnostem v Čechách; avšak zmýlili se i ti kdo naopak věřili a posud věří žeby válka husitská nebyla vypukla kdyby s Husem a Jeronymem lahodněji bylo bývalo nakládáno. Kde věci veliké klíčí a rostou, věci které se nezavírají na soběckém prospěchu člověka jednotlivého jakož jest u dobyvatele: tu život a smrt mužův sebe znamenitějších nic jiného nejsou než články v ohromném řetěze událostí, vedoucích z nepatrných počátků v ustavičném postupu až na závratný vrchol a z vrcholu toho ku převratům.

Posléze slýchalo se tehdá a slýchává se podnes třetí mínění. Katoličtí Čechové ve sboru docela byli srozuměni s přísným vedením práva proti hlavám kacířstva v Če-

chách; nýbrž oni sami podstatně se v tom účastnili. Neunaveni byli ve přivozování skutkův a důkazův o nebezpečnosti nového bludného učení, o stále se zmáhajících a hromadících nezřízenostech stoupencův jeho v Čechách. Ustavičnou účinlivostí účastnili se ve vyšetřování a ve výslechách m. Husa od počátku až do konce. Jeronyma by otcové církevní když slavně odvolal snad zcela byli pustili na svobodu, kdyby se v to nebyli vložili krajané odpůrci jeho a novými skutky a novými důkazy nebyli dovedli aby proces jeho byl dále veden. Když ale vinníkův zastihl zasloužený trest měla prý se, tak se domnívali katoličtí Čechové, upřímně ruka přiložiti k opravě církevní tak často a tak dlouho přislibované, čímžby všem příčinám a podnětům nepořádkův církevních v Čechách konečná byla se učinila přítrž. Oni, kteříž byli zprvu nejhorlivější a nejprudší podporovatelé ostrého jednání s neposlušnými syny církve, stali se nyní nejvýmluvnějšími vyhledavateli reformi *in capite et membris*. Měli zajisté za to že tím netoliko církvi vůbec se učiní největší služba, ale že také vlasti jejich zjedná se pokoj a smíření. Mistr Mařík z Prahy dlouhou řečí sněmovníkům důtklivě přimlouval že jen pod touto výminkou naděje jest aby strana Husova přivedena byla k mlčení a stala se neškodnou. Štěpán Páleč a jiní nepřestávali působiti k témuž cíli. Král Sigmund a s ním národ anglický i německý, ku kterémuž na sněmu počítáni také Čechové Poláci a Uhři, horlivě se ujímali reformací, žádajíce aby se nepřistupovalo k volení papeže dokudby toto veliké očekávání národů nedošlo splnění. Nicméně otcové z ostatních národů nebyli téhož mínění, nýbrž stáli na tom že prvé se musí dáti církvi hlava nová, pak teprv že bude lze přikročiti k opravě v církvi.

Několik měsíců trval boj. Přiházely se výstupy bouřlivé; schůze pěti národův nejednou podobaly se čemu koli leč poradám o navrácení míru a jednoty; a „hádka bývala“ jakož dí Oldřich z Reichenthalu o jedné takové schůzi „tak zlá že se báli aby všecko nepřišlo na zmar, a poradníci

v největší rozepři se rozcházeli.“ Král Sigmund nezanedbával ničeho aby sobě získal většiny. Skládány spisy, držány řeči, jednáno ústně aby myšlénka o nutné potřebě reformace našla průchodu u těch kteří v první řadu pokládali volbu papeže. Než všecko to vedlo jen k tomu že napnutost jedněch proti druhým rostla a ve skutečnou hořkost přecházela. Kardinálové a národové protivné strany upírali králi právo míchati se v záležitosti církve. Hanlivé spisky nejhrubšího zrna rozšiřovány. Král Sigmund a národové s ním srozumění osočováni ze smýšlení husitského, jelikož prý zastávají reformací bez předcházející volby papežské; tak že jednou, když král z horka nakvašen spolu s patriarchou Antiochenským a jinými stranníky svými ze shromáždění vyšli, někteří z nejprudších mužů strany odporné volali za nimi: „Nechť si jdou kacíři!“ Avšak Sigmund neopustil předsevzetí svého a nehrozil se samých prostředkův násilných aby tvrdošijný odpor zlomil. Kázal zavříti chrám i dům biskupský aby překazil schůzky strany protější; tak že tato porady své před zavřenými dveřmi na dvorci držeti musila, při čemž kardinálové čestná místa svá na stupních kamenných schodův zaujímali. Za Kastilskými, kteří za příčinou sporu o přednost docela odejíti chtěli, Sigmund poslal zástup lidu branného aby jich zdrželi a přivedli zase. Ano ustanovil se i na tom že hlavní původy jisté protestace proti němu velmi urážlivě sepsané chtěl dáti do vazby. Když ale během tohoto promrzelého sporu počet přívržencův jeho čím dále tím více se ztenčoval; když biskup Halam Salisburský kterýž nejhlavněji držel národ anglický k Sigmundovi sešel se světa; když patriarcha Antiochenský, kardinálové Sienský a Bononský k odpůrcům jeho se dali; když konečně z národu německého kterýž nejpevněji ku králi stál dvě z přednějších hlav slibem znamenitého důstojenství od něho byly odvráceny, tak že konečně nezůstala při něm nežli hrstka prelátův českých a uherských: tuť viděl že všecken další odpor bude marný i svolil konečně k tomu čeho viděl že zbýti nemůže.

Volba nového papeže šla před se. Kardinál Otto Co-

Ionna dosedl pode jmenem Martina V. na stolici papežskou; chatrný návrh k opravě církve předložen i zavržen; sbor se rozešel, a jednotlivými konkordáty jež nový papež s národem německým francouzským a anglickým zavřel mělo se zčásti vyhověti tomu čeho v celku docíliti lze nebylo. „Zdaliž to nebylo skutečně vyznání“ — tak slyšíš přivržence třetího mínění — „že církev cestou řádnou neumí již pomoci sobě sama? Nedána-li tím výsada právu revolučnímu v církvi? Nesťastné bouře vzešlé později husitstvím nad vlastí českou, zdaž nenacházely v něm ne-li svého ospravedlnění aspoň omluvy?“

Není zde na místě abychom vykládali příčiny a okolnosti ježto provedení všeobecné opravy církevní, jakož si ji tolikeří přáli a žádali, byly na závadě: mínění ale žeby věci církevní v Čechách podstatně jiný obrat byly vzaly vidí se ovšem bezdůvodné. Bývalo by snad následovalo z počátku rozmnožení a zmohútnění katolické strany v zemi: ti však kteří stáli již na půdě novot církevních jistě by se nebyli vrátili; neb u nich věci dávno již byly opustily stanovisko staré. Snahy reformátorské vzaly na sebe povahu která daleko přesahovala prvotný cíl. Zabralyť se do otázek dogmatických které s opravou církve nikterak nesouvisely. Postavily zásadu o jediné platnosti písma sv. jakožto pramene víry která předkem již samému základu církve katolické, nech nepořádky minuly či neminuly, se přičila. Vystavily učení a zavedly praxi která dokonce neodvislá byla od obyčeje a kázně v církvi. To vše nic nemělo společného s opravou církve v hlavě i v údech. Nepovstaloť proto že oprava ta nebyla předsevzata: nebyloť by minulo kdyby oprava ta bývala vykonána. A proto zajisté neměli a nemají dobře zastavatelé mínění třetího: žeby totiž rozvrat církevní v Čechách k rychlému a jistému konci byl býval přiveden kdyby jen sbor často slibovanou a dlouho očekávanou reformu byl dokonal.

40.

Pravý stav věcí byl ten že v Čechách všechno šlo již po vlastních nohou. Odejití Husa ze země nezanechalo žádné mezery, nespůsobilo žádné zastávky. Naopak osudem kterému šel v ústřety svazek mužů náuce jeho příchylných pořád tužeji se upevňoval; ne jeden přípis z Čech a z Moravy ku králi Sigmundovi anebo k shromážděným otcům poslaný, sty jmen podepsaný, byl prvním toho účinkem. V lidu učení na sboru odsouzené nabývalo den ke dni větší přízně i bylo původem nových a nových neřestí. Biskup Litomyšlský měl každou chvíli příležitost aby ukazoval sboru církevnímu jaké uvážlivé zprávy docházejí z Čech: kterak se tam přisluhuje svátostí oltářní od osob sprostých; kterak ševci a podobného zrna lidé vstupují na kazatelny; kterak se kněžím náležitě ustanoveným násilně překáží v úkonech církevních a j. v. Nech i v těchto zprávách, jako v případech podobných obyčejně bývá, všelicos bylo přehnaného: nicméně bylo a mělo to býti důkazem že hnutí proticírkevní v Čechách dávno již přestalo soustřeďovati se ve dvou mužích kteří v Kostnici stáli před soudem, anobrž že neodvisle od nich záhubným směrem svým dále postupuje. Nejdůležitější však bylo že strana novotářská v Čechách zatím si našla znamení viditelné, snadno znatelné, a že znamení to vynalezeno bylo nikoliv od domnělého náčelníka církevních novot an seděl ve vazbě, nébrž od člověka pokojně a bezpečně sedícího v Čechách, od člověka nedostižitelného ramenu krále i sboru. Kalich byl znamení toto a ten kdo je lidu dal slul mistr Jakoubek ze Stříbra.

Mistr Jakoubek ze Stříbra od počátku náležel k přívr-

žencům novotářské strany. Na stolici učitelské, na kazatelně, ve spisech neunaveně přičiňoval se k tomu aby učení novému zjednal přístup a rozšíření. Kdykoliv strana jeho důležitější krok učinila, vždy se potkáváme se jménem jeho v první řadě. Než on nebyl ten aby byl přestal na půl cestě; důslednost neoblomné povahy jeho poháněla jej ku předu, k cíli poslednímu; pro něj nebylo ohledů kdykoli šlo o vítězství nepopíratelné, jakož on mněl, pravdy. V jednom kázaní r. 1407 prohlásil statky světské přímo za příčinu všech bludův neřádův a neřestí mezi duchovenstvem, pročež prý by papež biskupové a všecko kněžstvo světských statků a světského panování se měli odříci a postoupiti je ramenu světskému, přestanouce na střídmém vychování; tím prý nabudou své předešlé svobody od světa. A jestliže by duchovenstvo o své ujmě toho učiniti se odhodlati nemohlo, jest prý povinnost moci světské aby ona to učinila. Právo nade všemi statky světskými bez toho prý výhradné jest právo královo a t. d. Když se r. 1412 stal známý pokus o sjednocení obou stran učinil Jakoubek zvláštní návrh: Pokoj že jest dvojí: jeden světský čili pohanský, jiný pak křesťanský, jednota v Kristu Ježíši totiž aby všeho sboru věřících bylo jedno srdce a jedna duše dle zákonu evangelia; tohoto pokoje a této svornosti aby se dosáhlo že musí všecken nepořádek, všecka neřest, všickni obyčejové hříšní při lidu, kacířské svatokupectví, cizoložství, rufianství, přílišné oplývání statky pozemskými při kněžích vykořeněno býti a vyhlazeno; ostatní vše prý potom samo bude dáno. R. 1414 měl Jakoubek prudké kázaní proti mravům a obyčejům mistrův a jiných graduovaných i vůbec proti řádům university. Každá fakulta dostala v něm svůj díl: filosofové kteří prý až příliš zakládají sobě na nějaké moudrosti marné a pohanské, ano i na uměních pověrečných jako na nigromantii, geomantii a t. d.; medikové že zřetel svůj obracejí k blahobytu tělesnému ano i ke hříchům že radí často, jako prý proti šestému přikázaní k nabytí tělesného zdraví; juristé jichžto prý všecka vědomost zakládá se v tom kterak

by se mělo nabyti a nahromaditi statků světských, kterak je lze chrániti a hájiti před soudem. A což theologové! Jako prý Mahomed, když chtěl založiti vymyšlený svůj zákon, dva měl v tom přední pomocníky, jednoho právníka zběhlého ve starém zákoně a druhého mnicha Sergia theologa křesťanského: tak prý i nyní vysocí prelátové držíce církev pod svou mocí s jedné strany mají juristy znatele práv světských totiž papežských a císařských, s druhé theology jmenující se svatého písma professory kteříž zakrývají a vymlouvají jejich nemravný život, na to vždy nových zákonů a výmyslů vyhledávají a proti kazatelům pravdy svatého evangelium pilně se staví.

Mistr Jakoubek zdá se že čekal jen na Husův odchod do Kostnice aby určitě vystoupil s učením které ponejprv Mikuláš farář u matky Boží na Louži v Praze (*Nicolaus de Lacu* † 1380) byl hájil; na které potom i Matěj z Janova ve svých spisech byl ukazoval, jež ale muž tento církve poslušný, vida že proti tomu vyjádřily se vyšší vrchnosti církevní, ochotně odvolal; které posléze od jednoho německého mnoho let v Praze meškavšího mistra Petra Dráždanského, odjinud neznámého, opětně bylo na jevo vynešeno. Ku konci r. 1414 zastával Jakoubek poprvé u veřejné disputací na universitě učení že svátost oltářní má podávána býti i světskému lidu pod obojí spůsobou. I vstali někteří mistři zastávajíce starodávný obyčej církve proti takové všetečné novotě. „Odvoláváš se na to“ řekl jeden k Jakoubkovi „že Kristus Pán lámaje chleb a podávaje kalich tak přijímati ustanovil. Ale bera toto do slova, místo cobys měl vzíti duchovně jakož církev učí a chce, proč mnedle uchyluješ se jinde kde se ti líbí od litery? Kristus Pán po večeři přijímati kázal, a pročež ty pak ne po večeři ale ráno přijímáš?“ Většina však mistrů drahně let duchem proticírkevním puzena schvalovala mínění opovážlivého novotáře. Ihned nové učení uváděno ve skutek a přijímajícím laikům posluhováno chlebem i kalichem. Hned příští neděli po slavnosti akademické učiněn počátek v kostele sv. Martina ve zdi městské od

nějakého kněze Sigmunda příjmím Řepanského; mistr Jakoubek učinil podobně v kostele u sv. Michala na Starém městě; totéž se stalo u sv. Vojtěcha na Novém městě. I také mimo hlavní město nová praxis rychle se rozšiřovala; osočování, výtržnosti, nepořádky všeho spůsobu k tomu přistupovaly. Kněží novotáři běhali po zemi, kněžím starého spůsobu na kázaních spílajíce krádců svátosti jelikož prý lidu odepírají vína; i dětem podáváno těla a krve Páně; druhých svátostí od stoupenců učení nového skoro zanedbáváno.

Stalo se větší než kdy dříve rozdvojení myslí v městech Pražských a po vši zemi české. I mezi následovníky bludného učení povstaly hádky a různice všelijakého spůsobu. Někteří mistra Jana Husa chválili a někteří haněli. Někteří pak o mistra Jeronyma vády mívali; neb jedni pravili že on chvály zasloužil proto že artikule Viklefovy nejprvé do Prahy přinesl, druzí ho tupili že on tím se stal všeho sváru původcem. Někteří chválili Jakoubka že prý nalezl cestu života; druzí více chválili kněze Sigmunda kterýž skutečně přijímati pod dvojím spůsobem lidu kázal a první z kalichu rozdával. Někteří schvalovali že i nemluvňátkům tělo a krev rozdávají, hned po křtu „*propter baptismi ipsius confirmationem*“ jelikož prý každá svátost dokonána a dotvrzena býti má svátostí oltářní; druzí ten spůsob nazývali zneužitím a bludem jelikož svátost oltářní se má posluhovati jen osobám dospělým, křest pak dokonání a dotvrzení takového nepotřebuje. Jiným opět celá ta novota se protivila i pravili že Jakoubek a kněz Řepanský všetečnost učinili poněvadž mistr Jan ani mistr Jeronym o tom žádné zmínky neučinili. Skutečně Husovi, když u vězení slyšel co se v Čechách děje, nelíbila se zpočátku novota tato. Znamenaje ale že užívání kalicha u následovníků jeho dochází obliby a žeby snad pozbyl vážnosti a populárnosti své kdyby se tomu tuze opíral: rozmyslil se i vyslovil se chvalebně o nové nauce a sebral ve zvláštním traktatě všecky texty z písma, všecky výpovědi svatých otcův a místa z jiných spisův theologických na důkaz že v církvi původně týž obyčej býval.

Nicméně mínil aby se jednalo při sboru církevním o dovolení jen přijímati večeři Páně pod obojí způsobou pro ty kdoby toho sobě žádali. Zanedlouho však popokročil v poznání svém, upřímo zastávaje učení že prý odpírání kalicha laikům nesrovnává se ani s přikázaním Kristovým ani s výpovědmi apoštolův, nýbrž že je naprosto považovati sluší za lichý obyčej církevní a tudiž že není možné zachovávati je déle jako pravidlo: „*Jam non debemus ecclesiæ consuetudinem sequi sed Christi exemplum et veritatem.*“

Novota ona mezitím neopominula vrchnost církevní popuditi k činnosti. Generalný vikář arcibiskupský v Praze přísně zakázal svátosti oltářní pod obojí způsobou chleba i vína laikům podávati a od laiků přijímati. Původce tohoto neslušného závodu obeslán před soud duchovní.. Také sbor církevní v Kostnici jakmile byl o tom zpraven věnoval věci té všelikou pozornost. Ve třináctém valném sezení vyhlásil tvrzení, vedlé kteréhožby posavadní od starodávna v církvi platný obyčej měl býti nenáležitým, za blud a tvrdošijné v bludu tomto setrvání za kacířství, kteréžto má od biskupův a officialův biskupských a inquisitorův kacířské nepravosti souzeno a trestáno býti podlé obecných o tom ustanovení církevních a s přizváním, kdyby toho bylo potřebí, ramene světského.

Ale což byly platny zákazy a rozsudky u té strany která již drahně času obvykla vedle příkladu svých vůdců pohrdati všelikou autoritou?! Obeslání Jakoubkovo zjednalo jemu jen příležitost aby svým soudcům vykládal pravdivost a platnost svého učení, nikoli aby se výroku jejich podrobil a jakož se žádalo odvolání učinil. Kletba do níž dán měla leda ten účinek že dokonalá marnost kroku takového co nejpohoršlivěji vynešena na světlo. Naproti anathematu od koncilia nad oním bludným učením vynešenému postavil Hus své anathema, zavrhujíc ono snešení sboru církevního jelikož prý odporuje svatému učení Kristovu: „*Ecce malitiam, Christi institutionem jam ut errorem damnant!*“ O nic více neprospělo opírati se novému bludu řečí a písmem. Hrstka theologů na universitě

Pražské kteří ještě věrni zůstávali učení a poslušenství církevnímu neohroženě sice zdvihla hlas svůj proti učení nově nalezenému; zvláště pak učeností a horlivostí vynikal Ondřej z Brodu. Sbor se své strany vyzýval aby se psalo proti té novotě a opět to byl krajan náš, tehdejší professor Pražský Mařík Rvačka, jehožto obšírnému vyvrácení dostalo se výslovné pochvaly sboru. Také kancléř Gerson napsal vyvracovací spis, dostojný ducha i vědomostí jeho; nejtrefnější ale co pověděl bylo že ukázal kterak marné jest všecko odpovídání a vyvracení naproti lidem kteří rozkazu církevního nedbají a kterých ne důvody alebrž jen vyzváním ramene světského přivésti lze k rozumu a k obrácení.

41.

Přišla doba kde se strany ostřeji od sebe a proti sobě rozděliti musely. Nové učení o kalichu některým kteří posud reformě byli náchylni otevřelo oči že přistoupili ke straně konservativné. Mezi nimi byl sám nástupce m. Jana Husa v kapli Betlemské kněz Havlík; mezi světskými pak dříve často jmenovaný pan Mikuláš z Lobkovic který od toho času stál mezi nejpřednějšími členy strany katolické. Naproti tomu těch kteří nemínili opustiti dráhy jednou nastoupené, uvedení kalicha úžeji spojilo vespolek; mělť nyní viditelné znamení po němž sebe poznávali a od jiných se rozlišovali.

První příčinu aby strany obě pevněji a těsněji se sestoupily dala zpráva o upálení Husa. Pánové čeští a moravští napsali na sněmu Pražském valně navštíveném veliký přípis ke sboru církevnímu ve kterémž slavně se ohražovali proti nastoupení na Husa a Jeronyma, tehdá ještě uvězeného, oběma

těm mužům svědectví spravedlivého života a čistého bezúhonného učení vydávajíce a především čest království českého a markrabství moravského zastávajíce, kterým prý skrze osočovatele a nepřátely tak hrozná křivda se stala že se roztrušuje jakoby bludy a kacířství byly rozšířeny v nich a hojného nacházely přivrženstva. Pánové tito učinili ihned na to jednotu, zavazujíce se že budou podlé sebe státi a pomáhati sobě vespolek; že chtí a budou hájiti na všech panstvích a statcích svých svobodné kázaní a slyšení slova Božího; že budou poslouchati obyčejné moci biskupské, avšak jen potud dokud sobě počínati bude dle písma svatého pořádně; protivná tomu rozkazování ani tresty že platnosti míti nemají čehož rozeznání že přislušeti má rektoru a mistrům písma svatého na učení Pražském; kdyžby později zvolen byl nový papež že rozkazův jeho chtí býti poslušni, avšak též tak a potud pokudžby nebylo proti Pánu Bohu a jeho zákonu. Tato smlouva měla se říditi dle zdání a vůle tří volených pánů, dvou z Čech a jednoho z Moravy, a měla trvati za šest let pořád zběhlých; po šesti letech neměla žádné moci míti leč by opět obnovena byla. Proti této jednotě sestoupilo se také panstvo katolické v Českém Brodě u arcibiskupa Konrata z Vechty ve spolek bratrský, zavázavše se že budou dle obyčeje svých předkův ve všem věrni a poslušni krále, církve římské a obecného sboru církevního.

V zápasu tomto který čím dále tím větším zápalem se zavazoval strana Husova vrch držela. Již samým počtem vynikala nad stranu konservativnou. Kdežto jednota pánův husitských ohražení svému na sbor Kostnický odeslanému přivěšením 452 pečetí dodávala důrazu: nevykazoval přípis spolku katolického více než čtrnáctero jmen. Pravdaf že mezi nimi skvěla se jména rodův velmi mocných, jmenovitě předních úředníků zemských. Avšak v čele jednoty kališnické stáli pánové neméně mocní a vzácní: zejmena nejvyšší purkrabí Pražský, královský hejtman země moravské a mocný pán Boček starší z Po-

děbrad, děd napotomního krále Jiřího. Více ještě nežli počtem jmen strana kališnická převyšovala stranu druhou činností a obratností: neméně pak jako vlastní její činnost prospívala jí netečnost protivníků. Záleží zajisté na samé povaze věcí že pud k dobývání dodává mnohem více živosti nežli pud k zachování; onen k dosažení účelu svého požaduje účinlivosti, tento stoje u svého cíle vytrvalosti toliko. Tím vysvětluje se onen úkaz, opakující se v dějinách každé revolucí, že strana konservativná jelikož v držení jsoucí vždycky méně jeví pečlivosti a síly nežli strana odporná, snažící se aby v držení přišla, aby v přítomném stavu věcí spůsobila proměnu. Pánové strany kališnické závazek svůj na panstvích ve skutek uváděti neprodlévali; farářům chtějí-li na faře zůstati dána výminka aby rozdávali z kalicha; kterýž se tomu protivoval a výmince té se podrobiti nechtěl svržen a místo jeho propůjčeno duchovnímu kališnickému. Takž dělal zejména mocný pán Čeněk z Wartemberka, nejvyšší purkrabí v Čechách, na statcích svých a, co poručník mladého pana Oldřicha z Rosenberka, na rozsáhlých panstvích svého svěřence, dávaje všem farářům šestinedělnou lhůtu a vyháněje všech kdo se ku kalichu přiznávati nechtěli. Poněvadž pak, pro veliký počet kněží věrných kteří raději volili své prebendy opustiti nežli svědomí svého ztížiti, potřeba duchovních správcův kališnických velmi rostla: dal se tehdejší suffragan Pražský a generálný vikař arcibiskupský, Heřman biskup z Nikopole, dílem přemluvami dílem nucením pohnouti aby na Lipnici hradě pana Čeňka z Wartemberka, hlavního té věci původa i hortitele, značný počet následovníků strany husitské vysvětil.

Všecko to zůstalo bez rázného odporu se strany katolické, čímž ovšem nejvíce vinni byli knížata církevní Pražský a Olomucký neodhodlaností svou. Taf byla příčina že sbor Kostnický, obesílaje oněch 452 podpisníkův dotčeného protestu, touž měrou zamýšlel obou biskupův povolati k odpovídání; čemuž ale nadešla s jedné strany smrt biskupa Olomouckého a co se týče arcibiskupa Pražského přičinění kapitoly

Pražské. Kapitola Pražská zůstávala a byla takměř samojediná která v zemi tak jako prvé chvalitebnou činnost na jevo dávala, ačkoliv s účinkem o nic větším než kterým provázeny byly kroky ode sboru předsebrané. Biskup Litomyšlský, vyslaný s plnou mocí a listy poručnými ode sboru do Čech, netoliko že nepořídil ničehož ale ani ukázati se nesměl, ač nechtěl-li aby osoba jeho vydána byla v podobné násilí jaké provozováno bylo na statcích jeho skrze pány strany husitské. Jména spolupracovníkův jeho na koncilium, zvláště pak Michala de Causis, stíhalo takové záští po celé zemi že se ani neodvážili vrátiti se do Čech. Že kletba do niž dán jest pro bludařsví své mistr Jakoubek žádného účinku neměla již jsme podotkli; nejinačí následek měl interdikt brzo potom nad Prahou prohlášený.

Příčin k nařízení církevní pokuty této bylo bez počtu. Kapitola Pražská, jakž v ospravedlnění svém ku králi obšírně vyložila, nevěděla si jiné pomoci. M. Jan z Jesenic jsa drahně času již v klatbě, ač prý se někdy pokrýval, ale často v několika dnech tétéž viděn býval. Pan Čeněk z Wartemberka přebýval a obcoval v Praze skoro pořád, a podobně se chovali mnozí jiní z pánův kteříž byli „v takových neb u větších kletbách než Jesenic“, přicházejíce a zůstávajíce v Praze pokud koliv se jim líbilo. K tomu přičísti sluší všech těch „jenž jich jest bez čísla“ kteří pro svou náchylnost k myšlénkám kacířským nemohli pouštěni býti do kostelův, avšak zhusta jen proto do kostela přicházeli aby tam hlukem a jinou výtržností překážky činili službám Božím. Hlavní konečně příčinou byla přílišná příkoří kterých snášeti bylo duchovenstvu katolickému od kališníkův na osobách i na statcích, o jichž napravení pilně bylo třeba usilovati; neboť „jinak před těmi lúpežníky a před tiem lúpežem nemóž býti slúženo.“

Následek toho ale byl že přísnost ta katolikům nic neprospěla a kališníkům nic neuškodila. Naopak interdiktem nikdo netrpěl jiný než sami katolíci. Vyhánění duchovních správců řádně ustanovených nepřestávalo, tak že se brzo skoro

všecky lepší fary Pražské nacházely v rukou „vtištěných farářův.“ Kteří z věrných duchovních zachovávali v kostelích svých interdikt museli snášeti hanu a potupu, zadržování jsou jim důchodové, bořeni jich příbytkové. Husitští páni násilím se uvázali ve výnosnější statky kanovníkův Pražských; Pražští konšelé jímali, vězili, lúpili, a někdy věšeli a stínali kněží a žáky protikališnické. Neméně tížil ten stav věcí těch obyvatelů kteří víře zůstávali věrni, kterýmž interdiktem zamezeno přijímání svatých svátostí, slyšení slova Božího, pohřeb církevní na „krchoviech.“ „A tak“ stěžovali sobě k úřadu městskému „křesťanové mezi námi mrú jako skot neb pohanstvo, bez přijímanie těla Božího a bez žehnánie svátostí, k převelikému našemu zámutku a k hanbě tohoto města slavného a všeho našeho jazyka Českého.“ A co Husité volně a bez překážky řádili kdy a kde se jim koliv zalíbilo, kázali, večeři Páně pod oboji způsobou v kostelích Pražských které všecky téměř jim patřily rozdávali a přijímali, slavné průvody po ulicích Pražských veřejně drželi: katolíci sotva na největší svátek měli slavné služby Boží v kostelích svých, jindy museli do kostelův v okolí za zdmi městskými choditi, na Vyšehrad, do Buben, do Psar, do Ovence, začež se jim nad to dostalo posměchu strany protivné která jich porovnávala s věřícími do Mekky putujícími a úštěpačně nazývala „Mahometány.“

42.

Chování krále Václava IV. od počátku koncilia Kostnického nelišilo se od bývalého spůsobu jeho ničím leda ještě větší přísadou oné *vis inertiae* kterou poznačen byl všechen čas života jeho, která jen kdys tehdys bývala přeru-

šována náhlým nějakým skutkem. Nemohla sice ani jedna ani druhá strana žalovati žeby ji přímo byl obmezoval: nemohla ale ani jedna ani druhá činným účastenstvím a podporou jeho se těšiti. Nelze říci žeby král od té doby co Hus vyšel z Prahy učení a přivrženstvo jeho byl upřímo zastával nebo podporoval, anebo žeby prelátům a duchovním na statcích a osobách jich byl ubližoval jakož prvé činiti obvykl. Než s druhé strany dalo se tím méně říci že by strana konservativná byla se mohla honositi jistou ochranou jeho, anebo žeby rozkazům Kostnickým na následovníky a zastavatele bludův Husových král byl zjednával průchod a důraz. Mohlo se právě jen říci to co starý kronikář o něm píše: „Král choval se obojetně jako meč dvousečný, pouštěje vůli straně jedné i druhé.“

Katoličtí Čechové na sboru od srdce tomu rádi byli dokud nebylo lze ukázati na nějaký skutek krále jejich kterýby přímo čelil proti církvi. Nikdy nezanedbali výslovně obraceti na to zřetel sboru, aniž se mohli nachváliti že mezi jmény na přímluvách a ohradách panstva českého a moravského za Husa a Jeronyma nikde nebylo jména králova. Ano když zvěděli že král Václav zřejmě se prohlásil ke bratrstvu pánův katolických, kdežto pánové husitští nebyli s to aby pohnuli jej ku přistoupení ve spolek svůj, neopominuli zprávu tuto radostnou spěšně rozhlásiti po Kostnici.

Ale v srdcích svých přesvědčení katolické pána svého jistě nepokládali za tak opravdové; ano jednou, v zápalu hádky za příčinou osudu Jeronymova po slavném odvolání jeho, neopatrně podřekli se že ti kdoby se zasazovali o propuštění muže tohoto od krále Václava a kacířských pánův českých jsou podplaceni a porušeni! Tím méně mohl sněm přestávati na takové neodhodlanosti jaká při králi českém se jevila. Mezi všemi knížaty křesťanskými král Václav byl jediným kterýž sboru Kostnického ani přípisem formálným nepozdravil, jakkoli často k tomu od krále bratra byl pobádán, jakkoli pilně o to od Čechův v Kostnici a jmenovitě od bi-

skupa Jana Železného byl dožadován. Nad to pak bezstarostná nečinnost jeho byla taková že ospravedlňovala největší pochybenství o církevním smýšlení jeho. Proti neřestem a ukrutnostem ježto se v Čechách po Husově upálení dály, proti násilím kterým vydání byli statkové biskupa Litomyšlského, proti křivdám ježto trpěli farářové Pražští známí svou oddanosti k řádné vrchnosti církevní, proti vyhánění duchovních správců katolických na panstvích a statcích pánův kalicha se držících neužil král Václav žádného takového prostředku přísnosti ku kterým předce v minulých dobách, když z netečnosti své byl vytržen, nezřídka býval hotov. Žádnou z osob zřejmě stranících upálenému kacíři nestihl hněv královský; ba mistr Jan z Jesenic dávno již věze ve klatbě papežské pořád skoro býval u dvora královského. Královna Žofie hlasitě naříkala nad osudem nešťastného svého zpovědlníka i učitele; aniž se ostýchala nevinnost jeho o níž prý byla přesvědčena zastávati, dekretův pak od sboru vydaných haněti; ba roznášelo se že na statcích královny právě tak jako na statcích pánů husitských všickni faráři, ač nechtěli-li laikům posluhovati kalichem, zbavováni byli far svých. I pány dvora královského charakterisovala jako před tím nelíčená nechuť, ba časem násilnost a ukrutnost proti kněžím katolické víře věrným. „Protož milý králi“ tak stěžuje sobě současná báseň „jestiť o tobě zlé domněnie, mnějíť mnozí by to bylo tvé povolenie; nebo tvoji milovníci pravú stieží lúpieť pořád všichnu kněží.“

Král Sigmund na jevo dával rovněž velikou mírnost i pevnost v jednání svém, jakož vůbec onu vytrvalost obezřelost a státnickou moudrost, která provázela všecky jeho kroky při veliké úloze jížto se byl ujal. Stavům pod obojí vytýkal kterakž na ně nenáleží aby se dávali do věcí ježto se netýkají jich, ale duchovenstva i církve; kterakž jednali neslušně a neopatrně ujímajíce se muže vedlé řádu a zákona od nejvyšší moci církevní vyšetřovaného a odsouzeného; v jaké nebezpečenství konečně vydávají zemi chtějíce touto měrou odpírati veškerému křesťanstvu. „Nebudete-li poslušni snad na

sie kříž obdržíte; a z toho pak teprv přišlaby zemská věčná nehoda a tohoby nám bylo srdečně žel; ačbychom to potom rádi stavili snadby pak bylo pozdě.“ Pánův katolických napomínal aby se pevně drželi své dobré staré víry a svaté církve křesťanské a všelikým slušným způsobem k tomu se měli aby mír a pokoj zachován byl v zemi a nevzešel rozstrk pro víru z čehožby toliko národové sousední, zemi tuto již tolikráte válkou a záhubou navštívivší, užitek měli. Obojím konečně připomínal kterak činí proti řádu a zákonu jednajíce mimo krále pána svého vůli spolky a svazky a takž o své ujmě chtíce se domáhati práva, místo coby zůstaviti měli rozhodnutí sporů svých soudům řádným vedlé práva zemského; nech se nedotýkají důstojenství krále a pána svého, sice že se bratra svého zastane při němž státi a jemu ze všech sil pomáhati chce a bude; jestliže by ale měli za to že vážnost a moc krále jejich není dostatečná aby řád a právo obhájila, tedy že rád postarati se chce o pomoc, ještoto doufá mezi nimi v dobrý prostředek uhoditi aby věci postavil na dobrou míru a cestu.

Zcela jinaký byl tón kterým mluvil Sigmund ke svému bratru Václavovi. Vynasnažoval se seč byl by v něm zbudil přesvědčení pravé a přivedl jej k tomu by nepořádkům a rozstrkům v zemi učinil konec. Vytýkal mu ustavičné jeho stížnosti čelící jen výhradně proti kněžstvu a na domnělé rozdělení mezi ním, ještoto vedlé toho odpadení světského lidu od společnosti a jednoty církve za nic neklade. Vytýkal mu podezření jeho cti se dotýkající ve kteréž přišel svým nedbalým a obojetným chováním vůči sboru a veškerého křesťanstva odkudž jemu a království jeho hrozí kletba. Vystříhal ho konečně před nevyhnutelnými následky které z chování jeho vzejdou ještoto vstane veškeré křesťanstvo proti němu, království zbaveno bude svého důstojenství, přátelé kacířstva svrženi budou svých ctí a důstojenství, všickni manové a poddaní propuštěni z svých přísah a víry a od něho i od koruny jeho odloučeni.

Král Václav do té chvíle ani krokem nepostoupil v poznání věcí; stálť veskrze na svém starém stanovisku. Sbor Kostnický neviděl se mu býti než zástup prelátů kterýž poškádliti rovněž srdci jeho lahodilo, jako biskupův a kanovníkův s kterými se prvé v zemi byl hašteřil. Kroky učiněné proti Husovi a straně jeho měl jen za účinek osobního protivenství a sočení. Když pak králi Sigmundovi bratru svému postupoval právo ke společné jich zemi Luxemburské (18. července 1416) žádal ve vší opravdivosti jakož náhradu, aby Sigmund se přičinil ať na sněmu církevním neutrhuje se déle jemu a zemi jeho „na cti.“ O kacířství v zemi nevěděl ničeho. Na koho prý má nastupovati? koho prý má trestati? což prý má vykořeňovati? — tak se ptával Sigmunda kdykoliv tento na něj dorážel aby konečně vyplnil sliby své a vkročil proti nepořádkům a bludům v zemi jeho stávajícím.

K tomu ke všemu přistoupily ještě zřejmé třenice mezi králem a sborem. Biskup Olomoucký, patriarcha Antiochenský Václav z Buřenic zemřel; král Václav pak vyvolil za nástupce jeho Vyšehradského kanovníka Alše, dal ho od arcibiskupa potvrditi a skrze svého milce Jana ze Smilkova v biskupství uvésti. Sbor pochyboval o katolickém smýšlení Alšově, zavrhl ustanovení jeho a svěřil biskupovi Litomyšlskému Janu Železnému také biskupství Olomoucké. Než král Václav nehrubě dbal na dekret koncilia, ano vzdorně se postavil proti sboru, nechav Alše netoliko v držení biskupství Olomouckého ale uveda jej nad to i v biskupství Litomyšlské.

Při takovém stavu obapolného mínění není se čemu diviti jestliže sbor, obsílaje po upálení Jeronymově oněch 452 pánův českomoravských před svůj soud, zamýšlel též učiniti s králem Václavem a královnou Žofií. Nový pak papež Martin V. když po vzdání sboru strojil se k odjezdu z Kostnice, vrátil se zase k myšlénce té; žaloby a půtahy k zavedení pře již uchystané chtěl dáti vyhledati a manžely královské slavně do klatby dáti. V obou případech stálo to krále Sigmunda celou jeho vážnost a spolu velmi přísný slib že krále a

královnu přivede k lepšímu přesvědčení, aby odvrátil krok o kterýby král Václav jak tehdá smýšlel bezpochyby málo byl dbal, jehož hanbu ale jasněji prohlédající Sigmund sotva mohl dopustiti na dům svůj a na korunu která jednou vstavena býti měla na hlavu jeho.

43.

Jak velice změnila se země česká a národ český za posledního desetiletí! Žádná sice doba středního věku nebyla bez násilných skutků rozmanitého spůsobu, bez sporů rodinných ve městech, bez záští rytířských po kraji. To co tehdejšímu světu v porovnání s válkou slulo mír, vždy bylo dosti pestré a divé. Zcela jinak ale bylo nyní. Nedalyť se násilnické kousky porůznu, nesvářily se jednotlivé rodiny měšťanské, neodpovídali sobě jednotliví pánové z hradů svých — nikoliv, celou zemí lomcoval nemír a spor, všecky vrstvy lidu dělilo strannictví, a úkaz nejsmutnější vyskytující se vždy v dobách různic náboženských a občanských až příliš záhy se objevil. Města i dědiny kdež posud panovala svornost učiněny jsou příbytkem svárů; život rodinný rozvrácen hlubokou roztržkou, syn stál proti otci, bratr proti bratru v odcizení sotva tajeném, ať nedím ve veřejném odporu; svazkové dlouholetého přátelství rozvázáni jsou, trpká nastoupila nepřízeň. Zmatek na všech stranách, doma a v radě, v obci a v kostele. Byli tu i obojetníci, držící se té i oné strany, nechtíce se s žádnou převrhnouti. V některých kostelích slouženo obojí straně, u jednoho oltáře rozdáváno katolíkům tělo, u druhého kališníkům tělo i krev Páně. Někteří duchovní, jako za našich dnů jistí lekaři léčíce nemocného vedlé jeho chuti

allcopaticky neb homeopaticky, jakž kdo chtěl pod jednou neb pod obojí způsobou rozdávali. Nejnesnadněji bylo přitom člověku klidnému, milovníku pokoje an se modlil k Pánu Bohu aby ráčil svou mocí ty nevole přetrhnouti: nechtěl se přidati k žádné z těch stran náruživých i byl osočován haněn stíhán od obojí. Žádný stav, žádné pohlaví nezůstalo věrno povolání svému. Řemeslník nemohl obstáti v dílně, rolník u pluhu; ženy pak byly jakoby je vyměnil. Ženské z lidu křičely a povykovali v zástupích do far se dobývajících, podněcovaly těch co hnali útokem, házely kamením po oněch co z far prchali, zuřily v nitru dobytých domů a kostelů. I v mnohém jiném ohledu vyznačovaly se. Již před zahynutím Husa obíhala po Praze obšírná obrana učení jeho českým jazykem od jedné ženy sepsaná. Mezi výtržnostmi o kterých biskup Litomyšlský sboru Kostnickému zprávu podal vypravováno též o fanatické ženě která všelijaké neplechy u věcech církevních tropila a náboženské bludy zastávala. Ano rok 1416 spatřil ženu s kazatelny kázající. Rovněž vyznačilo se několik vznešených paní horlivostí svou o věc husitskou, a nesjednotily-li se v určitý spolek, nevypravovaly-li přípisy ke sboru a ku králi Sigmundovi, však zdá se že nejedním jiným způsobem sotva méně činnými byly než manželové jejich, jmenovitě u krále Václava z nepatrného vplyvu se těšily. „*Namque bonum propositum tuum*“ takž praví se v současné písni „*Rex serenissime, mulieres saepissime vertunt in oppositum.*“

Při takovémto položení věcí není divu že víc a více se ukazovala znamení obapolné hořkosti mezi stranami. Katolíci a Husité škádlili se na vzájem uštěpačnými písněmi a řečmi. Kde se katolíci a kališníci spolu potkali, pokřikovali jedni na druhé: „Viklef Hus“, druzí pak jim to zpláceli rýmem papeže hanobícím. Husité líčili obyčeje církve katolické na posměšnou stranu, namalovali Krista Pána an na oslici jede i apoštolové a žáci bosi ho následují, s jiné pak strany papeže a kardinály v nádherných šatech ani jedou na mezcích, za nimi zástup skvostně oděného komonstva: „*Ecce vita dissi-*

milis!“, Katolíci odpovídali písněmi a úšklebky k čemuž četné přílišnosti a výtržnosti fanatismu náboženského hojnou dávaly látku.

Kdo nestranil Husitům dostal se na zlé jejich jazyky, především kněží věrni-li zůstali přikázáním církve katolické. Pravili o nich že prý lid klamou zkracujíce jej u večeři Páně, jelikož prý svátost sami c e l o u přijímají, lidu pak jen jednu částku, tělo totiž Kristovo, požívati dávají a druhou, krev Kristovu, jemu odepírají. Podštívali obce aby farářům nedávaly desátků a oběr, ničeho neplatily za posvátné a pobožné služby jako za uvádění šestinedělek, za svěcení pokrmů a t. d. Co jen koli mohli vymysliti zlopověstného a utrhačného sváděli na katolické kněze, roztrušujíce to potupnými spisky aby tyto uvedli lidu v nenávisť a opovržení. V jednom takovém spisu pod jménem Husovým vydaném: „Zrcadlo větší slavné paměti mistra Jana Husa“, který však podlé vší pravdě podobnosti nebyl složen od něho nébrž po smrti jeho od bezuzdných jeho následovníkův, přirovnávají kněží katolických ke psům, dokládajíce se při tom autority Božské jenž prý skrze Izaiáše dí: „A pes má obyčej když má mrchu v hrdle nemůže štěkati, též i kněz když se zboží nahltá nemůž pravdy praviti.“ A jinde též prorok dí: „Psi nestydatí, pes má obyčej co nesní ale zakopá v zemi. Též i kněz což nemůže unésti ale jede s vozem aby vždy vzal. — — Protož jest přirovnán pro mnohé příčiny v písmě pes a kněz. Pes má obyčej když pán jeho jí tehdy naň pes hledí dokudž jemu něco nevrže, a když jemu vrže tehdy pes k němu zadkem se obrátí a bude jísti což jemu dáno. Též i kněz dokudž nemá tučné fary dotud hledí ku Pánu Bohu a pravdu praví, a když jemu Bůh co dá hned k němu zadek obrátí a což jemu dá bude jísti“ a t. d.

Katolíci protivníkům svým ničeho dlužni nezůstali. „Jan Viklef ze zlé Hory farář“, „Vyklefovi učedlníci“, „Viklefovi lháři“, „Husy“, „novověrci“, „noví zákonníci“, „zámutníci jenž vieru pravú ruší“, „stodoláři“ — taková a podobná byla jména

kterými přivržencům nového bludařství, navštěvovatelům „Betlemské stodoly“ odkudž ono bylo vyšlo, spílali. „Vy díte: ‚My poslúcháme Krista!‘ ale toť jest řeč nejistá“ (nepravdivá, falešná); „neb s vámi hřiešnými nebude mluviti! Vy nejednáte Boží svatú mocí, ale jedno ďábelskú s pomocí. Apoštolové příkladem Božím sú lásku kázali a tu po vše časy mezi sebú zachovali: vy kážete sváry. Již jste svadili syna s mateří, otce vlastního se dceří, kmotra s kmotrem — toť lásky vše uhašenie. Co vám v písmu není vhod ihned to obrátíte opak, řkúc žeť to nenie tak. Tu kdež vyhnaný farář tu se vlísá Viklef lhář, v kostely se uvazuje, koně i krávy pobírá; dřiev jste toho bránili, již jste to vše sami pohltili. Což nedovedete řečí to chcete přemoci sečí, řkúc: ‚Musíte s námi držeti anebo vám jest ukrutně umřieti.‘ Chodíte kázat s rukavicemi i s meči, s kordy, s dlouhými sudlicemi, s palicemi i velikými oštěpy. Kněze kterým poslušnost nevoní, běhlé mnichy kteří kutny vyzuli a světský oděv oblekli, přijímáte mezi sebe. A nechtějí-li k vám přijíti sami si kněze děláte. Ó pane Čeňku s kým si se o to tázal žes biskupa jieti kázal, jenž jest svietil na hradě na skále na Lipnici?! Načinilť sú z vás kazatelóv, z ševcov, krejčóv i z knapóv, k tomu z mlynářóv i hrnčířóv i řezníkóv, z kolářóv, bečvářóv, z pekařóv i sedlářóv, z konvářóv i uzdářóv, soustružníkóv, z koželohóv i střelcóv, z lazebníkóv, z pasieřóv i jiných řemeslníkóv. Baba shnilá předúc niti, ledva jsúc opiata koží, již poznala zákon Boží. Milý orle“ (králi Sigmunde) „přileť v skuoře, rozplaš husy pryč za moře! Učisť to nečisté plémě, vyžeň pryč z křesťanské země ty nešlechetné husy ještoť držie bludné kusy!“

Ale nepřestaloť se na slovích, na hanlivých písních a rozpařených řečích. Nepřátelské smýšlení zjednávalo si průchod činy opravdu ukrutnými. Zvláštní při tom bylo že strany jedna proti druhé za nástroje ke vzájemnému sebe hubení užívaly odporných sobě živlův: ohně a vody. Strana revoluční v Čechách ode dávna ve chvatu svém náklonnost k shazování dávala na jevo buď s okna buď s mostu; po upálení

Husa mnohý duchovní horlivost svou o věc katolickou ochladiti musil ve vlnách Vltavinych. Konservativní zase měli za to že šetřiti sluší obyčeje kterým se dle mravu tehdejší doby právem přikračovalo ku kacířům. Kdekoliv strana církevní měla na vrchu, obzvláště v městech kromě Čech, nakládáno se zjevnými Husity beze všeho milosrdenství. Jakmile se tu který ukázal byl jat, vyslýchán a, nechtěl-li na místě kajicně odvolati, dán na hranici. Měšťané Olomoučtí přistoupili tímto způsobem skoro současně s upálením Husa v Kostnici na jednoho člena učení Pražského jménem mistra Jana; aniž mu co pomohlo když potom universita Pražská prudkou stížnost vedla „na toto národu českému a moravskému, ano veškerému jazyku slovanskému učiněné pohanění.“

44.

Avšak již mezi samou stranou novotářů nastalo dvojení den co den bujněji vzrůstající.

V povaze zajisté každého scestí jest že člověka, jak mile na ně jednou vstoupí, krok za krokem pořád dáleji odvozuje od pravého směru, až konečně na nejkrajnější důsledek nesmyslu a vnitřního odporu přivádí. Tu mnozí ovšem se vzmuží a jmou se ustanovovati hráz za kterou prý s opuštěného směru pokročeno býti nemá. Ale jsou tu i jiní kteří na hrázi přestati nemíní, kterým se nehodí aby na místě předešlé autority dopustili nad sebou vládnouti autoritě jiné libovolně utvořené, anobrž té jsou mysli že v pojatém jednou bludu důsledně postoupati třeba. Tehdáž v samém lůně odtržené strany opakuje se týž poměr ve kterém ona ku kmenu starověrnému se nachází. Jako naproti straně konservativné

celá obec novotářů na stanovisko revoluční se staví: tak později mezi novotáři samými oddělují se ti kdo snahy své reformatorské v jistou míru zavírají od oněch jichžto tvrdá šíje nesnese uzdy a kterých tedy prvnější pokládají a odsuzují za odbojné a neposlušné.

Nemálo bylo míst ve spisech Husových, která křivého výkladu dopouštěla a, jak nejblíže příští doba ukázala, s ním se také neminula. Horlitelův, vyskytujících se při každém učení novotném, nalezlo se i zde. Co od něho ve smyslu mírnějším bylo míněno, oni nad všelikou míru přehnali. Známé bylo rčení Husovo o zesnulém tehdá mistru Petrovi ze Všerub: „Nevzal bych celý svět za to abych měl umříti při tolika a takových obrocích.“ K žádosti jednoho pána neb rytíře sepsal Hus traktát „O odúmrtí“ jehož náuka v tom se zavírala, „že pánové, chtí-li se vystříhati zkázy věčné, žádného odúmrtí bráti nemají a nesmějí.“ Hus žádné příležitosti nezanedbal aby od přílišnosti, nepořádkův, pověr v příčině některých zřízení církevních vystříhal, nýbrž ostrými často slovy proti nim brojil. Jako on sám, čehož mu nikdo upírati nemohl, mravů byl přísných a bezúhonných: tak požadoval i také na druhých aby mravného života pilni byli, i činíval to tytýž výrazy které s přísností puritanskou káraly nejen skutečné neřády než i také radosti a vyražení všeho způsobu. „Kamž se děje dobrá pověst vaše!?“ volal k Plzeňským z vězení svého v Kostnici. „Dřív jste město své řádně spravovali, slovo Boží milovali, kuběny a rufiany jste ven pudili, kostky jste stavili. Ale nyní! Již frejnosti, již hry, již jiné nešlechetnosti vyrazivše z vás slovo Boží v vás se navrátily!“ Těch a takových výpovědí přemrštěné hlavy zneužívali k nejpřehnanějším požadavkům. Přísnost mravů snažili se aby zevnitřním chováním dávali na jevo: chodili v drsnatém oděvu, nechávali si růsti bradu, a sklopenýma očima a vychudlýma lícema popouzeli k posměškům protivníky své: „A protoť jsú všichni bledí, jsúce plni nemilosti.“ Horlili proti všelikému světskému jmění u kněží, zamítali všeliké dá-

vání desátků a oběr. Kde Hus vystříhal od zlého užívání tu oni s kořenem vytrhnouti chtěli zřízení církevní, pouti, modlitby a dobré skutky za zesnulé, svěcení pokrmů a jiných věcí, posty v pátek a o vigiliích a t. d.

Naproti takovému přehánění snažili se mírnější mezi novotáři, nepozbyvší ještě rozumu i rozvahy, položiti mezi kterou překročiti neslušno. Leta 1417 poprvé snahu tuto jeviti počali a od té chvíle nastalo rozdělení na dvě strany v táboře Husitův: na mírnější jíž v čelo universita Pražská se postavila, a na přehnanou která jižně od stoličného města střed svůj rozbila.

Znamením kterým obec novotářů se dělila od následovníků starého řádu církevního byl kalich. Ale již v této příčině Pražané zastávali náhled ne zcela příkrý. Hned v prvním snešení university Pražské kteréž se stalo ve společné poradě o přijímání nejsvětější svátosti oltářní pod obojí spůsobou (10. března 1417) jeví se jistá mírnost a vůle zůstati v určitých mezích. Snešením tímto bylo sice vysloveno že Kristus při poslední večeři svátost tuto tak a ne jinak jest ustanovil; že pravda od Krista vydaná přesahá všecka přikázaní jiných a že jí také každý odporný obyčej neb nálezek lidský má ustoupiti a pominouti, že tedy by anděl s nebe sestoupil a od pravdy Kristovy koho chtěl odvésti nemá ho poslouchánо býti. S druhé strany ale výslovně vyznáno bylo že „celý Kristus jest pod jednú i druhú spósobú“ a doufati prý lze že těm, kteří buď z nuznosti nemoci anebo z pouhé sprostnosti nejsvětější svátost pod obojí spůsobou nepřijímají, od Pána Boha milosrdně odpuštěno bude.

Universita, jestliže již v tomto učení ukázala se tak podejnou, tím méně viděla se pohnutou aby v jiných věcech stavěla se s výhradnou příkrostí proti učení a obyčeji obecnému; ba od mnohých kusů ve spisích Husových výslovně položených zdálo se jí potřeba ustupovati. Učení že písmo svaté má býti jediným pramenem pravdy křesťanské ustanoveno v ten smysl, že sice nic coby v něm bylo obsaženo

jasně a nepochybně žádným protivným rozkazem neb zvykem nemůže býti podvráceno, že ale ve všem o čemžby se písmo svaté nepronášelo pokládati se má starožitné zachovávání církve za zákon. Bludné prý jest říkati že jen to může pokládáno býti za pravé co v písmu svatém zjevně jest pověděno, ješto mnohá pravda se nachází která ne sice ve slovích ale v duchu a ve smyslu písma svatého založena jest; tohoto smyslu zrozuměti že ne každému smrtelníku dáno i protož nemá býti volno každému aby vynášel dle libosti výklady neb učení kteréž by sám byl vymyslil, ovšemť ale že povinen každý předložiti prvé mínění své učení Pražskému ku prozkoušení. V dvojím dekretě od 25. ledna 1417 i od 7. února 1418 vyslovili mistři Pražští zásady tyto. Na shromáždění pak duchovenském svolaném na den 28. září jakož na den sv. Václava (1418) stalo se snešení o 23 artikulích ve kterýchž rozličné přílišnosti a bludy vypočteny a za takové uznány i zavrženy jsou: nesluší prý upírati očistce po smrti, ani zamítati mší zádušných, ani zbraňovati vzývání svatých; nelze prý dopustiti aby člověk světský byť i sebe byl nábožnější měl rozdávati večeři Paně, což sluší jediné knězi; při mši sv. že toliko evangelium a epištola má čtena býti jazykem českým, všecko ostatní pak jazykem latinským atd.

Naproti této mírnější straně Pražské postavila se nyní strana přehnaná nalezající denně většího zástupu následovníkův. Nic nedbala mezí od university položených, zjevně se opřela proti ní a stoupenstvu jejímu, a s neobmezenou prudkostí den co den v učení požadování a počínání svém dále postupovala. Místním středištem směru tohoto bylo městečko Ústí nad Lužnicí (čili Ústí Sezimovo) nyní zmizelé blíž tvrze Kozího Hrádku, kdež mistr Jan Hus za svého vypovězenství z Prahy ochranu a útočiště byl našel. Semeno osobním obcováním a častým kázaním od něho tu rozseté nepadlo na půdu neúrodnou nébrž vzešlo a na tuhých kořenech se utvrdilo. Jistý bohatý soukenník jménem Pytel a pekař Joha v městečku tom od té doby všem přemrštěncům kteří

jinde neměli útulku poskytovali příbytek a štědře je opatřovali výživou a jinými potřebami. Mistr Jan z Jičína který 11. července 1412 přenesl těla tří mládenců do Betlemské kaple uhostil se zde; k němu přidružilo se několik přepiatých kněží: Věněk, Petr Veliký, Petr Kániš, Jan z Bydlína, Pšenička, Antoš a jiní. Takž sešel se ponenáhlu spolek lidí kteří ve přílišných všeliké obmezení zamítajících zámyslech a plánech na vzájem se utvrzovali, až konečně přívrženstvem a mocí kterou sobě dovedl zjednati nad obecným lidem stal se naproti universitě Pražské neméně mocným areopágem. Náhledy jejich náboženské ve všelikém ohledu přesahaly ustanovení mistrův Pražských jejichž autority dokonce nemínili uznávati; jim bylo písmo svaté jediným pramenem pravdy, žádné učení které v písmě sv. ztvrzení výslovného nenacházelo nemělo při nich platnosti; k výkladu písma sv. pak povolán byl a stačil rozum jednoho každého. Jich náhled o poměrech společenských přibližoval se k těm mezím kterých za našich časů výstřednosti socialismu a kommunismu překročily. „Bratří a sestry“ byly jedni ke druhým, „obec“ pak byla ona věc netykatelná, ale všecko zaujímající i ve všem rozkazující, v jejímžto jménu zavíráno i jednáno. Jich náklonnost konečně ve věcech politických vedla je k odstranění všeho rozdílu mezi stavy, a bylaby snad vedla dále až k prostému přijmutí republiky kdyby jim písmo svaté bylo ukázalo jediný příklad této formy státní. Náčelníci strany té, když konečně samým měšťanům Ústeckým začali býti obtížní a pro nekázanou nesnášelivost svou z města byli vypuzeni, připravili sobě nové příbytky na nedalekém vrchu nad Lužnicí i nazvali jej po biblicku horou Tábor; sami pak od té doby slouli Táboři.

Toť byl tábor pustosti, bezohledné zuřivosti, vše bořícího fanatismu. Svátky Panny Marie a svatých zavrženy, den Husův svěcen, jméno jeho jako svatého ctěno, hymny a chvalozpěvy na něho i na Jeronyma skládány. Kostel ničím, pod širým nebem všecko konáno. Netřeba prý oltářův, netřeba

zvonův ani vysokých kórův; svatých obrazové trpalci nazváni; netřeba křtitelnic, v potocích a rybnících křtěno. Mimo křest jen jedna svátost: svátost těla a krve Páně která i dětem a smyslu pozbylým podávána; „když pokřtie děťátko i hned rozžijíc vložie v ústka jemu tělo Božie“ — „*sacramentum eucharistiae in materno lacte digitis conterentes per hunc modum profanum et abominabilem sacram hostiam lactentibus parvulis administrabant.*“ Netřeba kazatelnic: v širém poli, na každém místě slovo Boží hlásáno. Nic latinského v službách Božích, celá mše česky čtena. Odpovídáno starému kultu, odpovídáno kostelům farám a klášterům. Kláštery bořeny, kostely drancovány, obrazy rozbíjeny a páleny, oltáře káceny, křtitelnice hanobeny, farářové vyháněni, mniši z cel svých vypuzováni, olupováni pod Boží nebe vyhazováni, nic jim neostaveno jedno pleš. Ejhle taková byla znamení kterými se ohlašoval příchod nového království Božího!

45.

Na sklonku l. 1418 král Sigmund vrátil se ze svých cest, aby po šestiletém nebytí opět jednou navštívil kralovství své uherské, zároveň pak aby naposledy se pokusil přemluviti bratra svého Václava krále českého.

Po několikráte umluven byl sjezd bratří na pomezí českém, na kterémby všecky věci, o něž za posledních let bylo dosyta napsáno a najednáno, ku konečnému pořízení se přivedly. Vyvedení úmyslu toho jednak nalezalo závadu v neustávající nepřítomnosti a věčném přesidlování krále Sigmunda; jednak ale král Václav nikdy upřímně o to nesmýšlel, jelikož od milcův svých naplněn nedůvěrou jakoby král

Sigmund vyhledával jen záminky aby opět se pletl u věci české, přívržence a věrné úředníky Václavovy od něho odvracel, protivníky pak jeho k sobě táhl. Král Václav bratru svému nedůvěry takové netajil; projevil sice že ke sjezdu rád chce vypraviti posly, avšak bez obalu doložil že ve své věci nikomu slova nedopustí. „Nebo náš úmysl jest že my s Boží pomocí dokud jsme živi mienieme sami kralovati a své země spravovati; a vám ufajíce že nám tak pomocni budete jako náš milý bratr kterémuž věříme a věřiti chceme a týmž chceme vám rádi odplacovati po vše časy.“

V komonstvu Sigmundově nalezal se kardinál Jan Dominici, plnou mocí od papeže Martina V. k vyplení kacířství v zemi české opatřený. Král i kardinál shodovali se v tom že nyní následovníkům Husovým konec učiniti třeba; jediné co do prostředkův, kterýchby se k tomu bylo uchopiti, klonil se onen k mírnějším nežli tento. Na začátku prosince držána o to porada v Pasově. „Věz každý Čech Němec i Latiník“ pravil král Sigmund „že jedva té radosti a času dočekám když Viklefy Husy topiti budu.“ „„Máme je páliti, jako kacieře““ padl mu biskup Pasovský do řeči. „Ne, ne tak“ zase Sigmund, „nebo Čechové nejsú ještě praví kacieří, jedné že jsú na viere pochybili. Proto kniežie Viklefi a Husi mají topeni býti; ale světským pánóm i měšťákóm i sedlákóm má se milostivě státi: neb sú mněli by je Husie dobře vedli.“

Z Pasova psal také Sigmund dne 4. prosince královskému bratru svému: že mu je s podivením jak Václav takovou nedůvěrou může se nechat mýliti; že daleký jest toho aby se u vnitřní záležitosti jeho pletl, aby do správy jeho sáhal; že mu jen potud raden býti chce pokud by Václav sám toho žádal, kdež mu pak jako věrný bratr pomáhati míní; ale přísně že ho napomínati musí v tom co se dotýče věci církevních; posud prý že neumí Václav „sobě vážiti co jest větších a nesnaizších věcí o něž nynie práce jest“; posud že chce „opraviti rozdělenie toliko duchovních lidí, jakoby rozdiel světských lidí od kostela Božího“ byl jen věci ve-

dlejší; ať uváží co Sigmund pro něj na koncilii učinil, že on od něho odvrátil hanbu listův klatebných; jestliže však Václav nyní opravdu přestati nechce že ho déle hájiti nemůže; neboť, doložil Sigmund, „mohliby snad kostel i všecko křesťanstvie k nám domnénie mieti žebychom viece přáli a přichýleni byli k vám, jakožto ke své krvi, nežli k vieře křesťanské; a skrze to mohlibychom my svých všech dóstojenství zbaveni býti. Protož omlúváme se před Bohem, před vámi i přede všemi lidmi, že nebudem moci viece potom proseb za vás činiti ani tak veliké věci na sobě držeti. Aniž vás sic za bratra budeme moci jmieti, leč také v též vieře ostanete jakožto naši najjasnější předci byli, a to což jest bludného u vaší zemi vyčistíte. Protož milý bratře neopatříteli toho, a nebudeteli se chtieti vystřieci budúcieho nebezpečenstvie a hanby královstvie svého, a připustíteli aby cierkev svatá vstala proti vám a království vašemu jakožto proti přátelóm kacieřské zlosti, a žeby královstvie zbaveno mělo býti svého dóstojenstvie a všichni bludni kteréhožkoliv věk řádu zbaveni měliby býti svých ctí a dóstojenstvie, a také žeby všichni manové poddaní a přísežni svých přísah a viery prázdni propuštěni a od vás i od vašie koruny odlúčeni měli býti, a žeby tak proti vám a proti těm kteříždby vám toho pomáhali světská ruka i kříž vydán byl: tedybychom nemohli nechati ani trpěti tak veliké hanby a ohavnosti; ale abychom nebyli vidieni jakož přietel a obránce bludných, musilibychom poslušni býti přikázanie cierkve svaté. I tak prosíme i napomínáme čistú bratrskú láskú aby svrchupsané všecky věci tak zjevně a ohlasně opraveny byly, abychom my i jiná kniežata křesťanská nemusila vzieti meč proti nepřátelóm kostela svatého křesťanského a vašeho královstvie.“

V příštím na to lednu l. 1419 sjel se král Sigmund s posly bratrovými v Linci. Když ale tito zase starou notou zpívati počali tu se král Sigmund déle zdržeti nemohl; dosyta se naposlouchal ustavičného mluvení o „cti země“, o nepřátelích a utrhačích národu českého; i obořil se žef ne-

pochopitelné aby bratr neviděl co celý svět vidí; nyní že žádá určitě a opravdu aby král Václav dostál slibům svým; sice že ihned odejme ruky své od země jeho a že králi, přijde-li jakož není zbytí do nesnází, nedá ani pomoci ani podpory.

Král Václav, ať důraznou řečí Sigmundovou ať nabytím jasnějšího náhledu k tomu přiveden, od té chvíle změnil své obojetné a nestarostné chování i jal se provozovati celou sílu které ač nezvyklý předce byl schopen. Mistr Jan z Jesenic, posud na čas buď z Prahy ujížděv anebo v Praze se ukrývav, nyní opravdu musil zanechati dvoru i města. Katoličtí faráři kteří far svých byli zbaveni měli jich obdržeti zase. Kališníkům k jich prosbám dne 25. února 1419 dovoleno toliko tré kostelů k vykonávání služeb jejich: u Matky Boží sněžné a u sv. Ambrože na Novém, u sv. Benedikta na Starém městě; za to měli zdržeti se všech ústrků a pobuřování proti katolíkům. Druhý den nato vyzdvižen jest interdikt kterýž trval nad Prahou déle než tři léta a katolíci těšili se opět ze slavných služeb Božích v kostelích svých. Jako v osobách duchovních tak měli nastati rychlé změny také v osobách při světských úřadech. V radě Novoměstské učiněn začátek, radní páni husitští nahrazeni jsou katoliky; v jiných částech města mělo se podobně státi.

Dvůr králův nabyl zcela jiné podoby. Tajní i veřejní podpůrci věci husitské musili buď přilnouti ke změněným náhledům pána svého, anebo přesvědčiti se že jich bytí zde více nebude. Toto uznali zejména mužové dva, kterých posud málo jmenováno, kteří ale tím více jmenováni býti měli v následujících brzkých příbězích. Jan Žižka z Trocnova, zšedivělý v hrubém řemesle válečném a v jednom oku kteréž mu zbylo více válečného mistrovství maje než který souvěký jeho doma i za hranicemi ve dvou zdravých, odešel nyní ode dvora kde posud rád byl vidán a přidal se k lidu, jehožto zástupcové jižjiž bouřiti začali, majíce brzo vykročiti z mezí a prolomiti hráze. Druhý byl Mikuláš z Husince,

drahně času velmi vážený v radě králově; následoval příkladu Žižkova a z vyšších kruhů sstoupil tolikéž do vrstev nižších. V čele zástupu ne bezbranného vešel jednoho dne před krále u kostela sv. Apolinaříše, žádaje více kostelů městských ke službám kališníků. Žádosti této nestalo se zadost, žadatel vypovězen z města. Chtěje všech dalších nepořádkův přetíti vydal král přísný rozkaz aby Pražané všecku svou zbraň snesli na Vyšehrad. Žižka kázal lidu aby každý zbroji vzal kterouž má, palice kuše oštěpy sudlice cepy; tak ozbrojeny přivedl je na hrad a přistoupil ku králi řka: „Hle věrní tvoji Pražané se zbraní kteroužto snésti jsi velel; račiž poručiti a nepřítele jmenovati na kterého by táhnouti a život i statky obětovati měli.“ Nezbylo králi než mílo se tvářiti k hořkému nadělení. Pochváliv věrnost a oddanost svých měšťanův kázal jim aby s pokojem domů se rozešli jelikož ochoty jejich v tomto okamžení zapotřebí nemá. Avšak nebylo mu již volno mezi zdmi Pražskými i odešel na hrádek jejž sobě byl na blízku dal vystavěti, na Wenzelstein u Kundratic.

46.

Neb král Václav, porozuměv že byl posud na cestě křivé, spolu nabyti musil přesvědčení žeť bohužel příliš pozdě aby se vrátil na cestu pravou. *„Dum potuit noluit, dum voluit tunc posse perficiendi sibi penitus est ademptum.“*

Přívrženci kalicha v Praze a po vší zemi jak počtem tak mocí takové dosáhli převahy že již nebylo lze obmeziti je jednoduchou proměnou systemu a užitím obyčejných prostředků. Následek kroků od krále Václava buď již učiněných buď připravovaných nebylo zmenšení anobrž zvětšení

zlého. V té straně která dlouholetým shovíváním v mocnost nepopíratelnou byla vyrostla rozplozovala se nenávist a hořkost a snášelo se palivo které nepotřebovalo než nejmenšího podpalu aby vzplápolalo plamenem.

Katoličtí faráři vracení svým farám již tím hrubě pohoršili Husitův, počtem bez míry četnějších, že kostely své považovali za zbavené posvěcení a oltáře, obrazy, roucha mešná, nádoby kostelní před početím řádných služeb Božích čistiti se jali. Tři kostely které král Václav kališníkům nechal patrně nepostačovaly tolikerému jich počtu; faráři pak katoličtí nemohli jinak než brániti Husitům přístup ke službám Božím, od přijímání svátosti je vymezovati, posledního pomazání, dokudžby se neodřekli kalicha, jim odepírati. Neméně než takovým jednáním duchovenstva cítili se Husité popuzeni chováním katolických radních pánů, jmenovitě na Novém městě. Tito ve straně kališnické měli tajné vyzvědače skrze které se o všem dovídali co se mezi kališníky kulo a králi o tom zprávu dávali. Osoby náchylné kalichu nezřídka bývaly jímány a v městském vězení držány.

Násilné výstupy časněji neb později nastati musily. Faráři katoličtí spolu s kostely též i školy zase ujmouti chtěli; toho jim však odepřeno jelikož se školy vydržovaly nákladem osadníků. Faráři chtějíce nicméně školu míti byli nuceni povolávati děti odjinud a vyučovati je na věžích a zvonicích, co zatím do škol řádných chodila mládež strany kališnické v osadě farní převahu mající. Žáci obojích těchto škol, jedni zpívajíce písně latinské vedlé spůsobu svých služeb Božích, druzí české vedlé spůsobu Viklefovců, co den vespolek se hašteřili, ano začasté bitky a rvanice mezi nimi nastávaly; zápasící zvoněním přivolávali sousedstvo své strany na pomoc, a o nejednom případu vypravuje se že těžce ranění ano zkrvavené mrtvoly z bojiště byly odnášeny. O posvícení u sv. Mikuláše na Kuřím trhu na Starém městě (dne 18. července) kališníci násilně zmocnili se chrámu, provodíce přitom zneuctění posvátného místa toho a jiné neřesti. Jeden klerik

jménem Mikuláš, který sakristii bránil aby poklady a roucha chrámová nepřišly do nesvěcených rukou divoké roty, přišel o život. Katolíci násilí spláceli násilím. Mnoho kališníků bylo zjímáno a uvězeno, i radní pánové na Novém městě v horlivosti své toho dosáhli že všecky školy Husitům mocně byly vzaty a farářům katolickým dány. Hle toť byly malé šarvátky předcházející valnou bitvu která se uchystávala, majíc počátek učiniti k válce krvavé a záhubonosné jejíž budoucí vůdce tou dobou dlel ve zdech Pražských.

V jiné podobě ale s povahou nehrubě jinou vyvíjely se věci vně hlavního města. Také po kraji na mnohých místech kde tomu páni kališničtí nepřekáželi vraceli se faráři katoličtí k farám jichžto osadníci převahou patřili ke straně novotářské. Zde užíval lid toho prostředku že kněží a služeb Božích prý „Antikristových“ se stranil a jim se vyhýbal. Scházeli se jako o poutích s ženami i dětmi pod širým nebem na hoře Tábor, po osmi dnech na druhém vrchu, po čtrnácti opět na jiném, kde kazatelé jejich slovo Boží jim hlásali a svátostí oltářní pod obojí spůsobou posluhovali. Zákazy které proti tomu vydány byly působily právě naopak. „Málo nebo nic na to nedbajíce“ píše Vavřinec z Březové „s ženami svými raději vše co měli sedláci opouštěli a putovali v slavných processích na horu Tábor, taženi tam jsouce jako železo magnetem.“ Mikuláš z Husince, muž revoluční jako Žižka muž válečný, malé tyto a rozptýlené počátky dobře sbírati a ve skladný celek spojovati znal. Ke dni sv. Magdaleny 22. července na rozlehlou vysočinu blíž Bechyně povolal první valné shromáždění „bratří a sester“ kalicha z Čech i z Moravy. Zpívajíce a korouhve nesouce valili se zástupové z blízka i z daleka na uložené místo; výše 40.000 duší bylo pohromadě, obojího pohlaví i s malými dětmi. Každému zástupu připraveno místo na hoře. Den strávén modlením zpíváním a kázaním; večeře Páně rozdávána pod obojí spůsobou. K jídlu scházeli se společně; nedostatku jednoho pomáhal přebytek druhého. Celá ta slavnost jako i všecky podobné ježto předcházely a následovaly měla barvu

nevinné poklidnosti, kterou však výbuchy strannického vzteku a fanatického záští nebyly s to aby se zastřely. S mírným napomínáním „věrných Božích“, údův „obce v očekávání ducha Kristova shromážděné“ střídaly se trpké výhrůžky straně protikališnické. Slibování vzájemné lásky a jednoty, zakazování se k věrnému setrvání spojovalo se s přípovědí že pravému učení po vší zemi chtějí zjednávati průchod a zástup „falešných a pokryteckých proroků kteří jsou skrze Antikrista uvedeni proti zákonu Božímu“ učiniti neškodným. Po vyličování zbožné svornosti a blahého míru „kdež budou všickni jednoho zákona a jedné víry, jednoho srdce a jedné mysli“ následovalo napomenutí že přišel čas kde k sobě státi třeba ne s holí poutnickou ale s mečem mstným, kde povstati třeba k osvobození lidu, aby s pomocí Boží jako od hrdin starého zákona poraženy byly zástupy nepřátel. Ústa jejich přetékala pokornou odhodlaností podstoupiti muka i smrt za víru svou, ale v rukou drželi palice řemdihy sápě cepy kuše hotové připraviti muka i smrt víry své nepřátelům. Idea pak posvátnosti jmění tak dojímavou něžností tkvěla v myslích tohoto lidu, že při schůzích svých nikdy neopomíjeli mezi sebou sbírky činiti aby hojnou náhradu dali těm jejichž pole sešlapána — a že hned potom hotovi byli obořiti se na kostel faru neb klášter, dvéře tam vylámati anebo z veřejí vysaditi, oltáře obrazy a nábytek potlouci, drahocenné památníky v ssutiny obrátiti a, posilnivše se v podzemských prostorách sklepův víceji nežli třeba bylo, celou budovu se zemí srovnati. Hle taková jest logika, taková důslednost fanatismu!

Nával událostí pořád silněji se přihrnoval. Rána na kterou bouře provaliti se měla brzo musela následovati. I stala se v neděli 30. července. Praemonstrát z klaštera Želivského uprchlý jménem Jan, jejž neskrocenost povahy hnala na stranu novotářskou, měl toho dne v kostele Panny Marie Sněžné prudké kázaní v němž fantasii natlačeného posluchačstva svého pošmournými obrazy ze Zjevení sv. Jana rozněcoval a proti bezbožným nepřátelům pravé víry podpaloval. Po kázaní spů-

sobil veřejné processí do kostela sv. Štěpána na Rybníčku, jejž sobě an byl zavřený násilně otevřel. Podav tam lidu svému večeři Páně pod obojí spůsobou přivedl zástup před radnici Novoměstskou a vyzývaje purkmistra a radní pány žádal propuštění všech kališníků kteří za posledních časův uvězeni byli. Když k té žádosti radní pánové svoliti odepřeli, v radnici k odporu se chystali a na dobývající se tam lid kamením házeli: tu se všech stran ozbrojení zástupové se sbíhali a v čelo jejich postavil se Jan Žižka. Radnice ztečena, purkmistr Mikuláš z Podvíní, sedm konšelů, richtář Niklásek a několik starších obecních kteří nemohli útěkem se spasiti smetáni s oken na oštěpy sudlice meče kordy od pobouřeného lidu vzhůru vztýčené; kterýž se tak neproklál na místě od rozjitřeného lidu dobit; mrtvoly zhanobeny, sečnými bodnými i suchými ranami tak rozervány že žádného líce poznati nebylo. Zvrhlý řeholník stál přitom při všem monstrancí drže v ruce, nad to pak mordéře v nesmyslném jich vztekání štva. A tento skutek viděl se současníkům tak ohavný že pochybovali zdali asi pravé tělo Kristovo v té monstrancí bylo „poněvadž“ prý „mnoho ničem *(multi ribaldi)* a kacířů nesvěcených bylo kteří kněžství vykonávali.“ Mezitím po všem městě zvonění na poplach se rozléhalo. Dobývající usadili se v dobytém stavení. Ihned postavena vláda revoluční ze čtyr hejtmanů městských zřízená. Pod hrdla ztracením a vyobcováním z města vyzváno veškeré branné mužstvo aby se zbraní najíti se dali na Novoměstskou radnici, která jakož i jiná veřejná stavení ozbrojeným lidem byla obsazena. Podkomoří Jan Bechyně z Lažan přijel sice se třemi sty jezdci, ale zase brzo zmizel vida any zástupy buřičů ustavičně vzrůstají. Hrůza projela katolické měšťany; mnozí kvapným útěkem opustili domy i město; Staroměstští konšelé, bojíce se téhož co se Novoměstským stalo, smluvili se s obcí.

Král Václav slyše na svém hradě Kundratickém zprávu o tom sklesl jako starý Heli uslyševší o zahynutí nezdárných synů. Mrtvice, bezprostředný následek prvního rozjitření, uvrhla

jej na lože z kteréhož více nevstal. Tělo jeho ponenáhlu schřádalo; od osmého asi dne nemoci začala se bolest v levé ruce kteřá mu ve dne v noci pokoje nedala. A jako tělo tak chřadl i duch jeho. Bázeň a hněv, nedůvěra a shovívavost zmítaly myslí jeho od jednoho předsevzetí ke druhému. Královna nebyla s to aby jej udržela v jisté míře; v milcích svých nespatřoval než samé zatajené spiklé; volával bez ustání krále Sigmunda, úzkostně čekaje pomoci od vzdáleného bratra svého. Zprávy nešťastných Novoměstských radních a vyzvědačů které tito v prostřed Táborů drželi naplnily duši jeho za posledních dob tesknými obrazy: že mu ukládají o život, že se zbraní chtějí táhnout na Wenzelstein a krále ve zámku jeho obléhat, že Mikuláše z Husince chtějí posaditi na trůn a j.; mluvil o hrozné pomstě, o vyhlazení svých nepřátel, jmenoval jména kacířských buřičů kterých ustanovil ke smrti. Ale nedostávalo se mu síly aby úmysl svůj provedl. Vrahové Novoměstských radních nestiháni a netrestáni po městě se procházeli; úřadové všeliké odvahy pozbyli, ano o purkmistru Staroměstském sládkovi Janu Bradatém šla řeč že sám násilným kouskům husitských fanatiků nadržuje. I krále posléze oblomili. Pravili mu že skutek spáchán v rozkvašení slepé vášně; žel a lítost že naplňuje mysli vůdců a původců, kteříž po ničem netouží snažněji jako po milosti a odpuštění krále svého. Naposledy potvrdil Václav novou radu Novoměstskou kterou, na místě rozehnané od krále usazené, buřiči byli sestavili. Jižť nevládl vůlí svou. Na den Nanebevzetí Panny Marie (15. srpna) zotaviv se poněkud vyzpovídal se ze svých hříchův, pro dávení však kterým byl tryzněn těla Páně přijmouti nemohl. Nazejtří nenařikal sice leda na bolesti v levé ruce; ale spoledne po obědě ranila ho znova mrtvice a obklopen od milců svých kteří ho na spůsob věnce byli obstoupili vypustil duši s velikém křikem řva jako lev. Mrtvola drahocennými mastmi byla nabalzamována, ranním jitrem na den sv. Agapita (18. srpna) na Vyšehrad převezena a tam v kostele sv. Petra slavně vystavena.

Ale v Praže neměli času putovati na Vyšehrad. Zpráva o smrti královně rozpoutala opět všecku zůřivost. Divoké zástupy řádily po kostelích a klášteřích neřesti páchajíce, oltáře varhany obrazy tepouce, jmenovitě tam kde se duchovenstvo nejvíce proti kalichu bylo vzpíralo. K večeru 17. srpna valil se dav chátry Pražské na Smíchov, vtrhl do kláštera kartouského, loupil a pustošil, vyprázdnil špižírnu i sklep, víno jehož vypiti nemohli na zem vypustivše, a vedl mnichy provazy svázané s velikým hlukem a povykem přes most na Staroměstskou radnici. Druhého dne, téhož kde pozemské ostatky Václavovy převezeny byly na Vyšehrad, založili oheň do vyloupené budovy klášterské z níž nezůstalo nic než holé zdi. Hrůza rozletěla se po Praze. Služebnictvo královské sebrali v noci mrtvolu, přeplavili se přes Vltavu a hleděli obcházkami aby na se pozornost neobratili dostati se na hrad Pražský kamž teprvé ráno přišli.

Úřadové městští sebrali poslední síly chtíce přísnost okázati. Jeden z ožralých lupičů, který oblekna se do kutny mnišské v tom oděvu po městě se potácel, byl jat a sťat; několik jiných v samé kartouzi od Staroměstských měšťanů schytaných do šatlavy odvedeno, ti ale druhého dne od Novoměstských osvobozeni jsou. Zůření po městě nepřestávalo. V kostele Panny Marie na Louži na Starém městě padl nádherný náhrobek, jejž si bývalý arcibiskup Pražský, nynější probošt Vyšehradský mistr Albík z Uničova byl vystavěti dal, od rukou fanatické roty. Potom dali se do domů veřejných nevěstek na Novém a Starém městě z nichž nezůstal kámen na kameně. Z Prahy šířila se bořivost po jiných městech v zemi. „Domy duchovenské nesmějí“ prý „nikomu býti za příbytek poněvadž pro svatokupectví byly vystaveny.“ V Písku a v Klatovech, v Plzni, v Hradci Králové, v Žatci a v Lounech podlé zásady této kláštery vydrancovány, rozbořeny, mniši rozehnáni. S hrůzou spatřovala královna Žofie, od švakra svého Sigmunda za vládařku ustanovená s Čeňkem z Wartemberka jí ku pomoci v čelo rady zřízeným, kam při-

vedlo dlouholeté shovívání kterým ona výtržnostem strany kališnické byla se propůjčovala. Po všecken ten čas, téměř tři neděle, ležela mrtvola královského manžela jejího v kapli svatovácslavské v dřevěné skříni, bez příznakův královských, jednoduchým mečem opásaná. Na slavný pohřeb nebylo pomyšlení. Konečně naložili mrtvolu v noci 12. září na sprostý vůz a zavezli ji bez průvodu v tichosti a temnosti do kláštera Zbraslavského kde si Václav již před několika lety byl připravil náhrobek. Z milcův jeho žádný krále k poslednímu odpočinutí nedoprovodil; chudí rybáři, řemeslníci, zádušný lid klášterský stály okolo rakve zemřelého krále českého i římského kterouž opat Zbraslavský s poctivostí a slavnými obřady jakož se mrtvole královské slušelo spustil do hrobky.

Tak připadlo úmrtí Václavovo v touž dobu s vypuknutím oné revolucí k jejímuž ponenáhlému zrůstání v žalostivé zaslepenosti on sám nejvíce byl nápomocen, jejížto pak překypující sílu zastaviti za posledních dnův svých marně se byl pokoušel.

Závěrek.

47.

Končíme vypravování své tu kdeby mnohý snad sobě přál abychom teprv vlastně začali. A věru těžko jest odložiti péro v tom okamžení když opona se zdvihá k onomu valnému ději který znám jest všemu světu pod jménem války husitské.

Po smrti krále Václava hrůza a zmatek roznesly se po vší Praze a po vší zemi od sklíčené Prahy. „Když Lev umřel pravú túhú, sedláci vstavše od pluhu nechtěli dělati, ni mlátiti ni orati“ zpívá souvěký nějaký Jeremiáš. „Mnoho zlého tu v Praze: ktoť tam nebyl tomu blaze.“ A předce hrozní tito dnové nebyli nic více než počátek a předehra k dlouholeté řadě nepořádků a násilí, divokostí a ukrutností, půtek a bitev, záští, nenávistí, pustošení a vraždění všeho spůsobu.

Ze dvou rozličných živlů, jakož prvé jsme byli ukázali, hnutí husitské počátek vzalo; z živlu národního a ze živlu církevního.

Hnutí národní, obrácené proti nadprávněné přemoci Němectva v zemi české, s počátku spojovalo všechny přátele novot, kdežto strana protinárodní zároveň stála nepřátelsky proti novotám, v obojí příčině opírajíc se snahám Husovým, přátel a příznivcův jeho. V jednom ohledu poměr tento po celou dobu bouří husitských setrval jednostejný. Strana totiž proticírkevní od počátku až do konce zůstala do kořan národní: živel pak německý v Čechách až do konce nepřestal býti nepřátelským revoluci církevní. Ale opak těchto průpovědí v prodlení času platnosti pozbyl. Nesmýšlela zajisté v pozdějším běhu věcí nikoliv celá strana národní po husitsku, aniž zůstala celá strana protihusitská výhradně složenou ze živlův cizích. Nebo jakmile klesla převaha cizinstva na universitě, jakmile proticírkevní podstata snažení husitského čím dále tím jasněji projevovati se počala: tu nejprvé jedna část duchovenstva českého Husovi dala výhost a k ní se zanedlouho, zvláště od sboru Kostnického, přidal nenepatrný díl šlechty, tak sice že při vypuknutí veřejného boje v národu českém samém dvé hlavních stran stálo naproti sobě: strana katolická a strana husitská, anebo jak obyčejně slovou strana pod jednou a strana pod obojí. Již v posledních dobách před sborem Kostnickým, daleko určitěji ale po vzdání jeho vedl se v zemi české boj nikoliv mezi věcí německou a českou, nébrž bez rozdílu národností mezi věcí dobrou a zlou. Dávno před tím nežli na bojištích u Hříbů a Lipan anobrž již mezi zdmi Kostnickými, ať užijeme oblíbeného o tom rčení, „Češi přemáháni skrze Čechy“, totiž směr kacířský a revolučný jedné části skrze směr katolický a loyalný druhé části obyvatelstva, jak v duchovenstvu tak v panstvu světském a v městech.

Co se dotýče živlu církevního již jsme viděli kterak, po vystoupení m. Jakoubka ze Stříbra a po zavázání obou jednot panských, země nejprvé na dva nepřátelské tábory se rozstoupila, na katolický a kališnický; kterak ale brzo potom strana kališnická se rozpoltila oddělením se mírnějších Pra-

žan od prudkých Táborů. Netrvalo však dlouho a již opět nastal podobný process v lůně strany prudší samé.

Strana výstřední, ač chce-li sobě pojistiti trvání a stání, konečně bezděky k tomu přivedena bývá aby si dala určité zřízení kteréby uložilo míru a uzdu poměrům u vnitř i podniknutím na venek. Následkem toho ale vyloučí se ze strany výstředníků hlouček nejvýstřednějších kteří, protrhnouce nejzazší meze rozumu a pořádku, vůdce strany naplní hrůzou nad bohopustými důsledky zásad jež sami byli postavili a donutí je aby mečem a ohněm na nekázance dokročili. Takovým též postupem ze středu Táborův vyvinulo se později učení, přítomnost Pána Krista ve svátosti oltářní upřímo zapírající, chléb i víno nekladoucí o nic výše než za obyčejnou krmi posvěcenou, vystavování monstrancí a klekání před ní prohlašující za kacířství a modloslužebnost. Zběsilí následovníci učení toho hostie na zem rozhazovali, nohami po nich šlapali, monstrance na kusy rozbíjeli a mnohé jiné bezbožnosti páchali, až původce sekty té naleháním Žižkovým jako „kacíř“ byl upálen. Zároveň se zběsilostí touto objevila se sekta fanatikův kterým zásady strany táborské daleko nedostačovaly a kteří hříšnému lidu po celé zemi zkázu Sodomy a Gomorrhy předpovídali. Toho prý osudu jen patero bohumilých měst znikne, totiž Plzeň, Louny, Žatec, Slaný a Klatovy; potom prý sám Kristus Pán s nebe sestoupí a s jedinými a opravdovými následovníky svými obcovati bude. Když pak většina Táborův vyvolenou tuto chasu vyobcovala, jali se někteří z ní vypalováním vesnic, drancováním panství, olupováním pocestných, zabíjením lidí a jinými neplechami přirychlovati příchod království Božího; jiní odebírali se na ostrovy a odlehlá místa, vysvlékali se ze všeho oděvu, míníce tím navrátiti stav nevinnosti prvních rodičů. Vůdcové Táborův byli však jinačího mínění; rukou násilnou na ně udeřili a Žižka jich jednou kázal padesát, podruhé čtyřidcet za živa upáliti.

I bylo tedy mučenníkův nad mučenníky v nové obci církevní ze skrovňoučkého kostelíčka v Praze vyniklé. Jako

nejprvé l. 1412 těla šťatých tří mládenců od mistra Jičína byla zdvižena a s prozpěvováním „*Isti sunt sancti*“ do kaply Betlemské nešena, jako později Hus a po něm Jeronym od strany své za svaté byli ctěni a Husův den až po časy Rudolfa II. a Matiáše jako svátek svěcen: rovným právem i těmto divokým naháčům vstaviti mohli přivrženci jejich korunu mučennickou. Než poslyšme co katolický hrabě Vilém Slavata, týž který po vyhození z okna zázračně byv na živobytí zachován déle nežli třidcet let jako věrný a horlivý syn své vlasti ve prospěch její slovem písmem a skutkem působil, o věci této smýšlí: „Ačkoliv, že Jan Hus a Jeronym k smrti a k spálení za živa s veselou myslí jako na nějaké hody vesele šli, netoliko Aeneas Sylvius ale všickni jiní historikové o tom vypisují, a skrze to jich učedlníci a učení jich následovníci tím víceji dotvrzovati chtěli jakoby oni nějací mučedlníci Boží pro pravou víru životy své dokonati měli: ale nerozmýšleli se že *martyres non martyrium sed causa martyrii facit*, že ne proto když kdo pro své učení hanebnou smrt podnikne mučedlníkem bývá, než když kdo pro svou spravedlnost a víru svatou nevinně od kacířův a zlých lidí smrt podstupuje, tehdy mučedlníkem Božím a blahoslaveným bývá tak jakž Pán Bůh na větším díle jich spravedlivost a nevinu před při aneb po smrti jich divy a zázraky potvrzovati ráčil. Sice mnozí příkladové se najdou že někteří pohané, Turci, židé, novokřtěnci i nejhorší kacíři raději udatně smrti za živobytí spálení a jiné ukrutné trápení podstoupili nežli by chtěli své neznabohy, nekřesťanství, kacířstvo, zlé a škodlivé bludy opustiti. Však proto tím toho neprokázali že jsou mučedlníci Boží byli a že jsou svatě a nevinně životy své dokonali, tak jak Žižka v Čechách některé kněží dal spáliti kteří horší kacířstva nežli on sám měl věřili a učili a ti pro své kacířské učení s ochotností rádi spáliti se dali avšak skrze to mučedlníci Boží učiněni nebyli.“

48.

První následek církevního hnutí v Čechách jehožto počátkové ještě do konce čtrnáctého věku zasahují byla záhubná skoro dvacetiletá válka; následek jeho další byl onen po více než dvě století trvající stav ustavičného chvílemi jen ututlávaného rozčilení, rozbrojův a půtek domácích, prudkých odbojův a krvavého jich potlačení ve vlastech našich v Čechách i v Moravě. Odkudž pošlo ono veliké hnutí? Odkudž jeho tak dlouhé trvání?

Církev jest ustanovení Božského; počátek její jest nebe a k nebi se nese konec její. Jelikož ale bytuje na zemi, v lidech žije a se jeví, pozemské podpory a prostředků zevnějších potřebuje: osudy její rovněž jako každé moci vezdejší, v celku i v jednotlivostech, podrobeny jsou zákonům vynikání a klesání, květu a úpadu, vítězství a přemožení.

Taková jest povaha každé moci že se cítí puzenou aby panství své co nejvíce vykonávala a rozšiřovala, a pudem tímto — ač jestliže jí meze jakéhokoli způsobu žárlivým okem střežené vykročiti nezbraňují — ponenáhlu a nepoznatelně vedena bývá až tam kde přepínání požadavků a ukládaných břemen zavdává příčinu k násilnému rozdvojení. Kromě toho každou moc, děleji-li bez závady anebo po přemožení překážek síly své rozvíjí, konečně opoutává cit nedbalé bezstarostnosti který postoupnému vzmáhání se nepořádků a neřestí všeho způsobu nad míru hoví. Dolíčení tohoto tvrzení viz na sterých listech historie, nejbohatší to a nejvznešenější sbírky příkladův pro život.

Okolnosti takové byly na příčině že opět a opět zůřivé bouře na církev se přivalily, ano že celé částky područí jejího se odcizily a odtrhly. Přílišnost moci a oplývání statky

pozemskými měly, zde jako kdekoli jinde, za smutný následek že vedlé přepínání v tom čeho lze žádati a ukládati nastaly stejnou dobou nekázanosti v tom čeho bez trestu zanedbati nelze. Takovým časům nikdy ovšem nescházelo mužů poctivých kteří bez zatajování a zastírání vady obecné pravým jménem nazývati se neostýchali, napomínajíce k časnému obrácení na dráze záhuby a ukazujíce cestu po kteréby církev, čeho svou vinou pozbyla anebo čeho pozbyti blízka byla, svou silou zase dosíci mohla. Ale vedle těchto z dobrého úmyslu pocházejících snah proklesťoval se směr jiného spůsobu který, bera obecnou zkaženost za záminku a napomínání poctivě smýšlejících za příčinu, buď zevně statky a skvělost církve lakotnými zraky přeměřoval, anebo zevnitř jho povinného poslušenství k vrchnosti církevní svrhnouti se pokoušel. A jako záměrům takovým přicházelo v hod aby rameno světské ponuknuto bylo sáhnouti na práva a jmění církve: tak rovně nepříčilo se vždy držitelům moci světské uposlechnouti s ochotou ponoukání takového a užiti tísně ve které moc církevní vězela k žádoucímu obohacení své pokladnice a k rozšíření vlády své. Tak se dílem vysvětluje onen úkaz objevující se ve všech revolucích novověké Evropy, že totiž rozvraty na poli církevním nedlouho mohly trvati aby nezaběhly zároveň na pole politické, a naopak že převraty státní vždy mívaly v zápětí podobné snahy na půdě církvi náležející.

Revoluce nevynikají pojednou, bývajíť vychovány ponenáhlu: nemoudrým upíráním a nemoudrým povolováním. V Čechách stalo se za časů o nichž mluvíme jedno i druhé. Všeobecnému pilnému a úsilnému požadování o napravení věcí církevních všelijak pokleslých pro nepřízeň okolností časových odepřeno ne sice vyslyšení ale vyplnění. V tom klíčili první počátkové církevního hnutí. Když pak tyto ve svém původu ani úhonné ani nezákonné počátky čím dále tím více zvrhovaly se ve snahy uvážlivé a nejisté, ano v nepořádné a upřímo nepřátelské: tuť neprohlédavá politika byla tím vinna jestliže slova podněcovací ponenáhlu se dostala z kazatelny a ze sto-

lice učitelské do lidu obecného, jestliže tu brala na se povahu čím dále tím pohrůžlivější, jestliže rozmáhala se urputnost čím dále tím nevázanější a rostla moc jejich bujněji a bujněji, až tu konečně stála hotová revoluce se vším příslušenstvím a se všemi prostředky připravená k boji.

Naproti onomu zanedbávání a této slabosti jednal sbor Kostnický ovšem dobře aniž se mu nedostávalo náležitého a pravého náhledu u věc ani také odhodlané vůle.

Rada tato církevní poznala že především jest třeba revolucí konečně odpovědíti t. j. odříci se již napřed všeho smlouvání smiřování a prostředkování s tím co nejvnitřnější podstatou svou náleží duchům záporu a zmaru. Protož také synoda bez ostychu a ohledu udeřila k cíli sobě vytknutému aby nastalá kacířstva od kořene byla vyplena a ti kdo jim byli náchylni aby pohnáni byli k odpovídání a pokutě. Synoda zavrhla všecky bludné a kacířské články vůbec a bez výminky, zatratila všech kdoby zděděným obyčejem co do svátosti oltářní hýbati směli, oba „arcikacíře“ kteří se jí dostali do rukou odevzdala ramenu světskému po zákonu k potrestání, přímluvčí a hajitele kacířství a kacířův obeslala k soudu svému by sebe větší byl počet jejich, uhodila o spolek se všemi knížaty křesťanskými chtíc se činnou jich pomocí zjistiti kdyby kříž měl býti vyhlášen na vzbouřenou zemi.

S druhé strany vidělo se neméně jasně že ku konečnému přemožení revoluce nepostačuje zničiti zlých průjevův nemoci, anobrž žeť třeba vyskoumati původ a počátek zlého a odtud začíti léčení aby obnoveno bylo předešlé zdraví. Sbor církevní většinou ani na chvílku mimo sebe nepouštěl onoho účelu jejž předchůdce jeho sbor Pisanský byl sobě vytknul, účelu jehožto dosažením jediné bylo lze naplniti slušné očekávání národův křesťanských.

Avšak jakkoli opravdové a včasné bylo předsevzetí sboru v obojím tomto ohledu: přece ani v jednom ani v druhém ohledu se zdarem se nepotkalo. Nad vrata domu ve kterém sbor rokoval postavili slova: „Raduj se dome jasný, tys národům

navrátil mír — *Gaude clara domus, pacem populo generasti!*“ která tam ještě v 17. století četl Zdeněk Brtnický z Waldšteina. Bohužel! skutek nevyrovnal se slovům těm.

K dosažení účelu prvního neměl sbor a spojenci jeho jakž se později ukázalo potřebných sil. Exekutivná vojska říše německé za válek husitských byla, tak jako i jindy, sotva k čemu jinému než k tomu aby zobrazovala strakatost a mnohohlavost nejapného tělesa od něhož byla vypravena. Vojska odbojných počtem mnohem slabší měla nad ně tu výhodu že zástupové jejich byli jednoho rázu, správa válečná jedna. I obdrželi vrch a sbor Basilejský viděl konečně, když v opakovaném tažení křižáckém více obuvi roztrháno nežli krve prolito, býti zapotřebné aby s revolucí církevní smlouval místo coby jí na život byl měl odpovědíti. Kompaktáta byla sepsána a vítěznému odboji propůjčen tím jako základ a podoba zákonnosti; té se držíc rozvíjelo se vlákno různic církevních v zemi české až mu brzy potom z ciziny podán nový popud.

O nic lépe nedařilo se konečné přemožení revolucí církevní v druhém ohledu. Nepříznivými okolnostmi nedopřáno ani Kostnickému ani Basilejskému sboru, aby rozsáhlé mnohostranné a choulostivé dílo reformací *in capite et membris* ke zdárnému přivedl konci. V prostředku a v druhé polovici patnáctého jakož i v první polovici šestnáctého věku ozývají se tytéž skoro stesky na nepořády a nenáležitosti všeho druhu v církvi, na kleslost kázně a mravu, na nedostatek nauky a vzdělanosti mezi kněžstvem jako za oné doby ve které hnutí husitské kořeny pouštěti počínalo. I nepřestával smutný takový stav věcí až po více než stu letech po Husovu vystoupení v Čechách nový odpůrce církve v srdci říše německé z něho vzal přístup a prostředky nejvydatnější aby spůsobil rozvrat který, jsa rozsáhlejší a pronikavější nežli byl onen první, za krátký čas od středu jednoty církevní odtrhl polovici Německa, říše skandinavské, provincie hollandské a ostrovy britanské.

49.

V jistých oborech podnes panuje zdání že dnové mohútných Husitův jsou skvělou dobou v dějinách té země které náleželi, a za posledních čerstvé paměti zmatkův nepomíjeno proti žádostem Frankfurtským s pohrůžkou ukazovati na cepy jakoby zase jednou měly dostati jinou úlohu než mlátiti obilí. A předce by prosté uvážení toho, jaká byla vlast Husitův prvé než oni vystoupili a jaká by podlé všeho souzení lidského nepochybně byla bývala kdyby oni nebyli povstali, každého milovníka vlasti naplniti mělo zcela jinými city nežli citem potěšení a vítězoslavné pýchy.

Nábožnost, podporována nevyvažitelným bohatstvím země nasnášela v budovách k službám Božím zasvěcených takovou nádheru a vyvinula v tom takovou krasochuť, jakou si v mysli můžeme jen vyobraziti považíme-li co po hrozném boření husitském, co po několikerých vnitřních bouřích domácích věku patnáctého a šestnáctého, co konečně po záhubách války třicetileté — co po tom po všem ještě zachováno! Nejnovějším skoumáním těchto starožitných pozůstatků ukázáno zřejmě že dlouho ještě před Karlem IV. stávala samostatná umělecká škola česká která se jmenovitě v malířství ku podivuhodné zběhlosti povznesla. Sám Karel neunaveně shledával ze všech konců světa díla umělecká, ostatky svatých, starožitnosti kde jich koli mohl se dopíditi; tak že, jakož pověst praví, k vůli tomu neostýchal se ani takových nepoctivostí jakých každý horlivý sběratel omlouvati moci se domnívá vyššími interessy kterým práci svou věnuje. Literatura česká od počátku čtrnáctého století takovým vzletem se byla povznesla že bylo očekávati nejkrásnějšího květu, nejplodnějšího ovoce. Mužové vlastimilovní ujímali se jazyka domácího jenž pro převahu vplyvu německého, pro lesk university latinské

pro autoritu duchovenstva římského v pozadí zůstával, pěstovali jej k vůli němu samému, k vůli národu ke vzdělání způsobnému a vzdělání žádostivému, jali se jej čistiti od cizot, pokoušeli se o jednodušší a k naznačování hlásek českých vhodnější pravopis, držíce se nicméně vždy, jakož svědčí skvělé příklady Tomáše ze Štítného a Smila z Pardubic, poctivě a neodstupně obou základův blahobytu národního: velebného náboženství otců svých a povinné věrnosti ke trůnu. Německým osadnictvem uvedeným do země již za Přemyslovců způsobena taková čilost v průmyslu a obchodu že v brzce z ní dozrávalo ovoce nejhojnější a že ve městech, jmenovitě Pražských, povstal patriciát o jehožto bohatství svědectví vydává povědomá anekdota o císaři Karlovi s kupcem Pražským Rotlevem. Jakkoliv život německý ještě za Karla i po Karlově smrti v jistém odporném postavení stál naproti živlu domácímu: přece jest věc přirozené žeby postavení toto během ponenáhlého vývinu bylo se vyrovnalo a žeby mezi těmi dvěma národnostmi byla nastala rovnováha. A tak by země česká pokojnou cestou prostředkem smluv a práva dědičného byla bývala vstoupila do spolku zemí pod žezlem rodu Habsburského spojených, zachovavši neporušenou vnitřní svou sílu, ozdobena jsouc poklady a bohatstvím nahromaděným pobožností kolika století ve chrámích a na hradech svých, květouc obchodem a průmyslem, uměním i vědou, a sdružujíc ve věnci svých hor potomky dvou kmenův dělících se o východ a západ Europy.

Než následkem světla Janem Husem rozžatého jiným během děje české dáti se měly! Země česká opět a opět podlehnouti měla moci válečné ažby konečně vysílena a zbrocena vlastní krví svou sklesla k nohoum pravého pána svého! Obyvatelstvo německé mělo býti přemoženo a poraženo anebo ze země vyhnáno aby domácí vraždění a zuření větší vůle nabylo a vyhnanci tito v pozdějším čase našli tím pokojnějších sídel ve vyhubených končinách země této. O zmaření blahobytu domácího pomlčíme: po tom zajisté rovně

veta bývá při domácích bouřích jako při válkách mezinárodních. Zato připomeneme jinou věc kterou by ti kdo na skvělosti a slávě dob husitských s vlasteneckou hrdostí se pasou dobře měli uvážiti: totiž klesnutí řeči a literatury domácí pro neblahý spolek ve kterýž se tato vydala s bludařstvím na poli církevním.

Jestliže vůdcové hnutí proticírkevního všecku vinu kacířské pověsti do níž země upadla nepřestávali sčítati na cizince nepřátele země a národu českého; jestliže lid obecný v odporu kteréhož snahy velebených i milených vůdcův jeho zakoušely nespatřoval nic než úklady a příkoří „Němcův“; jestliže mu tedy protihusitství znamenalo tolik co protinárodní, cizí tolik co „německé“: zdaliž je se čemu diviti že druhá strana uvykla hnutí proticírkevní pokládati za jedno se směrem národním, že národnost česká viděla se býti solidarně odpovědnou z toho co proviněno na poli církevním, že Čech a Husita, české a husitské bráno za jedno a totéž. A to bez důvodu a příčiny nebylo. Hnutím husitským zachvácena velká většina národu českého. Myšlénky, nejdříve Husem v obec vržené, od nástupců jeho dále rozpřádané a konečně přes všelikou míru přehnané, vládly a pronikaly déle než dvě stě let veškerým veřejným životem, všemi důležitějšími úkazy, všemi výjevy vůle a síly národní. Cokoliv za dlouhý ten čas vyniklo duchem, vědomostmi a charakterem krom nemnohých výminek více méně prodchnuto bylo duchem husitství a duchem protestantismu. Květoucí tehda literatura česká jmenovitě čelnějšími plody svými stála v odporu s církví. Bohatá literatura česká této doby zároveň jest literaturou nebezpečných bludův doby této; a proto literatura česká v tom okamžení ohromující ránu utrpěla když přemožené v zemi kacířstvo vzalo za své. Jesuité zajisté když po dvoustoletých zmatcích církevních uvázali se v tu velikou úlohu aby národ i zemi očistili z kacířstva a z bludův církevních: tuť poznali za nevyhnutelnou potřebu aby lidu především odňaty byly knihy ze kterých duch jeho církevní tak hlubokou byl

zkázu vzal; i nastalo ono veliké shledávání sbírání a zničování knih českých ne proto že byly české ale že byly kacířské. Tím spůsobem pykali květové čilé bohaté a činné literatury za velkou vinu kterou na ně uvalilo poblouzení na poli církevním; „odtud pošlo“ jak Jungmann praví „že český jazyk se zvůlí v náboženství takořka vznikal, klesal i konečně padl.“

50.

Kterak se má hnutí husitské k novějším dějinám europejským?

Podlé našeho mínění počátek nové doby o celé století později nežby slušelo postaven jest. Zdá se ovšem že objevení nové pevniny na začátku 16. století rozhodnou činí přestávku v dějinách světa: v dějinách ale Europy — a což mnedle jiného zavírají v sobě všecky naše učebné knihy tak zvaného všeobecného dějepisu? — mnohem důležitější jest počátek 15. věku. Tu se dála: veliká shromáždění církevní kterými v dalším spojení se sněmem Tridentinským řád a kázeň církevní postaveny na základě naskrze nepohnutelném; vynalezení onoho kouzelného umění kterým duchovnímu životu a obcování zjednána netušená rozšířenost a rychlost; konečně, co do vývinu společenského a politického, první z oněch hroznych neřestmi i bědami, ale také velikými skutky a obětovností bohatých katastrof, kteréžto pod názvem „revolucí“ během následujících století opětovaně navštívily země europejské, vyskytujíce se zprvu porůznu, pak v několika zemích najednou, až konečně v celé polovici našeho dílu světa.

Uvykli jsme představovati sobě dobu husitskou jako dobu

plnou svéřepého počínání nekázaných loupeží žhářstva a vražd. A přece dějiny válečné toliko jsou jedna strana události této a sice ta která nejvíce hluku natropila a pověst o strašných Husitech po všech okolních zemích roznesla, nikoli pak ta která v očích dějepisce politika a filosofa největší má důležitost. K neporovnání zajímavější a vážnější jest dějepis vnitřného rozvinu, poblouzení a zvrhnutí se myšlének, dějepis zápasu náhledův a mínění, dějepis vzájemného postavení a hnutí stran a sekt ve střídajícím se vítězení a podléhání, vynikání a mizení. Dějepis doby husitské v ohledu politickém a náboženském, v ohledu národním i společenském odhaluje nám všecky ty živly kterých lze spatřiti v každé pozdější revolucí změněné sice podobou, povahou ale a podstatou jednaké. Spisovatel jeden, jehož jako znalce úsudek ve všem co se koli týče revolucí uznati sluší za povolaný, Louis Blanc, z příčiny té právem staví v čelo díla svého: „Počátky a původy revoluce francouzské“ boj myšlének a rozvrat podnícený Janem Husem, spatřujíc v tomto „prostém knězi“ — jehož ostatně pochopiti daleko se mu neudálo — „vzrůstajícího genia revolucí novověkých“, *le naissant génie des revolutions modernes.*

Doba různic husitských stojí před námi netoliko chronologicky jakožto první z hrozných a ve své hrůze významných divadel: vnitřní souvislost která rozvraty pozdějších století vespolek mezi sebou váže vystavuje nám ji jakožto pravý původ a počátek jejich. Činnost Luthrova v první polovici šestnáctého sloletí poskytuje v tolikero zevnitřních momentech obdoby a spojky s činností Husovou na počátku patnáctého věku, že Husovi — jako vůbec leckteré jalové proroctví teprvé po skutku bývá kuto a starším dátum opatřeno — tato slova v ústa vložili: „Nyní upalujete hus, ale po sto letech přijde labuť kteréž upáliti se vám nezdaří.“ Mezitím co v Čechách pásmo událostí při ustavičném kvašení ještě se rozpřádalo a nové katastrofy nastupovaly, Německo a sousední jeho země strženy byly skrze reformací v jitření a strannické

dvojení, v boje a války občanské. Zároveň pak myšlénky před půldruha stoletím z Angličan do Čech přinešené přes Německo vracely se do Anglicka zase; vilný a svémyslný panovník v krátkozraké zaslepnosti své sám dal podnět k revoluci církevní. První polovice sedmnáctého století označuje se v Čechách a v Německu spoustami třidcetileté války, jejížto počátek v Čechách dvoustoletému jitření činí konec násilný, jejížto závěrek v Německu boji církevnímu a politickému činí konec pokojný. Avšak dříve ještě než v Německu zavřen mír westfalský dozrálo zlé osení v Anglicku králem Jindřichem VIII. rozseté v krvavý zápas; po půl století rozrývala zemi tuto revoluce církevní a politická, došedší konce svého v katastrofě r. 1689. Potom následuje v Europě za více než sto let dějepis dvorův a válek, co zatím hladké idey encyklopedistů francouzských půdu posavadního pořádku ve státu v církvi a ve společnosti zponenáhla sice ale z kořene podrývají. Ale r. 1789 vypukne ve Francouzích ona strašná revoluce, připomínající v první své době až po smrt Ludvíka XVI. v mnohých kusích na první revoluci anglickou až po smrt Karla I., udržující vřením a bouřením svým celou Europu za čtvrt století v neustávajícím pohybování, dochovávající, ač na čas upokojená, zárodek ustavičných nových bouří v nešťastné té zemi. Jedno takové vykypění dalo původ nejrozsáhlejší a nejpronikavější všech revolucí r. 1848; revoluci která v týž čas a se stejnou prudkostí otřásala Francouzskem, Italií, Německem i Rakouskem až do samých základův jejich.

Hle takový jest koloběh revolucí v novověké Europě; a jestliže od ohromného rozvratu jehož jsme sami byli svědky nazpět kráčeti se jmeme hledajíce příčin a obdob, dojdeme dlouhou řadou násilných přeměn, kterou jsme právě v sestupujícím pořádku prolétli, až k oné revoluci jejíž ponenáhlý vzrůst byl předmětem rozpravy naší a která již v této předehře poskytovala nám bezděčných příčin k porovnávání s všeličím co jsme před nedávnem na své oči viděli, na své uši slyšeli a svým citem prožili.

Rejstřík.

Abraham (Mikuláš z Velenovic, řečený A.) farář od sv. Ducha 27. 68 sq. 87.
Adam arcibiskupský vikář 68.
Ailly Petr (Petrus de Alliaco) biskup Kamerácký (Cambray), kardinál 109. 199 sq. 201. 207. 216.
Albano kardinál 41.
Albert biskup Halberstadtský 15.
Albigenští 37.
Albík z Uničova, arcibiskup Pražský 83 sq. 111 sq. 113. 140 sq. 263.
Albrecht biskup Krakovský 164 sq.
Aleš biskup Olomoucký 173. 243.
Alexander III. papež (1159—1181) 4. — IV. (1254—1261) 37. — V. (1409—1410) 82. 91. 109 sq. 126.
Alliacký, de *Alliaco*, z *Alliaku*, v. *Ailly*.
de *Angelis* Petr, kardinál 84. 125. 137. 139.
Angličany 5. 23—25. 28—33. 48. 55. 120. 128. 133. 160. 175. 228. 278.
Anna, sestra krále Václava IV. 25. 55.
Antiochenský patriarcha v. Václav Králík.
Antonín z Challantu v. Challant.
Antonius de Lemaco 21 sq.
Antoš 252.
Aquilejský kardinál 221.
Aretino Leonardo 70.
Arlberg 177.
Arnošt z Pardubic, arcibiskup Pražský 35. 37. 39 sq.
Arragonsko 70. 194.
Augsburský biskup 187.
Augustini v. Lobkovic.
Avignon 8. 13. 18—21. 24—26. 36. 41. 70.
z *Baden* pan Jan 187.
z *Baltenhagen* v. Heník.
Balthasar v. Cossa.
Barbara Cilská, choť Sigmundova 178.
Bavorský národ na universitě Pražské 48 sq. 74. 79.
Bavory 67.
Bechyně, hora 259 sq.
Bechyně, Jan B. z Lažan v. Lažan.
Benátky 159.
Benátky, v Praze 25. 41.
Benedikt XII. papež (1334—1342) 8. 18—XIII. (1394—1409) 19 sq. 26. 70. 82. 109 sq. 159. 173. 179.
Bernard v. Chotek.
sv. *Bernard* Clairvauxský (1091—1153) 216.
Bertold z Rohrbachu 15.
Boček v. Poděbrad.
Bonfinius 165.
Bonifac VIII. papež (1294—1303) 6 sq. 11.—IX. (1389—1404) 11. 19. 25 sq. 61 sq.
Bononie, Bononská universita 101 sq. 111. 129 sq. 158. 177. — de Bononia v. Pace.
Bononský kardinál 228.
Bosnie 168.
Bracciolini, Poggio 223 sq.
Bradatý Jan, purkmistr Staroměstský 262.
Břevnov 35. 54.
Brno 172.
Brod, Český 140. 236. — z Brodu v. Michal, Ondřej.
de *Brogni* v. Ostienský kardinál.
Brügge 25. 29.
Bubny, u Prahy 239.
Budín 61. 83. 162.
Buřenic v. Václav Králík.
z *Bydlína* v. Jan.
Cambrayský kardinál 221.
Cařihrad 175.
de *Causis* v. Michal.
Čechy, Čechové 13. 23. 28. 32—40. 46—53. 55—57. 59—62. 65 sq. 123. 125—127. 144. 161.

166—170. 182 sq. 200 sq. 225 sq. 229 sq. 233. 235—239. 241. 244—248. 254. 259 sq. 263. 266. 270—278. — český národ na universitě Pražské 26 sq. 48 sq. 51—53. 63—66. 68. 71—81. 85 sq. — na sboru Kostnickém 184 sq. 192 sq. 197—199. 206 sq. 222. 226—228. 240 sq. 243 sq.

Cell 220.

Čeněk soukenník 84. 144.

Čeněk v. z Wartenberka.

z *Challantu*, Antonín (de Chalanco) kardinál 158 sq.

ze *Chlumu*, pan Jan přijmím Kepka 171. 178. 187 sq. 196. 199. 201. 205. 207—209. 219. — pan Jindřich na Lacemboku v. Lacembok.

Chorvaty 5. 168.

Chotek, Bernard 125.

Chotěšov 67, — Chotěšovský probošt v. Sulek.

Cilská v. Barbara.

Clemanžský v. Mikuláš.

Cobham v. Oldcastle.

Coelestin V. papež (1294) 7 sq.

Coelestinští poustevníci 7 sq. 16.

Collegium Nationis na universitě Pražské 52.

de *Colonna* Odo (Otto), kardinál 83. 101 sq. 125. 228 sq. v. Martin V.

Como 158 sq.

z *Concordie*, biskup 210.

Cossa Balthasar, kardinál v. Jan XXIII.

Courtney, biskup Londýnský, potom arcib. Kanterb. 30 sq.

Cremona 159.

Dalimil 46 sq. 60.

Dalmatsko 168.

Defensor fidei 8.

Demetrius, kníže chorvatské 4 sq.

Dětřich v. Theodorich.

Diviš z Ypern, kanov. Pražský 38.

Dominici Jan, kardinál 173. 254.

Dominikáni 36 sq. 42. 171 sq. — v. Vincentius Ferrer, Kolda z Koldic.

z *Dražic* v. Jan IV.

z *Dubé*, pan Václav 171. 178. 186. 199 201. 207. 219.

Dulcinisté 16.

Dynter, Edmund 134.

Eduard III. král anglický 29.

Eliae Jan, mistr 68. 73. 84 sq. 141—143.

Eneáš Sylvius 218.

Estenský markrabí v. Mikuláš.

Eugenius III. papež (1145—1153) 216.

Ferdinand, král arragonský 194.

Ferrer v. Vincentius.

Fida vdova 177.

Filargi Petr z Kandie, kardinál v. Alexander V.

Filip Krásný, král francouzský 6. — VI. král franc. 13.

Florencie, Florentinští, 20. 70. 102. 158.

Florentinský kardinál 221.

Fondi 19. 25.

Francouzy 6 sq. 13. 17. 19—21. 48. 70.

Františkáni přísné řehole v. Minorité.

Fraticelli, *fratres de paupere vita* v. Coelestinští.

Frey v. Theodorich.

Fridrich II. císař římský 5. — vévoda tyrolský 179.

Gerson Jan 14. 22. 109. 162. 205. 216. 221. 235.

Gottlieben 172.

z *Grillenberka* Ondřej 163 sq.

Hadrian IV. papež (1154—1159) 4.

Halberstadt v. Albert.

Hallam Robert, biskup Salisburský, 221. 228.

z *Hasenburka* v. Zbyněk.

Havlík kněz v kapli betlemské 235.

Hedviha královna polská 168.

Heidelberská universita 49 162. 220.

Heník (Henning) z Baltenhagen 71. 78. 130.

Heřman biskup z Nikopole 237.

Hildebrand v. Řehoř VII.

Hiršava (Hirschau) 172. 219 sq.

Hnězdenský arcibiskup 209.

Hohenstaufové 5.

Holubář 126.

Hradec Králové 263. — z Hradce v. Marek.

Hübner Jan 63.

Hus. 24. 26 sq. 33. 53—69. 72 sq. 75—77. 80—108. 111—157. 160 sq. 171 sq. 177 sq. 180—222. 224—227. 232—235. 246. 249. 252. 268. 274 sq. 277.

z *Husince* Mikuláš 256 sq. 259. 262.

Husité, *husitství* 28. 32. 241 sq. 245—253. 254. 256. — v. Hus.

Innocenc III. papež (1198—1216) 4 sq. 28. — IV. (1243—1254) 5. — VI. (1352—1362) 18. 39. — VII. (1404—1406) 19. 26. 67.
Izso biskup Pražský 34.
Jakoubek ze Stříbra (*Jacobellus*) 57. 68. 94. 141. 171. 230—234.
Jakub děkan Vyšehradský 141.
Jan chasník 122.
Jan, pan, bratr falckrabí Ludvíka 220.
Jan, král český 37. 47. 49.
Jan, mistr Pražský 248.
Jan XXII. papež (1316—1334) 7 sq. 11. — XXIII. (1410—1415) 82—84. 91. 101. 110 sq. 125. 129. 137. 139. 158 sq. 171 sq. 175—179. 186—188. 192. 195 sq. 203.
Jan Bezzemek, král anglický 5. 28 sq.
Jan z Bydlína 252.
Jan Dominici v. Dominici.
Jan IV. z Dražic biskup Pražský 35—37.
Jan Eliae v. Eliae.
Jan Hübner v. Hübner.
Jan z Jenštejna arcibiskup Pražský 25. sq. 52. 62. 89.
Jan z Jesenic v. Jesenic.
Jan z Jičína v. Jičín.
Jan Kardinál v. Kardinál.
Jan Kbel v. Kbel.
Jan Nas v. Nas.
Jan z Nepomuka (Johánek) 133.
Jan Oertl v. Oertl.
Jan Protiva v. Protiva.
Jan z Reinštejna v. Kardinál.
Jan Sádlo v. Sádlo.
Jan Štěkna v. Štěkna.
Jan z Ústí v. Ústí.
Jan Železný, biskup Litomyšlský 141. 172 sq. 182. 205. 226. 230. 238. 240 sq. 243. 245.
Jan ze Želiva 260 sq.
Janov (z Janova) Matěj 25 sq. 41—43. 45. 55. 232.
Jaromír biskup Pražský 34 sq.
Jaroslav biskup Sareptský 69. 89.
z *Jenštejna* v. Jan.
Jeronym Pražský 26. 55 sq. 57. 72. 83. 114 sq. 121. 160—165. 169. 172 sq. 182. 218—227. 235. 240. 252. 268.
Jerusalem v Praze 25. 41.
Jesenic (z Jesenice) Jan 57. 101. 141 sq. 144. 158. 174. 181. 238. 241. 256.
Jičín (z Jičína) Jan 122. 252.
Jindřich III. císař římský 2. — IV. 1.
Jindřich Lefl z Lažan v. Lažan.
Jindřich z Plumlova v. Plumlov.
Joha pekař 251.
Jošt markrabí moravský 92.
Kániš Petr 252.
Kardinál z Reinštejna, Jan, 27. 83. 137.
Karel IV. císař 21. 25. 34 sq. 39 sq. 47—49. 168. 273 sq.
Karel VI. král francouzský 21.
Karlova kollej na univ. Pražské 48. 52. 78. 113 sq.
Karlštejn 34. 136.
Kastilianě na sboru Kostnickém 228.
sv. *Kateřina* Senenská 18.
Kbel (ze Kbela) Jan 63. 68 sq.
Kepka v. ze Chlumu.
Klatovy 263. 267.
Klemens V. papež (1305—1314) 6 sq. 8. 12. — VI. (1342—1352) 7. — VII. (1378—1394) 19. 21. 25 sq. 31.
Kliment (Klemens) z Mnichovic, farář Vranský 68.
z *Knína* v. Matěj.
Kobyla v. Racek.
Kolda z Koldic dominikán 36.
z *Kolína* v. Štěpán.
Kolinska universita 49. 162.
Konrad Soltov v. Soltov.
Konrad z Vechty biskup Olomoucký, arcib. Pražský 84. 104. 140. 180 sq. 236—238.
Konrad Waldhauser v. Waldhauser.
Kosmas 35.
Kostnice, Kostnické koncilium 32 sq. 84. 159 sq. 171—173. 175—212. 217—230. 234—237. 240. 243. 245. 249. 271 sq. — Kostnický biskup 191. 212. — Geltinská brana v Kostnici 211. — kostel sv. Štěpána 209. — Pavelská ulice 177.
Kozí Hrádek 144 sq. 148. 155—157. 251.
Krakov 162. 164 sq. 167.
Krakovec hrad 84. 157. 180.
Králík v. Václav.
z *Kravař* Lacek 104. 173. 221.
Křišťan z Prachatic 57. 102. 141. 144. 216 sq. 219.
z *Kroměříže* v. Milíč.
Kundratice 257.
Kunigunda královna česká 36.
Kutnáhora 72 sq. 134 sq. 137.

z *Labouně* v. Zdeněk.
Lacek v. z Kravař.
Lacembok (na Lacemboku) pan Jindřich ze Chlumu 171. 178. 187—189.
Ladislav král neapolský 61. 83. 110 sq. 113. 158. 176.
Lambeth 25. 31.
Langenštein Jindřich (z Hes) 14.
Langham Šimon, arcibisk. Kanterburský 28.
Lankaster vévoda 30 sq.
Láva 163.
z *Lažan*, pan Jan z Bechyně 261. — pan Jindřich příjmím Lefl 137 sq. 157.
Lefl v. Lažan.
Lemaco v. Antonius.
Leonardo v. Aretino.
Linec 174. 255.
Lipnice hrad 237. 247.
Lipsko 79.
Litevská kollej na univ. Pražské 168.
Litomyšle, Litomyšlské biskupství 34. 40. 83. 105. 125. 172. 245. — z Litomyšle v. Mikuláš.
Litva 162. 164. 168.
Livorno 70.
z *Lobkovic* pan Mikuláš (Augustini) 27. 72 sq. 78. 81. 235.
Lodi 84. 159. — biskup Lodenský 209 sq.
Londýn, biskup Londýnský, synoda Londýnská (r. 1382) 25. 30 sq. 63.
Louny 263. 267.
Lucca 26. 70.
sv. *Ludmila* 34.
Ludvík II. Andegavský 21. 110 sq.
Ludvík Bavorský, císař 7 sq.
Ludvík falckrabí 211 sq. 220.
Lutterworth 31.
Luxemburk 243.
Magdalenky (Magdalenitae) 36.
Mahomedáni 239.
Malatesta Karel 159 sq.
Marek probošt Pražský 35.
Marek z Králové Hradce 90. 104. 114. 131.
Mařík (Mauric) v. Rvačka.
Martin chasník 122.
Martin V. papež (1417—1431) 173. 229. 243. 254.
Matěj z Janova v. Janov.
Matěj z Knína (Páter) 27. 68.
Mendikanti v. žebraví mniši.
Mezeříč 172.
Michal z (Německého) Brodu *de Causis* 124 sq. 138. 184—186. 238.
Michal z Prachatic 128.
Mikuláš kleník 268 sq.
Mikuláš farář u Panny Marie na Louži 232.
Mikuláš Clemanžský (Nic. de Clemangis) 14. 19 sq. 21 sq. 95 sq. 216.
Mikuláš Estenský markrabí 158.
Mikuláš z Husince v. Husinec.
Mikuláš z Litomyšle 57. 62.
Mikuláš z Lobkovic v. Lobkovic.
Mikuláš bisk. Nazaretský 84. 181 sq.
Mikuláš z Podvíní v. Podvíní.
Mikuláš Puchník v. Puchník.
Mikuláš z Velenovic v. Abraham.
Mikuláš Zúl v. Zúl.
Milanský arcibiskup 211.
Milič z Kroměříže 24 sq. 40—44. 50. 55. 58. 94—96.
Minorité 7—9. 36 sq. v. Jaroslav.
z *Mladeňovic* Petr 201. 210.
z *Mnichovic* v. Kliment.
Mohučské arcibiskupství 49.
Mrskači 16. 37.
Mühlheim 52.
Nas Jan 83. 137.
Nazaretský biskup v. Mikuláš.
Neapolsko 110 sq. — v. Ladislav.
Němce, Němci 16. 33. 39. 183 sq. 190 a j. — Němci v Čechách 46—53. 59 sq. 64 sq. 71—81. 123. 126 sq. 144. 266. 275.
Neustadt 183.
Niemský v. Theodorich.
Niklásek richtář 261.
Nikopole v. Heřman.
Norimberk 162. 171. 177 sq. 183 sq. 190 — purkrabí Norimberský 201.
z *Nové vsi* v. Protiva.
Occam Vilém 9.
Odo v. Otto.
Olaf král norský 3.
Oldcastle z Cobhamu, John 32.
Oldřich z Reichenthalu v. Reichenthal.
Oldřich z Rosenberka v. Rosenberg.
Oldřich Šorand v. Šorand.
Oldřich Šváb v. Šváb.
Olomouc, Olomoucké biskupství 40. 104. 173. 237. 243. 238.
Ondřej krejčí 182.
Ondřej z Brodu 68. 73. 85. 184. 235.
Oertl Jan 84. 144.

Ostienský kardinál, z rodu de Brogni 207. 209.
Ostřihom 163 sq.
Otto (Odo) z Colonny v. Colonna.
Oustí v. Ústí.
Ovenec 239.
Oxfordská universita 24 sq. 28—32. 55 sq. 101. 162.
Pace de Bononia 111.
Páleč (z Pálče) Štěpán mistr 27. 57. 66. 68. 84. 104. 129—133. 140—143. 173. 184. 205. 208. 218. 227.
Palestina 162.
z *Pappenheimu* pán 212.
z *Pardubic* v. Arnošt.
Pařížská universita 14. 21. 56. 71—73. 101. 162. 195 sq. 220.
Pasov 163 sq. 173. 254.
Páter v. Matěj.
Peniscola 179.
Pernau 183.
Pešina z Čechorodu 107.
Petr kardinál (r. 1197 v Čechách) 34.
Petr král arragonský 5.
Petr Alliacký v. Ailly.
Petr de Angelis v. Angelis.
Petr Drážďanský mistr 232.
Petr Filargi z Kandie, kardinál v. Alexander V.
Petr Kániš v. Kániš.
Petr de Luna, kardinál v. Benedikt XIII.
Petr z Mladeňovic v. Mladeňovic.
Petr Veliký 252.
Petr ze Všerub 249.
Petr Zmrzlík v. Zmrzlík.
Petr ze Znojma, mistr 84. 141—143.
Petrarka 21.
Piercy lord 30.
Pisa, koncilium Pisanské 27. 70 sq. 82. 87. 109. 157 sq.
Písek 263.
Pius II. papež 218.
Pleskov 162.
z *Plumlova* Jindřich 207.
Plzeň, Plzeňští 249. 263. 267. — z Plzně v. Prokop.
z *Pněluk* v. Sulislav.
z *Poděbrad* a Kunštatu, pan Boček starší 236 sq.
z *Podviní* Mikuláš, purkmistr Novoměstský 261.
Poggio (Poggius) v. Bracciolini.
Polsko 162. 164 sq. 166—168. — polský národ na univ. Pražské 48. 79. 167. — na konc. Kostnickém 193. 227.
z *Prachatic* v. Křišťan, Michal.
Praha 24—27. 33—35. 37 sq. 40 sq. 43 sq. 47—52. 54. 57 sq. 62—69. 71—75. 78—81. 83 sq. 87—94. 101—115. 119—131. 135 sq. 138—142. 144. 155—157. 172—174. 180 sq. 232—239. 245. 256—265. — biskupství Pražské 34 sq. 49. 96. 111 sq. — faráři Pražští 38. 87—89. 93. 96. 100. 124 sq. 135 sq. 238 sq. 241. 258 sq. — kapitula Pražská 35. 38. 63. 67. 89. 96. 237—239. — kostely, kaple, kláštery *a)* na Starém městě: Betlemská kaple 26. 52. 57 sq. 84. 88—91. 98. 102—104. 113. 120. 122. 124—126. 138 sq. 144. 155. 235; kostel sv. Benedikta 102. 256; sv. Ducha 68; klášter sv. Klimenta 36 sq.; kostel sv. Martina 112; sv. Martina ve zdi městské 232 sq.; sv. Michala 57. 102. 133; sv. Mikuláše 174. 258 sq.; Panny Marie na Louži 232. 263; Panny Marie před Týnem 112; *b)* na Novém městě: kostel sv. Ambrože 256; sv. Apolináře 257; kaple Božího těla 52 sq; klášter v Emauzích 168; kostel Panny Marie Sněžné 256. 260 sq.; sv. Štěpána na Rybníčku 93. 261; kaple sv. Trojice 54; kostel sv. Vojtěcha v Jirchářích (Smradařích) 124. 233; kostel sv. Klimenta na Poříčí 88; *c)* na hradě Pražském: kaple svatovácslavská 112 sq. 263 sq.; chrám sv. Víta 34 sq. 54. 83. 136. — synody Pražské r. 1349. 39 sq.; r. 1383 25. 43; r. 1408 27. 69. 87; r. 1413 84. 139 sq. — universita Pražská 44 sq. 48—53. 56 sq. 62—68. 71—94. 104 sq. 128—133. 140—144. 163 sq. 167 sq. 171. 173. 230—232. 234—236. 248. 250—252; — kollej Všech Svatých 52; k. českého národu v. *collegium nationis*; kollej Karlova v. Karlova; kollej litevská v. litevská.

Přemyslovci 166 sq.
Přešpurk 106.
Prokop z Plzně mistr 57. 94. 181.
Protiva Jan (z Nové vsi) 88. 184.
Psáry u Prahy 239.
Pšenička 252.
Puchník Mikuláš, arcib. Pražský 62.
Pytel soukenník 251.
Racek Kobyla rytíř 137.
Řehoř VII. papež (1073—1085) 1—4. 9 sq. 14. — XI. (1370—1378) 24 sq. 30. — XII. (1406—1409) 19 sq. 26 sq. 70—73. 82. 87. 109 sq. 135. 158 sq. 172.
z *Reichenthalu* Oldřich 189. 194. 211 sq. 224. 227 sq.
z *Reinšteina* v. Kardinál.
Řepanský Sigmund kněz 233.
Richard Angličan 120. 133.
Richard II. král anglický 25. 55.
Rigajský arcibiskup 209.
Riglud villa u Coma 159.
Řím 1—6. 10—12. 19—21. 24—26. 28 sq. 31. 35 sq. 41. 46. 70. 82. 87. 89—92. 101 sq. 105. 108. 110. 121. 124 sq. 157 sq.
Rimini 159.
Rohle Václav farář 112.
z *Rohrbachu* Bertold v. Bertold.
z *Rosenberka* Oldřich 237.
Rudolf kurfiršt saský 104.
Ruprecht Falcký 49. 71.
Rvačka mistr Mařík z Prahy, 27. 89. 173. 227. 235.
Sádlo ze Smilkova, pan Jan 137 sq. 243.
Salisburský biskup v. Halam.
Sareptský biskup v. Jaroslav.
Saský národ na univ. Pražské 48. 74.
Savona 26. 70.
Scholastika scholastická filosofie 15.
Sezimovo Ústí v. Ústí.
Siena 158. — Sienský kardinál 228.
Sigmund král římský a uherský 26. 61 sq. 84. 104—106. 158—160. 162. 171—175. 178—180. 185. 188—198. 200 sq. 205. 209—212. 220. 224 sq. 227 sq. 230. 241—245. 247. 253—256 262 sq.
Sigmund Řepanský v. Řepanský.
Šimon Langham v. Langham.
Šimon z Tišňova mistr 57. 78. 94. 104. 108. 141. 181.
Skotsko 110.
Škvorec (ze Škvorce) v. Volbram.
Slaný 267.
Slaváta pan Vilém 268.
Smíchov, klašter kartouský 263.
ze *Smilkova* v. Sádlo.
ve *Smradařích* 124.
Soltov Konrád 52.
Šorand Oldřich kněz 212.
Španiely 4. 15 sq. 110. 179.
Spencer biskup 31.
Spezzia 26. 70.
Spýr (Speyer) 171.
Spytihněv II. 34.
Stanislav chasník 122.
Stanislav ze Znojma mistr 27. 57. 66. 68. 84. 129—133. 140—143.
Štěkna Jan 129.
Štěpán Páleč v. Páleč.
Štěpán z Kolína 58.
Stibor ze Stiboric 104.
Štítný (ze Štítného) Tomáš rytíř 25 sq. 43—45. 50 sq. 55. 57. 60.
Stokes Jan 32. 83. 128 sq. 184.
ze *Stříbra* v. Jakoubek.
Sudbury arcib. Kanterburský 30 sq.
Sulcbach 183. 220.
Sulek ze Hrádku, probošt Chotěšovský 67. 104.
Sulislav z Pnětluk 36.
Šváb ze Švabenic Oldřich, rytíř 181.
Swein král danský 2.
Tábor hora 174. 252. 259 sq.
Taboři 251—253. 259 sq. 267 sq.
Theodorich Niemský (de Niem) 14. 95 sq.
Theodorich Vrie (Dětřich Frey) 12. 14. 95 sq. 110. 223.
Tiem Václav, děkan Pasovský 83. 111 sq. 184.
z *Tišňova* v. Šimon.
Tomáš ze Štítného v. Štítný.
Trialogus 31.
Tridentský biskup 187.
Turpilupini 16.
Ueberlingen 219.
Uhry, Uhří 48. 61 sq. 227 sq.
z *Uničova* v. Albík.
Urban V. papež (1362—1370) 24. 41. — VI. (1378—1389) 19. 21. 25.
de *Ursinis* Jan, kardinál 102. 221.
Ústí nad Lužnicí 251 sq.
z *Ustí* pan Jan starší 144. 157.
sv. *Václav* 34.
Václav II. král český 34.
Václav IV. král český a římský.

21. 25—27. 49. 54. 61 sq. 65 sq. 71—75. 83 sq. 90. 92. 104—106. 110. 112. 120. 129 sq. 133—144. 172—174. 239—245. 253—258. 261—265.
Václav arcijahen Bechyňský 63.
Václav z Dubé v. Dubé.
Václav Králík z Buřenic, patriarcha Antiochenský 104. 165. 173. 221. 228. 243.
Václav Rohle v. Rohle.
Václav Tiem v. Tiem.
Vavřinec z Březové 259.
z *Velenovic* v. Abraham.
Věněk 252.
Vídeň, universita Vídeňská 62. 83. 163 sq. 220—222.
Viennské koncilium (1311—1312) 7.
Vignateo Giovanni 159.
Viklef (John Wycliffe), Viklefista, Viklefovci, Viklefství 24 sq. 28—33. 42. 55—57. 63 sq. 67—69. 82 sq. 87. 89—92. 94. 101. 105. 117. 121. 128 sq. 131. 134 sq. 140. 158. 160. 162—165. 172. 200. 214. 221 sq. 233. 246.
Vilém Occam v. Occam.
Vilém Podmanitel král anglický 3.
Vilém Zajíc z Hasenburka v. Zbyněk.
Vilenský biskup 165.
Vincentius Ferrer 12.
Vít děkan Pražský 35.
Vitebsk 162.
Vitold veliké kníže litevské 165.
Vladislav král polský 164.
Vltava 248. 263.
sv. *Vojtěch* 33 sq.
Voksa v. z Waldšteina.
Volbram ze Škvorce arcibiskup Pražský 26. 62.
Vratislav město 71.
Vrie v. *Theodorich*.
ze *Všerub* v. Petr.
Vyšehrad 54. 112 sq. 239. 243. 257. 262 sq. — kapitula Vyšehradská 38. — kostel sv. Petra 262.
Waida 183.
Waldenští 37.
Waldhauser Konrad 24. 40—43. 58. 94—96.
z *Waldšteina* Vok přijmím Voksa 121. 137 sq. 161.
Warrentrappe Albert z Münsteru 78. 184.
z *Wartenberka* pan Čeněk 237 sq. 247. 263. — pan Zdislav z W. a ze Zvířetic v. ze Zvířetic.
Warwick hrabě 175.
Wenzelštein hrad 257. 261 sq.
Wilsnak v Brandebursku 161.
Wycliffe John v. Viklef.
z *Ypern* v. Diviš.
Zabarella František kardinál 102. 158 sq. 207.
Zajíc, pan Vilém (z Waldeka na Židlochovicích?) 207. — Zajíc z Hasenburka v. Zbyněk.
Žatec 263. 267.
Zbraslavský klášter 34. 48. 264.
Zbyněk Zajíc z Hasenburka arcibiskup Pražský 26. 67—69. 82 sq. 86—94. 96. 101—107. 120 sq. 130. 135 sq. 140. 161. 163 sq.
Zdeněk z Labouně, mistr, probošt u Všech Svatých 78. 81. 141.
Zdislav v. ze Zvířetic.
Žebrák hrad 75. 124. 138. 202.
Zebraví mniši 13. 24. 28. 36 sq. 38—42. 45. 96.
ze *Želiva* v. Jan.
Želivský klášter 260.
Žižka 256 sq. 261.
Zmrzlík ze Svojšína, Petr, mincmistr královský 104. 181.
ze *Znojma* v. Petr, Stanislav.
Žofie královna 54. 136 sq. 139. 241. 243. 262—264.
Zúl z Ostředka Mikuláš 67. 97.
ze *Zvířetic* a z Wartenberka Zdislav 83. 92. 94.

Tisk K. Vetterlovské knihtiskárny (A. Renn) 1857.

AC 60 .N59 v.18
Mistr Jan Hus
Stanford University Libraries
3 6105 033 540 258

AC
60
N59
v. 18

Stanford University Libraries
Stanford, California
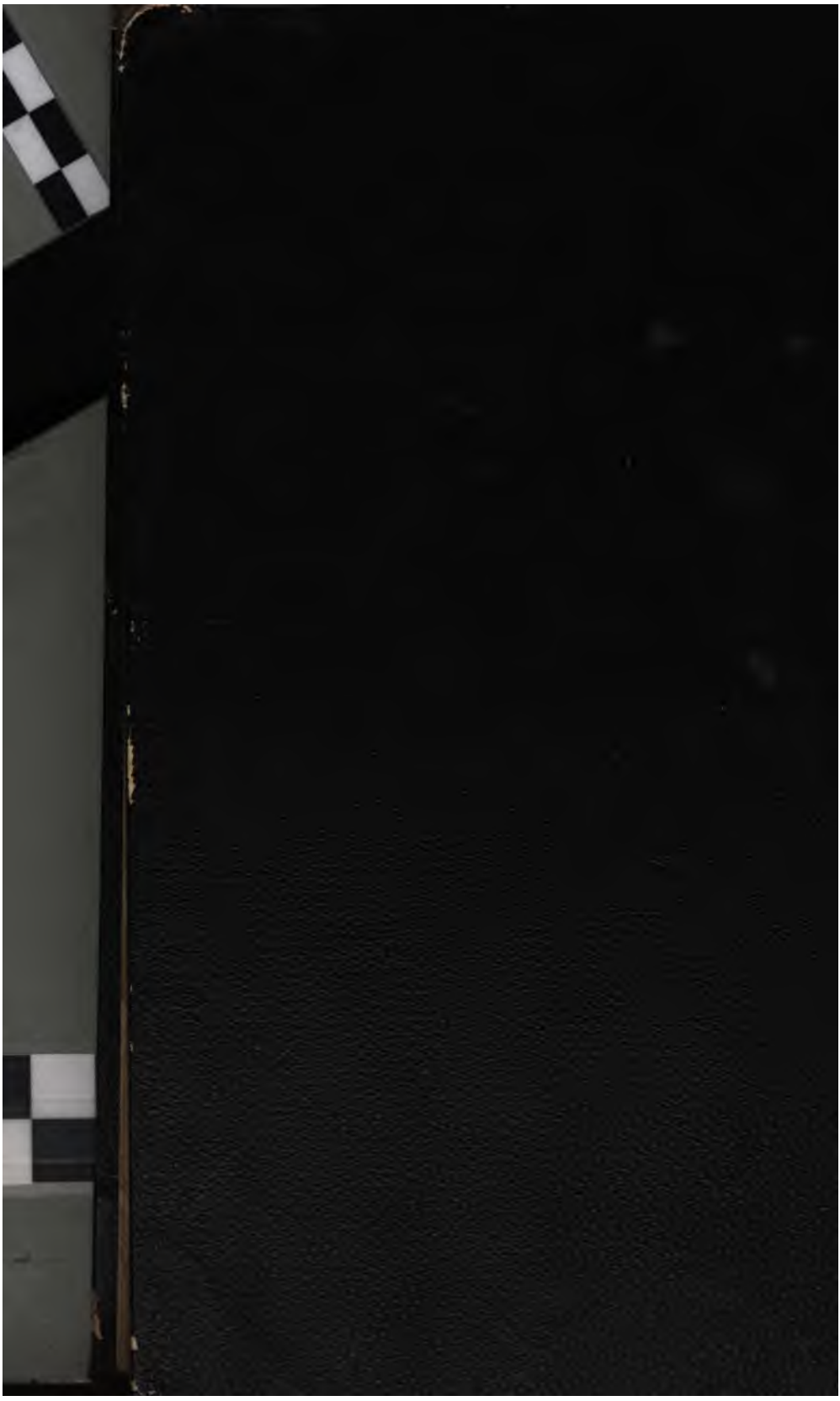
Return this book on or before date due.